

Jørn Godrum Bech

Vejle Biblioteks Historie 1895-2000.

En guide til papirerne i Vejle bibliotekshistoriske arkiv

Om guiden

Hensigten med dette notat er at skabe en indgang til Vejle biblioteks meget omfattende samling af bibliotekshistoriske papirer, idet samlingen på grund af sin omfang kan være vanskelig at overskue.

Samlingen af bibliotekshistoriske papirer er ret unik. Det skyldes to ting:

I folkebibliotekernes tidlige historie spillede Vejle Bibliotek en fremtrædende rolle, idet mangt og meget på den biblioteksmæssige front fandt sted og udviklede sig for første gang i Vejle. Og for det andet: de mange aktiviteter resulterede i mange papirer, der mirakuløst har overlevet, idet man ikke - som så mange andre steder - har kasseret dem, når man havde akutte pladsproblemer. I stedet har de overlevet på reoler og i gamle skabe i bibliotekets kælderrum for at blive samlet efter år 2000.

Notatet er formet som en guide til arkivmassen, hængt op på et skelet om bibliotekets historie 1895-2000 (hvor min registrering af arkivalierne afsluttes). Gennemgangen er således ikke tænkt som en egentlig Vejle Biblioteks historie, men som en støtte og indgang til arkivets papirer. Guiden afspejler de papirmængder, der findes i arkivet, uanset om de har haft afgørende eller perifer betydning for bibliotekets udvikling. Derfor fylder kommentarerne til det 30-årige forløb efter 1970 (indflytningen i det nye bibliotek på Vestre Engvej/Willy Sørensens Plads) lige så meget som kommentarerne til de foregående 75 år al den stund papirmængden efter 1970 er større end papirmængden før 1970 - arkivaliernes bibliotekshistoriske relevans ufortalt.

Der henvises i den historiske gennemgang til den relevante arkivrække (A101xx) og løbnummeret indenfor arkivrækken (lbnr xxx). Det skal understreges, at der i den historiske gennemgang kun er henvist til nøglearkivalierne om de enkelte emner og at et blik på de omkringliggende registreringer i den aktuelle arkivrække kan være givende.

Skulle nogle af vore tidligere medarbejdere, der har gjort noget af vejen med, have kommentarer, tilføjelser eller rettelser til notatet, modtages de meget gerne.

1.8.2019

Jørn Godrum Bech

	Side
Litteratur om Vejle Biblioteks historie	4
Pionererne	6
Vejle Bibliotek bliver til 1893-1895	8
Vejle Folkebogsamling 1895-1907	11
Vejle Folkeuniversitetsbibliotek 1904-1907	15
Biblioteket for Vejle By og Amt 1907-	18
Harald Hvenegaards tid 1914-1924	25
Vækst og konsolidering 1924-1939	47
Besættelsestiden	64
Tiden efter 1945	73
Biblioteksloven 1964 og nyt bibliotek 1971	84
Om papirerne fra perioden 1970-1999	90
Perioden 1970-1999 generelt	94
Et bibliotek i vækst 1970-1982	105
Fattigfirserne 1983-1991	125
Økonomisk stabilisering og indførelse af edb 1991-1999	135
Centralbiblioteksvirksomheden og amtets kommuner	156

Litteratur om Vejle Biblioteks Historie

De to væsentligste skildringer af Vejle Bibliotekernes historie behandler bibliotekernes tilblivelse og tidlige historie (begge bøger er opstillet indledningsvis i Det Bibliotekshistoriske Arkiv):

Helle Hvenegård-Lassen, Da bibliotekssagen vågnede. Pionerindsatsen for centralbiblioteket i Vejle frem til 1924. Vejle Bibliotekerne, 2014.

- blev udarbejdet af bibliotekspioneren Harald Hvenegaard Lassens barnebarn, bibliotekshistorikeren Helle Hvenegård-Lassen, og udkom i anledning af Vejle Centralbiblioteks 100-års dag. Bogen er en uhyre grundig og solid skildring af den lange og komplicerede proces, der førte til centralbibliotekernes oprettelse og en indgående skildring af Harald Hvenegaards pionerindsats i Vejle i tiåret 1914-24.

Aage Bredsted, Biblioteket for Vejle By og Amt. 1914 - 1. april - 1939. Bidrag til Biblioteksvæsnets Historie i Vejle By og Amt. Biblioteket for Vejle By og Amt, 1939.

- er en relativ kortfattet, men uhyre præcis skildring skrevet af Hvenegaards efterfølger som leder af Vejle Bibliotek og udsendt i anledning af centralbibliotekets 25-års jubilæum i 1939. Ud over at være en sober fremstilling rodfæstet i bibliotekets arkivmateriale er den præget af Bredsteds korte tidsafstand til pionertiden, hvor han har kendt hovedpersonerne i udviklingen.

Bibliotekets bygningshistorie er behandlet i en artikelrække af lokalhistorikeren Vigand Rasmussen i Vejle Amts Folkeblad 2018. Artikelrækken er blevet til på baggrund af de politiske drøftelser af udbygning af biblioteket/nyt bibliotek i 2018 og har fokus på de tidligere biblioteksbygninger og deres tilblivelseshistorie.

Vigand Rasmussen, Fra folkebibliotek til Centralbibliotek 1-5. Vejle Amts Folkeblad 2018.

1. Bøger for "den uformuende Arbejderklasse". Om bibliotekets tilblivelse. VAF 11.9.2018. (A10102, lbnr. 23).
2. Missionæren, der skulle ud blandt "de vilde". Om Harald Hvenegaard Lassen og biblioteket i Administrationsbygningen. VAF 18.9.2018. (A10104, lbnr. 243).
3. "Der maa bygges et nyt Bibliotek!" Om bygningen af biblioteket i Flegborg. VAF 25.9.2018. (A10104, lbnr. 535).
4. "Det bliver et af de bedste her i landet". Beskrivelse af biblioteket i Flegborg og indvielsen 1934. VAF 2.10.2018. (A10104, lbnr. 536).
5. Politikerne tog høretelefonerne på. Beskrivelse af biblioteksbygningen på Vestre Engvej. Tilblivelsen og bibliotekets åbning 9. august 1971. VAF 9.10.2018. (A10104, lbnr. 1159).

To væsentlige arkivrækker slutter op omkring disse bøger:

Forhandlingsprotokoller for bestyrelser og udvalg for biblioteket:

1895-1907 (A10102, lbnr. 4).

1907-1918 (A10104, lbnr. 3).

1918-1933 (A10104, lbnr. 161).

1933-1957 (A10104, lbnr. 330).

1957-1972 (A10104, lbnr. 630).

1973 (A10104, lbnr. 1601).

1974-1984 (A10104, lbnr. 1602A -1621).

1985-1999 (A10104, lbnr. 1622-1649).

Der er udarbejdet register til bibliotekspunkter på Kulturudvalgets dagsorden 1970-1999 (A10104, lbnr. 1699).

Årsberetninger for Biblioteket for Vejle By og Amt:

1907/08-1913/14 (A10104, lbnr 70).

1914-1923 (A10104, lbnr. 229).

1923/24-1945/46 (A10104, lbnr. 410-421).

1946/47-1967/68 (A10104, lbnr. 800-819).

Herefter ophører udarbejdelsen af årsberetninger, men årsberetningerne genoptages atter fra 1992 (A10104, lbnr. 2528) som et udgangspunkt for udarbejdelse af virksomhedsplanerne for de kommende budgetår (A0104, lbnr. 2530).

Scrapbøger Scrapbog 1940 - 23.6.1956 (A 10104, lbnr. 450).

Scrapbog 26.6.1956 - 22.9.1972 (A10104, lbn. 824).

Scrapbog 1972 - 1985 (A10104, lbnr. 2650 +2653).

Scrapbog 1986 - 1993 (A10104 lbnr 2654 A-B).

Efter 29.4.1993 standser avisovervågningen definitivt.

Emneregistre til scrapbøgerne er indlagt foran i de pågældende bind/læg.

Pionererne

1800-tallets sognebiblioteker, almuebiblioteker og lejebiblioteker.

(A10100).

I 1800-tallets sidste halvdel var der en lang række sognebiblioteker spredt ud over landet. De var små og ofte blevet til på initiativ af den stedlige præst eller skolelærer. Bogsamlingerne var beskedne og mange eksisterede kun i en kortere årrække. Indenfor den nuværende Vejle kommunes grænse blev der f.eks. oprettet bibliotek i Ødsted i 1865, i Hornstrup-Bredballe i 1868 og i Engum i 1869.

Vejle Folkebibliothek 1874-1880. (A10101).

I købstæderne kom biblioteker for den brede befolkning til lidt senere. Vejle var tidligt på banen, idet man i 1874 oprettede "Vejle Folkebibliothek" på initiativ af skolelærer Hans Jensen. Hans Jensen var inspireret af, at "Paa Landet benyttes Sognebibliothekerne, efter hvad der er os berettiget, mange Steder flittigt". På den baggrund mente han "At det ville være i mange, navnlig i den uformuende Arbejderklasses Interesse, om der her i Byen kunne oprettes et Folkebibliothek". Formålet var således især socialt, idet bibliotekstilbuddet sigtede på at tilbyde den ubemidlede del af befolkningen: "god og billig Morskabslæsning - det koster nemlig Ingenting - og vi skulle derfor ogsaa kun huske Mænd og Qvinder paa, at ville de søge sig en Bog ud og paa en underholdende og lærerig Maade forslaae de lange Vinteraftner, naar Dagværket er endt, så søg til Veile Raadhus Løverdag Aften mellem Kl. 8 og 9, hvor Udleveringen finder Sted". Med sit klare socialt/morskabsmæssige sigte adskiller Vejle Folkebibliothek sig hermed fra de senere mere oplysningsfokuserede efterfølgere. Ordet "Folkebibliothek" lyder uskyldigt i vore moderne øren. Dengang var man ikke i tvivl om tolkningen: ordet angav, at målgruppen var samfundets svageste stillede.

"Vejle Folkebibliothek" havde indledningsvis til huse på Rådhuset og åbnede for publikum 17. oktober 1874. Bogsamlingen bestod af ca. 200 bind, væsentligt boggaver. Bogsamlingen flyttede ret hurtigt til Friskolen i Klostergade. I de følgende år voksede bogbestanden og var omkring 1880 på ca. 600 bind. I 1881 blev Hans Jensen syg. Da alt arbejde var baseret på hans ubetalte indsats, måtte biblioteket lukke og bøgerne blev anbragt på Friskolens loft.

Der er bevaret meget få arkivalier om Vejle Folkebibliothek, selv om der må have eksisteret både lånerfortegnelser og udlånsprotokoller. Arkivalierne består af avisomtaler samt enkelte af de bøger, der i sin tid stod på Folkebibliotheket. Ældst er

Adam Oehlenslägers lystspil "Kanariefuglen" fra 1813. Med accessionsnummeret 287 må bogen være indgået i Folkebibliotheket omkring 1876. Man kan gætte på, at bogen har været en boggave. Som et meget lidt kendt værk af Oehlensläger, men beskyttet mod kassationer på grund af det ærværdige forfatternavn, har bogen overlevet - pæn og uslidt - frem til vore dage, som husets ældste bog i aktiv bibliotekstjeneste.

Lejebibliotekerne

Lukningen af Folkebibliotheket i 1880 betød ikke, at byen var uden biblioteker. Op gennem 1800-tallet havde der eksisteret en række lejebiblioteker, drevet af privatpersoner og boghandlere, hvor man kunne låne bøger mod betaling (se oversigt A10100, lbnr 1 samt magasin 00.4 Andreas Dolleris, Den danske Provinsboghandels Historie. 1915 samt Det Kgl. Biblioteks Småtrykssamling, Katalogbind 50, side 161). Ifølge Dolleris eksisterede der så langt tilbage som i 1830 et lejebibliotek i Vejle på 1500-1600 bind (Prokurator J. Schougaards Lejebibliotek). (Andreas Dolleris, Den danske Provinsboghandels Historie. 1916, rummer side 173-174 en fortegnelse over de lejebiblioteker, der har eksisteret op igennem 1800-tallet i Vejle). Bibliotekshistorisk Arkiv rummer en katalog over et lejebibliotek fra 1852: "Catalog over Madame Mary Quists Leiebibliothek i Veile.", der er en katalog over de i alt 725 bøger Madame Quist stillede til rådighed for byens borgere. (A10100, lbnr. 1). Madame Quists samling indgik muligvis senere (via B. Møllers Leiebibliotek 1856-) i slutningen af 1800-tallet i det største og længstlevende af lejebibliotekerne: boghandler C. Neumanns Leiebibliotek. (Neumanns Boghandel blev grundlagt i 1866). Nogle af bøgerne fra Neumanns Leiebibliotek er bevaret i Bibliotekshistorisk Arkiv (A10100, lbnr 2). Låneroversigterne i de bevarede bøger fra Neumann-samlingen i 1890-erne viser, at lånerne ikke var de jævne borgere, men byens førende lag (bl.a. borgmesteren Etatsråd Ørsted, Baron Lerche, Bankbestyrer Schiødt, Godsejer de Bang). Lejebiblioteket ændrede sidst i 1800-tallet navn til Neumanns Læsekreds. Læsekredsen eksisterede fortsat op gennem første halvdel af 1900-tallet og havde så sent som under anden verdenskrig mere end 2.000 medlemmer. Omkring 1960 lukkede læsekredsen endeligt, udkonkurreret dels af folkebiblioteket, men også af de forlagsbogklubber, der dukkede op på den tid (Lademann, Gyldendal m.fl.). (A10100, lbnr.2, der indeholder en del bøger fra tiden sidst i 1800-tallet med håndskrevne fortegnelser over i hvilken rækkefølge den enkelte bog skulle cirkulere mellem medlemmerne og hermed udgør de en registrant over nogle af de medlemmer, der benyttede Neumanns Leiebibliothek. Se endvidere Jørgen Munch Christensen, Blandt brave borgere i Vejle, 1976. Side 85 (om Neumanns Læsekreds i 1940-erne, "Sydjyllands største læsekreds"))).

Herudover har der fra 1880-erne og frem til århundredeskiftet eksisteret foreningsbiblioteker i Vejle, bl.a. Fællesorganisationens Bibliotek 1882- og KFUMs Bogsamling 1887-. (Se beskrivelse A10100 samt kopier af materialer i Rigsarkivet, A10148, lbnr. 1 og 2).

NB: Alle de i denne oversigt nævnte papirer i Rigsarkivet har proveniens 2073.

Vejle Bibliotek bliver til 1893-1895

De danske folkebibliotekers tilblivelse tilskrives normalt gymnasielærer ved Horsens Latinskole, Andreas Schack Steenberg. Steenberg var i begyndelsen af 1890-erne blevet opmærksom på det idegrundlag, der lå bag de amerikanske og engelske biblioteker: at bibliotekerne skulle være et tilbud til alle borgerne, ikke kun et tilbud til de rige eller omvendt til de uformuende, og at bibliotekerne skulle tilbyde viden og kundskab og ikke kun underholdning. Han åbnede Horsens latinskoles "lærde" bibliotek for offentligt udlån, ligesom han besøgte England for at se, hvordan moderne biblioteker fungerede. Han vakte opmærksomhed ved at skrive om de nye biblioteker i tidsskrifter og aviser. Og han begyndte et agitationsarbejde ved at drage rundt i landet for at udbrede sit budskab.

Steenberg udgav i år 1900 bogen: "Folkebogsamlinger. Deres Historie og Indretning", der er en meget væsentlig informationskilde om folkebibliotekerne omkring 1900, hvis man vil vide noget om hvordan den tids biblioteker fungerede. (Bibliotekets magasin 02.26).

Staten ydede i det små tilskud til det gryende folkebiblioteksvæsen. Man omdannede i 1899 sin "Komite til uddeling af boggaver til bibliotekerne" til institutionen "Statens Komite til understøttelse af Folkebogsamlinger". Komiteen fik to medlemmer, Steenberg og kontorchef i kultusministeriet A. P. Weis. De to styrede i de følgende 10-år ret enevældigt statens engagement i folkebibliotekerne, Steenberg fra Horsens, Weis fra København. Fra 1910 flyttede Steenberg til København og blev leder af Komiteen der omorganiseredes til "Statens Bogsamlingskomite". Steenbergs stilling bestyrkedes yderligere ved dette kontors oprettelse. Hans udadvendthed og evne til at bygge netværk skabte hans position som folkebibliotekernes centrale figur. Steenberg gik på pension i 1920 samtidig med at bibliotekernes position cementeredes afgørende med vedtagelsen af Danmarks første bibliotekslov. (02.26 Harald Hvenegaard Lassen, De danske folkebibliotekers historie 1876-1940 samt Andreas Schack Steenberg, Erindringer fra mit Biblioteksarbejde, Bogens Verden 1921, side 45-50, 88-93, 136-143, Bogens Verden 1922 side 89-95, 169-174 Bogens Verden 1923, side 170-177, 227-231 samt Bogens Verden 1924, side 7-12. Ligeledes udkommet som særtryk 1923).

Steenbergs første agitationstale, Vejle 1893.

Steenberg taler 16. august 1893 i "Dansk Skoleforening"s Vejle-afdeling om Folkebogsamlinger. Bag invitationen stod seminarieførstander R.J. Holm og borgmester Ørsted. (Om invitationen til Steenberg, se kopi af materiale i Rigsarkivet, A10148, lbnr. 20). Steenberg: "Det var mit første Foredrag om Bibliotekssagen". (Steenberg, "Erindringer fra mit Biblioteksarbejde, Bogens Verden, 1921, side 45).

Ouverture 1893-1895.

Steenbergs tale fængede og ideen om oprettelse af et bibliotek i Vejle lå og ulmede. En måned efter foredraget skete der noget. Steenberg skriver i "Erindringer fra mit Biblioteksarbejde": "I september (1893) kom der Udsendinge til mig fra et Møde i Vejle for at faa Raad om Oprettelsen af et Bibliotek; det var første gang Fremmede henvendte sig til mig om Raad" (Bogens Verden 1921, side 49). Modningsprocessen fortsatte , og den 20. juni 1895 blev der indkaldt til et møde på Vejle Rådhus om eventuel oprettelse af et bibliotek. Man besluttede på mødet at arbejde videre med sagen. Blandt deltagerne i mødet 20.juni var Vejle Latinskoles lærere, der efterfølgende blev de bærende kræfter i realiseringen af biblioteket. Det nye bibliotek skulle sigte mod en bredere del af befolkningen. Hans Jensen, der var mødt op, protesterede svagt, men forgæves: "Man stiler for højt her i aften. Det er ikke særlig Haandværkerne, men Daglejerne, man skal have i Tale". (A10102, lbnr.4 samt Aage Bredsted, Biblioteket for Vejle By og Amt. 1939, side 10-15).

Iværksætterne.

Steenbergs tale i Vejle 1893 om folkebibliotekerne kom som nævnt i stand efter en invitation fra seminarieforsøger R.J. Holm, Dansk Skoleforening. Steenbergs værter under besøget var Vejles borgmester A.S. Ørsted og frue. Mødet d. 20. juni 1895 (uden Steenbergs tilstedeværelse) havde Ørsted som dirigent. Så byen markerede sin interesse.

På baggrund af mødet nedsattes en foreløbig bestyrelse, der indkaldte til en konstituerende generalforsamling 18. juli 1895 Der valgtes en bestyrelse med cand.mag. Frederik Weilbach fra Latinskolen som formand. Bestyrelsen vedtog allerede en uge efter sin dannelse at indsende ansøgninger til byråd og pengeinstitutter om støtte. (A10102, lbnr. 14) .

Adskillige af byens spidser var til stede ved mødet d. 20. juni. Det var en demonstration af de toneangivendes velvilje overfor biblioteksinitiativet. Denne velvilje var også tilstede de følgende år, hvor nogle af de toneangivende Vejleensere optræder som medlemmer af bibliotekets bestyrelse og mange optræder i bibliotekets fortegnelse over medlemmer af biblioteksforeningen og dermed som kontingentbetalere. (A10102, lbnr 6). Det var noget, man gjorde for den gode sags skyld. Borgmester A.S. Ørsted var fast låner hos Neumanns Lejebibliotek, men man leder forgæves efter hans eller de øvrige honoratiores navne i fortegnelse over aktive lånere i det nystiftede bibliotek. (A10102, lbnr.5).

Den anden halvdel af initiativtagerne var Latinskolens lærere. De sørgede for på det praktiske plan, at bibliotekstanker blev til virkelighed. Det er dem, der i de efterfølgende år for intet eller for et minimal vederlag tog udlånsvagterne uge efter uge frem til 1907, da der bliver ansat en fast bibliotekar. Ligesom de påtager sig så mange andre ting. Latinskolelærernes fritid var optaget af en lang række kulturelle aktiviteter. Ud over bibliotekssagen er det den frivillige aftenskoleundervisning, ("Aftenskoleundervisning for

Arbejdere" (A10100, lbnr 4-17)), oprettelse og drift af Folkeuniversitetet, udvikling af idrætslivet og af musiklivet. Navnene på gymnasiets lærere går igen og igen: Frederik Weilbach, O. Simonsen, Jakob Alsted, Frederik Orulf, Søren Hansen, løjtnant Ishøy, oberstinde Wolff (de to sidst henholdsvis gymnastik- og håndgerningslærere). (Persongalleriet er meget levende beskrevet i Jakob Alsted erindringsbog, Skoleminder 1946 samt i Poul Porskær Poulsen, Fra privatskole til gymnasium for alle. Rødkilde Gymnasium 150 år. 2015).

Noget tilsvarende sker i mange andre byer. Alt sammen karakteristisk for en tid, hvor man kunne se, at det gik fremad her i verden på utallige områder og at befolkningens dygtiggørelse var helt central for den gode udvikling.

Vejle Folkebogsamling 1895-1907.

(A10102 samt Aage Bredsted, Biblioteket for Vejle By og Amt, 1939, side 10-20).

Det nye bibliotek "Vejle Folkebogsamling" åbnede 5. januar 1896 i et lokale på Teknisk Skole.

I spidsen for biblioteket stod en bestyrelse bestående på 5 medlemmer, der selv valgte formand, kasserer samt bibliotekar. Den sidste behøvede ikke at være medlem af bestyrelsen (Foreningslovene §6, A10102, lbnr. 1). Bestyrelsen kom til at bestå af tre af de solide samfundsstøtter, der havde bakket op omkring bibliotekstanken: Sagfører A. Gyntelberg, Folketingsmand Th. Nielsen Kirkelund og Skoleinspektør Th. Thomsen samt to af latinskolens lærere: cand.mag. O. Simonsen og cand. mag Fr. Weilbach, idet Weilbach valgtes som formand og bibliotekar. Omkring bibliotekets tilblivelse har Aage Bredsted følgende bemærkning: "Weilbach var afgjort den, der gjorde det største Arbejde. Det var under hans Førerskab, at Biblioteket oprettedes".

§ 7 i lovene for Foreningen Vejle Folkebogsamling slog fast at "Bestyrelsen træffer Bestemmelse om Anskaffelse af Bøger og om Regler for Udlaan af disse. Foreningens Medlemmer skulle have gratis Adgang til Laan af Bogsamlingen. Ikke Medlemmer have Adgang til Laan med en i Udlaansreglerne fastsat Betaling, dog ikke over 10 Øre". Bestyrelsen vedtog efterfølgende, at det blev overladt til Weilbach at foretage køb af nye bøger. (Aage Bredsted: Biblioteket for Vejle By og Amt. 1914-39, side 14).

Bogsamlingen på 550 bind var ikke imponerende. De fleste (hovedsageligt resterne fra "Vejle Folkebibliothek") kunne rummes på to reoler. Biblioteket havde åbent onsdag og lørdag 18.30-19.30. Biblioteksvagterne blev varetaget af en lille gruppe af Latinskolens lærere.

Økonomien byggede på medlemsbidrag, lånerkontingent og et mindre tilskud fra kommunen (100 kr. i 1896/97). Der er som allerede nævnt bevaret to medlemsprotokoller for biblioteket: Den ene er en fortegnelse over biblioteksforeningens medlemmer og økonomiske støtter. Det er bl.a. personer fra byens toneangivende kredse, man finder her. (A10102, lbnr. 6). Og en tilsvarende protokol over biblioteksbenytterne, byens almindelige borgere. (A10102, lbnr. 5). Hvilke bøger, der fandtes i Vejle Folkebogsamling kan studeres i to trykte kataloger, en fra 1896 (A10102, lbnr. 19 og 20) og en fra 1902 (A10102, lbnr. 21). Om bogsamlingen i øvrigt se kopier af ansøgninger i Rigsarkivet til Bogsamlingskomiteen. (A10148, lbnr. 21). Driftsregnskaberne 1896-1915 er bevaret (A10102, lbnr. 11). Endelig er bevaret et fyldigt statistisk materiale vedrørende udlån, medlemmer,

udgifter og lånerens samfundsstilling, forsynet med grafer over udlån og udgiftsposter 1896-1908. Graferne sandsynligvis udarbejdet af Jakob Alsted. (A10102, lbnr. 17. Se endvidere A10104, lbnr. 91).

Bogkortene.

Det bibliotek Weilbach skabte, blev til i en tæt dialog med Steenberg. Et eksempel: Når en bog på den tid blev lånt ud, blev lånet indført i en udlånsprotokol under lånerens navn. Når bogen blev afleveret, slog man igen op på lånerens navn og slog en streg over udlånet. Det var en besværlig proces, der samtidig var bremsende: Al notering kunne i sagens natur kun ske i een og samme protokol og dermed kunne der kun være en medarbejder til at stå for arbejdet. Var der mange, der skulle betjenes (og det var der efterhånden som bibliotekerne voksede) kunne køerne blive lange.

Steenberg havde i England set, hvordan man løste problemet ved at indsætte et bogkort i bøgerne, så man kun skulle tage kortet ud og notere lånerens nummer på det og anbringe kortet i "vasken " under dagens udlån. Når bogen blev afleveret fandt man kortet frem igen og satte det i bogen. I sin kerne var det et teknologisk tigerspring: var der mange lånere, kunne flere ansatte samtidig notere udlån og aflevering.

Steenberg opfordrede til brugen af bogkort og forsynede de to biblioteker, der var i gang med at oprette nye biblioteker: Aalborg og Vejle, med materiale og bogkort fra Chelsea Public Library og instruerede udførligt i den nye teknik, som han havde studeret i England. (Se hans instruktioner og materiale fra Chelsea i A 10102, lbnr.7).

Statistik 1896.

Da 1896 var gået, kunne Folkebogsamlingen notere, at man rådede over en bogbestand på 618 bind. Man havde haft et udlån på 1.765 bind. Man havde 109 lånere, hvoraf 18 var børn. Budgettet var 858 kr., hvoraf det kommunale tilskud udgjorde 300 kr. Hertil kom gratis lokale, lys og varme.

Om de statistiske oplysninger, der dukker op som klumper i denne oversigt over bibliotekets historie gælder, at de statistiske hovedoplysninger kan findes i følgende kilder:

Perioden 1895-1940: Aage Bredsted, Biblioteket for Vejle By og Amt. 1939 samt årsberetninger m.v. A10104, lbnr. 70, 91, 229, 410-415. Der kan eventuelt også anvendes de landdækkende statistikoversigter i de enkelte årgange af Bogens Verden 1919/20-1940.

Perioden 1940-2000: Bibliotekets årsberetninger 1940-1968 A10104, lbnr. 416-421, 800-819, samt Bogens Verden 1940-1962, Biblioteksårbogen 1940 - 1975, efterfulgt af Bibliotekstilsynet årlige udgivelse af "Folkebiblioteksstatistik" 1975-2000 samt A10104, lbnr. 2907 A-C samt lbnr. 2908.

Bibliotekets første leder, Frederik Weilbach, forlader Vejle.

I 1897 forlod en hovedperson i bibliotekets oprettelse, Frederik Weilbach, Vejle. Han blev siden kendt som kunsthistoriker og stod sammen med sin far Philip Weilbach bag det klassiske standard-opslagsværk, "Weilbachs Kunstnerleksikon".

Weilbach efterfulgtes som bestyrelsesformand og ledede bibliotekar af en af sine kolleger på Latinskolen, Jakob Alsted. Alsted får følgende skudsmål af Aage Bredsted:

"Der er næppe nogen Tvivl om, at noget bedre Valg kunde ikke være sket. Fra 1897 til 1925 tog Alsted sin Tørn i Bibliotekssagens Tjeneste her i Byen, og han blev i Virkeligheden den, der gennem disse mange Aar arbejdede støt og interesseret for en fornuftig og rolig Udvikling af denne for Folkeoplysningsarbejdet saare vigtige Sag."

Jakob Alsted (1866-1957).

var født på en gård i Tørring, men blev holdt til bogen og blev cand. mag. og cand. theol. Efter uddannelsen blev han ansat som lærer på sin gamle skole, Vejle Latinskole. Alsted var en meget dygtig lærer, afholdt og respekteret af sine elever, og han havde et praktisk og heldigt greb på de mange opgaver, han i tidens løb blev stillet overfor. I Vejle fik han betydning for aftenundervisningen, musiklivet, sporten (bl.a. udviklingen af Vejle Boldklub) og ikke mindst biblioteksvæsenet. Han var leder af biblioteket frem til 1914 og da Harald Hvenegaard blev ansat som faguddannet bibliotekar i 1914, fortsatte Alsted som formand for biblioteksforeningen og efterfølgende for det kommunal biblioteksudvalg frem til 1925, hvor han (på opfordring fra sine kolleger) søgte og blev rektor for Latinskolen, det nuværende Rødkilde Gymnasium. Alsted er en helt central skikkelse i bibliotekets udviklingshistorie. Ved sin stilfærdige, men engagerede og målrettede indsats udviklede Alsted Vejle Folkebogsamlingen til en af landets bedste folkebogsamlinger, og skabte således grundlaget for, at Vejle i 1914 blev udpeget til at være centralbibliotek.

Som lærer blev han mødt med megen velvilje og anerkendelse, dels fra kollegerne, dels fra eleverne, der især var begejstrede for hans engelskundervisning. Han får bl.a. følgende karakteristik: "En levende, men myndig og streng lærer. og dog har jeg aldrig set ham vred eller hidsig. Altid rolig og bestemt, men også venlig, altid sig selv, jysk til sin inderste rod, altid ægte". (Andreas Egeberg Jensen i Poul Porskærs nedennævnte bog, side 42).

(Jakob Alsted, Skoleminder. 1946, samt Poul Porskær Poulsen, Fra privatskole til gymnasium. 2015. Nekrologer A 10104, lbnr. 10.

Alsteds "Skoleminder" handler udelukkende om Alsteds indsats på gymnasiefrenten, og i bogen giver han nogle skarpe og meget levende skildringer af sine kolleger - hele det persongalleri, der stod bag folkebibliotekets oprettelse og de første år - i øvrigt uden med et eneste ord at nævne biblioteksvirksomheden).

Skal der oprettes læsestue? 1898.

Alsted ønsker at oprette en læsesal i forbindelse med folkebogsamlingen og spørger derfor Steenberg i 1898, hvor i landet der findes læsestuer. Svaret er: Aalborg, Maribo og Hjørring. Alsted beder de tre biblioteker oplyse om, hvordan man driver læsestuevirksomhed. Der foreligger svar fra Aalborg og Hjørring (A10102, lbnr 7). Det hele løber imidlertid ud i sandet og læsesalen i Vejle bliver ikke til noget i denne ombæring, men realiseres først med Folkeuniversitetsbibliotekets oprettelse i 1904. Men korrespondancen er vigtig til belysning af læsesalenes allertidligste udvikling.

Biblioteket flytter fra Rådhuset til Administrationsbygningen 1900.

Biblioteket flytter til Administrationsbygningen på Rådhusørvet. Lokalerne stilles gratis til rådighed af Vejle Kommune.

Statistik 1906.

Bogsamlingen er nu vokset 1.502 bind. Udlånet er steget til 9.817 bind og lånertallet til 348, heraf 38 børn. Budgettet lød på 852 kr., hvoraf Vejle kommunes tilskud udgjorde 300 kr.

Vejle Folkeuniversitetsbibliotek 1904-1907. (A10103)

"Vejle Folkeuniversitetsbibliotek" oprettedes 1904 på initiativ af en af Jakob Alsteds kollegaer på latinskolen, Frederik Orulf, der bliver formand for foreningen. Udover foreningens foredragsvirksomheden var ambitionen at oprette et "videnskabeligt" bibliotek, "med offentlig læsesal", der kunne understøtte Folkeuniversitetets virksomhed, hvilket betød, at faglitteraturen og opslagværker var totalt i fokus. Orulfs ambition var, at Folkeuniversitetsbiblioteket ikke kun skulle være for Vejle By, men for hele amtet og han ansøgte derfor i 1905 Vejle Amt om tilskud til virksomhed som "Centralbibliotek for Vejle Amt". Det er her ordet centralbibliotek bruges første gang i en Vejle-sammenhæng. (A10103, lbnr. 2).

Folkeuniversitetsbiblioteket fik af kommunen lokale i Administrationsbygningen side om side med Folkebogsamlingen. Biblioteket åbnede 2. november 1904. Der var åbent på hverdage kl. 19-22. Vagterne blev varetaget foreningens bestyrelsesmedlemmer, et stykke hen af vejen de samme gymnasielærere som dækkede vagterne i Folkebogsamlingen. Bogbestanden (se den trykte katalog A10103, lbnr. 9) bestod i høj grad af boggaver, hvoraf Orulf selv havde bidraget med en betydelig del. Gaveidéen som grundlag for bogsamlingen gav den et noget diffust og usammenhængende præg. En boggave, D. Andersen "Verbets Genera i Sanskrit" har næppe haft mange lånere blandt datidens vejlensere. (A10103, lbnr. 10). Det årlige antal læsesalsbesøgende var på omkring 1.100. Kommunen og amtet ydede tilskud til virksomheden.

Frederik Orulf og Centralbibliotekstanken.

Frederik Orulf (1869-1954) ankom til Vejle i 1899 for at tiltræde som lærer på latinskolen., hvor hans hovedfag blev de klassiske fagområder: græsk, latin og historie. Hans ankomst til Vejle skete med brask og bram og gjorde ham fra første færd kendt i byen. På det hotel, hvor han indledningsvis indkvarterede sig, var vandet i servanten smudsigt brunt. Da han bad om rent vand, fik han at vide, at sådan var alt vandet i vandhanerne i Vejle. Orulf gik til aviserne og skrev om det brune vand. Skriveriet var medvirkende til, at der blev etableret filteranlæg på byens vandforsyning. (Susanne Munkholt Conradsen, For sundhed, renhed og nemhed. Da Vejle fik rindende vand. 1992, side 45-46).

Frederik Orulf imponerede ved sin fremtoning: "Lektor Orulf var en utrolig flot mand: høj, rank og hærdebred, altid elegant klædt i fin sort engelsk kamgarn, bredskygget hat, omhyggeligt pudsede sorte sko og en kæmpe stor knaldrød silkesløjfe om den høje og ulastelig rene knækflip. I regnvejr og ved vintertid i stedet for frakke en stor sort, folderig klædes slængkappe. Det sorte let krøllede hår og den pragtfulde schnurrbart, der var en

kejser Wilhelm værdig, passede fint til hans klare, let gullige teint." (Tage Brummer, 2 små billeder. Vejlebog 1994). Han smukke baryton blev beundret, når han sang med ved skolens morgensang eller til søndagsgudstjenesterne i Sct. Nikolaj.

Som lærer havde Orluf en del uro i timerne på grund af sin distræte facon. Blandt eleverne blev han omtalt som "Den ædle Mand" ("Det skulle siges med hans eget lidt højtidelige tonefald"(A10103. lbnr 7)). Han var højt begavet og med en dyb interesse for historie samt på mange punkter forsynet med en evne til at kunne se perspektiver og udviklingsmuligheder, som hans omgivelser ikke kunne se. I den daglige hverdag var han upraktisk og kantet, og han havde et veludviklet talent for at komme i konflikt med omverdenen. Listen over de, han ragede uklar med, er imponerende: bl.a. bibliotekets ledelse - litteraturprofessor Hans Brix og runologen Lis Jacobsen om tolkningen af Jelling-monumenterne - Nationalmuseets ledelse (for uden tilladelse og med bistand af sine gymnasieelever bevæbnet med skovle og spader at have udgravet middelalderborgen Rosborg. Om den begivenhed udtalte museumsleder Steen Hvass, Vejle Kulturhistoriske Museum, langt senere: "Udgravningen blev den gang fordømt, men omvendt: han fandt tre stentøjsvaser, heriblandt "Skægmanden", der er blandt museets allervigtigste genstande fra Vejles middelalder". Den tyske besættelsesmagt under 2. verdenskrig var ligeledes omfattet af Orlufs dybe modvilje (han var da som 70-årig for gammel til aktivt at deltage i modstandsarbejdet, men stillede sin store villa til rådighed for de modstandsfolk, der havde behov for et diskret ophold, hvilket modstandsfolkene ærede ham for i en særskilt nekrolog ved hans død i 1954).

Alt i alt en usædvanlig personlighed, som fik afgørende betydning for biblioteksudviklingen med de tanker han gjorde sig om, hvorledes den overordnede biblioteksstruktur i Danmark burde udformes.

Med sin baggrund i undervisningssektoren undrede Orluf sig over biblioteksvæsenets organisering. I undervisningssektoren havde man en folkeskole i hvert eneste sogn og universiteter og højere læreranstalter i København og Aarhus. Som et mellemlid og bindeled mellem de to verdener havde man latinskolerne (gymnasierne) i alle de lidt større købstæder.

Orluf kunne konstatere, at sådan var det ikke på biblioteksområdet. Her havde man de mange sognebiblioteker spredt ud over det ganske land. Og i den anden ende de videnskabelige biblioteker som Det Kongelige Bibliotek og Universitetsbibliotekerne. Men intet mellemlid. Han foreslog derfor, at der burde skabes en mellemform, som skulle støtte de små biblioteker med rådgivning og udlåne til dem af den lidt mere avancerede litteratur, "hvortil der er overordentlig Trang, da Sognebibliotekerne ikke byder synderligt andet end Morskabslæsning". Han kaldte den nye mellemform "Centralbiblioteket". (A 10104, lbnr. 80, Avisartikler og nekrologer over Orluf, A10103, lbnr. 7).

Sammenlægningen af Folkebogsamlingen og Folkeuniversitetsbiblioteket 1906.

Influeret af naboskabet til Folkeuniversitetsbiblioteket indsendte Alsted i 1906 en ansøgning til Byrådet om, at der også burde oprette en læsesal under Folkebogsamlingen. Men Byrådet ville ikke være med til at skulle yde tilskud til to læsesale, der lå dør om dør, og foreslog i stedet en sammenlægning af Folkebogsamlingen og Folkeuniversitetsbiblioteket til eet bibliotek. Og sådan blev det. (A10102, lbnr. 8 og 9 samt A10104, lbnr. 50).

Sammenlægningen byggede på et udkast fra Alsted og Orluf. (A10102, lbnr. 9). Byrådet godtog udkastet, men forkastede initiativtagernes forslag til navn for det nye bibliotek: "Vejle Amtsbibliotek". Al den stund, at kommunens bidrag til det nye bibliotek var langt større end amtets bidrag (i 1907: 1.800 kr. kontra 200 kr.) fik biblioteket i stedet navnet "Biblioteket for Vejle By og Amt", hvad det derefter kom til at hedde de næste 99 år. (A10102, lbnr. 9 og A10104, lbnr. 50).

Biblioteket for Vejle By og Amt 1907-

15. november 1907 åbnede de sammenlagte biblioteker som "Biblioteket for Vejle By og Amt" i de sammenlagte og nyrenoverede lokaler i Administrationsbygningen. Der er bevaret en skitse over lokalerne. På det begrænsede areal anvendes ca. en fjerdedel af pladsen til mødelokale for Folkeuniversitetsforeningen, halvdelen til læsesalen og den sidste fjerdedel til udlånsafdelingen. Der skulle være plads til publikum på læsesalen, medens det kun var bibliotekaren, der havde adgang til det tætpakkede udlånslokale. (A10102, lbnr.13, lokaleskitse udarbejdet af Alsted?).

Bibliotekets ejerforhold fremgår af statutternes indledningsparagraf (§1): "Biblioteket for Vejle By og Amt er en selvstændig Institution, der bestyres dels af Repræsentanter for en Forening, dels af Repræsentanter for offentlig Myndigheder, der støtter Biblioteket ved Pengebidrag eller andre Ydelser af Pengeværdi". Det uddybes i de følgende paragraffer:

"Foreningen indvælger fire Repræsentanter i Bestyrelsen" (§2). "Vejle Byraad er berettiget til at indvælge to Repræsentanter i Bestyrelsen" (§3). "Vejle Amtsraad er berettiget til at indvælge een Repræsentant i Bestyrelsen" (§4).

Hermed sikrede biblioteket sig en tilknytning til de bevilligende myndigheder og dermed en konsolidering af sin eksistens. (Udkast til statutter: A10104, lbnr.1 samt endelige statutter A10104, lbnr. 2).

I statutterne mærker man tydeligt Orulf's fingeraftryk i markeringen af to af bibliotekets tre hovedformål: spredning af faglitteratur til hele amtet og rollen som amtsdækkende bibliotek:

"§6

Bibliotekets Opgave er dels at gøre Adgangen til den videnskabelige Literatur saa let som muligt for hele Amtets Befolkning, dels at støtte Amtets Sogne- og Folkebogsamlinger, for saa vidt disse nyder Pengeunderstøttelse af Staten, dels selv at udføre en Folkebogsamlings Virksomhed for Vejle Købstads Omraade".

Alt i alt en formålsparagraf, der næppe havde megen reel indhold i 1907 og de nærmest følgende år, men som pegede frem mod bibliotekets kommende rolle som centralbibliotek.

Der var nu både udlåns- og læsesalsfunktion i det nye bibliotek. I virkeligheden fungerer biblioteket fortsat som to samlinger med to sideordnede ledere: Den folkelige Afdeling (den tidligere Vejle Folkebogsamling) med Alsted som leder og Den videnskabelige

Afdeling og Læsesalens Haandbogsbibliotek (begge det tidligere Folkeuniversitetsbibliotek) med Frederik Orluf som leder. I publikums øjne var det den folkelige Afdeling, der trak. Hvenegaard: "Den videnskabelige afdeling var lagt op i for højt et plan og benyttedes næsten ikke, medens den folkelig afdeling blomstrede. I 1909-10 udlåntes der fra den første 69 bind, fra den anden 15.371 bind". (Hvenegaard, De danske folkebibliotekers historie 1876-1940. 1962. Side 115). Desuden blev (som en videreførelse fra Folkeuniversitetsbiblioteket) biblioteksvirksomheden overfor amtet en del af opgaven og biblioteket åbent fra beboerne fra hele amtet. Der ydedes tilskud fra amtet og amtet var repræsenteret i bestyrelsen. Formand for bestyrelsen i perioden 1907-13 var driftsbestyrer (Vejle/Give Jernbane), ingeniør H. Helweg.

Samarbejdet omkring ledelsen af det nye sammenlagte bibliotek blev hurtigt problematisk. Hvenegaard Lassen fortæller: "I bestyrelsen gav forholdet mellem Alsted og Orluf anledning til heftige stridigheder. De var meget forskellige og kunne ikke udstå hinanden. Orluf var med sin stædige formalisme meget vanskelig at arbejde sammen med. Han kæmpede for den videnskabelige side og Alsted for den folkelige". (Hvenegaard, De danske folkebibliotekers historie 1876-1940. 1962, Side 115).

Orluf inddrog stiftamtmanden, borgmester og Steenberg til påbedømmelse af den "alvorlige divergens". Resultatet af disse (stiftamtmanden: "skal vi sige ret kuriøse Forhandlinger") blev, at man skred til afskedigelse af Orluf, formelt på grund af smøleri med udgivelse af en bogkatalog, som var bevilget, men ikke udarbejdet. Undladelsen var sådan set alvorlig nok. Datidens biblioteksbenyttere havde som nævnt ikke adgang til boglokalet og var derfor afhængige af kataloger, hvor de kunne læse, hvilke bøger man kunne få hentet frem og låne. Orluf forlod bestyrelsen og måtte aflevere nøglen til biblioteket og kunne således ikke mere benytte det udenfor åbningstiden. (A10104, lbnr. 51 samt kopier af materialer i Rigsarkivet, A10148. lbnr. 60). Men der var skabt ro omkring bibliotekets videre udvikling under Alsted.

(Læs iverdigt Hvenegaard Lassen, De danske folkebibliotekers historie. 1962, side 115-116, Se endvidere en tidligere gymnasieelevs skildring af de to markante personligheder: Tage Brummer, 2 små billeder fra "Vejle højere Almenskole", Vejlebogen, 1994, side 57-61).

Vedrørende det daglige arbejde skete der noget nyt: man ansatte en bibliotekar, juristen M. Langberg, der dækkede publikumsvagterne, så gymnasielærerne nu kunne trappe ned. Åbningstiden, som Langberg skulle dække, var læsesalen tre timer hver aften 19-22 (også søndag) samt udlånsafdelingen 1 time hver søgnedags aften. Morten Langberg (1861-1943) var exam.jur., d.v.s. det man den gang kaldte "Dansk Jurist". Titlen angav, at han ikke havde nogen universitetsuddannelse bag sig, men havde taget en "juridisk eksamen for ustuderede", hvilket gav mulighed for at arbejde på et sagførerkontor. Da Langberg ved Hvenegaards ansættelse i 1914 efter eget ønske valgte at forlade biblioteket, blev han ansat i kommunens socialforvaltning. (Se omtale af Langberg i: A10105, lbnr. 11).

Biblioteket 1907-1913 er iverdigt nærmere beskrevet i Helle Hvenegård-Lassen, Da bibliotekssagen vågnede. 2014. side 41-47.

Orluf skriver om "en ny Bibliotekstype". 1908.

Det Kongelige Biblioteks overbibliotekar H.O. Lange havde hørt om Orlufs centralbibliotekstanker og besøgte ham i Vejle i 1908. Lange opfordrer Orluf til at beskrive sine ideer om centralbibliotekerne i en artikel, der kom i fagtidsskriftet "Bogsamlingsbladet" i 1908 under titlen "En ny Bibliotekstype". (A10104, lbnr. 80).

H.O. Lange, Bibliotekssagen uden for København. 1909.

Der var biblioteksudstilling på den store Landsudstilling i Aarhus i 1909. (Vejle Bibliotek bidrog i øvrigt med genstande til biblioteksudstillingen (A10104, lbnr. 32)). På landsudstillingen holdt H.O. Lange sit skelsættende foredrag "Bibliotekssagen uden for København". I foredraget opstillede Lange en model for oprettelse af centralbiblioteker, en videreudvikling og udbygning af Orlufs grundtanke og et indlæg, der blev epokegørende for folkebibliotekernes videre udvikling. Den vigtigste forskel er, at for Orluf er "den videnskabelige afdeling" hovedsagen og at der skabes en række videnskabelige biblioteker rundt om i landet, medens Lange vil bygge sine amtsbiblioteker på folkebibliotekerne og på en "folkelæsning" i udvidet forstand. (Hvenegaard). Langes foredrag simrede i biblioteksverdenen i de følgende år og tanken konkretiseredes mere og mere. (H.O. Lange, Bibliotekssagen uden for København. 1909).

Statistik 1910.

Bogbestanden er nu med sammenlægningen vokset til 6.521 bind og det samlede udlån er stegt til 16.772 bind. Lånertallet er 435, heraf er 25 børn. Det samlede budget er på 2.570, hvoraf kommunens tilskud udgør 1.000 kr.

Søren Hansens Bogsamling. 1910.

En af vandbærerne, der dækkede udlånsvagter i pionertiden, latinskolelærer Søren Hansen, dør, og biblioteket erhverver hans enestående private bogsamling. (Kronik om Søren Hansen, A10104, lbnr. 85. Se i øvrigt materiale på Stadsarkivet samt Jakob Alsteds meget levende skildring af den lidt særprægede kollega i Skoleminder. 1946).).

Søren Hansen, der var ugift, var stærkt historisk interesseret og brugte en stor del af sin fritid på historiske studier. Samtidig opbyggede han en betydelig privat bogsamling på mere end 2.000 bind, hvor kernen var de vigtigste værker om dansk historie udgivet 1600-1900. (Katalog over samlingen A10104, lbnr. 102). Arvingerne satte samlingen til salg og biblioteket var stærkt interesseret i at erhverve den. Men prisen var 2.500 kr., det

samme som bibliotekets samlede årsbudget og så mange disponible penge havde man ikke, selv om det var en stykpris på kun en krone for en samling, der rummede en række unikke værker. Den afskedigede Orluf meddelte efterfølgende den 12. september 1910 i Vejle Amts Avis, at han ikke havde brugt sin løn som bibliotekar i de mange år, han havde arbejdet på bibliotekerne, således at der nu stod 1.000 kr. på kontoen. Han tilbød beløbet til anskaffelsen af Søren Hansens bøger mod at han fik tilbageleveret nøglen til biblioteket og således fri adgang til lokalerne også udenfor åbningstiden. Bestyrelsen måtte bide i det sure æble og indrykkede dagen efter i avisen "en varm Tak" til Orluf. Med yderlige støtte fra nogle af byens matadorer, bl. a. fabrikant Hess, kunne samlingen herefter købes. Hermed erhvervede man en enestående samling, der løftede kvaliteten i bogbestanden og øgede muligheden for at blive centralbibliotek. (A10104, lbnr. 52. I dette læg er indlagt den ældste af bøgerne i Søren Hansens Bogsamling (og i øvrigt også bibliotekets ældste bog): Frederik d. 2's "Gaards Retthen. 1577". Gårdsretten er de ordensregler, der gjaldt for alle, der tjente på "Kronens Slotte og Gaarde offuer alt Danmarcks og Norgis Riger". Der lægges ikke fingrene imellem, hvad angår strafudmålingen: " §15: Hvo som tager Quinde eller Møe oc hørers Raab og Paakald og findes blaatt Kiød eller Reffne Kleder hand miste Liffuit endog hand icke fuldkom sin Vilje").

En konkurrent som bibliotekets ældste bog er Doct. Morten Luther, Husspostille offuer alle Evangelier som læsis på besynderlige Høytider. Kiøbenhaffn. Også den er fra 1577. (A10104, lbnr. 828, postillen vedlagt læget). Modtaget som gave 1956. Bogen er næppe en sammenhængende udgivelse, men snarere (hvis man går til Lauritz Nielsen, Dansk Bibliografi 1482-1600. 1919-1935), en samindbinding af flere af Luthers huspostiller.

"Da Biblioteksudlaanene foregik gennem en Luge". Et besøg på biblioteket i 1911.

Hvis en nutidig biblioteksbenytter besøgte Vejle Bibliotek i 1911 ville låneren finde biblioteket fremmedartet og et bibliotek, han/hun ikke kunne benytte uden hjælp fra bibliotekaren, der passede det. Vejle Bibliotek var dengang, som alle datidens biblioteker, et bibliotek med lukkede hylder, d.v.s lånerne havde ikke direkte adgang til bøgerne, men skulle bede bibliotekaren finde de bøger frem, man ønskede at låne.

Den gang noget helt naturligt, men 24 år senere en eksotisk og gammeldags ting, som man kunne fortælle sin undrende samtid om, som det skete i en artikel Vejle Amts Avis bragte 12.6.1935:

"Da Biblioteksudlaanene foregik gennem en Luge. Laanerne saa ikke Bøgerne før de havde laant dem. En af Bibliotekets Pionerer fortæller". (A10104, lbn. 87). Bibliotekspioneren var Morten Langberg, der dækkede udlånsvagterne 1907-14.

Langberg fortæller:

"Da Bibliotekaren havde sit Arbejde at passe om Dagen, var saavel Læsesal som Udlaan , der jo befandt sig i i Administrationsbygningen, kun aabent fra Kl. 7 Aften.

Udlaanet lukkede Kl. 8 og Læsesalen Kl. 10. Skulle det ske, at Folk kom for sent og Udlaanet var lukket, blev de dog som oftest betjent alligevel - Bibliotekaren var der jo....." .
(Annoncer om åbningstider 1909-1913: A10104, lbnr. 82).

"Kom man og skulle laane en Bog, henvendte man sig til Bibliotekaren, der sad bag en Klap i Muren ind til Bagværelset. Man kunne ikke som nu selv gaa og se i Bøgerne; det var der simpelthen ikke plads til. De ca. 3000 Bind var opmagasineret i et Værelse paa Størrelse med en almindelig Stue. (Rids over lokalet, 10102, lbnr. 13). I Stedet havde man trykte Kataloger, hvor hvert Bind havde et Nummer. Dette opgav man saa til Bibliotekaren, som fandt Bogen frem. Kataloget var fremlagt i Rummet foran Klappen, men de fleste Laanere have deres eget - der kostede 10 Øre. Det medførte undertiden, at Laanere kom Dagen efter og byttede igen, men det var nu vist sjældent, det skete . Nogle fik dog tilladelse til selv at lede Bøger ud, f. Eks Lærere....."

Bøgerne i bagværelset var inddelt i nogle grove faggrupper: naturvidenskab, historie etc. Indenfor hver faggruppe var bøgerne opstillet i den rækkefølge, de var blevet købt. Det betød, at en bog om vikingetiden kunne komme til at stå ved siden af en bog om Ruslands historie. I lugen lå der trykte bogkataloger. I vore dage er disse bogkataloger en uvurderlig nøgle, når man skal undersøge, hvilke bøger, der dengang stod på bibliotekets hylder. (A10104, lbnr. 100-103). Systemet med de lukkede hylder (der var almindelige over hele landet på det tidspunkt) er blevet forklaret med angst for tyveri. Det kan dog også være, at forklaringen var, at systemet med opstilling efter anskaffelsestidspunktet var utroligt sårbart, hvis lånerne rodede.

"Læsesalen var ret upraktisk møbleret. Der var en Slags Lænestole med Træarme og flettede Sæder, saa det var ret begrænset, hvor mange der kunde være, og saa var der Hylder til Tidsskrifter og Aviser. Bibliotekaren have et lille Bord lige indenfor Døren ind til Udlaanet, men jeg har aldrig hørt, at der har været Uro på Læsesalen. For øvrigt havde Bibliotekaren en Medhjælper, som oftest en Elev fra Realklassen i Mellemskolen....."

"For Statistikkens skyld laa der en Protokol, hvor alle, der besøgte Læsesalen skulde notere Navn og Stilling". (Besøgsprotokollerne 1907-1916 er bevaret: A10105, lbnr. 117-122. På den første protokols første side står navene på de, der var med til det nye biblioteks indvielse 15.11.1907: Borgmesteren, politikerne og bibliotekets nye bestyrelse. Men også navne på de latinskolelærere, der havde fået biblioteket op at stå).

"I 1909-10 havde Biblioteket ca. 300 Aarslaanere; det kostede 1 Kr. Maanedslaanerene betalte 10 Øre og samme Aar kom der 174.40 Kr fra dem, saa det var da helt fint. For øvrigt gav Bødesystemet ogsaa helt godt - 25,70 Kr. tror jeg, der kom ind et Aar. Byen var jo ikke saa stor dengang...."

"Interessen var straks stor for Biblioteket, hvilket man tydeligt kan se af Beretningen for 1912-13, da "Omsætningen" fordobledes i Forhold til de nærmest foregaaende Aar, men der skulle passes paa og det blev der ogsaa. Udgifterne var ikke oppe paa mere end ca. 2100 Kr. for et helt Aar, hvilket jo ikke kan siges at være meget".

Hvad man kunne finde på læsesalen kan ses i katalogen "Den videnskabelige Afdeling og Læsesalens Haandbibliotek". 1910. (A10104, lbnr. 101A). Håndbøgerne var et lille udvalg af de mest oplagte opslagsbøger (Salmonsens Konversationsleksikon, Statistisk Aarbog, Kraks Vejviser, ordbøger m.v). Hertil kom ca. 30 tidsskrifter og vigtigst af alt: en række dagblade med de tre Vejle-aviser (Vejle Avis, Vejle Socialdemokrat og Vejle Amts Folkeblad) som hovedattraktionerne. Biblioteket har i dag de lokale aviser tilbage til 1832. De 65 ældste årgange er erhvervet omkring 1925 (dubletter fra Statsbiblioteket) og står fine og pæne på vore dages magasinhylder, da de kun bliver anvendt til historiske studier. Om hovedparten af biblioteksbrugerne den gang og i dag gælder, at man interesserer sig for dagens aviser samt de aviser, man kan huske fra sin egen barndom og ungdom. Det ses på bibliotekets avissamling, hvor aviserne fra bibliotekets pionertid i 1895-1920 i grel modsætning til de ældste aviser er slidte og pjaltede og giver et genskær af pionertidens intensive avislæsning.

I det nuværende biblioteks kælder finder man to gamle primitive fyrretræsreoler med en bagvæg af hønsetrårds-net. De svarer i et og alt til Steenbergs beskrivelse i "Folkebogssamlinger", 1900, side 135-136, hvor han anbefaler at midtervægen i en biblioteksreol "bør gøres af tykt Traadvæv, der giver Luften uhindret Adgang gennem Reolen". "Hønsetrårdsreolerne" har utvivlsomt været anvendt i 1911-biblioteket. (De fleste af bibliotekets "Hønsetrårdsreoler" er i tidens løb destruerede, men de to reoler, der stadig er i brug, står i magasinet ved foden af elevatorskakten).

Åbningstiderne udvides 1912.

Af hensyn til landboerne udvides læsesalens og udlånets åbningstider i 1912 med 2 timer (kl. 14-16) to gange om ugen.

Bibliotekets lånere 1913.

Hvem der lånte hvad, ved vi ikke, for biblioteket anvendte ikke udlånsprotokoller, men bogkort. Til gengæld ved vi, hvem lånerne var, for der er bevaret lånerfortegnelser for perioden 1896-1914. (A10102, lbnr. 5). Ligeledes ved vi, hvad man kunne låne, for der er bevaret trykte bogkataloger fra 1896 til 1913. (A10104, lbnr. 100-105). Og vi ved, hvad lånernes erhvervsmæssige baggrund var, for der føres hvert år frem til 1914 statistik i bibliotekets årsberetninger over "Laanernes Samfundsstilling" (A10104, lbnr. 70 samt A10102. lbnr. 17). De største grupper er håndværkere, handlende, skoleelever, embedsmænd og "Landmænd og Gartnere". Mændene dominerer, idet kun en tredjedel af lånerne er kvinder, hvoraf "Selvstændige Kvinder" er den største gruppe med "Unge Piger i Hjemmet" på en andenplads og "Hustruer" som nummer tre (se endvidere Helle Hvenegård-Lassen, Da Bibliotekssagen vågnede, side 64-71).

Alsted forsøgte i øvrigt at aktivisere benytterne ved i 1911 at fremlægge en "Forslagsprotokol til Publikums Afbenyttelse". (A10104, lbnr. 96). I protokollen kunne lånerne stille forslag om bog- og avisanskaffelser og komme med ønsker i øvrigt til bibliotekets virksomhed. Det startede smukt med relativt seriøse forslag, men kommentarerne bliver hurtigt useriøse og "morsomme", så protokollen inddrages igen i 1913, uden at antallet af kommentarer har været særligt stor. Initiativet er en parallel til vore dages publikumsforslagstavle i bibliotekets forhal.

Statistik 1913.

Bogbestanden er på 8.677 bind. Det samlede udlån er nu på 24.727 bind. Antallet af lånere er 711, heraf 52 børn. Det samlede budget er steget til 4.587 kr. Heraf kommunen 1.000 kr. og staten 2.500 under hensyntagen til den kommende centralbiblioteksstatus.

Harald Hvenegaards Tid.

Centralbiblioteket bliver til 1914-1924.-

Beslutningen om oprettelsen af centralbiblioteker 1913.

Drøftelserne omkring centralbibliotekerne afklaredes og staten besluttede at gennemføre et forsøg med to biblioteker, der skulle prøve at løse centralbiblioteksopgaven. En række biblioteker var kandidater, og man besluttede, at forsøget skulle gennemføres på bibliotekerne i Holbæk og Vejle, der begge i forvejen havde eksperimenteret med betjening af områdets landkommuner. (Den meget krøllede historie om beslutningsprocessen omkring centralbibliotekernes tilblivelse kan man læse om i Harald Hvenegaard Lassen, De danske folkebibliotekers historie 1876-1940, side 111-134 og Helle Hvenegård-Lassen, Da bibliotekssagen vågnede, bl.a. side 71-81. De lokale nedslag i forløbet finder man i Biblioteksbestyrelsens Forhandlingsprotokol, diverse dagordenspunkter 1912 og 1913 (A10104, lbnr. 3), i Alsteds korrespondance med Steenberg (A10104, lbnr. 38) samt i hans korrespondance med formanden for Danmarks Folkebogsamlinger, Jens Bjerre (A10104, lbnr. 40)).

Bibliotekar Harald Hvenegaard Lassen udpeges af Statens Bogsamlingskomite (Steenberg) til at være den kommende leder af centralbiblioteksvirksomheden i Vejle, medens bibliotekar Åge Petersson skulle starte centralbiblioteket i Holbæk. Hvenegaard fortæller "En af de sidste aftner før deres afrejse inviterede Steenberg dem ud i sit hjem i Charlottenlund sammen med Lange og Døssing, og her blev de overøst med gode råd og gode ønsker, næsten som missionærer, der skulle sendes ud i det store ukendte". (Harald Hvenegaard Lassen, De danske folkebibliotekers historie. 1962. Side 162).

Hvenegaard tiltrådte i Vejle 1. april 1914. Han start i Vejle blev lidt tumultarisk, da han på grund af verdenskrigens udbrud i efteråret 1914 blev genindkaldt til dækningsstyrkerne (han blev indkaldt til sit gamle værn, Garden, men afgivet til tjeneste ved Statens Bogsamlingskomite). Ved Hvenegaards ansættelse forlod Jakob Alsted posten som bibliotekets leder, og blev i stedet formand for bibliotekets bestyrelse. Den tidligere bibliotekar, juristen Langberg, opsagde sin stilling og forlod bibliotekstjeneste med en flot anbefaling (A10105, lbnr. 2).

Statistik 1914. Bogbestand 8.677 bind. Det samlede udlån: 24.727 bind. Antal lånere 711, heraf 52 børn. Årsbudget 4.587 kr.

Alsted udsender samtidig i avisen (19. marts 1914, 11 dage før Hvenegaards tilræden) en opfordring til at støtte op om biblioteket: "Alene en Indmeldelse af en Mængde Medlemmer (Medlemsbidrag 1 Kr. om Aaret) vil støtte biblioteket baade økonomisk og moralsk; men Henvendelsen bliver udsendt i det stille Haab, at en og anden maatte føle sig tilskyndet til at tegne sig for et noget større Aarsbidrag".

Og Alsted glæder sig over de stigende udlån. Det betyder "for det første, at en Mængde Timer er anvendt til aandelig Sysse af lettere eller sværere Art, i Stedet for muligvis til Pjank og Daarlighed. For det andet, at gode Forfatteres Tanker og gode Bøgers Kundskabsstof er spredt ud i en Mængde Hjærner og Hjærter; hvad Gavn det kan være til, ved enhver, som ved Læsning af en Bog har faaet et Spørgsmaal løst, en Tanke klaret eller Hjærtet varmet for noget godt" (A10104, lbnr. 83).

Og så er dørene slået op for Hvenegaard.

Harald Hvenegaard Lassen (1886-1971).

var fra Funder ved Silkeborg og blev cand. mag. i 1911. Han ønskede til sin families fortrydelse ikke at blive gymnasielærer, men i stedet at blive bibliotekar. Da der ikke var nogen bibliotekaruddannelse i Danmark, søgte han til USA, hvor han blev optaget på New York State Library School. Han var den anden dansker, der blev biblioteksuddannet i USA (den første var Steenbergs datter Jeanette Cohn). Hjemme igen i Danmark i 1912 blev han ansat ved Københavns Kommunebiblioteker som underbibliotekar. I 1914 blev han som nævnt håndplukket af Steenberg til at tiltræde stillingen i Vejle. Om sin ankomst til Vejle fortæller han: "Den første Aften, jeg var kommet til Byen, gik jeg op ad Jellingvej, og saa fra en Bænk der ud over den By, som jeg skulle "erobre"". (Helle Hvenegård-Lassen, Da Bibliotekssagen vågnede. 2014, side 100).

Og det gjorde han så. Han var her i 10 år og opbyggede Vejle til at blive det førende danske provinsbibliotek og stedet hvor nye arbejdsgange blev afprøvet. Det tilsvarende eksperiment i Holbæk løb af forskellige grunde ud i sandet. Hvenegaard var på landsplan med i udformningen de vigtigste normer for det danske biblioteksvæsen blandt andet som deltager i den arbejdsgruppe, der omformede Dewey's Decimal-klassedeling til et dansk system.

I 1924 søgte Hvenegaard stillingen som leder af det nystartede centralbibliotek i Odense, hvis chef han forblev til sin afgang i 1956. Hans position i dansk biblioteksvæsen gennem alle årene var markant og han betragtedes som igangsætter og eksperten på centralbiblioteksområdet, hædret på sin 70-års dag med festskriftet "Oplandsarbejde" (1956). Hvenegaards indgående kendskab til dansk biblioteksvæsen er afspejlet i hans bog: "De danske folkebibliotekers historie 1876-1940".1962. Standardværket om folkebibliotekernes tidlige historie, (Om Hvenegaard se: Helle Hvenegård-Lassen, Da Bibliotekssagen vågnede. Vejle, 2014 samt: Folkebibliotekaren Harald Hvenegaard Lassen 1886-1971. Odense Centralbibliotek,1986).

Hvenegaard moderniserer biblioteket. 1914-

Der var i bibliotekskredse opmærksomhed omkring Hvenegaards tiltræden i Vejle og den kommende udvikling af centralbibliotekerne. Paraplyforeningen "Danmarks Folkebogsamlinger" (forløberen for "Danmarks Biblioteksforening") placerede sit årlige bogsamlingsmøde i Vejle i juni 1914, altså tre måneder efter Hvenegaards tiltræden, så medlemmerne kunne høre om planerne for det kommende centralbiblioteksarbejde. (A10104, lbnr. 235).

I første ombæring lod Hvenegaard sin pålagte hovedopgave: at opbygge centralbiblioteksvirksomheden, køre på lavt blus og koncentrerede sig i stedet om, at hjemmebasen og udgangspunktet for det kommende arbejde kom på plads. Han gik i gang med at modernisere biblioteket: de tre samlinger (Folkebogsamlingen, Folkeuniversitetssamlingen og Søren Hansens Bogsamling) lægges sammen til én bogsamling. Der foretages en grundrevision af bogbestanden og den udvides med de væsentlige værker, der mangler: "Mange gamle, udslidte og lidet værdifulde Bøger er kasserede og der er anskaffet en Mængde hidtil savnet nyere Skønlitteratur samt gode, oplysende Bøger om en Række Emner, hvorom der tidligere slet ikke fandtes Bøger i Biblioteket". (A10104, lbnr. 229: Årsberetning 1915-16).

Bogopstillingen systematiseres efter decimalklassedelingen. (A10105, lbnr. 101 B). Der skrives kartotekskort og indføres kortkartoteker. Åbningstiderne udvides betydeligt (læsesalen hver dag 15-22, udlånet hver dag 15-20).

Helt afgørende er, at der gennemføres en nyindretning og udvidelse af biblioteket. Det sker 1915-16.

De åbne hylder: Et besøg på biblioteket i 1916.

(A10104, lbnr. 242 samt Nan Dahlkild, Biblioteket i tid og rum. 2011, side 131-133).

Det ombyggede bibliotek kunne åbne for publikum 16. oktober 1916 "i helt nye Lokaler udstyret med nyt Inventar".

Hvis en nutidig biblioteksbenytter besøgte Hvenegaards nyindrettede bibliotek i 1916 - noget af det mest moderne dansk biblioteksvæsen dengang kunne byde på - ville vor tids låner finde biblioteket lille og gammeldags. Men i modsætning til biblioteket i 1911 ville det samtidig virke genkendeligt som bibliotek og være et bibliotek, han/hun umiddelbart kunne finde sig tilrette i og benytte uden vejledning fra den vagthavende bibliotekar.

Det nyrenoverede og ombyggede bibliotek vakte betydelig opmærksomhed i biblioteksverdenen. Arkitekten var lokal: N. Christoff Hansen, der i øvrigt lavede tegningerne til en lang række af byens kommunale bygninger, bl.a. Vejle Museum. (Christoff Hansens tegninger til biblioteket: A10104, lbnr. 234).

Det nye bibliotek blev på ca. 200 kvm, det vil sige mere end dobbelt så stort som før udvidelsen og ombygningen.

Åbningstiden i det nye bibliotek var som nævnt: Udlånet 15-20 (alle hverdage) og Læsesalen 15-22 (også søndag) .

Biblioteket bestod af tre større lokaler for de besøgende: et udlån for voksne, et børnebibliotek og en læsesal. Midt i det hele en skranke, hvorfra den vagthavende havde fuld oversigt over lokalerne, idet læsesalen kunne overses gennem en glasvæg ud mod skranken. Hertil kom to aflukkede rum: et bogmagasin og et mindre kontor. I skranken dominerede et stort skrankemøbel bygget efter Hvenegaards erfaringer fra USA. Vigtigt var højden: 1.15 m, så man skulle stå op til arbejdet og hurtigt kunne komme lånerne til undsætning, når de søgte noget ved reolerne. Skranken blev et møbel, der i de følgende år blev efterlignet af mange andre biblioteker. (A10104, lbnr. 236).

Helt afgørende var, at det var et bibliotek med åbne hylder: d.v.s. lånerne kunne selv gå frem til reolerne og finde de bøger, de gerne ville læse (noget som Hvenegaard dog allerede havde gjort muligt fra 1. september 1915). Og teknikken var ny: der var indlagt elektrisk lys, centralvarme og forbedret ventilation. Dog var der ikke indlagt vand, og var børnenes fingre for snavsede (de skulle nemlig vise dem frem, før de fik lov til at gå på børnebiblioteket) måtte de ned at vaske hænder ved springvandet på Kirketorvet. Noget af inventaret var genbrug, men meget var nyt og til børnebiblioteket var der fremstillet små stole og borde, malet i rødt og blå i tidens skønvirke-stil.

Lånerne reagerede prompte på det nye tiltalende bibliotek. Udlånet steg fra 44.598 bind i 1916 til 72.850 i 1918.

(A10104, lbnr. 234, lbnr. 242, Helle Hvenegård-Lassen, Da bibliotekssagen vågnede. 2014, side 113-119, Nan Dahlkild, Biblioteket i tid og rum. 2011, side 131-32). Vedrørende børnebibliotekets Skønvirke-møbler: Adskillige af møblerne er bevaret og opbevares i bibliotekets kældermagasin (Connies Rum), og anvendes undertiden i børnebibliotekets udstillinger. Der er fotos af de gamle møbler (både børnebibliotekets og voksenbibliotekets) i Helle Hvenegård, Da bibliotekssagen vågnede, side 133, 142, 143, 152, og 161).

Kortkartotekernes fremmarch. 1916.

I det nye bibliotek var der sket et kraftigt brud med det gamle biblioteks opstilling af faglitteraturen i nogle få grove emneinddelinger. Nu blev fagbøgerne opstillet efter Deweys decimalklassesystem, det system, der i vore dage anvendes overalt i folkebibliotekerne og hvis danske version Hvenegaard selv havde været med til at udforme. (A10104, lbnr. 290. Dette eksemplar af den første trykte decimalklassedeling 1915 er Hvenegaards eget og forsynet med hans personlige rettelser og bemærkninger).

Helt skelsættende var, at bogbestanden nu blev registreret på kort i et alfabetisk kortkartotek til lånernes frie benyttelse. Her kunne man i det store alfabetiske system slå op på forfatternavne, titler eller emneord og se om biblioteket havde bogen, selv om den

måske ikke stod på hylden netop nu, fordi den var udlånt eller fordi den gemte sig i magasinet.

At opbygge et kortkartotek var ikke nogen enkelt sag. Der skulle udvises stor præcision og konsekvens. Der blev derfor fastlagt regler for, hvordan man katalogiserede en bog (A10104, lbnr. 291: Katalogisering. Raad og Regler. 1917 - med Hvenegaards personlige rettelser og kommentarer). Der blev fastsat regler for, hvordan man alfabetiserede. Meget vigtigt var, at man ved beskrivelsen af en fagbog anvendte en række godkendte, "kontrollerede" emneord for ikke at ende i vilkårlighed. Handlede flere bøger om det samme emne, var det uhængsigtmæssigt, at man brugte forskellige synonymer, når man beskrev emnet, men vigtigt at man anvendte det samme "godkendte" emneord, så bøger tonede frem på striben ved opslag i kartoteket. Sådant emneordsfortegnelse fandtes på det tidspunkt ikke på dansk. I stedet brugte man en norsk emneordskatalog, anbefalet af Døssing i Bogsamlingsbladet allerede i 1913 (A10104, lbnr. 292: Victor Smith, Norske Realord.1913. Hvenegaards eksemplar er forsynet med understregninger og tilføjelser af nye, danske emneord).

Alle disse centralt udarbejdede regelsæt var helt væsentlige trin på det helt rigtige tidspunkt i skabelsen af det sammenhængende danske bibliotekssystem, inkluderet en enkelt dødssejler: de navnetabeller, der var en indgangsnøgle til de såkaldte cutternumre, der med alfabetiske og talmæssige forkortelser for forfatternavne og bogtitler bl.a. skulle forenkle på-plads-sætningen af bøgerne, hvad de ikke gjorde (Eksempel: 00.7 A.D. Henriksen, Lidt om bøger, blev til Cutternummeret: 00.7 He 71.1 - I). Ikke desto mindre blev cutter-numrene alligevel anvendt på nogle biblioteker helt op i 1950-erne. (Undertegnede blev så sent som i 1957, med et ironisk/distancerende smil fra Silkeborgs katalogchef, undervist i hvordan man konstruerer og tildeler en bog et Cutter-nummer).

Kortkartoteket betød, at de trykte publikumskataloger hen ad vejen forsvandt, selv om man blev ved med at fremstille trykte tilvækstlister frem til ca. 1920. (A10104, lbnr. 270-279). Hvad biblioteket reelt købte af bøger efter 1915, fremgår af diverse tilvækstprotokoller og registreringer af bogleverancer (A10104, lbnr 281-283), men man kan således ikke mere se, hvad biblioteket på et givet tidspunkt rådede over af bogtitler.

Kortkartotekerne kom til at blive det grundlæggende hjælpemiddel i publikumsbetjeningen frem til bibliotekets endelige overgang til edb i 1994. Opgaven med at fremstille kartotekskort blev hurtigt centraliseret og blev en fælles opgave for bibliotekerne. Allerede i 1916 begyndte Gads Forlag at udsende trykte katalogkort til en stor del af de nye bøger. Katalogkort som bibliotekerne kunne rekvirere til nedstikning i eget kartotek. Efter skiftende kortudbydere overtog Bibliotekstilsynet fra 1937 opgaven under det nyoprettede Folkebibliotekernes Bibliografiske Kontor, fra 1963 under navnet Bibliotekscentralen. Det var dog ikke alle bøger, man kunne rekvirere kort til. En del lokal litteratur og en stor del af det udenlandske indkøb måtte det enkelte bibliotek selv katalogisere og skrive kort til.

Kartotekets slagkraft afhang helt og holdent af den omhu, hvormed kortene blev fremstillet og kartoteket blev vedligeholdt. På Hvenegaards tid deltog hele personalet i

katalogiseringsarbejdet, idet det for ham var vigtigt at arbejdet blev udført af personer, der var i "levende Berøring med Publikum". (Bogens Verden, 1922, side138). Siden blev det specialarbejde udført af en katalogafdeling med en katalogisator i spidsen, og foregik gennem årene således: efter at katalogiseringen af den enkelte bog var gennemført, blev katalogiseringen nøje kontrolleret og kortene en gang om ugen stukket ned "over stangen" af katalogafdelingens personale (d.v.s. over den metalstang, der i bunden af kartoteksskuffen fastholdt kortene). Efter nedstikningen over stangen kontrollerede katalogchefen, at personalet havde udført nedstikningen korrekt, løsede metalstangen og lod kortene glide endeligt på plads. Således uge for uge gennem næsten 78 år.

Breve til Hvenegaard 1914-1924

Arkivet rummer en meget stor mængde breve til Hvenegaard. Breve, der viser den centrale position han havde i datidens biblioteksverden og samtidig en demonstration af hans omfattende netværk. Men samlingen er ensidig. Den består udelukkende af breve stilet til Hvenegaard. Hvad han svarede de forskellige, fremgår ikke af arkivet.

Umiddelbart efter Hvenegaards ansættelse i Vejle 1914 er der breve fra hans gamle arbejdsplads Københavns Kommunebiblioteker (Aarsbo og Svend Thomsen, A10104, lbnr. 194).

Igennem hele sit virke i Vejletiden var Hvenegaard den, som mange nye bibliotekarer i nyoprettede stillinger fra hele landet henvendte sig til for at få råd og vejledning. Det er betegnende, at lederne af de to næste centralbiblioteker (1917) : Peder Nielsen, Silkeborg, og Henri Hansen, Viborg, indleder deres karriere med at være på oplæring og jobtræning i Vejle og efterfølgende står i brevveksling med Hvenegaard om de problemer de står overfor. (A10104, lbnr. 190 og 191). Men der er også breve fra en lang række af tidens øvrige pionerer (se A10104, lbnr. 196), der beder om råd eller om oplysninger om, hvordan man gør i Vejle.

Den korrespondance, Hvenegaard havde med de mange sognebiblioteker i amtet, kan man finde i A10145, heriblandt korrespondancerne med Hvenegaards særlige mønster-sognebibliotekarer: N.E. Probst, Bredsten og L. Vest Hansen, Uldum.

En helt speciel korrespondance er brevene fra Åge Petersson, lederen af Vejles søster-centralbibliotek i Holbæk. Peterssons forsøg med etablering af et centralbibliotek i Holbæk udviklede sig skævt (Hvenegaard: "Petersson var en mand, der stod meget skarpt på sine meninger og han kom mere og mere i modsætningsforhold til bibliotekets formand"). (Hvenegaard, De danske Folkebibliotekers historie. 1962. Side162). Men de to centralbibliotekspionerer stod i indbyrdes brevveksling om deres pionerarbejde frem til 1917. Brevvekslingen med Hvenegaard (A10104, lbnr. 192) afslutter Petersson med et brev af 23.3.1917, hvor han fortæller, at nu stopper han i Holbæk for at tiltræde en stilling i Bergen (han vendte senere tilbage og blev leder af Det nordjyske Landsbibliotek i Aalborg).

Mest centralt i brevsamlingen i forhold til bibliotekets udvikling er dog nok brevvekslingen med Statens Bogsamlingskomite/Statens Bibliotekstilsyn, der rummer en meget omfattende korrespondance med Steenberg, men også en række breve fra Th. Døssing. (A10104, lbnr. 183 og 184). Nogle i form af kortfattede brevkort (den tids form for mail) om det praktiske samarbejde og Steenbergs besøg i Vejle.

Centralbiblioteket i Vejle blev båret af to stærke personligheder: bestyrelsesformanden og den tidligere bibliotekar Jakob Alsted og den nyansatte faguddannede bibliotekar Harald Hvenegaard. Arkivet fortæller ikke noget om, hvordan de to havde det med hinanden i det daglige. Men tilsyneladende godt, for der er ingen markeringer af modsætningsforhold. Begge var udprægede resultatorienterede praktikere, der stod sammen om de forskellige tiltag. Da de var i kontakt med hinanden i den almindelige hverdag, er der ingen omfattede brevvekslinger mellem dem, bortse fra en korrespondance fra tiden 1913-14, der mest handler om Hvenegaards ansættelse og kommende arbejdsforhold. (A10104, lbnr. 185).

Dagligdagen på Hvenegaards tid.

Dagligdagen på biblioteket på Hvenegaards tid, kan man få et indtryk af gennem nogle bevarede protokoller:

Straks ved sin tiltræden begyndte Hvenegaard at føre en dagbog over, hvad lånerne spurgte om: "Spørgsmaal. Paabegyndt 1. April 1914". (A10105, lbnr. 70). Dagbogen blev ført frem til 1918.

Dagbogen blev afløst af en ny dagbog, der dækker tiden frem til 20.9.1921 (A10105, lbnr. 45). Hver dags indførsler er delt i to grupper: Bemærkninger om dagens arbejde, besøg, rejser, ansættelsessamtaler, sygdom m.v. Og en fortegnelse over "De vigtigste lånerforespørgsler". ("Hvorfor hedder de unge Damer på Apotekerne Defektricer?". "Hvornaar naaede Amundsen Sydpolen?"). Dagbogen er særdeles udførlig og giver små glimt af dagliglivet på biblioteket. Dagbogen fortsættes af en ny dagbog, der dækker tiden 22.9.1921-20.2.1931, men nu kun dækker lånerforespørgsler. (A10105, lbnr. 76).

Siden 1907 havde der været ført en protokol over besøgene på læsesalen, hvor de besøgende selv under dagens dato skulle notere navn, stilling og bopæl. Da Hvenegaard tiltrådte i 1914, begyndte han at bogføre de læsesalsspørgsmål, der "forekom særligt interessante eller voldte en eller anden Art Vanskelighed". Da man fik ny læsesal ved bibliotekets reovering i 1916, opgav man at føre denne protokol. (A10105, lbnr. 117-122).

En morsom lille stikprøvestatistik findes i ovennævnte Udlånets Dagbog (A10105, lbnr. 75). Det er en optælling af udlånte bøger samt af besøgende på læsesalen i ugen 12.6-18.6 1919. Hvad udlånet angår var 191 udlån til mænd, 318 til kvinder og 122 til børn. Men når

det drejede sig om læsesalsbesøg vendte billedet: Der kom 222 mænd, 83 kvinder og 23 børn.

Og så er der den enestående dagbog, som børnebibliotekaren Tove Hørding begyndte at føre fra januar 1921 og som dag for dag indeholdt notater om begivenheder, besøg, spørgsmål, oplæsninger, klubarbejde og meget andet på børnebiblioteket helt frem til 1963. (A10115, lbnr. 100).

Det daglige liv på Hvenegaards pionerbibliotek kan kun anes i små glimt. Han nævner et sted staff-meetings, men der er ikke bevaret personalemødeprotokoller. Det personale han ansatte, var næsten udelukkende kvinder i et biblioteksvæsen, der ellers var mandsdomineret. Steenberg havde dog allerede i år 1900 i sin bog om "Folkebogsamlinger", side 97, fremhævet, at "Naturligvis kan Bibliotekaren lige godt vælges mellem Mænd og Kvinder, som tidligere omtalt ere de fleste Bibliotekarer i Amerika Kvinder; det har derovre vist sig, at de i Almindelighed ere særligt godt skikkede til dette Arbejde". Fra biblioteksskolen i USA var Hvenegaard vant til kvindelige kolleger og havde tilsyneladende ikke nogen forbehold. Han første medarbejder var Karen Neumann, datter af byens førende boghandler. Hun blev efterfølgende uddannet på biblioteksskole i USA og endte sin karriere som afdelingsleder i Københavns Kommunebiblioteker. Et par andre nære medarbejdere i den allertidligste tid var Rigmor Henriksen og Thyra Jessen. Og den, han valgte som nøglefiguren i udviklingen af børnebiblioteket, var ligeledes en kvinde: Tove Hørding.

I dagligdagen har Hvenegaard været den centrale og beundrede skikkelse. Men de relativt få bevarede breve fra personalet til Hvenegaard tyder ikke kun på et respektfuldt, men også et fortroligt og nært forhold præget af humor. - Som når Karen Neuman skriver hjem fra USA og beretter om sit liv på skolen, eller når Rigmor Henriksen skriver til chefen under hans ferie for at fortælle om, hvad der sker på biblioteket i hans fravær: om nederdrægtige vanskelige spørgsmål fra lånerne og om stationsforstanderen fra Daugaard, der kom ind på biblioteket dampende på en tændt cigar og blev fornærmet, da det blev påtalt (A10104, lbnr. 195).

Allerbedst er arbejdet på biblioteket i Vejle og Hvenegaards forestillinger om det ideelle biblioteksarbejde beskrevet i en artikel, som han fik publiceret i Bogens Verden 1922: side 137-140: "Arbejdet ved et Centralbibliotek". (A10104, lbnr. 236). Her hedder det bl.a.:

"Mens der er ansat over 100 ved de københavnske Biblioteker, består Personalet i Vejle af 6, hvoraf endda de 3 er Elever. Men ogsaa dette har en stor Fordel. Vi er saa faa, at vi alle maa tage vores regelmæssige Tørn ved Udlaanet for at faa det til at gaa rundt. Derved kommer Bibliotekaren (*Hvenegaard selv*) paa den bedste og grundigste Maade i Berøring med Folk og med Bøgerne". "Derfor er vi ogsaa gaaet bort fra at benytte Drengene (*d.v.s. bogopsættere*) i Udlaanet. Naar Bibliotekaren eller Personalet selv gaar nede mellem Publikum og sætter Bøger paa Plads, kommer Spørgsmaalene paa den aller letteste og naturligeste Maade"

Centralbiblioteksarbejdet. 1914-1924

(A10140 og A10145 samt Helle Hvenegård-Lassen, Da bibliotekssagen vågnede. 2012, side 126-138 samt Harald Hvenegaard Lassen, Biblioteksarbejde ved et centralbibliotek (A10104 lbnr, 236)). Se endvidere "Oversigt over Biblioteket for Vejle by og Amts Virksomhed i den Tid, det har virket som Centralbibliotek, April 1914-April 1917: en udførlig redegørelse til Statens Bogsamlingskomite vedrørende udviklingen i de tre år. Kopi af materialer i Rigsarkivet, A10148, lbnr. 82 samt for nogle af landets øvrige biblioteker, lbnr. 90).

Bibliotekslandskabet i Vejle Amt bestod omkring 1914 (ud over bibliotekerne i de fire købstæder) af ca. 54 statsunderstøttede selvstændige sognebiblioteker. Men scenen var urolig. Der blev jævnligt oprettet nye sognebiblioteker, når en kreds af lokale beboere gik sammen om at realisere ideen, ofte med skolelæreren som frontfigur. Man stykkede grundsamlingen sammen af boggaver fra initiativtagerne og købte ind for biblioteksmedlemmerne kontingentbetaling samtidig med, at man kunne få yderligere tilskud fra staten til driften samt ansøge kommunen om tilskud. Men alt i alt var samlingerne beskedne og pengene til nyindkøb små. Det betød, at hvis man var en jævnt flittig læser, var man i løbet af et par år igennem det nye sognebiblioteks bogbestand, og biblioteket blev herefter uinteressant. Det betød, at mange bogsamlinger døde efter nogle få år. Det var denne udfordring, Hvenegaard skulle takle.

Råd og vejledning.

Som tidligere nævnt kom det egentlige centralbiblioteksarbejde langsomt i gang, da forudsætningen: et effektivt basisbibliotek skulle være på plads først. Aage Bredsted skriver om opstarten i "Biblioteket for Vejle By og Amt". 1939, side 56:

"Ved Bibliotekets Anerkendelse som Centralbibliotek i 1914 stod Personalet "med Hænderne fulde "af Udlaans- og Reorganisationsarbejde i selve Biblioteket. Der har ikke været Tid til at gøre andet for Sognebibliotekerne end at hjælpe dem i Ny og Næ med Boglaan og Raad. Det er først omkring 1920, at selve Oplandsarbejdet bliver taget op i noget større Omfang". Går man til korrespondancerne med sognebibliotekerne (A10145) bekræftes dette indtryk: der er meget lidt korrespondance frem til 1917. Herefter tager brevmængden lidt til og viser de forskellige typer af rådgivning, "bibliotekarisk "hjælp", som Hvenegaard kan tilbyde, dels i form af "Rejser ud i amtet, dels under Lærernes Besøg på Biblioteket". (Bogens Verden 1922, side 140-142). Brevvekslingerne med sognebibliotekerne handlede om oprettelse af biblioteker, oprettelse af læsestuer, foredrag om biblioteksvæsen, forslag til indkøb af bøger, organisering af udlånsnoteringen m.v. Helle Hvenegård-Lassen har i bogen "Da bibliotekssagen vågnede", 2012, nærmere redegjort for disse kontakter, hvem der ønskede kontakt og om hvad, med henvisning til, hvor det er markeret i Bibliotekshistorisk Arkiv (A10145), se Helle Hvenegård for nærmere dokumentation.

Bemærkelsesværdig er korrespondancen med lederne af to af områdets mønster-sognebiblioteker: N.E. Probst, Bredsten Sognebogsamling (A10145, lbnr. 164) og L. Vest Hansen, Uldum, Sognebogsamling (se A10145, lbnr. 786, samt Helle Hvenegård Lassen, Da Bibliotekssagen vågnede. 2014, side 130-132). Bemærkelsesværdig er ligeledes Hvenegaards meget hjælpsomme vejledning af lederen af Fredericia Bibliotek, Poul Winding, der 1918-24 rådførte sig hyppigt i breve og ved personlige besøg med Hvenegaard om de praktiske problemer, han stod overfor i Fredericia ved omlægning af et gammeldags bibliotek til de moderne tider (A10145, lbnr. 200).

Enkeltlån.

Ud over råd og vejledning skulle centralbiblioteket virke ved at yde lån til enkeltlånere i centralbiblioteksområdet.

Enkeltlånene forgik ved fremsendelse med posten af ønskede bøger direkte til den enkelte låner. Lånerne skulle så selv bekoste forsendelsen retur til centralbiblioteket. Det er vanskeligt i kildematerialet at se, hvor omfattende denne service har været, men den har tilsyneladende været af beskedent omfang.

Vandrebogsamlingen.

Sognebibliotekernes grundproblem var deres diminutive størrelse og dermed det stærkt begrænsede titeltal, man kunne stille til rådighed for brugerne. Det kunne afhjælpes ved tilbud om udstationering af bogdepoter fra centrale vandrebogsamlinger så titelbredden blev større. Ideen om vandrebogsamlinger havde en lang forhistorie (se Martin Dyrbye i "Det stærke folkebibliotek. 2005, side 77-78). Biblioteket i Vejle havde allerede i 1913 under Alsted taget de første beskedne skridt med udlån af små bogpakker på 10-12 bind. Med Hvenegaards tiltræden starter en systematisk opbygning af egen vandrebogsamling og systematiske udlån af depoter fra samlingen.

Reglerne omkring vandrebogsamlingen fastslog, at man kunne låne et depot fra 10 til 30 bind for et år ad gangen mod betaling af 50 øre pr. bind pr. år. I de første 6-7 år blev depoterne fremsendt i bogpakker pr. fragtmand. Men fra ca. 1920 skete fremsendelsen i trækasser, hvoraf biblioteket stadig har bevaret 2-3 stykker i sin samling af gammelt biblioteksinventar.

Væksten i udlånet fra vandrebogsamlingen skete forholdsvis langsomt. I 1914/15 udlåntes der 16 vandrebogsamlinger med i alt 241 bind til 12 forskellige sognebogsamlinger i amtet (A10104, lbnr. 229). Udlånene fra vandrebogsamlingen lå i midten af 20-erne på ca. 45 bogkasser a 30 bind. (A10104, lbnr. 410). I 30-erne på ca. 55 bogkasser. (A10104, lbnr. 411).

Hvenegaard havde et ambivalent forhold til vandreboogsamlingen. Den støttede og forstærkede på afgørende vis sognebibliotekernes bogtilbud. Men det pinte ham også, at cirkulationen i de udstationerede depoter var lav i forhold til udlånene på centralbiblioteket i Vejle. Hvenegaard siger i 1922: "Det er en meget dyr form for Udlaan. De samme skønlitterære Bøger, som paa vore aabne Hylder vilde blive udlaant c. 30 Gange i et Aar, naar i en Vandrebogsamling sjældent mere end 7-8 Udlaan. Langt værre er det dog med de oplysende Bøger (*faglitteraturen*). ...som slet ikke har været udlaant i Vandrebogsamlingen.... Fremtidens Bogspredning ...vil foregaa ad andre Veje, maaske ved hjælp af "Bogbilen". (Bogens Verden, 1922, side 141). Det var profetiske ord: Da bogbilen startede i 1937, blev den før den begyndte sin rundtur i amtet læsset med bøger fra vandreboogsamlingen, der nu kom til sin fulde ret i en direkte præsentation for alle sognebibliotekarerne på turen. Systemet med vandreboogsamlinger bestod frem til omkring 1960, hvor de små kommuner nu var blevet så økonomisk velfunderede, at de selv kunne købe de bøger, de havde behov for.

Møder med sogneboogsamlingerne 1916-

I 1916 indkaldte Hvenegaard til et møde for bibliotekerne i amtet "som et nyttigt Led i Samarbejdet mellem Amtsbiblioteket og Sogneboogsamlingerne". Mødet fandt sted 3. juni med Alsted som indleder. Hvenegaard talte om vandreboogsamlingen, tilskudsmuligheder og mulighederne for samarbejde med centralbiblioteket. Steenberg var tilstede og der kunne stilles spørgsmål. Der var fælles spising efter mødet. Bagefter skrev Hvenegaard på Steenbergs opfordring i Bogsamlingsbladet om: "det tvangfri og fornøjelige" møde "Gennem den Slags Amtsmøder lærer Egnens bogsamlingsinteresserede hinandens Arbejde at kende , og kommer til at føle sig som "Kæmper for en fælles Sag"": (Bogsamlingsbladet 1916, side 50 samt Helle Hvenegård-Lassen, Da bibliotekssagen vågnede. 2012, side 129).

Arkivet indeholder intet om, at mødet - trods succesen - blev gentaget de følgende år. Men med dannelsen af "Vejle og Omegns Biblioteksforening" i 1920 indkaldtes der årligt til møde med områdets biblioteker (A10135 samt Jørn Godrum Bech og Palle Bo Frandsen: "Biblioteksforeningerne i Vejle Amt. 2003, side 15-22).

Oplandslånerne på Vejle Bibliotek.

"Biblioteket for Vejle By og Amt" var fra sin grundlæggelse i 1907 ikke kun et tilbud til byens borgere, men også - som det lå i navnet - til indbyggerne i hele amtet. Det var en opgave, man var meget bevidst omkring og baggrunden for den udvidelse, der i 1912 skete af udlånstiden, så landboerne fik bedre muligheder for at benytte biblioteket.

Ikke mindst for Hvenegaard var denne del af centralbiblioteksvirksomheden meget vigtig. Der gøres år for år i i biblioteket beretninger (A10104, lbnr. 229) rede for, hvor mange

udenbys lånere man har (i 1914: 196, i 1924: 1.500 - tallene er dog usikre, da de kan indeholde lånere, der får bøger tilsendt).

I Hvenegaards artikel om oplandsarbejdet: "Biblioteksarbejdet ved et Centralbibliotek, Bogens Verden, 1922, side 140-142, (A10104, lbnr. 236) fortæller han om denne side af centralbiblioteksvirksomheden:

"Biblioteket er ikke kun byens bibliotek, men også oplandets: Hvis De en Lørdag Eftermiddag kom ind i Biblioteket i Vejle, ville De se et Publikum, der er helt forskelligt fra det, De kender i København. Det er Landboerne, der har taget Biblioteket i Besiddelse. Bønder af alle Aldre og Typer og Hartkorn, Landets Embedsmænd, Læger, Dyr læger, Mejerister, Købmænd og Landhaandværkere af alle Slags. Og endelig de mange "Bude", der pr. Tog eller Rutebil besøger Byærinder for Folk paa Landet....Det er karakteristisk, at de Laanere, der laaner direkte fra Biblioteket, næsten alle kommer fra Vejles naturlige Opland, der strækker sig meget langt inde over Hedeegnene vestpaa, men som østpaa ikke saa nær dækker Vejle Amt, idet navnlig Horsens og Kolding har hver sit store Opland i Amtet. Dette synes at tyde paa, at eet Centralbibliotek i hvert Amt ikke er tilstrækkeligt" "I Vejle gaar en Fjerdedel af Udlaanene til Landet".

Børnebiblioteket. 1916.

- var en del af det nyrenoverede bibliotek 1916, men blev ikke taget i brug med det samme efter indvielsen og kom kun tøvende i gang. Det åbnede for børnene 1918 og blev passet af bibliotekets elever. Men et år efter, marts 1919, blev lokalet inddraget af kommunen, der skulle bruge pladsen til Ligningskommissionen. Alsted protesterer overfor byrådet. (A10104, lbnr. 204. Se i øvrigt Aage Bredsted, Biblioteket for Vejle By og Amt 1914-39. 1939, side 60 og Helle Hvenegård-Lassen, Da Bibliotekssagen vågnede, 2014, side 151-155).

Biblioteket bliver kommunalt. 1918.

Biblioteket havde frem til 1918 været en selvejende institution, der blev drevet med tilskud fra kommunen, staten og amtet. Men både Alsted og efterfølgende Hvenegaard havde "i 11 Aar" (d.v.s. siden oprettelsen i 1907) arbejdet på at gøre det til et kommunalt bibliotek. Med status som selvejende institution modtog man hvert år tilskud fra kommunen på linje med en række andre foreninger. Men man var og blev en institution udenfor den kommunale virksomhed. Blev man en del af kommunen, ville man have rimelig sikkerhed for hvert år at være på kommunens budget.

Og sådan blev det med Byrådets vedtagelse 6. maj 1918 af overtagelsen af biblioteket (med virkning fra 1. april 1918 at regne). Paragraf 1 i de nye vedtægter udtrykte det kort og kontant: "Biblioteket for Vejle By og Amt ejes af Vejle Kommune og drives af samme med forventet tilskud fra Staten og Vejle Amtsraad". (Aage Bredsted, Biblioteket for Vejle By og Amt

1938, side 32-33, Helle Hvenegård-Lassen , Da Bibliotekssagen vågnede. 2014, side 146-151 samt A10104, lbnr. 156 og 225).

Nu var bestyrelsen med et slag politisk og kom til at bestå af det fremtrædende kvindelige medlem af Byrådet, lærerinde og landtingsmand Olga Knudsen, overlærer N.C. Nielsen, lærer K. Kr. Sørensen og fru Laura Vogelius, alle med stærk interesse for biblioteket. Formand for bestyrelsen skulle egentlig også være en politiker, men Jakob Alsted udpegedes til at fortsætte på posten, som han bestred frem til 1925 - selv om han ikke var byrådsmedlem.

Kommunaliseringen blev helt afgørende for bibliotekets videre udvikling: Følgerne blev særdeles markante og manifesterede sig i et næsten eksplosivt kommunalt engagement i biblioteksvirksomheden. Kommunens årlige bevillinger til biblioteksvæsnet umiddelbart før og efter kommunaliseringen ser således ud (Aage Bredsted, Biblioteket for Vejle By og Amt. 1939. side 45):

1917/18	1.375 kr.
1918/19	7.922 kr.
1919/20	17.684 kr.
1920/21	19.414 kr.
1921/22	21.117 kr.

- altså en 15-dobling.

Da statens tilskud fulgte betalingsvilligheden hos kommunen, steg statstilskuddet i samme periode fra 2.500 kr. i 1917/18 til 23.000 kr. i 1921/117, idet 23.000 var loftet for hvor stort det statslige tilskud til et enkelt bibliotek kunne være. Dette toptilskud var Vejle indledningsvis ene om at få, men blev dog hurtigt fulgt af Silkeborg. Amtets årlige tilskud til biblioteket lå det meste af perioden på 1.000 kr.

Sammenlagt skete der en vækst i bibliotekets samlede budget (kommunalt tilskud, statstilskud, amtstilskud, diverse indtægter (medlemsbidrag, bøder m.v.) fra 8.112 kr. i 1917/18 til 50.224 kr. i 1921/22, altså mere end en femdobling. Det er en understregning af den fundamentale betydning det kommunale engagement og den kommunale satsning på byens biblioteksvæsen havde og en væsentlig del af forklaringen på den førerposition, biblioteket fik i datidens danske folkebiblioteksvæsen.

En brydningstid.

Hvenegaard var den første fuldtidsansatte og faguddannede bibliotekar i den danske provins. Men der var også enkelte bibliotekarer omkring Bogsamlingskomiteen og Københavns Kommunebiblioteker, der ligeledes havde biblioteksvæsnet som profession. De var få, og deres forhold til det etablerede system båret af sognebibliotekspionererne blev hurtigt anspændt i tiden efter 1914.

Pionererne, der havde skabt biblioteksvæsnet, var for hovedparten folkeskole- eller gymnasielærere, der havde påtaget sig bibliotekssagen som en idealistisk opgave og som passede deres respektive folkebogsamlinger ved siden af deres egentlige erhverv, hyppigt med skoleelever eller biblioteksinteresserede som de, der dækkede de daglige vagter i de relativt få ugentlige åbningstimer. De mange - efterhånden midaldrende - bogsamlingsfolk var organiserede i "Danmarks Folkebogsamlinger", stiftet 1905.

Den - antalsmæssigt beskedne - generation af faguddannede bibliotekarer, der voksede frem omkring 1914, var unge og engagerede. De havde en faguddannelse (solid for "amerikanernes" vedkommende, noget mere nødtørftig for de, der havde få nogle få måneders kursus under Bogsamlingskomiteen). Det blev hurtigt en - godt nok lille - men meget slagkraftig gruppe. Noget af slagkraften kan skyldes, at medens biblioteksarbejdet for pionererne, trods deres engagement, var en nebengeschæft, så var arbejdet for de faguddannede fuldtidsarbejde og eneste beskæftigelse. Det betød, at de, på grund af de mange timer på biblioteket, den bestandige lånerkontakt og det daglige prosaiske arbejde fik et langt mere dybtgående forhold til biblioteksarbejdet end den tidligere generation. De faguddannede bibliotekarer organiserede sig 1916 i "Dansk Biblioteksforening".

Modsætningerne mellem de to fraktioner ulmede og blev konfliktprægede omkring 1917. For den unge generation handlede det bl.a., som udtrykt af Døssing, om en tro på bogen som et led i oplysningsarbejdet kontra den ældre gruppes tvivl om den jævne befolknings evner og modtagelighed i forhold til den del af bogproduktionen, der lå ud over det elementære. Modsætningerne handlede også om de centraliserende og effektiviserende tendenser i den nyere biblioteksudvikling kontra de gamle kommuners ret til selvbestemmelse. Splittelsen fik sprogligt udtryk i den ældre fløjs brug af ordet "Folkebogsamling", der nu på landsplan afløstes mere og mere af den yngre fløjs brug af ordet "Bibliotek" (en navneændring, der godt nok allerede havde fundet sted i Vejle i 1907). Modsætningerne tilspidsedes omkrig 1917 og kulminerede med, at den hidtidige formand for "Danmarks Folkebogsamlinger", Jens Bjerre (Silkeborg), trak sig. Frem mod 1919 skete der en opblødning og en tilnærmelse mellem de to fraktioner, resulterende i en sammenlægning af de to foreninger i en ny fælles forening "Danmarks Biblioteksforening" (navndøbt med et ord fra hver af de to gamle foreninger) og med den smidige bibliotekspioner fra den gamle fløj, Johannes Høirup, som formand. (Om denne brydningstid se: Hvenegaard Lassen, De danske Folkebibliotekers historie. 1962, side 181-190 samt Martin Dyrbye, Bruddet under I. verdenskrig (Det stærke folkebibliotek. 2005, side 85-95)).

På landsplan gik bølgerne højt. Men der er ingen nedslag i Vejle-arkivalierne om debatten. Forklaringerne er nærliggende: hele det moderne bibliotekskoncept var i forvejen udrullet i Vejle med Hvenegaard som den centrale eksponent for alt det moderne. Hertil kommer, at den slags debatter ikke var noget, Hvenegaard blandede sig i. Han stod for realiseringen af det moderne bibliotekskoncept, men med dyb respekt for sognebibliotekarerne og deres grundlæggende pionerarbejde. Hans kollega, stadsbibliotekar Carl Thomsen (Esbjerg, senere Aarhus og København) har beskrevet ham således: "Det er bibliotekaren i udlånet eller centralbibliotekaren ude i marken, der giver sit besyv om mangler, muligheder eller hjælpemidler til arbejdet, kort, klart og veloplagt. Hvenegaard er ikke manden, der taler kulturpolitik eller snakker folkeoplysning eller fantaserer over bibliotekernes samfundsmæssige betydning. De idealer, han sjældent taler om, manifesterer sig i de krav han stiller". (Oplandsarbejde. Festskrift til H. Hvenegaard Lassen. 1956, side 9).

Bibliotekets åbningstid udvides 1918-1919.

Udlånet udvidede åbningstiden i 1918 og har fra 1. april åbent fra 12-20. Baggrunden var, at bibliotekets ældste elev, den nu 20-årige Gudrun Henriksen, havde bestået eksamen fra Danmarks Biblioteksskoles første bibliotekarhold 1918 (under Bogsamlingskomiteen) og således kunne arbejde som bibliotekar sideordnet med Hvenegaard. (Bogens Verden 1919/20, side 253)

Åbningstiden udvides igen i 1919 og der er nu åbent fra 10-20.

Livet på læsesalen. 1918.

At drive en læsesal var en del af at være centralbibliotek og i forbindelse med udbetalingen af cb-tilskuddet for 1918 ønskede Statens Bogsamlingskomitee dokumentation for benyttelsen. Komiteen fordrer, at bibliotekaren eller en af hans assistenter havde mindst 4 timers vagt på læsesalen om dagen og man ønskede dokumentation for, hvor stort besøget var og hvilke spørgsmål der blev stillet. Ønsket har muligvis irriteret Hvenegaard. I hvert fald registrerede han efterfølgende alt, hvad der foregik på læsesalen i løbet af en uge i marts 1918 ned til den mindste detalje. Indberetningen (der er den indberetning, der fylder mest i Rigsarkivets samling af læsesalsindberetningerne) kan ligne manuskriptet til en dokumentarfilm, hvor man minutløst følger livet på læsesalen og de besøgende, der kommer vandrende ind gennem døren: den enarmede stamkunde, der kommer for at læse aviser, to unge piger der ønsker billeder af Louis XVI og Empire-møbler (indberetteren forklarer, at deres far er en stor skatteyder og netop har købt en herregård, der skal møbleres), en maskinist fra Jelling, der vil læse Søren Kierkegaard, fru Langkilde, der skal læse avis, en ung mand der vil læse "Fysisk Tidsskrift", en boghandlermedhjælper, der vil læse om danske kirker, en tjenestepige, der vil læse "Hjortens Flugt". Ind i mellem har den, der fører protokollen,

tilsyneladende et glimt i øjet: en sortklædt dame ønsker at læse "De dødes Rige". Antallet af avislæsere, d.v.s. de besøgende, der kun læser aviser, var i den omtalte uge 51% af det samlede besøg. (Indberetningen: A10105, lbnr. 71. Se i øvrigt også Helle Hvenegård-Lassen, Da bibliotekssagen vågnede, side 139-146).

Undersøgelsen omtaler det meget store besøg af skole- og gymnasieelever og det store slid på de almindeligste håndbøger. "Størst Rolle spiller dog maaske de mange praktiske Oplysninger, som under et kort Besøg hentes fra Vejvisere, Adressebog, Ordbøger, Salmonsens, Handelshaandbog, Havebrugslexikon o.s.v. Mest forbavsende har maaske været at se en ældre, belæst og ret sprogkyndig Arbejdsmand sidde og simpelthen læse et engelsk Leksikon! En Murerarbejdsmand, der har lært sig selv Græsk af religiøs Interesse, benytter de græske Ordbøger paa lignende Maade, idet han hjemmefra kan huske, hvad det er, han skal slaa efter uden Optegnelser af nogen Art".

Den spanske syge. 1918.

Den spanske syge var en ondartet influenza, der ramte verdensbredt ved I. verdenskrigs afslutning. Man anslår, at der på verdensplan døde 20 millioner mennesker af influenzaen, - flere end det samlede tab i 1. verdenskrigs krigshandlinger. De døde var i høj grad unge mennesker, idet de ældre generationer ikke var helt så modtagelige for sygdommen, muligvis på grund af et immunforsvar opbygget fra tidligere mindre influenza-epidemier.

Den spanske syge ramte Danmark i 1918 og også Vejle og biblioteket i Vejle. Børnebiblioteket blev lukket på grund af sygdommen 21.10.1919. Nogle dage senere ramte det hele huset. Dagbogen (A10105, lbnr. 75) meddeler:

"25.10: Efter Samraad med Amtslægen lukkes Biblioteket (alle Afdelinger) på Grund af spansk Syge indtil videre". En af bibliotekseleverne, Gudrun Bach, rammes af sygdommen. Og heller ikke Hvenegaard går ram forbi: ""Under Lukningen var Bibliotekaren syg de første 14 Dage og alt Arbejde i denne Tid indstillet. ". "Biblioteket aabnedes atter Onsdag d. 27 November". I København var den kommende børnebibliotekar i Vejle, Tove Hørting, allerede blevet syg af den spanske før sin tiltræden i Vejle. (A10105, lbnr. 60, brev af 5.3.1920).

Den spanske mærkes overalt i amtet. Sognebibliotekaren i Uldum, L. Vest Hansen, skriver til Hvenegaard:

"Jeg har faaet en Forespørgsel i Dag om en Arvesag. Vil De ikke undersøge om mit Svar (jeg har ikke afgivet det endnu) er rigtigt? Det er en ung ugift Mand på 26 Aar, der er død. Han har 5 voksne Søskende og hans Fader er Enkemand.

Jeg mener at kunne svare saaledes: Naar Begravelsesomkostninger m.m. er trukket fra, arver Faderen halvdelen af hans Formue. Den anden halvdel skal dels i 6 Dele (Faderen + 5 Søskende).

Er det Svar rigtigt?

...Det er en trist Tid her i Uldum. Den spanske Syge har været meget slem og flere unge raske Mænd i Alderen mellem 20 og 35 er døde. Skolen og Bibliotheket har været lukket i 3 Uger og vi faar sikkert ikke lukket op før om en 8 Dages Tid." (A10145, lbnr. 786).

Danmark får sin første bibliotekslov. 1920.

(A10104, lbnr. 150, Th. Døssings gennemgang af loven i Bogens Verden, 1920, side 40-49 samt Harald Hvenegaard Lassen, De dansk folkebibliotekers historie 1876 - 1940, side 194-200).

Udformningen af Danmarks første bibliotekslov tilskrives normalt Thomas Døssing, Steenbergs stedfortræder, der i 1920 ved Steenbergs pensionering efterfulgte ham som leder af det statslige tilsyn med biblioteksvæsenet. Bogsamlingskomiteen kom med den nye lov til at hedde "Bibliotekstilsynet" og lederen, Thomas Døssing, fik titlen "Biblioteksdirektør".

Bibliotekernes opgave er, "at udbrede kundskaber og almindelig oplysning" som den kortfattede formålsparagraf lød. Loven fastsatte særlige regler for centralbiblioteker, der hermed blev et etableret led i den danske biblioteksstruktur. Biblioteksloven indeholdt derimod ingen bestemmelser om børnebiblioteker, hvoraf der på det tidspunkt kun eksisterede ganske få.

Om den nye bibliotekslov har Hvenegaard sagt, at "Det i sandhed var i rette tid, høsten var bragt i hus", idet den gunstige økonomiske situation i tiden frem til 1920 hurtigt i de følgende år blev fulgt af økonomiske stramninger.

Vejle Børnebibliotek. 1920-

Børnebiblioteksarbejdet i Vejle startede reelt med ansættelse i 1920 af Tove Hørding, landets første fuldtidsbeskæftigede børnebibliotekar. Gennem sit arbejde i Vejle og gennem de artikler, hun i tiden 1921-26 skrev i "Bogens Verden", fik hun afgørende betydning for børnebibliotekernes udvikling i Danmark.

Tove Hørding (1896-1988).

(Jørn Godrum Bech, Den røde dame. Vejlebogen 2017, side 5-18. Helle Hvenegård-Lassen, Da bibliotekssagen vågnede. 2014. side 151-166, samt A10115, lbnr. 50, 51, 60, 130 m.fl.)

Hvenegaard vidste fra USA, at god biblioteksbenyttelse grundlægges med børnenes biblioteksvaner. Han arbejdede derfor for at få et børnebibliotek oprettet i 1916. Han fandt sin børnebibliotekar i Tove Hørding, der indtil 1920 arbejdede i Københavns Kommunebiblioteker. Hun havde hørt om alt det, der skete i Vejle, og havde besøgt Vejle i sin sommerferie 1917. Efterfølgende bad hun Hvenegaard, om hun måtte være volontør i

Vejle uden løn i sin sommerferie i 1918. Tove Hørding brændte for at få et børnebibliotek op at stå i Vejle. Studieture til Norge, der var længere fremme på dette område og grundige studier i udenlandsk litteratur om børnebiblioteker rustede hende til at tage fat på opgaven, som hun indledte ved sin ansættelse i oktober 1920.

Tove Hørdings indsats blev epokegørende: Hun iværksatte med stor sikkerhed fra sin første tiltræden en lang række af de tiltag, som kendetegner børnebibliotekerne den dag i dag: undervisning i bibliotekets brug, samarbejde med skolerne, oplæsningstimer og eventyrtimer, litterære klubber, børneteater. Hun evnede at skabe fokus omkring sit arbejde og gik altid klædt i røde kitler, så hun i byen og blandt børnene var kendt som "den røde dame fra biblioteket". Hun var elsket af børnene og omgivet af et hof af beundrende unge piger, men også (som storesøster til fire yngre brødre) med et solidt greb om de mere urolige drenge. Hun skrev om sine initiativer i bibliotekspresen (A10115, lbnr. 130), indledt 1921 med artiklen "Fra Børnelæsesalen i Vejle" (A10115, lbnr. 130), der levende og detaljeret skildrer dagligdagen på børnebiblioteket og de mange initiativer hun satte i gang. Tove Hørding var i midten af 20-erne den, der tegnede børnebiblioteksarbejdet her i landet. Hendes visioner for børnebiblioteksarbejdet var sikre og hun gennemførte sine ideer med overordentlig styrke og konsekvens. Hun kan betragtes som et lysende eksempel på pionermulighederne i den tidlige bibliotekstid: hun skaber det danske koncept for børnebiblioteksarbejde og forlader folkebibliotekssektoren (da hun skal giftes) med modellen fuldt udviklet i 1926, endnu ikke fyldt 30 år. Hun bliver senere ansat i medicinalfirmaet "Ferosan", som den første folkebibliotekar, der skulle skabe et virksomhedsbibliotek, og ydede også på dette område en grundlæggende pionerindsats, men det er en anden historie.

(Hendes videre liv efter Vejle belyses gennem et par publikationer af hendes barnebarn, lektor Dorte Fogh, Silkeborg: "Tove Hørdings Breve 1906-1988. Redigeret af Dorte Fogh". 2017: A10115, lbnr. 52, og Dorte Fogh: "Mormor, mormor, må jeg komme med dig hjem? Glimt af mine morforældres liv på Duevej (Frederiksberg)". 2018, A10115, lbnr. 53).

Tove Hørding startede 5. januar 1921 med at føre dagbog over, hvad der skete på børnebiblioteket. Vejle Børnebiblioteks første eventyrtime fandt sted 16. januar 1921, hvor Tove Hørding læste Kiplings historie om elefantungen ved den store, grågrønne, grumsede Limpopoflod, hvor febertræerne gror tæt. En historie, der er blevet læst igen og igen i de mange følgende år af Vejle Børnebiblioteks historie. Dagbogen blev videreført af hendes efterfølgere frem til 1963 og er en unik nøgle til viden om børnebibliotekets udvikling gennem 40 år. (A10115, lbnr. 100-101).

Børnene. 1920-erne.

Børnene kunne benytte børnebiblioteket hver dag 15-17.30 og 19-21. Børnebiblioteket var i sin kerne en læsesal, men man kunne i starten også låne bøger hver dag, hvilket var noget nyt i forhold til de eksisterende københavnske børnelæsesale. Da hylderne snart stod tomme, blev udlånslånetiden indskrænket til to dage om ugen. I begyndelsen var

børnebiblioteket åbent for alle fra 1. klasse til de 16 årige, men aldersgrænsen blev snart hævet til 4. klasse på grund af den store tilstrømning.

Børnene kom fra middelklasse- og arbejderhjem. Udlånet af børnebøger blev aldrig ret stort. Et lånerkort kostede 10 øre og det kostede 10 øre om måneden at låne skønlitteratur. Så var man fra et hjem, hvor børnene var mange og pengene små, blev børnebiblioteket i stedet en læsesal, et sted, hvor man gratis kunne sidde og læse. Det gjorde man så til gengæld. Børnebiblioteket var på 30 kvadratmeter, men der kunne ofte i vinterperioden være 80-90 besøgende, der sad overalt, på stole, på gulvet og i vindueskarme. Det gik, for brandmyndighederne greb ikke ind, hvad de ville have gjort i vore dage. Tove Hørding havde i Vejle-årene mange planer for, hvordan det hele burde være, men trods stor velvilje fra byen og solid støtte fra Hvenegaard, lå meget uden for hendes rækkevidde, da hun var begrænset af økonomien og især af, at hun kun rådede over sin egen arbejdskraft. Til gengæld blev denne indsats normsættende for den følgende udvikling på det danske børnebiblioteksområde, bl.a. gennem de artikler Tove Hørding skrev om Vejle Børnebibliotek (A10115, lbnr. 130).

Faserne i bibliotekets arkivmasse om børnebiblioteker, skolebiblioteker og undervisningssektoren

I den følgende gennemgang af arkivmaterialet optræder biblioteksbetjeningen af børn, skolebibliotekerne og serviceringen af undervisningssektoren op gennem hele 1900-tallet.

For overskuelighedens skyld skildres grundskellet i denne udvikling her:

Børnebibliotekerne:

Vejle Børnebibliotek starter formelt i 1918, men reelt i 1920 hvor Tove Hørding som landets første fuldtidsansatte børnebibliotekar udvikler børnebiblioteksbegrebet til efterligning på landsplan. Virkeområdet er Vejle kommune, og oprettelse af børnebiblioteker er ikke lovpåbudt. Det bliver det først i 1931. Men centralbiblioteket har fortsat ingen forpligtigelse til at understøtte børnebibliotekerne i amtets kommuner. Det får det først med biblioteksloven af 1951. Forinden da havde man forsøgt at afhjælpe problemet med dannelsen i 1946 af "Vejle Amts Skole- og Børnebibliotek.

Skolebibliotekerne

Skolebibliotekernes historie i Vejle Kommune går tilbage til 1862, d.v.s. de er ældre end folkebiblioteket. (A10116, lbnr. 97). Datidens skolebiblioteker var små og uanseelige. Fra 1919-20 påbegyndes under Tove Hørding et samarbejde mellem skolebibliotekerne og folkebiblioteket bl.a. med regelmæssig undervisning af skoleeleverne i biblioteksbenyttelse. Afgørende bliver, at børnebiblioteket af budgetmæssige grunde i 1931 udskilles af Vejle Bibliotek og formelt bliver et selvstændigt bibliotek, men sammenlagt med kommunens skolebiblioteker i den såkaldte "Vejle Ordning". Ordningen betyder en kraftig opgradering af skolebibliotekerne. Ordningen eksisterer frem til 1963,

hvor skolebibliotekerne bliver selvstændig under skolekonsulent Erik Rasmussen. En del teknisk arbejde vedrørende bogkøb og indbinding foregik dog stadig på centralbiblioteket frem til 1976. Efter 1964 kører biblioteket og skolebibliotekerne som to selvstændige kommunale institutioner, men i et tæt parløb, ikke mindst i forbindelse med edb-indføringen i 90-erne, og den senere driftsfase bl.a. med fælles server på biblioteket.

Undervisningssektorens forsyning med klassesæt

For undervisningen har det gennem 1900-tallet været vigtigt, at den løbende undervisning kunne suppleres med fælleslæsning af klassesæt om afgrænsede emner. For at tilfredsstille dette behov dannede man i 1925 "Vejle Amts Skolebiblioteksforening" (1925-1945). (A10120). Samlingen fik til huse på centralbiblioteket og administreredes herfra med centralbibliotekaren som sekretær for foreningen. Virksomheden fortsatte fra 1946 til 1966 som "Vejle Oplands Skole- og Børnebibliotek" (A10122) ligeledes i bibliotekets regi. Opgaven videreføres herefter frem til 1975 i "Den fælleskommunale Samling for Vejle Amt" (A10122), men nu uden for bibliotekets regi. Fra 1975 varetages opgaven af den nyoprettede "Amtscentral for Undervisningsmidler" (A10128) som den første af Amtscentralens to grundfunktioner: "Den distributive Afdeling".

Information til lærerne om undervisningsmaterialer

En vigtig opgave gennem årene har været at kunne informere underviserne om, hvilke lærebøger der p.t. er i handelen, med henblik på den enkelte lærers valg af undervisningsmateriale. Derfor oprettede man i 1936 "Vejle Skolecentral" (A10125) som en selvstændig institution. Samlingen havde til huse på biblioteket og havde centralbibliotekaren om sekretær for sin bestyrelse. "Vejle Skolecentral" eksisterede frem til 1964, men var ikke særligt benyttet. (A10125). I 1964 blev samlingen overdraget til "Vejle Amts Skolecentral", der lå på Nørremarken og var i amtligt regi. (A10126). Samlingen videreførtes fra 1975 af "Amtscentralen for Undervisningsmidler", (A10128), som den anden af Amtscentralens grundfunktioner: "Den informative Afdeling".

Ovennævnte funktioner og institutioner er nærmere beskrevet på de følgende sider af denne guide under de relevante årstal.

Vejle Bibliotekstidende 1920-26 (A10104, lbnr. 253-257).

Senere i 1900-tallet markedsførtes bibliotekerne i høj grad af centralt fremstillede tryksager (Forfatterportrætter, Læs med Plan etc.). Men sådan var det endnu ikke blevet på Hvenegaards tid. Skulle man markedsføre biblioteket, skulle man selv gøre det. Det betød, at Hvenegaard fra 1920 udsendte et månedligt publikumsblad, "Vejle Bibliotekstidende". Her kunne man læse om ændrede udlånsregler, om hvilke nye bøger, biblioteket havde købt og der blev bragt små oplysende artikler om forfattere som Ludvig Holberg og den lokale Harald Kidde. Der var artikler om nyere svensk litteratur og den nye russiske litteratur. Men også om faglige emner: Bøger om Danmark under 1. verdenskrig og bøger om møbler. Med Hvenegaards afgang i 1924 sygnede bladet hen og

udgivelsen standsede i 1926. Bogens Verden, 1927, side 35, bemærkede: "Forhaabentlig ser den atter Dagen, naar lysere Tider oprinder" - men de kom aldrig.

Vejle og Omegns Biblioteksforening 1920. (A10135).

Hvenegaard Lassen stiftede 8.6.1920 (med forbillede i landets første lokalforening: biblioteksforeningen i Hjørring) en lokalforening af Danmarks Biblioteksforening: "Vejle og Omegns Biblioteksforening". Foreningen blev stedet for årlige møder med områdets biblioteker, hvor der drøftedes aktuelle biblioteksemner og årets bogudgivelser blev gennemgået. Møderne indeholder desuden hvert år et biblioteksfagligt foredrag.

Bibliotekets første skrivemaskine. 1923.

Biblioteket køber sin første skrivemaskine (en Corona). (A10104, lbnr. 161, beslutning af 6.6 1923).

Bibliotekets ex-libris 1923. (A10104, lbnr. 486-487).

På en række af tidens biblioteker var bøgerne mærket med bibliotekets eget ex-libris. (Bogens Verden, 1924. side 87-88 og 108-109, Bogens Verden 1925, side 2-4 og 162-164).

Sådan et fik Vejle Bibliotek også i 1923, tegnet af Vejle-kunstneren Johan Ancker. Vejles ex-libris blev "et indrammet Landskab med et stort Træ (Motiv fra Uhre Bakke med Udsigt over Vejle Enge)". (Bogens Verden, 1925, side 163-164).

Hvenegaard forlader Vejle 1924.

Hvenegaard fratræder 31.12.1923 sin stilling for at blive leder af centralbiblioteket i Odense. Han forlod et bibliotek, der dannede norm for, hvordan et centralbibliotek skal fungerer og et bibliotek, som var det førende provinsbibliotek i den tids Danmark.

Status ultimo 1923: Bogbestand: 17.564 bind (det største i provinsen). Udlån 134.978 bind (det største i provinsen med Silkeborg på andenpladsen med 102.782 bind). Udlån pr. indbygger 6.1 bind. Antal lånere 4.673, heraf 283 børn. Det samlede budget 42.294. (Bredsted, Biblioteket for Vejle By og Amt. 1939, side 45 og Bogens Verden 1924, side 41).

Ser man på udviklingen i Hvenegaards tid, 1914-1924, ser det således ud: Bindtallet er mere end fordoblet. Udlånet fem-doblet. Lånertallet seks-doblet, antallet af børnelånere næsten seksdoblet og budgettet ti-doblet. Alt i alt den største vækstperiode i bibliotekets historie. Med i billedet af budgettet tæller dog, at budgettet godt nok tidobledes, men det gjorde købekraften ikke helt, idet der var en kraftig inflation omkring 1918-20. Hvenegaard starter med en enkelt medhjælper. Ved hans afgang har biblioteket ud over lederen 3 bibliotekarer og 2 bibliotekarelever.

Totalt imponerende efter den tids forhold. Og samtidig tal, der placerede Vejle i en førerposition i datidens landsdækkende biblioteksbillede. Men også illustrerende for den udvikling, der siden er sket indenfor folkebibliotekssektoren. Dette førende provinsbibliotek i 1924 svarer med ovenstående tal til, hvad man i vore dage finder på en mellemstor biblioteksfilial, og udlånet pr. indbygger (6.2 bind) tåler heller ikke sammenligning med vore dage. Det ændrer ikke ved, at Vejle i denne pionertid var et fyrtårn, der viste vej for den kommende udvikling og som man rundt om i landet prøvede at komme på omgangshøjde med.

Vækst og konsolidering. 1924-1939.

Aage Bredsted (1896-1981).

Harald Hvenegaard blev som leder efterfulgt af Aage Bredsted.

Aage Bredsted (A10104, lbnr. 441) var som Hvenegaard uddannet fra New York State Library School. Derefter blev han bibliotekar i København, indtil han i 1924 kom til Vejle. Hans form var lidt mere tilbageholden end Hvenegaards, men det ændrede ikke ved, at han var involveret i en lang række biblioteksinitiativer i mellemkrigstiden og blev betragtet som en af tidens store iværksættere og biblioteksskikkelser. Han fulgte i Hvenegaards spor med sin dybe interesse for centralbiblioteksarbejdet og var aktiv på en række fronter i Vejle kulturliv. Han udarbejdede sammen med sin vicebibliotekar Oluf Abitz i 1945 amtsbibliografien "Litteratur om Vejle Amt" (A10104, lbnr.377), ligesom han skrev bogen om bibliotekets tidlige historie "Biblioteket for Vejle By og Amt 1914-1939". I 1946 søgte og fik han posten som overbibliotekar i Aarhus.

Kolding bliver centralbibliotek 1924.

At Kolding blev centralbibliotek i 1924 betød, at nogle af de sydligste sogne i Vejles virkeområde overførtes til Kolding i 1925. (A10140, lbnr. 170). Det berørte næppe Vejle særligt meget. I forvejen var disse sogne orienteret mod Kolding og tilhørte ikke Vejle naturlige opland, hvis kerne var en lang vestvendt landzone, der strakte sig ind forbi Billund og Grindsted.

Vejle Nordre Amtskreds af Danmarks Biblioteksforening 1926-1945.

(A10136).

En konsekvens af den nye centralbiblioteksopdeling blev, at "Vejle og Omegns Biblioteksforening" (A10135) deltes i to foreninger: "Vejle Nordre Amtskreds af Danmarks Biblioteksforening" 1926-1945 og "Kolding Kredens Biblioteker" (A10145, lbnr. 604).

Formand for Vejle Nordre Amtskreds blev førstelæreren og lokalhistorikeren Marius Hansen, Bredballe, der blev en markant formand for amtskredsen frem til sin afgang i 1941. Som i "Vejle og Omegns Biblioteksforening" er centralbibliotekaren, Aage Bredsted, sekretær i den nye forening. Samarbejdet mellem Marius Hansen og Bredsted var glimrende og foreningen blev en vigtig brik i centralbiblioteksarbejdet.

Foreningens årlige generalforsamling var normalt bygget op over tre punkter: En gennemgang af generalforsamlingens dagsorden, med mulighed for diverse udtalelser. En gennemgang ved Bredsted af årets bogproduktion. Denne gennemgang var i 30-erne den store præsentation af årets nye bøger for områdets sognebibliotekarer.

Generalforsamlingen afsluttedes normalt med et biblioteksfagligt foredrag. Her blev der op gennem 30-erne talt om de biblioteksfaglige spørgsmål, der især trængte sig på og kunne have lokal interesse: Indførelse af kørsel med Bogbil (1932 og 1936). Drøftelse af oprettelse af skolecentral (1935). Fællesbogsamlinger (1937 og 1939, noget der blev oprettet i Kolding 1939 (A10145, lbnr. 605) og i Vejle 1946 (Skole- og Børnebiblioteket. (A10122))).

Formandsskift 1925.

Jakob Alsted blev i 1925 på opfordring af sine lærerkolleger rektor for latinskolen, det nuværende Rødkilde Gymnasium, og forlod dermed posten som formand for bibliotekets bestyrelse. Det sker med følgende afskedssalut i Aage Bredsteds bog: "Biblioteket for Vejle By og Amt". 1939. Side 36: "Der er ingen Tvivl om, at hidtil har J. Alsted været den, der indenfor Bestyrelsen har betydet mest. Han var ikke alene den, der af alle har siddet længst i Arbejdet, men han var også den, der besad den største Forstaaelse for hele Sagen, ikke blot for Vejle By, men ogsaa for det hele Land". Han efterfulgtes af byrådsmedlem, overlærer K.Kr. Sørensen (A) i perioden 1925-1929 og 1930-1939, ligeledes en markant formand. (A10104, lbnr. 434).

Vejle Amts Skolebiblioteksforening oprettes 1925. (A10120).

For at tilgodese skolernes behov for classesæt til fælles læsning på klasserne, oprettedes der rundt omkring i amterne skolebiblioteksforeninger. Således også i Vejle Amt. Den i 1925 nyoprettede "Vejle Amts Skolebiblioteksforening" stillede bogsæt til rådighed for skolerne i amtet som supplerende læsning. Samlingen havde til huse på centralbiblioteket og administreredes med overbibliotekaren som sekretær.

Pladsproblemer 1926-

Biblioteket i Administrationsbygningen var 10 år efter sin indvielse ved at have store pladsproblemer. De godt 200 kvm. var blevet helt utilstrækkelige.

1926: Vejles position som mønsterbibliotek.

I bibliotekstidsskriftet "Bogens Verden", 1926, side 122, finder man følgende notits:

"Biblioteket for Vejle By og Amt har udsendt sin Aarsberetning for 1925-26. Udlaanstallene og Udlaanets Art er saa imponerende, at det nok er værd at omtale det udenfor den almindelige Statistik. Det samlede Udlaan udgjorde 132.317 Bd., der fordeler sig med 88.825 Bd. paa Skønlitteraturen og 43.492 Bd. paa Faglitteraturen. Et smukt Eksempel til Efterligning! - Bogbestanden er c. 21.500 Bd. Bibliotekaren mener ganske vist, at med det nuværende Budget og Lokaleforhold kan der overhovedet heller ikke naas mere. Og det lyder jo troligt nok".

Øget betaling for at låne, 1927 - fulgt af gratis udlån for Vejles borgere fra 1933.

Overbibliotekarens ovenstående profeti blev bekræftet af nedgang , og det hurtigere end han havde tænkt sig. Lånerne havde siden bibliotekets start betalt 10 øre pr. måned eller 1 krone pr. år for at kunne låne på biblioteket. I 1927 fordoblede bestyrelsen kontingentet til 20 øre pr. måned eller 2 kroner for et helt år. (A10104, lbnr. 330, 15/3 1927. Forhøjelsen ikke begrundet). Resultatet blev en udlånsnedgang på ca. 20.000 bind pr. år i perioden 1927-33 og en nedgang i lånertallet på ca. 500. (Aage Bredsted, Biblioteket for Vejle By og Amt. 1928, side 48). Og det mærkes på bibliotekets position: Efter i en årrække at have været det provinsbibliotek, der havde det største udlån, må man nu afgive førstepladsen. Ironisk nok til Hvenegaards nye bibliotek: Odense Centralbibliotek. (Bogens Verden, 1927, side 142-143).

Situationen vurderedes som uholdbar. Fra 1933 ophævedes betalingen for beboerne i Vejle Kommune, så det bliver gratis at benytte biblioteket. Betalingen bibeholdtes dog for udenbys lånere. Udlånstal og lånertal stiger derefter igen til niveauet fra før 1927.

Striden mellem land og by. 1928.

Den såkaldte "strid mellem land og by" var en konflikt mellem repræsentanter for de gamle sognebibliotekarere, der argumenterede for den enkelte kommunes ret til udforme netop det bibliotekstilbud, man fandt var bedst for lokalsamfundet. Heroverfor stod den yngre generation af faguddannede bibliotekarere, der fastholdt, at det var nødvendigt med en statslig styring og normer på området for at sikre kvalitet og udvikling.

Striden startedes af den tidligere bestyrelsesformand for Holbæk Bibliotek, redaktør Rasmus P. Nielsen, der i landets venstreblade fortalte følgende historie under titlen "Bogen for Folket":

Der var en gammel, fattig kone, der lå syg langt ude på landet. Hendes datter passede hende. Konen ville gerne låne en bog, der kunne forkorte de lange dage. På sognebiblioteket fik datteren en bog "af den rigtige slags", som Bibliotekstilsynet havde anbefalet. Den syntes hendes mor var kedelig. Så lånte sognebibliotekaren hende en bog af Morten Korch, som Bibliotekstilsynet særligt havde advaret imod. Og det var dog en dejlig bog, syntes hun. (A10104, lbnr. 437 indeholder den lokale omtale i Vejle Amts Folkeblad af "Biblioteksstriden" og indeholder bl.a. den fulde tekst til Rasmus P. Nielsens avisindlæg : "Bogen For Folket")

Rasmus P. Nielsens morale var: "Folkebogsamlingerne skal være for Folket, ikke blot for en særlig og vilkaerlig udvalgt Del af det".

Indlægget handlede om meget andet end indkøb af bøger. Det handlede i sin kerne om, hvorvidt et enkelt folkebibliotek kunne sætte sine egne normer for præsentation, registrering og systematisering af bogsamlinger. Indlægget vakte voldsom debat og spørgsmålet om der skulle bakkes op omkring Bibliotekstilsynets eller Rasmus P. Nielsens linje kom efter engagerede drøftelser rundt om i landet under afstemning på Danmarks Biblioteksforenings årsmøde i Hjørring 10.8.1928. Her sluttede hele forsamlingen op omkring Bibliotekstilsynet og de fælles normer, medens Rasmus P. Nielsens synspunkter fik fire stemmer. (Bogens Verden, 1928, side 109-112).

Striden kom ikke til at fylde meget i den lokale debat i Vejle Amt. Vejle Nordre Amtskreds af Danmarks Biblioteksforening vedtog på sin generalforsamling 3.6.1928 en udtalelse, hvor man udtrykte sin tillid til Bibliotekstilsynet og misbilligede Rasmus P. Nielsen angreb. (A10135 lbnr. 1). Og det var så det.

Eller var det? Tilliden til Bibliotekstilsynet var uantastet i de mange kommende år og opbakning omkring den centrale styring - og dermed opslutningen omkring de fælles normer indenfor biblioteksvæsenet. Men det snævre emne i Rasmus P. Nielsens lille fabel: om bibliotekerne skal købe bøger "af den rigtige slags" eller købe det, folk først og fremmest spørger efter, har bølget frem og tilbage lige siden. (Om striden se: Martin Dyrbye i "Det stærke folkebibliotek" 2005, side 100-103. Om striden lokalt se Jørn Godrum Bech og Palle Bo Frandsen, Biblioteksforeningerne i Vejle amt. 2003, side 27-28).

Udenlandsk Skønlitteratur/FUV. 1929-

For de enkelte biblioteker var køb af udenlandsk skønlitteratur på originalsprogene et problem, dels af pengemæssige årsager, men først og fremmest på grund af det arbejdskrævende udvælgelsesarbejde. En række folkebiblioteker, herunder Vejle, gik derfor sammen om opbygningen af en fælles samling "Folkebibliotekernes Udenlandske Vandrebogsamling" (FUV), som man mod et kontingent kunne rekvirere depoter fra.

Ordningen administreredes af Silkeborg Bibliotek, gennem mange år under vicebibliotekar Povl Skov. Vejle valgte at abonnere på bogdepoter på engelsk, tysk, fransk og svensk. (A10104, lbnr. 312 samt 481).

Statistik 1930.

Bogbestand 25.315 bind. Udlån til voksne 103.113, udlån til børn 8.851. Det samlede budget er på 51.930 kr.

Ny Bibliotekslov 1931: Børnebibliotekerne bliver obligatoriske.

Vejle havde haft Børnebibliotek siden 1918. Men i 1931 gør en ny bibliotekslov det til en forpligtigelse, at alle beboerne indenfor det lokale biblioteks virkeområde skal have adgang til hjemlån af bøger - det vil sige at der også skal stilles børnebøger til rådighed for kommunens børn. Men centralbiblioteket har fortsat ingen forpligtigelse til at støtte områdets sognebiblioteker med udlån af børnebøger. (Harald Hvenegaard Lassen, De danske folkebibliotekers historie. 1876-1940. 1962, Side 304-313 samt A10104, lbn. 300 Eleonora Sørensen's (?) eksemplar af loven forsynet med hendes personlige kommentarer).

Den nye bibliotekslov medførte, at børnebiblioteket blev udskilt af Biblioteket for Vejle By og Amt og blev et selvstændigt bibliotek, hvilket det var frem til 1963.

Omorganiseringen var fra Vejles side ren kassetækning: Staten ydede i den nye lov 80% tilskud af den grundlæggende kommunale bevilling, men kun 20% af den del, der lå over 25.000 kr. Udskilles børnebiblioteket og bliver selvstændigt, kan man få det optimale tilskud to gange. Det betød rent praktisk, at man i 1933 måtte udforme og vedtage to nye sæt vedtægter og arbejdsplaner, dels for den nye børnebibliotekskonstruktion (Bredsted, Biblioteket for Vejle By og Amt. 1939, sid 62-64, og A10115, lbnr. 19. Og som en konsekvens også for folkebiblioteket. (Bredsted side 42-43, og A10104, lbnr. 304-305).

Men alt var ikke kun kassetækning. Omstruktureringen var samtidig en helt ny konstruktion på børneområdet, Vejle Ordningen.

Efter Tove Hørdings afgang i 1926 efterfølges hun af skiftende børnebibliotekarere. I 1932 ansættes Eleonora Sørensen som ledende børnebibliotekar, og hun bliver den, der præger børnebiblioteket afgørende i de næste godt 30 år.

Eleonora Sørensen (1901-1991). (A10115, lbnr. 54).

Eleonora Sørensen var oprindeligt lærer, men blev efter nogle år, bl. a. som huslærer i Umanaq for udstedsbestyrerens børn, uddannet bibliotekar i 1932 og ansat i Vejle. Eleonora Sørensen var en yderst kompetent børnebibliotekar, med et fast greb om børnebiblioteket, en stor indføling med sit børnepublikum og frem for alt en evne til at gøre børnene interesserede i gode børnebøger. I Festskrift til Thomas Døssing: "Danske Folkebiblioteker" 1937, kan man finde hendes credo som børnebibliotekar: "at bringe barnet i det rigtige forhold til bogen, hvad enten denne bruges som arbejdsredskab eller

som fornøjelseslæsning, at sætte det således i gang med bøger, at det aldrig senere glemmer det.... ".

Som uddannet skolelærer havde hun et særligt godt udgangspunkt til at skabe forbindelse mellem folkebiblioteks- og skolebibliotekssektoren, hvilket resulterede i skabelsen af den særlige "Vejle Ordning", der for alvor gjorde hende kendt på landsplan (se nedenfor). Hun oversatte børnebøger, bl.a. Liza Tetzner. Hun var med til i begyndelsen af 40-erne at skabe den særlige børnebibliotekar-efteruddannelse. Og hun var i en del år underviser i børnebiblioteksarbejde på Danmarks Biblioteksskole.

Hen ad vejen blev hun en institution, "den legendariske Eleonora Sørensen". Der opstod på grund af hendes dominerende og dronningeagtige fremtoning mange myter om hende. Hun var kendt i byen, højt respekteret og værdsat af et par generationer vejlenere, der som barn havde oplevet hende. Forfatteren Ulrik Gräs har skrevet indfølelse om hende og den betydning hun havde for hans indføring i litteraturen. Han havde pubertetsfantasier om "frk. Sørensens smukke bryster" og fortæller om, hvordan hun var med til at gøre ham til forfatter: "Jeg skrev den første historie som 12 årig på børnebiblioteket med hendes hjælpsomme hænder og gode tyngde hen over skulderen". (Litteratursiden: Til minde om en frøken på biblioteket). Der stod dyb respekt om hende. Når Poul Melchior (senere bibliotekets katalogchef) sammen med kammeraterne en mørk vinteraften gik forbi børnebiblioteket, hviskede de til hinanden: "Der sidder hun inde, den gamle hugorm".

Hun blev pensioneret i 1964 og havde et langt otium. Hun fejrede sin 90-års fødselsdag sammen med gamle kolleger fra Vejle på et plejehjem i Brædstrup under et stort maleri hun havde på sit værelse af Umanaq og bjerget bag Umanaq (der, hvor man i 1972 fandt de berømte mumier fra 1400-tallet). Kort efter 90-års dagen blev hun syg. Derefter bevidstløs. Steddatteren vågede over hende. Den sidste nat kort før jul vågnede hun pludselig op og sagde: "Åh, jeg har drømt så dejligt. Jeg drømte jeg var i Grønland. Nu skal jeg have et glas portvin". Steddatteren protesterede og frk. Sørensen sagde: "Du kan selvfølgelig gøre, som du vil. Men JEG vil have portvin". Det fik hun så. De talte lidt sammen og hun lagde sig til at sove igen. (Fortalt af steddatteren, 1991).

(Eleonora Sørensens veninde fra ungdomsårene, vicedadsbibliotekar Eva Holst, Lyngby, har portrætteret Eleonora Sørensen i forbindelse med hendes fratræden i 1964 (A10115, lbnr. 55). Ligeledes blev frk. Sørensen i 1990 interwiev af ledende børnebibliotekar Charlotte Bie og ekspeditionsmedhjælper på børnebiblioteket, Ulla Grill. Sidstnævnte havde en tæt forbindelse med Eleonora Sørensen efter hendes pensionering. (A10115, lbnr. 54)).

Vejle Ordningen (A10115, lbnr. 1-2 samt lbnr. 149, A10116, lbnr. 2).

Omstruktureringen og selvstændiggørelsen af børnebiblioteket med loven af 1931 betød, at man samtidig benyttede lejligheden til at sammenlægge børnebiblioteket og skolebibliotekerne til ét samlet bibliotek under den ledende børnebibliotekar, men med centralbibliotekslederen som øverste chef (den såkaldte Vejle-ordning).

Det nye børnebibliotek kom til at bestå af centralbibliotekets børneafdeling ("Fællessamlingen") og mindre udlånsbiblioteker ved Langelinie og Nyboesgade skoler samt klassebiblioteker ved Søndemarksskolen, medens bibliotekerne i Kirketorvets og Klostergades skoler blev fuldstændigt nedlagt (Bredsted, Biblioteket for Vejle By og Amt. 1939. Side 62-66). Konstruktionen blev fastlagt i en vedtægt vedtaget af Byrådet 23. marts 1923. (se Bredsted side 62-65). Konstruktionen betød, at alt teknisk arbejde omkring bogkøb, indbinding, katalogisering m.v. blev foretaget af centralbibliotekets børneafdeling "saaledes at Bøgerne, naar de udsendes til Skolebibliotekerne er fikse og færdige til Udlaan". Der blev samtidig taget fat på en fuldstændig reorganisering af de tidligere skolebiblioteker. "En Del Bøger kasseredes, en Del blev gjort i Stand eller ombundet og nye Bøger blev indkøbt" (Bredsted, side 65). Og undervisning i biblioteksbenyttelse glider ind som en fast rutine i skolernes hverdag. Eleonora Sørensen: "Vi har forbindelse med dem alle, baade de kommunale og de private. Latinskolen saavel som den Katolske. Det er saaledes, at vi faar Klasser til Undervisning 2 x 2 Timer 2 Aar i Træk, saaledes at hvert Barn, der forlader Skolen i Reglen vil være paa Børnebiblioteket i alt 8 Timer med sin Klasse. (A10115, lbnr. 149/Bogens Verden 1936, side 203-210, hvor Eleonora Sørensen også nærmere gør rede for hvorledes undervisningen tilrettelægges).

Alt sammen ud fra Eleonoras Sørensens grundholdning: "Det Bibliotek, der i det lange Løb negligerer Arbejdet med Børnenes Læsning, fordi man maaske mener, at der bør sættes mest ind paa Arbejdet med de Voksne, skal nok faa det at mærke. Det er naturligt, at Børn allerede i deres Skoletid træffer Bekendtskab med Bøgernes Verden paa en forsvarlig Maade, og at de er biblioteksvante Laanere, naar de begynder i de voksnes Bibliotek. Der gøres saa meget i vor tid Tid for at opdrage de Voksne - ogsaa i Bibliotekerne - men meget af det Arbejde kunde spares, hvis det grundlæggende og elementære var indøvet i Børnearene, hvor det er let gennem Skolerne at faa Tag i Børnene, i Fremtidens Laanere . (A10115, lbnr. 149).

I 1940 udgav centralbiblioteket og Vejle Børnebibliotek en pjece "Samarbejdet mellem Skole og Bibliotek" som er stilet til "Byens og Oplandets Lærere". Pjecen fortæller om centralbiblioteket, skolecentralen, børnebiblioteket, læreren som biblioteksarbejder, skolebiblioteksforeningen og bogbilen, og er således en samlet og instruktiv oversigt over, hvad der i Vejle gøres på området. (A 10115, lbnr. 230).

Etableringen af børnebiblioteket og skolebibliotekerne som en sammenlagt og selvstændigt enhed 1931-1963, betyder, at de statistiske oplysninger om bogbestand, udlån, budget etc. står for det sammenlagte børn skole-bibliotek og at man skal til bibliotekets årsberetninger (A10104, lbnr. 411-421 samt 800-814), for at finde tallene for såvel "Hovedbibliotekets" som de enkelte skolebibliotekers bogbestand og udlån.

Biblioteksbetjening af Sygehuset påbegyndes 1933. (A10108, lbnr. 20-66).

Sygehuset havde oprindeligt sit eget patientbibliotek, som der er bevaret et bogkatalog fra dateret 1919 (A10108, lbnr.43). Centralbibliotekets betjening at sygehuset påbegyndes 25. januar 1933 med besøg en gang om ugen på medicinsk og kirurgisk afdeling. (Historisk oversigt: A10108, lbnr. 41). Biblioteksbetjeningen fra Vejle Bibliotek af Sygehuset blev gennemført i 70 år og afsluttedes ved udgangen af 2003.

Bygningen af det nye bibliotek i Flegborg 1934. (A10104, lbnr. 500-542, A10104, lbnr.

535-536, Nan Dahlkild, Biblioteket i tid og rum, 2011, side 164 samt Bogens Verden 1934, side 231-237, hvor byggeriet anmeldes både af den fungerende overbibliotekar Aage Bredsted og den forhenværende chef, Harald Hvenegaard Lassen).

Kanslergadeforliget i 1933 betød en kraftig udbygning af socialforvaltningerne rundt omkring i landet. Vejle Kommune havde brug for plads og inddrog biblioteksarealerne i Administrationsbygningen til et nyt Socialkontor. Beslutningen faldt i tråd med bibliotekets voldsomme behov for mere plads og ønske om en ny biblioteksbygning. Biblioteket blev midlertidigt flyttet til Kulturhistorisk Museum i Flegborg, hvor man boede under snævre forhold et år 9/7 1933 - 18/8 1934, (A10104, lbnr. 515), medens der blev bygget et nyt bibliotek side om side med Kulturhistorisk Museum. Det blev en bygning, der udelukkende skulle anvendes til bibliotek. Arkitekt C. Hess-Petersen.

Det nye bibliotek var færdigt og kunne indvies 5. september 1934. Det fremstod med sine ca. 685 kvm. som noget af det mest moderne biblioteksbyggeri i Danmark på den tid og trak i de følgende år mange besøgende. Det nye bibliotek "beundres af alle, idet man særligt har fremhævet dets praktiske indretning". (A10104, lbnr. 534 og 531). Gennem vindfanget kom man ind på biblioteket med børnebiblioteket til højre og bogmagasinet til venstre. På 1. sal med læsesalen til højre og voksenudlånet til venstre. På 2. sal kontorarealer. (A10104, lbnr. 516-519). Også den kunstneriske udsmykning var der tænkt på: Foran biblioteket Povl Søndergaards "Siddende Kvinde" (A10104, lbnr. 505, 508 og 533 samt Bogens Verden 1936 side 17). Indenfor bag udlånsranken: Johannes Bjerg, "Elskovsleg" (A10104, lbnr. 507 og 532 samt Bogens Verden 1936, side 70).

To unge fotografer. Fotografier af biblioteksbyggeriet.

Blandt de unge bibliotekarer på biblioteket var Elna Christensen, (bibliotekar i Vejle 1926-34) og Eva Holst (elev 31 og derefter bibliotekar til 1938). Begge har doneret fotoalbum til biblioteket, der har videregivet fotosamlingerne til Vejle Stadsarkiv. For dem begge gælder, at de - ud over billeder fra livet på biblioteket - med mange billeder har fotodokumenteret opførelsen af det nye bibliotek. Man kan i billederne følge de forskellige faser i byggeprocessen, og der er fotos efter færdiggørelsen, hvor personalet optræder som personale og kulturudvalget giver den i rollen som bibliotekspublikum.

Især Elna Christensen var en ivrig og habil fotograf, der tog mange billeder og skrev udførlige dagbøger, når hun i sin to ugers sommerferie sammen med en veninde cyklede landet rundt fra by til by, førte dagbog over sine oplevelser og regnskab med sine spartanske udgifter. Som fast indslag besøgte de to veninder i hver eneste by det lokale bibliotek. Så der er billeder og dagbogsberetninger fra Viborg, Aalborg, Gentofte og mange andre steder, ligesom der er billeder fra nogle af de landsdækkende biblioteksmøder med Døssing og Hvenegaard som optrædende. (Men har de alle Elna Christensen som ophav? Opbevares på Stadsarkivet, med fotokopier af de vigtigste Vejle biblioteks billeder i bibliotekets fotosamlingen i bibliotekets brandsikre rum).

Elna Christensen og Eva Holst var begge unge dygtige bibliotekarer med en karriere, der startede lovende og godt. Men med et videreførløb, der måske også var typisk for kvinderne i faget på den tid. Eva Holst forblev ugift og avancerede med sin saglighed og dygtighed op gennem systemet for at ende som vicedansbibliotekar i Lyngby. Elna Christensen blev gift Knudsen i 1936. Parret flyttede til Odense, hvor Elna Knudsen havde nogle få kortvarige vikariater på Odense Centralbibliotek. Og så var der i øvrigt dømt hjemmeliv for resten af hendes tilværelse.

Vejle Skolecentral oprettes. 1936. (A10125 og Bogens Verden 1936, side 17).

Vejle Skolecentral fik til huse på biblioteket med overbibliotekaren som sekretær. Centralen bestod af tre afdelinger:

1. En udstilling af alle lære- og læsebøger til brug for lærerne. ("I Centralen findes 1 eller 2 Expl. af alle gængse Lærebøger for Folke-, Mellem- og Realskolen, i alt 800 Bd." (Bogens Verden 1936, side 234)).
2. Et pædagogisk udlånsbibliotek.
3. En afdeling for skiftende udstillinger af elevarbejder og skolematerialer.

Læsesalsarbejdet efter indflytningen i 1936.

Aage Bredsted fortæller om læsesalsarbejdet før 1936: "Som i andre Folkebiblioteker har Udlaan af Bøger været den Funktion, man lagde størst Vægt paa. Der blev ikke Tid til give sig af med det Publikum, der kom paa Læsesalen". Det nye biblioteks arkitektur vendte op og ned på denne prioritering, idet hver afdeling havde sin fløj af 1. salen og dermed var der behov for vagtdækning i begge lokaler. Bredsted: "Hvad dette har betydet for Kvaliteten af det Arbejde, der udføres i denne Afdeling, lader sig næppe overvurdere". "I Forbindelse med Læsesalen er der i de forløbne Aar blevet besvaret en Mængde Spørgsmaal af forskellig Art og Værdi. Det drejer sig i Virkeligheden om, at Læsesalen har fungeret som et folkeligt Oplysningskontor". (Aage Bredsted, Biblioteket for Vejle By og Amt. 1939. Side 54. samt Protokol over spørgsmål: A10105, lbnr. 78).

Danmarks Biblioteksforening afholder årsmøde i Vejle 1936.

Foreningen afholdt i 1936 sit årsmøde i Vejle med 400 deltagere, hvor Vejle kunne fremvise det nye bibliotek (A10104, lbnr. 439, lbnr 480 samt Bogens Verden 1936, side 185-225). På årsmødet holdt Eleonora Sørensen foredrag om den særlige Vejle-ordning omkring sammenlægningen af skolebiblioteker og børnebiblioteker. Foredraget "blev modtaget med sjælden Begejstring og var et tydeligt Bevis paa den Interesse, hvormed man Landet over for Tiden omfatter dette Spørgsmaal". "Vejle-ordningen" blev da også de følgende år efterlignet rundt omkring i landet. (A10115, lbnr. 149).

Efter mødet indeholdt Bogens Verden følgende karakteristik af Vejle Bibliotek:

"Vejle Bibliotek har udsendt en samlet Beretning for Aarene 1930-36. (ikke bevaret). Den er i al sin Knaphed et talende Vidnesbyrd om dette Biblioteks stærke og mangesidige Vækst i disse Kriseaar. Takket være Kommunens forstaaende Syn oprettes i disse Aar Vejle Børnebibliotek (*d.v.s. Vejle Ordningen*), Sygehusudlaanet startes, den nye Bygning rejses, og Skolecentralen etableres. Den energiske Virksomhed sætter naturligvis sine Spor i Udlaanet, der i disse 6 Aar er omtrent fordoblet, nemlig fra 111.964 til 202.514 Bd., og Laanertallet steg fra 3.708 til 5.852 til Trods for at man omkring 1930 i Grunden mente, at nu kunde man ikke komme stort længere op. Nu er man af den Opfattelse, at Udlaansfilialer i fjernere Kvarterer en skønne Dag maa oprettes, og Udlaanstallene vil da igen stige i Spring". (Bogens Verden, 1936, side 236).

Centralbiblioteksarbejdet i mellemkrigstiden

Harald Hvenegaard havde i sin Vejle-tid skabt grundlaget for, hvordan et centralbibliotek skal fungere i forhold til områdets mindre biblioteker. For Hvenegaard var opbygning af samarbejdet med områdets sognebiblioteker bibliotekslederens ansvar og arbejdsområde. Hans efterfølger Aage Bredsted kørte videre i samme spor. Det skete fra Bredsteds side med en betydelig personlig arbejdsindsats. Bredsteds engagement illustreres blandt andet af de mange brevvekslinger med sognebibliotekerne i perioden (se A10145). I bibliotekets beretninger for perioden 1924-1946 (A 10104, lbnr. 410-421) er der år for år opregnet de større opgaver, man har haft for de enkelte sognebiblioteker. Desuden giver Dagbogen for voksenudlånet (A10104, lbnr. 232) ligeledes et billede af samarbejdet med sognebibliotekerne (besøg, udarbejdelse af indkøbsforslag o.s.v.).

Udstillingsbiblioteker 1926- (A10131).

De jyske Landboforeninger gennemførte hvert år et stor dyrskue, "Ungskuet", i skiftende jyske købstæder. I 1926 var det blevet Vejles tur til at være vært for skuet, der skulle afholdes 15/7-18/7. Ordet "Ungskue" signalerede, at dyrskuet kun

omfattede unge dyr, d.v.s. 1-3 åringer. Ungskuerne var særdeles velbesøgte med 30.000-40.000 deltagere og var således et interessant sted, hvis man ønskede at komme i kontakt med landboerne. Det betød nok også noget, at de landmænd, der kom på udstillingen, ofte var de, hvis mening vejede tungt hjemme i sognene.

Fem år tidligere havde bibliotekar Bernt Favrholt lavet en udstilling af landbrugslitteratur på et dyrskue i Hjørring. Hvenegaard videreførte ideen, idet han på Husmændenes Amtsudstilling i Vejle i 1922 arrangerede en udstilling af landbrugslitteratur - men også kun landbrugslitteratur. Bredsted tog det fulde skridt, idet han på Ungskuet i 1926 udstillede et "Mønstersognebibliotek". Mønstersognebiblioteket, sammensat af bøger fra centralbiblioteket i Vejle, skulle animere de mange landboere, der kom på Ungskuet, til at oprette lignende biblioteker i deres hjemlige sogne. Mønsterbiblioteket blev opstillet i et telt, hvor Bredsted sad og præsenterede samlingen. Udstillingen blev en succes og fik i løbet af de tre dage ca. 10.000 besøgende. Navnlig en af dagene var besøget overvældende, idet en tyr rev sig løs, og udstillingsgæsterne søgte tilflugt i teltet. (Jørn Godrum Bech, "Markedsføring. Med biblioteket på Ungskue i Vejle 1926". Vejlebogen 2003, side 4-15/A 10104, lbnr. 477). På Vejle Stadsarkiv er bevaret fotografier fra udstillingen, hvor man ser teltet, de udstillede bøger (på de gamle hønsetrædsreoler!!) og Aage Bredsted, pænt klædt på med mørk jakke, hvid skjorte og slips, som tiden bød, men samtidig i absolut biblioteksmæssig front i sin markedsføring af folkebibliotekerne overfor landboerne i de mange sogne, hvor der ikke fandtes noget bibliotek. Da udstillingen var overstået, foreslog Bredsted Danmarks Biblioteksforening, at foreningen opbyggede et "Udstillingsbibliotek", der kunne cirkulere til de kommende landboudstillinger rundt om i landet. Biblioteksforeningen gik ind på tanken, og fra 1928 var det cirkulerende udstillingsbibliotek en realitet. (Beskrevet af Aage Bredsted i Bogens Verden, 1928, side 67).

De biblioteksløse sogne.

Der var i begyndelsen af 1930'erne en forestilling om, at det gik fremad for bibliotekerne i landsognene blandt andet takket være centralbibliotekernes virksomhed. En forestilling som Hvenegaard punkterede godt og grundigt på Danmarks Biblioteksforenings årsmøde i Rønne 1935 med sit foredrag "De biblioteksløse sogne". (Bogens Verden 1935, side 189-200). I sit oplæg påviste han, at antallet af biblioteksløse sogne fortsat var meget stort (48% af alle landsogne) og at det var så som så med væksten, idet 535 biblioteker i landsognene i perioden 1909-1933 havde måttet dreje nøglen om og lukke. (For Vejles vedkommende 49% biblioteksløse og 32 "døde" biblioteker).

Startbibliotekerne 1937- (A10132).

For at komme de biblioteksløse sogne til livs greb man til konceptet fra Bredsteds Udstillingsbibliotek, der blev shinet op og ført frem til næste udviklingstrin, foreslået af

Aarhus Kommunebibliotek: Danmarks Biblioteksforening besluttede at sammensætte små "Startbiblioteker" på ca. 400 bind, der fra 1938 kunne købes af biblioteksløse sogne som led i en igangsætning. Aage Bredsted fik posten som formand for "Udvalget for Startbiblioteker". Man udgav samtidig et "Startkatalog" over bøgerne i startbibliotekerne, "altså de Bøger, der maa anses for nødvendige ved den første Anskaffelse til et Sognebibliotek". (A10140, lbnr. 291).

Ideen slog an. På landplan blev der frem til 1951 solgt mere end 300 startbiblioteker. I Vejle Amt startede købet af startbiblioteker i 1940 (Givskud og Gadbjerg). I 1941 købte 7 sogne i Vejle-området et startbibliotek. (A10104, lbnr. 416-417, se i øvrigt også Aage Bredsted, Forsøgsbibliotekerne. Bogens Verden. 1938, side 117-119).

Centralbiblioteksarbejdet i mellemkrigstiden.

Centralbiblioteksarbejdet skete i tiåret 1924-34 som nævnt med overbibliotekaren, Aage Bredsted, som nøgleperson og initiativtager. Arbejdet tiltog gennem 30-erne i omfang og med bibliotekar Oluf Abitz ansættelse i Vejle i 1934 sker der en aflastning af Bredsted, idet Abitz fra 1936 får samarbejdet med sognebibliotekerne som sit særlige arbejdsområde. Det, der hen ad vejen bliver til stillingen oplandsbibliotekar. Oprettelsen af denne stilling kombineret med indførelsen af bogbilkørslen fra 1937 betød en markant styrkelse af arbejdet overfor sognebibliotekerne og skabte faste former for centralbiblioteksarbejdet. En konsolidering, der med bogbilkørslens fremkomst ligeledes fandt sted på en lang række af tidens øvrige centralbiblioteker.

Centralbiblioteksarbejdet kan som nævnt dokumenteres gennem mange nedslag i arkivets papirer, men her skal fremhæves to større redegørelser om det arbejde, der fandt sted. Den ene redegørelse er skrevet af Aage Bredsted, den anden af Oluf Abitz.

De to beskrivelser skildrer samme emne, arbejdet overfor sognebibliotekerne, men ud fra to forskellige synsvinkler, der supplerer hinanden. Bredsted skildrer hvor vigtigt det er, at der findes sognebiblioteker, og anviser hvordan man får dem oprettet, medens Abitz skriver om, hvordan den profane hverdag formede sig, når sognebiblioteket var oprettet og de smukke intentioner skulle føres ud i livet.

Bredsted om centralbiblioteksarbejdet:

Bredsteds fortælling om sognebibliotekerne finder man et usædvanligt sted: "Øster Nykirke Sogns Meningsblad", 1933 (efterfølgende indsendt til Bibliotekstilsynet). Bredsteds reklame og agitationsbeskrivelse skal ses i forbindelse med, at man i Øster Nykirke havde planer om en restaurering af stedets gamle bibliotek og derfor havde initiativtageren til det nye bibliotek, sognepræsten Hans Skouenberg, bedt Bredsted redegøre for mulighederne i Menighedsbladet (A10140, lbnr. 601).

Bredsted indleder med at gøre rede for bogens og dermed bibliotekernes afgørende samfundsbetydning:

"Vor kultur er en Bogkultur. Aandeligt staar vi på vore Forfædres Skuldre. Den Kultur, der er skabt, kan vi ved Bogens hjælp fortsætte. Uden Bøger maatte hver Generation begynde forfra". Derfor er det vigtigt at alle kan læse og får mulighed for det: "Bibliotekerne er en direkte fortsættelse af Folkeskolens Arbejde, og et Spørgsmaal af saa vigtig Art kan ikke samfundsmæssigt være ligegyldigt".

"Et saadant Bibliotek skal være kommunalt, selvejende eller ejes af en Forening. Det skal have en Vedtægt, en Bestyrelse og en ledende Bibliotekar. Dets Bogbestand skal være sammensat af faglig, skønlitterær og anden almindannede Litteratur. Bøgerne skal indbindes i gode og smukke Bind. De skal ordnes og opstilles paa en ganske bestemt Maade, der netop er beregnet paa Folkebiblioteker. Det skal staa i Forbindelse med det nærmeste Centralbibliotek, saaledes at det kan skaffe Sognets Beboere den Litteratur, som Biblioteket ikke selv ejer. Kort sagt, det skal være et virkeligt Bibliotek, der magter at forsyne hele Sognets Befolkning med de Bøger, den har Brug for i det daglige Liv, hvad enten det drejer sig om Oplysning eller god og sund Underholdning.

At oprette og drive et saadant Sognebibliotek, koster Penge. Disse kan tilvejebringes paa forskellige Maader. Det er rimeligt, at Kommunen først yder sit Bidrag. Er dette ikke stort nok, maa der søges andre Kilder. Ofte oprettes der en Biblioteksforening, der har til opgave at støtte Biblioteket, ofte kan Mejerier, Brugsforeninger og Sparekasser eller lignende Institutioner formaaes til at støtte Sagen. Det gælder om at faa saa mange faste, aarlige Tilskud, som vel muligt, da Statens Tilskud retter sig herefter. 100 Kr. i stedligt Tilskud giver 72 Kr. fra Staten, 200 giver 144 og 300 giver 216.

Forslag til et Budget:

Kommunen	150 Kr.
Mejeri	25 -
Brugsforening	25 -
Sparekasse	25 -
Biblioteksforening	200 -

Stedlige Tilskud i alt	425 Kr.
Statstilskud	<u>306 Kr.</u>
Indtægt i alt	731 Kr.

Efterfølgende fortæller pastor Skouenborg at " Bibliotekssagen skrider godt fremad, og Biblioteket vil blive delt på to Afdelinger: Kollemorten og Vonge: "Biblioteket kan derfor betragtes som sikret. Tirsdag d. 7.

November kl. 7.30 (1933) bliver der for Kollemortens vedkommende afholdt stiftende Generalforsamling med Bibliotekar Bredsted, Vejle, som Taler. Bibliotekar Bredsted har været saa elskværdig at laane os Danmarks Biblioteksforenings Udstillingsbibliotek for et halvt Aar".

Abitz om centralbiblioteksarbejdet:

Abitz blev i 1973 interviewet af historikeren Steen M. Andersen, der var ved af skrive en bog om "Modstandsorganisationen Ringen", som Vejle Bibliotek og Abitz var tilknyttet under besættelsen. Interviewet berører imidlertid hele Abitz karriereforløb og således også årene i Vejle med skildringer af oplandsarbejdet, det almindeligt biblioteksarbejde, deltagelsen i modstandskampen og Abitz senere liv som chef for centralbiblioteket i Roskilde. Interviewet findes på bånd på Det Kgl. Bibliotek, men Bibliotekshistorisk Arkiv har foretaget udskrift af båndoptagelserne: A10104, lbnr. 586-588.

Abitz fik som nævnt fra 1936 samarbejdet med områdets sognebiblioteker som sit særlige arbejdsområde . Det var en stilling, der omfattede rådgivning og kontakt til de enkelte sogne og sognebibliotekarer, herunder mange aftenmøder, hvor han kom med forslag til bogkøb, hjælp med udarbejdelse af budgetter, gav forslag til indretning af lokaler, deltog i forhandlinger med sognerådene og sammen med Bibliotekstilsynet foretog inspektionsbesøg, hvor man kontrollerede, om alt nu var nogenlunde som det skulle være.

Abitz fortæller:

"Centralbibliotekernes opgave var at skabe kontakt til befolkningen, til interesserede mennesker, der ville oprette nye biblioteker eller genoprette gamle biblioteker, der ofte lå rundt omkring på lærernes lofter eller stod i skolestuerne. Det var en stor opbygningsperiode, tiden fra 1920 frem til 1964, hvor biblioteksloven slog fast, at hver kommune skulle have et bibliotek".

Bogvalget bestod i, at lederen af centralbiblioteket tog ud at forhandle med bogkomiteen i sognebibliotekerne. Bredsted tog ofte ud til bogvalgsmøderne. "Men efterhånden gik det mere over til mig, men Bredsted beholdt enkelte. Der var navnlig et sted, han beholdt, nemlig Stouby i Bjerre Herred. Han sagde til mig, da vi tog derud: "Lad os få bogvalget overstået, så vi kan komme til det væsentlige". Det væsentlige var smørrebrød og l'hombre. Bredsted sagde til mig; "Du bliver en dårlig oplandsbibliotekar, for du kan ikke spille l'hombre. Det er meget vigtigt".

Abitz skildrer bogbilkørslen, de lokales ophidselse over bandeord i biblioteksbøgerne. Johan Skjoldborg brugte undertiden bandeord i sine bøger og en af områdets sognebibliotekarer forklarede Abitz: "Vi ønsker ikke dette svineri ude på landet. Det er ikke blot mig, der mener det. Der er tusinder og atter tusind, ja millioner af danske lærere, der mener det samme".

Og han skildrer den religiøse interesse i landdistrikterne og berøringen med den gamle fundamentalistiske sekt i Løsning/Gammel Sole i Hedensted, "De stærke Jyder":

"De religiøse interesser stødte man på mange steder, specielt i de stærke jyderegn mellem Horsens og Vejle og i hele Bjerre-Hatting Herred. I Løsning havde man 7 skoler, hvoraf de 6 var privatskoler. Det betød, at der var skoler, der ikke havde faguddannede lærere. Et sted var det således en murer, som tilhørte menigheden, der passede biblioteket. I princippet måtte de stærke ikke læse andet end bibelen. Det, at man lånte andre bøger, ønskede man ikke gerne. Men en lærer (mureren) lånte f.eks. et uddrag Aakjærs erindringer, men turde ikke fortælle om det".

Og han skildrer sine ture til sognebibliotekerne med den karismatiske bibliotekskonsulent, Jørgen Banke, fra Bibliotekstilsynet. Bibliotekstilsynet foretog hvert år en række "inspektioner" af nogle af amternes biblioteker, hvor man - sammen med den stedlige oplandsbibliotekar - kontrollerede om de enkelte sognebiblioteker levede op til lovens krav og dermed gjorde sig fortjent til at få udbetalt statstilskud (se f.eks. årsberetningerne 1937-40. A10104, lbnr. 413-416):

"Jeg så, hvordan han arbejdede ude i marken og var med ham ude, da jeg var ansat i oplandsafdelingen. Han holdt i den periode ca. 175 foredrag om året. Derfor blev det naturligvis ofte noget rutinepræget. Det afhang af, hvordan han var i humør. Jeg oplevede en aften, hvor han var i dårligt humør, for han havde arbejdet hele dagen og var træt. Han holdt foredrag i Hedensted. Han blev budt velkommen nogenlunde præcis kl. 8.00 og begyndte. Folkene fra Skovskolen kom 8.05. De kom for sent og det forstyrrede ham. Han satte sig ned efter et kvarter og ville ikke mere. Det var en stor skuffelse for folk, der havde ventet meget og man var indstillet på, at aftenen var en fiasko. Men så fik vi kaffe og Banke lavede efterhånden op, og begyndte at fortælle om sine fynske oplevelser. Han tog hele forsamlingen med storm. Vi kom først hjem kl. 3 om natten.

Jeg var et par dage efter med ham i et forsamlingshus, hvor han talte til 200 tilhørere og havde dem fuldstændigt i sin hånd. Banke var en fremragende agitator. Jeg var med på mange af hans biblioteksinspektioner, hvor han også var vældig flink, når han påtalte noget. Bankes store betydning var, at han havde en evne til at inspirere folk til at oprette biblioteker eller få dem til at betale mere til de biblioteker, der allerede eksisterede og dermed forbedre virksomheden."

Sluttelig karakteriserer Abitz oplandsarbejdet således (stærkt forkortet):

"Forståelsen for bibliotekerne var ikke særligt udbredt. Biblioteket var et sted, man kunne låne en god bog, men der var ingen forståelse for faglitteraturens betydning". De fleste af sognene var venstreprægede. Man så stærkt på pengemidlerne. Meget få biblioteker var kommunale. Politikerne frygtede, tingene ville vokse, hvis de blev kommunale. De fleste sognebiblioteker var derfor bygget op på privat initiativ. "Der var som reglen en biblioteksforening, der stod bag. Det betød, at det ikke så meget var politikerne, der sad i bestyrelserne, selv om politikerne skulle være repræsenteret. Bibliotekerne stod derfor politisk svagt. ...Bibliotekerne blev ikke oprettet på et krav fra befolkningen. Det var enkeltpersoner. Men derefter sluttede befolkningen op om bibliotekerne og det var med til at få sognerådene til at gå med". (Afskrift af båndoptagelse A10140, lbnr. 265).

Bogbilkørslen 1937-1964. (A 10141).

Epokegørende for centralbiblioteksarbejdet blev etableringen af bogbilkørslen. (A10104, lbnr. 232: Dagbog 13.9.1937: "Bogbilen kører for første gang").

Ideen om bogbilkørsel kom fra overbibliotekaren i Haderslev, Erik Ebstrup. Forslaget gik ud på, at en række biblioteker entrerede med en vognmand, der indrettede en bus med reoler til bøger. Haderslev, Kolding, Vejle og Horsens gik i 1937 sammen om leje af en 14-personers "Selskabsbil" med plads til 800-1.000 bind. Bilen servicerede i vinterhalvåret centralbibliotekerne efter tur med fire-seks årlige kørsler til hvert af centralbibliotekernes sognebiblioteker. Hvert besøg af bogbussen på et centralbibliotek var af ca. 1 ugens længde.

Bogbilkørslen startede efteråret 1937 og blev fra starten en stor succes. Bredsted i bibliotekets beretning 1937/38 "Der er ingen Tvivl om, at Bogbilen er Livsnerven mellem Sognebibliotekerne og Centralbiblioteket". (A10104, lbnr. 413):

På centralbiblioteket blev bogbilen på førstedagen læsset med bøger fra den særlige vandrebogsamling beregnet for sognebibliotekerne og man kørte derefter i den følgende uge rundt i centralbiblioteksområdet fra bibliotek til bibliotek, så samtlige sognebiblioteker blev besøgt og kunne udtage bogdepoter og aflevere bøgerne fra forrige kørsel. (Bogbilkøreplaner, der for årene 1937-1964 dag for dag viser, hvilke sogne- og skolebiblioteker, der skal besøges, er bevaret: A10141, lbnr. 26).

Bogbilordningen betød et vældigt løft for centralbiblioteksarbejdet. Før havde centralbiblioteket hyppigt været i kontakt med den engagerede del af sognebibliotekerne, og de mindre engagerede i ny og næ. Nu blev alle biblioteker konsekvent besøgt mindst fire gange om året og forbindelsen med alle sognebibliotekerne blev tæt og bistanden med råd og dåd intens.

At være bibliotekar i bogbilen var en kølig affære, idet den for det meste holdt stille udenfor et sognebibliotek og kørslen til næste sognebibliotek (og dermed tiden til opvarmning) var kort. Hen ad vejen blev det afhjulpet med installering af et petroleumsvarmeapparat, der gav bussen dens særegen blandingsduft af bøger og petroleum.

Det var en afbrydelse i sognebibliotekernes hverdag, når bogbilen med bibliotekaren fra centralbiblioteket, godt pakket ind mod vinterkulden, nåede frem til skolen, hvor sognebiblioteket normalt lå. (Jeg har dog også været ude for sognebiblioteker, der lå i privathjem, hos den stedlige købmand, eller på en gård). Når man nåede frem blev bussen modtaget af læreren/sognebibliotekaren, men undertiden også af hele biblioteksbestyrelsen, der plukkede bøger ud til biblioteket og afleverede bøgerne fra forrige besøg. Var man heldig, serverede lærerkonen frokost eller kaffe, der var f.eks. en fast tradition med middagsspising hos fru Vandel i Hedensted. (Kilde: datteren Gudrun Vandel, bibliotekar i Aarhus). For skolebørnene var besøget spændende - et frikvarter, som blev brugt

til at studere bogbilen, der var så helt anderledes end de biler, landbørnene ellers så. På Kolding Stadsarkiv er bevaret en enestående og charmerende billedserie, der skildrer børnenes kredsen om den selvsamme bogbil, som også betjente Vejle. (Ovenstående skildring af bogbilkørslen bygger delvis mine egne indtryk fra bogbilkørslen i Silkeborg-området i slutningen af 50-erne. Om bogbilkørslen på landsplan omkring 1946 se: Aage Bredsted: Bogbiler og tjenestebiler. Bogens Verden, 1946, side 381-384).

Horsens Bibliotek bliver centralbibliotek. 1937.

Horsens centralbiblioteksområde blev dannet af sogne fra Silkeborg, Skanderborg og Vejle Amter. Det betød, at det meste af Juelsminde-området herefter hørte under Horsens. (A10140, lbnr. 171). Der er ingen udsagn i arkivmaterialet om, hvordan afgivelsen af Juelsminde-området blev modtaget i Vejle. Men man kan konstatere, at Hvenegaard og især Bredsted før 1937 havde lagt mange kræfter i at støtte sognebibliotekerne i Bjerre Herred (se arkivalierne i A10145, Juelsminde kommune).

Plejhjemsbetjeningen påbegyndes. 1937 (A10108, lbnr.39 samt 78-89).

21. september 1937 påbegyndes betjeningen af beboerne på "De gamles Hjem", d.v.s. plejhjemsbetjeningen indledes.

Bibliotekets 25-års dag som centralbibliotek.

1. april kunne 1939 biblioteket holde 25-års jubilæum som centralbibliotek. Der blev holdt taler af biblioteksudvalgets formand K.K. Sørensen, biblioteksdirektør Døssing, stiftamtmand Herschend, Hvenegaard og Bredsted. Og som taler og dark horse udenfor den inviterede talerrække: Frederik Orluf. (Avisomtale A10104, lbnr. 440).

I anledning af jubilæet havde Aage Bredsted skrevet og publiceret bogen: "Biblioteket for Vejle By og Amt 1914-1939".

Statistik 1939. Antal bind: 38.089. Antal udlån til voksen: 169.229. (1938: 179.311).

"Nedgang i Udlån og Besøg skyldes formodentlig Krigsudbruddet i September" (A10104, lbnr. 415). Antal voksne lånerne: 4.287. Budget 74.009 kr.

Besættelsestiden.

(Jørn Godrum Bech, Biblioteket under besættelsen. Vejlebogen 2011. Side 43-53)

Krigsudbruddet. 1940.

Den 9. April 1940 var besøgene både i udlån og på læsesalen meget få. Avisen skrev bagefter, at "samtlige Lokaler paa Biblioteket stod næsten tomme hele Dagen". Men det var en stilhed før stormen. Indskrænkninger i tog- og busdrift, de hårde vintermåneder og mørklægningen stavnbandt i stigende grad folk til hjemmet og læsningen steg og steg. I 1942 kunne Bredsted fortælle at "Biblioteksudlånet sætter Rekord for alle Tider". (A10104, lbnr. 450). Det samlede årsudlån i 1939/40 på 173.441 bind var i 1942/43 steget til 286.117. Glæden var imidlertid blandet, for sliddet på bøgerne var stort og hylderne var efterhånden halvtomme. Boghandlerne og Neumanns Læsekreds kunne konstatere lignende stigninger i efterspørgslen. Samtidig blev biblioteket mindre indbydende som opholdssted: Der blev stigende restriktioner omkring brændselsforsyningen, og det blev efterhånden en kold affære at dække udlånsvagterne.

Der var bekymringer ved krigsudbruddet omkring bogbilen. Kunne den, nu hvor bilkørslen blev indskrænket, få lov til at fortsætte med at køre? Og skulle den fremover trækkes af heste, som man en overgang forestillede sig? Bogbilen fik imidlertid lov til at fortsætte på dispensation og forsynet med gasgenerator kunne den i adstadigt tempo fortsætte sin kørsel rundt i amtet besættelsestiden igennem.

Læsningen under krigen.

Befolkningens læsetrang steg meget kraftig efter krigsudbruddet. Man havde normalt to forklaringer på "Tidens Trang til Læsning": Behovet for at blive bekræftet i sin identitetsopfattelse, i danskheden, jvf. alsang og algang. Og den mere prosaiske forklaring: de lange mørke vinteraftner bag nedrullede mørklægningsgardiner.

Bogproduktionen steg. Medens der generelt var problemer med at skaffe råvarer, var der ikke de store problemer omkring papir. Antallet af titler var nogenlunde som før krigen, men antallet af trykte eksemplarer af de enkelte titler steg markant. Lad så være at papiret ofte var groft og med en tilbøjelighed til at blive gulligt. Det var den gyldne tid for en lang række nordiske underholdningsromaner af forfattere som Margit Söderholm, "Driver dug falder regn". Olav Gullvåg, "Det begyndte en Sankt Hansnat", Tryggve Gulbransen, "Og bag dem synger skovene" og mange flere. Men også for mere højagtede forfattere som Eyvind Johnson, Vilhelm Moberg, Martin A. Hansen, Kelvin Lindemann og

den lokale Jakob Bech Nygaard, der udsendte den meget læste "Guds blinde øje". Som føljeton i "Hjemmet" og som hit på bibliotekerne gik Frans G. Bengtsson, "Røde Orm".

Biblioteket fik lånere fra besættelsesmagten, der på hylderne kunne finde tysksprogede bøger (f.eks. Remarque), der for længst var fjernet fra de tyske biblioteker. Og det omvendte billede: Under pres fra besættelsesmagten blev Bibliotekstilsynet i november 1942 nødsaget til at udsende et cirkulære, der forbød biblioteksudlån af tysk fjendtlig litteratur. (Cirkulæret er ikke bevaret). Cirkulæret indeholdt en liste over bøger, der skulle fjernes fra hylderne, bl.a. Martin Andersen Nexø, Hartvig Frisch og Kaj Munk. I Vejle nøjedes man med at fjerne dem fra hylderne i udlånet og sætte dem på magasin og derefter udlåne dem til "folk vi kendte og stolede på". Det viste sig, at man nok ikke skulle have stølet alt for meget på dem: "En del af disse bøger forsvandt. Det skete på den måde, at lånerne beklagede, at bøgerne var blevet borte, men naturligvis var villige til at erstatte dem. Vi vidste godt, det var et påskud til at kunne låne bogen ud til venner og bekendte" (Abitz, Erindringer A10104, lbnr. 586).

For at man ikke skulle glemme det nazistiske påbud, fik bibliotekets personale af nazisterne tilsendt et nummer af nazi-bladet "Fædrelandet", hvor en af biblioteksfagets meget få bekendende nazister, bibliotekar Arne Hansen, havde en to-siders artikel med overskriften: "Mange offentlige Biblioteker er rent kommunistiske Hetzcentraler. Jøder, Kommuniste, og deres Følgesvende boltrer sig på Bibliotekerne Hylder". (Nu i Byhistorisk Arkiv).

(Om læselysten under krigen og vejlensernes læsning se - ud over Abitz - scrapbogen A10104, lbnr. 450 samt Jørn Godrum Bech, Biblioteket under besættelsen, Vejlebogen 2011, side 43-48. Endelig skal nævnes Erik Kjærsgaard, Danmark under besættelsen. 2005, Side 143-230: Dansk litteraturindustriens guldalder).

Vejle Litteraturforening 1941-1946.

Den voldsomme interesse under besættelsen for læsning manifesterede sig i dannelsen af "Vejle Litteraturforening". Foreningen blev startet 1941 af den unge, initiativrige boghandlermedhjælper Jørgen Munch-Christensen, der inviterede til foredrag i Håndværkerforeningen om litterære emner med udenbys eksperter som foredragsholdere. Foreningen blev legitimeret ved, at Munch-Christensen søsatte den i bibliotekets regi med Bredsted som formand og Abitz som kasserer, men med Munch-Christensen som sekretær og den egentlig drivkraft. En samtidig har fortalt mig, at Bredsted var en glimrende formand, men lidt mindre overbevisende, når han stod på foreningens talerstol, lidt nærsynet og mumlende, hvorimod den unge Munch-Christensens fejende og sikre optræden gik rent hjem.

Foreningens aktiviteter blev tilrettelagt af et fire mands stort forretningsudvalg. Munch Christensen har i sin erindringsbog "Blandt Brave Borgere i Vejle". 1976, side 61, fortalt om hvordan møderne forløb:

"Vi holdt hyppige møder på overbibliotekarens kontor på biblioteket i Flegborg. Det var gerne hyggelige sammenkomster, hvor vi efterhånden lærte hinanden godt at kende. Bredsted - der altid så ligesom lidt forundret ud, når han hævdede panden over brillerne..... Det var ikke bare litteratur, vi drøftede. Bredsted var en hund efter "tysker-historier", han samlede på dem, og den første halve time af hvert møde gik med at udveksle nye "tysker-historier". Han skrev dem ned, både de originale og varianterne og gemte dem i et eller andet kartotek på biblioteket" (ikke fundet).

Foreningen blev en bragende succes, der en overgang havde mere end 1.000 medlemmer. Foredragene fandt sted i Hotel "Royal"s store sal, da biblioteket jo ikke rådede over salsplads. Emnerne var bl.a. Mogens Klitgaard, Poul la Cour, Johannes V. Jensen, Nyere europæisk Litteratur, Humor gennem tiderne, den nu totalt glemte Elisabeth Bergstrand-Poulsen etc. Et særligt arrangement var en mindeaften for Kaj Munk 20. februar 1944, 1½ måned efter drabet på digteren. Man kunne naturligvis ikke reklamere for arrangementet, men rygten spredtes fra mund til mund og salen "var fyldt til bristepunktet". (A10104, lbnr. 578 samt Jørgen Munch-Christensen, Blandt brave borgere i Vejle. 1976, side 47-65 samt Vejle Stadsarkiv A 6019 og A 2606 og Jørn Godrum Bech, Forfatteraftner på Vejle Bibliotek. 2007. A10104, lbnr. 3198, side 7-21).

Statistik 1943. Bogbestand 46.246 bind. Udlån til voksne 232.365 bind (begyndende fald). Antal voksne lånerne: 5.538. "Hvor stort det virkelige Antal af aktive Enkelt-Laanere har været i det forløbne Aar, er ikke let at sige, men det ligger betydeligt højere end 5.538, idet langt de fleste af vore Laanerkort er "Familiekort", ligesom de mange Laanere paa Sygehuset og De Gamles Hjem overhovedet ikke er medregnet". (A10104, lbnr. 418). Budget: 95.144 kr.

I 1944 fortsætter faldet både i udlånet og besøget: "Der er næppe nogen Tvivl om, at Nedgangen i baade Udlans- og Læsesalsvirksomheden hovedsaglig skyldes Mørklægning, ingen Arbejdsløshd og daarlig Forbindelse mellem Byen og dens Opland" (A10104, lbnr. 419).

Opbygning af et systematisk emnekartotek på kort.

Krigen gav mulighed for at iværksætte forskellige beskæftigelsesprojekter for arbejdsløse. Det betød, at man kunne gennemføre et stort anlagt projekt: at omlægge ordbogskartoteket og sideløbende skabe et nyt systematisk emnekartotek, hvor kortene var placeret efter Dewey's klassifikationssystem, men udbygget således, at en bog, der handlede om flere emner naturligt blev markeret under decimalklassetallet for hovedemnet, men med den berigelse, at de øvrige emner, der behandledes i bogen kunne markeres med "bikort" stukket ned de relevante steder rundt i kartoteket. En ændring, der øgede kartotekets indgange til bibliotekets bogbestande. Biblioteket kunne hermed tilbyde publikum to kortkartoteker: det alfabetiske og det systematiske.

På biblioteket blev projektet gennemført over fire år med tre kontormedhjælpere i ansættelse (A10104, lbnr. 558-559).

Børnebiblioteket under besættelsen.

Børnebibliotekets virksomhed blev stærkt præget af krigen. Det indledtes med at Langelinie Skole blev beslaglagt, der betød at skolebiblioteket blev overført til børnebiblioteket i 1941. Skolebibliotekaren Johs. Elmholdt flyttede med og var under krigen en del af børnebibliotekets personale. Nyboesgades Skoles bibliotek overflyttedes ligeledes hen imod krigens slutning til børnebiblioteket (A10104, lbnr. 417-421).

Uroen betød udlånsnedgang, men der var også manglende tilslutning til børnebibliotekets arrangementer. Som det forklares i årsberetningen fra 1943: "En anden Grund til den dalende Benyttelse er, at alt Arbejde med Oplæsninger, Eventyrtimer etc. har maattet opgives på Grund af Faren for Luftalarmer og Mangelen paa Beskyttelsesrum i Biblioteket" (A10104, lbnr. 419, se endvidere A10105, lbnr. 100, oktober 1943). Februar 1945: "P. Gr. af Brændselsmangel lukkede begge Biblioteker en del af Dagen og der er kun aabent fra Kl. 13-18". Marts 1945: "26 marts begyndte en Klasse Piger fra Søndermarksskolen at gaa i Skole på Børnebiblioteket, da Skolen var taget til Tyskerne". (A10105, lbnr. 100).

Lokalbibliografien "Litteratur om Vejle Amt" 1945 og Den lokalhistoriske samling.

Biblioteket skulle egentlig fejre 50 års fødselsdag i 1945. Men i betragtning af fejringen af centralbibliotekets 25 års jubilæum i 1939, ønskede man at holde lav profil. I stedet blev 50-årsdagen markeret med udgivet af en bibliografi over hvad der gennem tiderne var skrevet om steder, begivenheder og mennesker i Vejle Amt: "Litteratur om Vejle Amt" udarbejdet af Aage Bredsted og Oluf Abitz. Den bundsolide bibliografi er så meget mere imponerende, når man tænker på, hvad forfatterne samtidig var spændt op med af arbejde for biblioteket og modstandsbevægelsen (A10104, lbnr. 483-485).

Samtidig med udarbejdelsen af registreringen var Bredsted begyndt at opbygge en samling af de trykte materialer om Vejle og Vejle Amt. Denne samling blev til "Den lokalhistoriske Samling", der på grund af pladmangel i Flegborg-biblioteket desværre førte en kummerlig og upåagtet tilværelse i bibliotekets kældermagasin. Da biblioteket i 1971 rykkede ind i den nye biblioteksbygning på Vestre Engvej, kom samlingen frem i lyset, fik sit eget lokale og blev en synlig del af læsesalens publikumstilbud. (A10105, lbnr. 50).

Bøgerne i den lokalhistoriske samling handlede om emner, steder og personer i Vejle Amt, ligesom samlingen indeholdt de vigtigste offentlige publikationer udsendt af

landkommunerne i Vejle amt. Men også kuriositeter som bogen "The Gynga Chief": Dansk-amerikaneren Carl Jensen blev født i Vejle i 1887, men udvandrede i 1909 til USA. Her gik det ham godt. Han blev gift og fik en søn, som han læste godnathistorier for. Allerhelst ville han have læst sin barndoms yndlingsbog, "Gøngehøvdingen", men sønnen forstod kun engelsk. Faderen gik derfor i gang med at oversætte bogen og fik den udgivet i Philadelphia i 1931. Således var en vejlenser årsag til, at amerikanerne også fik mulighed for at læse Carit Etlars spændende historie om "The Gynga Chief" og om Ib og The Coal Sow.

Da den lokalhistoriske samlings bøger i 1971 kom frem i lyset i det nyindrettede lokale var det sammen med byens samling af lokalhistoriske fotografier. For at undgå svind i samlingen, der opbevarede i et uaflåst skab overførtes samlingen til Vejle Byhistoriske Arkiv, der på det tidspunkt blev ledet af de to lærere William Rosenkilde og Freddy Jensen, der gjorde en stor indsats for at bevare byens billedmateriale, ikke mindst de gamle lokalhistoriske film. De stod samtidig, bl.a. sammen med bibliotekerne i amtet, bag "Billedstormen" i 1976 - den lokale udformning af en landsdækkende kampagne med det formål at indsamle gamle historiske fotografier og film. (A10104, lbnr 2215-2217).

Vinteren 1944-45.

På grund af brændselsmangel reduceredes åbningstiden, og vagterne blev passet af personale iført overtøj. Vicebibliotekaren udsendte en instruks om vagterne: "Skulle temperaturen i lokalerne blive saadan, at et 4-timers ophold ikke forekommer udholdeligt, kan den 4. time (kontortimen) stryges uden at det først behøver af meddeles (mig)" (A10104, lbnr. 663 D).

Foråret 1945. Bogbilen kører kun 2 perioder i området på grund af restriktioner.

Biblioteket i modstandskampen 1940-1945.

(Jørn Godrum Bech, Biblioteket under besættelsen, Vejlebogen 2011, side 48-55).

Efter befrielsen kunne Bredstad konkludere i bibliotekets årsberetning 1945-46 (A10104, lbnr. 421):

"En stor Del af Personalet har deltaget i illegalt Arbejde under Besættelsen, og man kan vist godt sige, at Biblioteket i Vejle var helt godt med i Kampen mod Tyskerne".

Historien er denne: Aage Bredsted var halvbroder til Frode Jakobsen, leder af modstandsorganisationen "Ringene", medlem af Frihedsrådet og efter 5.

maj 1945 minister i Befrielsesregeringen. Ad den vej kom biblioteket ind i modstandsorganisationen "Ringen", der bl.a. udsendte det underjordiske blad "Det Politiske", udarbejdet centralt i København, men mangfoldiggjort af modstandscellerne rundt omkring i landet. Om bladet blev det sagt, at det "navnlig fik stor Indflydelse indenfor Byens akademiske Kredse".

I Vejle og andre steder blev biblioteket en effektiv medspiller i arbejdet omkring de illegale blade: man havde et solidt personkendskab i hjembyen, så man vidste, hvem man kunne sende bladet til, og man havde et netværk af sognebibliotekarer, der kunne uddele bladene rundt om i amtet samt en bogbil med tilladelse til at køre rundt i en tid, hvor privatkørsel ellers var forbudt, og som kunne have bladene med. Vicebibliotekar Oluf Abitz og bibliotekar Katrine Bjørnkjær tog sig af trykarbejdet. Et af biblioteksudvalgets medlemmer, fabrikant Helge Andersen, var en af de fem i den lokale bestyrelse af "Ringen". Fabrikant Andersen havde en kartonnagefabrik og hvad der var vigtigt: en duplikator på fabrikken. Så når hans medarbejdere om aftenen var gået hjem, rykkede Abitz og Katrine Bjørnkjær ind og mangfoldiggjorde manuskripterne fra København. Man regner med, at det blev til omkring 5.000 eksemplarer af tidsskriftet i løbet af besættelsen. (Om de illegale aviser i Vejle se: Jørgen Munch Christensen "Undergrunden" i Vejle. 1945. Side13-19).

Af de 14 biblioteksansatte havde mindst 8 tilknytning til modstandsarbejdet. Bredsted var formand for den lokale 5-mands bestyrelse af "Ringen". De mandlige medarbejdere var indrulleret i modstandsbevægelsens grupper, Oluf Abitz var chef for stabskompagniet, bibliotekar Egon Knudsen våbeninstruktør, bibliotekseleven J. B. Friis-Hansen medlem af Politikompagniet, ligesom skolebibliotekar Johs. Elmholt, der arbejdede på børnebiblioteket, også var aktiv. De kvindelige medarbejdere var ligeledes med i modstandsarbejdet: børnebibliotekar Karen Abitz, bibliotekar Rigmor Andersen, der var medlem af Frihedsrådet i Vejle ligesom Oluf Abitz, og ikke mindst bibliotekar Katrine Bjørnkjær, der som nævnt var en bærende kraft i bladarbejdet.

Egon Knudsen og Oluf Abitz var tavse om deres tid i modstandsbevægelsen, men har begge en enkelt gang brudt tavsheden og fortalt om tiden på neddæmpet ironisk vis. Abitz i et interview opbevaret på Det Kongelige Bibliotek. Knudsen til undertegnede en lille times tid efter at vi sammen på museet havde set en film om den vejlensiske modstandskamp (A10104 lbnr. 586/587 samt lbnr. 588). Fra de øvrige biblioteksansatte er der ikke overleveret noget om, hvordan tiden blev oplevet.

Oluf Abitz fortæller om tiden under besættelsen, dagligdagen på biblioteket, bibliotekets involvering i modstandskampen, befrielsen og hans tid som chef for stabskompagniet. Der er små glimt fra hverdagen, således f.eks. fortællingen om organisatoren af de sydjyske ventegrupper, kaptajn Aage Højland Christensen, der under dæksnavnet overbetjent Thygesen overnattede enten hos familien Abitz eller familien Bredsted, når han passerede Vejle (fru Bredsted måtte forklare ham, at hun var officersdatter og hvis han virkelig var overbetjent, så skulle han lade være med at slå hælene sammen, når han hilste på en dame).

Egon Knudsen var bl. a. våbeninstruktør for sine kammerater under modstandskampen. Det havde to årsager: dels havde han været soldat, og det var der ikke så mange, der havde været i 30-erne. Men først og fremmest var han en stor teknisk begavelse og den fødte handy-man, der kunne alt med mekanik. På den film om modstandskampen, Knudsen og jeg så på museet, ser man Knudsen i færd med at adskille det lette maskingevær Bren Gun, hvorefter filmen panorerer henover de unge mænd, der følger hans instruktioner. Jeg: "Den film blev forhåbentligt optaget efter krigen". Knudsen: "Nej. Den blev optaget efteråret 1944 på Idrætsskolen". Jeg: "I var ikke rigtigt kloge". Knudsen: "Nej, det var vi heller ikke". I vor samtale efter filmforevisningen skildrede Knudsen på lun og selvironisk måde sin indsats de sidste dage før befrielsen, bl.a. sin deltagelse i den "falske befrielse" i Vejle 1. maj 1945, hvor modstandsbevægelsen overtog magten i byen, stabskompagniet med Abitz i spidsen besatte socialforvaltningen (en ret enkel aktion, da personalet havde fri 1.maj). Hvorefter de stille måtte liste hjem igen nogle timer senere, da det gik op for dem, at tyskerne ikke havde kapituleret (se også Vejle Historie. 1998. Bind 2, side 215-216, Poul Brønfeld, Samarbejde eller modstand og Jørgen Munch Christensen, "Undergrunden" i Vejle. 1945. Side 114-116). Knudsens indsats den dag var (da han var god til tysk) at overbringe den tyske forlægning i Knabberup besked om, at de tyske soldater ikke måtte vise sig i Vejle By. Det godtog den tyske kommandant naturligvis ikke, men sendte Knudsen ud af lejrporten igen - som han fortalte - mere bange end han nogensinde hverken før eller siden havde været, da han med ryggen til den Mauserbevæbnede vagtpost gik hen til sin cykel. (A10104, lbnr. 588).

Deltagelsen i modstandskampen har givet været psykisk belastende, men der skete ikke de involverede biblioteksansatte noget. I det ellers fyldige arkiv har kun en enkelt pjece fra modstandsarbejdet overlevet: en manual i Sten geværets (Sten Gun's) adskillelse og funktion. (A10104, lbnr. 591). Endnu et levn var arkivets store samling af illegale blade, der nu er videregivet til Stadsarkivet. Baggrunde for samlingen var bl.a., at man hen ad vejen ikke kun fremstillede og fordelte "Det Politiske", men også modtog andre undergrundsblade fra København til fordeling.

1945: Freden sænker sig.

Efter 5. maj 1945 kunne befolkningen begynde at føre en normal tilværelse. Man er ikke mere bundet af mørklækning. Busser og tog begynder at køre igen. og man kan komme rundt i landet. På biblioteket mærker man, at befolkningen ikke mere er stavnsbundet til hjemmet og godt kan foretage sig andet end at læse. Så udlånet falder. Det store årsudlån på 232.365 bind i 1942/42 afløses af et årsudlån på 160.326 i 1946/47. (A10104, lbnr. 800).

Biblioteket og de internerede

Krigens indespærrede udlændinge, først englænderne og senere tyskerne, blev også en biblioteksopgave, men af beskeden format, idet kontingenterne af internerede var overskuelige.

Da Danmark blev besat i 1940, befandt der sig et lille antal civile englændere i landet, heriblandt adskillige journalister. Englænderne blev anholdt og anbragt i skiftende lejre forskellige steder her i landet, bl.a. på Bogø og senere i Hald ved Viborg, men fra 1941 rykke englænderne (ca. 40-50 personer) til Vejle, hvor de blev indkvarteret på herregården Store Grundet. Bevogtningen var dansk og forplejningen og behandlingen udmærket, men livet i lejren præget af kedsommelighed. (se Vejlebogen, 2012, side 49-56: Henrik Heinemeier, Englændere bag dansk pigtråd). Ifølge Bibliotekets årsberetninger 1941-44 (A10104, lbnr. 417-419) havde biblioteket udlånsforbindelse med interneringslejren, men der er i øvrigt ikke i arkivet bevaret yderligere papirer om lejren.

Med befrielsen ændredes billedet. Nu var det tyskerne, der blev de internerede. Af de hundredtusindvis af tyskere, der flygtede for de fremstormende sovjetiske styrker i Østpreussen, blev lidt over 200.000 i krigens sidste måneder af føreren, Adolf Hitler, dirigeret til Danmark, hvor de i første omgang blev indkvarteret over hele landet og anbragt i skoler, forsamlingshuse, missionshuse m.v. Det var en flygtningesituation, der var mere voldsom af omfang og fundamentalt anderledes end vore dages danske flygtningesituationer: De tyske flygtninge største drøm var, at vende tilbage i Tyskland. Det svarede i et og alt til danskernes drømme. Men de allierede besættelsesmagter i Tyskland ønskede ikke de store mængder af flygtninge og hjemløse, der allerede befandt sig i et kaotisk Tyskland forøget med de danskinternerede flygtninge, bl.a. på grund af den udprægede mangel på fødevarer i Tyskland, så derfor måtte de blive i det madmæssigt velbjergede Danmark indtil 1948, da situationen i Tyskland bedredes.

Hen over sommeren 1945 blev flygtningene koncentreret til nogle få, men store lejre, fortrinsvis i udkantsområder så fjernt fra danskerne som muligt (Oksbøl, Grove, Rye etc.). I Vejle havde man indledningsvis de små lejre, men i sommeren 1946 samledes de lokale flygtninge i en lidt større lejr i Vingsted, selv om den også var af beskeden størrelse (se Vejlebogen 2017, side 83-102, Tore Teglbjerg, Værnemagt og flygtninge i Vingsted). I arkivet er bevaret korrespondancer med Flygtningeadministrationen med oplysninger om de fire tidlige lejre i Vejle-området med i alt 1.200 internerede. Korrespondancen indeholder også oplysninger om arbejdet med at udskille den nazistiske litteratur, der allerede fandtes i lejrene. (A10104, lbnr. 562). Samt optegnelser over bøger udleveret fra centralbiblioteket til de tyske fangelejre i "Vejle og Omegn". (A10104, lbnr. 580). Som et kuriosum: "Liederbuch für die deutschen Flüchtlinge in Dänemark. Herausgegeben von der Dänischen Flüchtlingsverwaltung". (A10104, lbnr. 582).

Statistik 1946. Bogbestand: 54.628 Bind. Udlån til voksne 160.326 bind. Voksne lånere: 4.431. Budget 1946: 150.478 kr.

Årsberetning 1945/46: "Den 5. Maj blev Danmark Befriet. Denne Begivenhed betød saa overordentlig meget paa alle Omraader her i Landet. Biblioteksmæssigt betød det, som det fremgaar af ovenstående Tal, nedgang i virksomheden, hvilket ret beset er meget forstaaeligt" (A10104, lbnr. 421). Og Årsberetningen 1946/47: "Udaanstallet fortsætter den faldende Tendens, som indtraadte i 1943". (A10104, lbnr. 800).

Sceneskift 1946.

Ved krigens slutning klinger en række ting ud. Den store læselyst mærkes ikke mere så tydeligt, nu hvor landet er frit. Udlåns- og besøgstillene falder. Vejle Litteraturforening har heller ikke mere den store publikumsappel og dør "en stille død" i 1946.

Og der er personskifte: Oluf Abitz bliver overbibliotekar i Roskilde i 1945, Aage Bredsted bliver året efter overbibliotekar i Aarhus. Katrine Bjørnkjær ansættes i det sønderjyske, hvor hun i Flensborg avancerer til vicebibliotekar. (Nekrolog Bogens Verden, 1966, side 378: "Som en helt naturlig konsekvens af hendes indstilling deltog hun i en af de første illegale grupper, der oprettedes i Vejle og udførte med stort mod og uforfærdethed et betydeligt arbejde med duplikering og bladuddeling"). Og boghandlermedhjælper Jørgen Munch-Christensen overtager den boghandel, han har arbejdet i (den tidligere Neumannske Boghandel) og begynder opbygningen af det, der hen ad vejen bliver byens store estimerede boghandel og Sydjyllands største antikvariat: Munch Christensens Boghandel.

Bredsteds afløser som chef i Vejle blev Preben Kirkegaard.

Tiden efter 1945

Vejle Oplands Skole- og Børnebibliotek. 1946-1963. (A10122 og A10135, lbnr. 3, side 49-54).

For centralbibliotekerne var det ikke en forpligtigelse at udlåne børnebøger til områdets biblioteker (det blev det først med biblioteksloven i 1951). (Harald Hvenegaard Lassen, De danske folkebibliotekers historie 1876-1940, side 312-13). For at bøde på denne mangel dannedes i 1946 sammenslutningen "Vejle Oplands Skole- og Børnebibliotek" (A10122). Formålet var at tilvejebringe en fælles depotsamling af børnebøger og stille samlingen til rådighed for amtets skoler. Målet for ordningen var, at der ved hver skole skulle være "en Grundstamme for de for Undervisningen vigtigste Haandbøger samt klassiske Børnebøger til Udlaan". Denne grundsamling suppleredes så med depoter fra "Vejle Oplands Skole- og Børnebibliotek" af "saadanne Bøger af hvilke kun anskaffes enkelte Eksemplarer". Bredsted: "Altsaa en Slags Børnecentralbibliotek".

Depotsamlingen fik til huse på centralbiblioteket, der i praksis administrerede ordningen. Kommunernes betaling for at kunne deltage i ordningen blev fastsat på grundlag af skolerne antal af klasser. Overbibliotekaren havde den daglige ledelse af fællesamlingen,

Bag den lidt krøllede dannelse af "Vejle Oplands Skole- og Børnebibliotek" stod de to gamle interesseorganisationer fra 1925: "Vejle Nordre Kreds af Danmarks Biblioteksforening", (A10136), der var en forening for områdets folkebiblioteker og "Vejle Amts Skolebiblioteksforening" (A10120), der samlede skolebibliotekerne. Medlemsskarerne var til en vis grad identiske og det var interesserne (ikke mindst vedrørende områdets forsyning med børnebøger) også, hvilket var baggrunden for at de to foreninger i 1945 blev sammenlagt 1945 under navnet "Vejle Oplands Folke- og Skolebiblioteksforening" (A10121), der blev det styrende organ for depotsamlingen.

Fællesbørnebiblioteker i stil med "Vejle Oplands- Skole- og Børnebibliotek" fandtes mange steder i landet, men omkring 1960 havde de udspillet deres rolle og biblioteksloven af 1964 levede da heller ikke plads for konstruktionen. I konsekvens heraf blev "Vejle Oplands Skole- og Børnebibliotek" nedlagt med udgangen af 1963. Det styrende organ, "Vejle Oplands Folke- og Skolebiblioteksforening" eksisterede frem til 1967, hvor det opløstes og igen deltes i en folkebiblioteksforening (A10137) og en skolebiblioteksforening

Preben Kirkegaard (1913-2002). (A10104, lbnr. 826, samt "Biblioteket. Festskrift til Preben Kirkegaard". Danmarks Biblioteksskole, 1983).

Preben Kirkegaard kom fra en stilling som overbibliotekar i Holstebro. Han var internationalt orienteret. Hans udenlandske netværk var stort og betød i hans regeringstid i Vejle en livlig tilstrømning af udenlandske besøgende. (A10104, lbnr. 425 samt besøget af tidens biblioteksguru, Lionel McColvin, A10104, lbnr. 827).

Preben Kirkegaard havde en stærk personlig udstråling, der gjorde ham til centrum for ethvert forum, dansk eller internationalt, han optrådte i og gjorde ham til den, der satte dagsordenen. Herudover var han en administrativ begavelse, der styrede Vejle Bibliotek overordentligt effektivt, men var oppe mod den begrænsede økonomi i kommunen og i efterkrigstiden Danmark. Han videreførte Hvenegaards og Bredstedes store interesse for centralbiblioteksarbejdet. (A10140, lbnr. 180, 181, 185). Hans viden om, hvad der i udlandet skete på biblioteksområdet, lå bag de planer, han havde for et nyt bibliotek. Ideer der foregriber de biblioteker, der blev en realitet her i landet i slutningen af 60-erne, men som i 50-ernes Vejle strandede på den spartanske økonomi. I 1956 blev han rektor for Danmarks Biblioteksskole, som han udbyggede kraftigt. Hans internationale engagement gjorde ham til præsident for den internationale biblioteksorganisation IFLA 1974-79.

Preben Kirkegaard skrev i 1946 bogen: "Folkebiblioteket i Danmark", der siden blev oversat til både engelsk og tysk og som giver et billede af de danske folkebibliotekers stade i midten af 40erne.

Kirkegaard havde orlov fra biblioteket i 1951, hvor han - med tilskud fra UNESCO - var på en studietur til USA og Canada af et halv års varighed. Turen har han skildret i "Biblioteksindtryk fra Canada og U.S.A". Turen var med til at præge Kirkegaards biblioteksvisioner. (Bogens Verden 1951 side 209-15, side 381-390 samt Bogens Verden 1952 side 61-70).

Ændringer af den interne struktur. 1946.

Kirkegaard gennemførte ved sin tiltræden en kortlægning af arbejdsområderne på biblioteket og ændrede de interne strukturer. (A10104, lbnr. 658, 660-661). Der indføres regelmæssige personalemøder (A10104, lbnr. 634-635). Læsesals- og oplandsarbejdet opprioriteredes (A10140, lbnr. 180). Biblioteket optræder nu hyppigt i lokalpressen og Kirkegaard engagerer sig i det lokale kulturliv, bl.a. som formand for Kunstforeningen.

Dagligdagen på Kirkegaards tid 1946-1956.

Hvad der skete det enkelte år og hvem der var ansat på biblioteket det pågældende år finder man i bibliotekets årsberetninger for perioden (A10104, lbnr. 800-807). Der blev ved Kirkegaards ansættelse udarbejdet arbejdsbeskrivelser for souschefen, sekretariatsfunktionen, børnebiblioteket, læsesalen og udlånet (A10104, lbnr. 658).

Timefordeling for de enkelte bibliotekarer på afdelinger og opgaver er bevaret (A10104, lbnr. 660). Der er ligeledes bevaret standardtimeplaner (A10104, lbnr. 663 A-B) samt vagtskemaer for den enkelte konkrete dag (A10104, lbnr. 663 E-P2). Ferieoversigter 1947-51 (A10104, lbnr. 665). Regler vedrørende udlånsprocedurer 1950 (A1004, lbnr. 620). Hvad der skete i voksenudlånet er noteret i afdelingens dagbog (A10104, lbnr. 425), der registrerer gæster, gruppe, skoleklasser, møder med sognebiblioteker, tilgang og afgang af personale m.v. (A10104, lbnr. 425).

En guldgrube til viden om dagligdagen på Kirkegaards tid er referaterne fra de personalemøder, han indførte fra 4. oktober 1946, hvor de nye tider slås an med en opfordring til personalet om at benytte personalemøderne til at komme frem med "ønsker og anker" samt en anmodning til afdelingslederne om at udarbejde udførlige redegørelser for arbejdet i deres respektive afdelinger. (Er resultatet de beskrivelser man finder i ovennævnte A10104, lbnr. 658?). Man drøfter muligheden for indførelse med en weekendordning med frihed visse lørdage. Men ellers går det løs med beskrivelser af alle de praktiske arbejdsopgaver og de tvivlsspørgsmål, man står midt i med Kirkegaard for bordenden til at styre de store linjer sekundært af bl.a. læsesalslederen frk. Bøgelunds kommentarer om stort og småt, ikke mindst det sidste. Småtingene spillede i det hele taget en stor rolle i personalemøde-referaterne og giver et godt billede af det lille liv omkring bibliotekets dagligdage. Praksis omkring brugen af bibliotekets lille vareelevator (som Kirkegaards små sønner, Anders og Jens yndede at køre op og ned i) optræder gang på gang. Men f.eks. også indskærpelser omkring Bireka-regnskabet. Bireka-systemet bestod af små kvitteringskuponer, der skulle afrives og gives til lånerne som kvittering for betaling af bøder eller reserveringer, men som man ofte glemte at udlevere, således at der, når dagens regnskab blev gjort op, var flere penge i kassen end Bireka-regnskabet viste - et sjuskeri man som afdelingsleder naturligvis ikke kunne leve med. (Vedrørende Bireka se i øvrigt A10104, lbnr. 565).

Man aner ligeledes i personalemøde-protokollerne Kirkegaards skjulte humor, når han ved afslutningen af et møde alvorligt indskærper sine medarbejdere: "at det hverken er sundt eller smukt at væde sine fingre i munden, når man blader i bøger eller kort". (A10104, lbnr. 635).

Bibliotekets arbejds- og personalesituation er desuden belyst gennem en betænkning udarbejdet af et kommunalt rationaliseringsudvalg nedsat i 1950 om "hvorvidt der vil kunne gennemføres en reduktion af antallet af beskæftigede ved biblioteket (A10104, lbnr.

623 og 850). I forlængelse heraf skal ses bibliotekets og biblioteksudvalgets reaktioner på betænkningen (A10104, lbnr. 718 og 719).

Vejle Bibliotek var i 50-erne bredt anerkendt på landsplan. Da undertegnede startede på Danmarks Biblioteksskole til grunduddannelsen i 1958, mødte vi op fra hele landet, de fleste glade og veltilfredse med det bibliotek, de kom fra. På Biblioteksskolen fik vi at vide, at landets bedste bibliotek var Vejle. I Vejle havde man den bedste bogbestand, de dygtigste bibliotekarer og disse bibliotekarer fik højere løn og havde 5 ugers ferie - to uger mere end alle deres kollegaer rundt omkring i landet. Vi blev meget hurtigt trætte af at høre om Vejle og hvis nogen havde fortalt mig, at jeg vil ende som leder af Vejle, ville jeg have betragtet det som en dårlig vittighed.

Det med løn og ferie havde noget på sig. Bibliotekselevernes løn blev den gang fastsat af den enkelte kommune. På biblioteksskolen lavede man en lille undersøgelse af, hvad de enkelte elever havde som månedsløn. Den lavest lønnede fik 180 kr. pr. måned, men det var - forklarede hun meget fornuftigt - fordi kommunen ikke havde råd til mere. Undertegnede, der kom fra det velkonsoliderede Silkeborg Bibliotek, tilhørte eliten med 420 kr. pr. måned (det strakte let med datidens udgiftsniveau til værelse, mad og de mest elementære fornødenheder). Højt over alle svævede de to Vejle-elever: 454 kr. pr. måned!!!

At bibliotekarlønningerne i Vejle også var større end andre steder, er troligt, men har ikke kunnet påvises i arkivsamlingsens materialer.

At de ansatte havde flere feriedage end kollegerne på landets øvrige biblioteker fremgår derimod af personalemødeprotokollen 3. marts 1951, hvor der oplyses at "seniorpersonale" med mere end 12 års anciennitet har krav på en uges ekstra ferie. (A10104, lbnr. 635) . Fra 1955 stiger ferien igen i henhold til den overenskomst, Kirkegaard i 1955 forhandlede igennem med kommunen og som indeholdt en bestemmelse for kompensation for uregelmæssige vagter. I overenskomsten ("Overenskomst mellem Vejle Byraad og Bibliotekarforeningen angående det ved Bibliotekerne i Vejle ansatte biblioteksuddannede Personale. 30 marts 1955", A10104, lbnr. 616) fastslår §3: "På grund af tjenestens uregelmæssige beliggenhed ydes der bibliotekarerne en ekstra fridag pr. måned til afspadsring efter ledelsens skøn". Antallet af årlige arbejdstimer har således ikke været mindre end på andre biblioteker, men arbejdstilrettelæggelsen var anderledes, så man i Vejle havde 12 ekstra fridage at lægge oven i den normerede 3-ugers ferie. (Se endvidere Kirkegaards omtale af ordningen på personalemøde 1. april 1955 (A10104, lbnr. 635).

Læsesalsarbejdet 1946ff

Ved Preben Kirkegaards ansættelse som chef i 1946 sker der en opgradering af læsesalsarbejdet, idet der udnævnes en leder af læsesalsarbejde (Inger Bøgelund Nielsen) og afdelingens betydning understreges kraftigt af Kirkegaard. På et personalemøde understreger Kirkegaard, at "Læsesalen skal oparbejdes og

læsesalsvagterne maa derfor ikke længere være en art kontortimer, der benyttes til læsesalen uvedkommende arbejde". (A10104, lbnr. 634, 5.9.1947). Der er bevaret protokoller over, hvad der er lånt fra andre biblioteker 1918-1948 med angivelse af långivende bibliotek, lånetidspunkt, forfatter og titel samt lånerens navn (A10105, lbnr. 151-163). Desuden er bevaret en kommenteret og udførlig statistik over benyttelsen af læsesalen i februar måned 1952, indeholdende besøg, referencespørgsmål, håndbogsbenyttelse, tidsskriftbenyttelse, benyttelse af materialer fra udlån og magasin. (10105, lbnr. 188).

Garnisonen i Lido 1946-56. (A10111 samt Vejlebogen 2018, side 77-81).

Vejle har kun i en kort periode været garnisonsby og betjeningen af militære tjenestesteder har derfor aldrig været nogen stor post i bibliotekets virksomhed. Dog havde byen en forlægning fra Fredericia Kaserne, udstationeret i Lido-bygningen i Mølholm i årene 1946-1956. Garnisonen omfattede nogle få hundrede mand. Det medførte, at der fra 1949 blev etableret et lille bibliotek i lejren betjent fra centralbiblioteket. "Bogens Verden" (1949, side 239) kan meddele: "Vejle Centralbibliotek vil fra 1. august holde udlån to gange ugentligt i Mølholmlejrens soldaterbibliotek. I samarbejde med Folk og Værn er der indrettet en smuk læsestue". Det gode forhold til garnisonen kan illustreres af en invitation fra garnisonen til bibliotekets personale om at deltage i en fest på kasernen. Invitationen omfattede dog kun bibliotekets kvindelige ansatte.

Her udover har Vejle Bibliotek indkøbt bøger og bistået med lån til det lille bibliotek på Flyvestation Vandel 1953-1974. Flyvestationen var en reserveflyveplads med et fåtalligt personale. (A10111, lbnr. 9 og 22)

Biblioteksfilial ved Johanneskirken. 1947.

Der arbejdedes i 1947 med planer om en biblioteksfilial ved Johanneskirken, men planerne løb ud i sandet. (A10104, lbnr 350 og 800A).

Pladsmangel 1948.

Årsberetningen (A10104, lbnr. 801) fortæller, at biblioteket har alt for små rammer og at der er utilfredsstillende pladsforhold i Flegborg-bygningen. Pladsmangelen betød, at man i 1952-54 måtte leje lokaler i Grønnegade til et fjernmagasin for bøgerne. (A10104, lbnr. 720) og at noget af bibliotekets virksomhed (herunder oplandsafdelingen) blev flyttet til lokaler på El-værket.

Statistik 1950. Bogbestand 63.322 bind. Udlån til voksne: 175.322. Voksne lånere: 4.452. Budget: 225.646 kr.

Planer om nyt bibliotek og om filialer 1949-56.

Biblioteksudvalget tog i 1949 på studierejse til København og Sverige for at se på biblioteksbyggeri. Kirkegaard ønskede en stor tilbygning til biblioteket. En tilbygning, der også skulle rumme et "diskotek" på 28 kvm, d.v.s et musikbibliotek med en pladebestand af klassisk musik. Det er et af de første forslag til oprettelse af et musikbibliotek her i landet. Tegningerne til byggeriet var udarbejdet af arkitekt C. Hess-Petersen. Planerne foregriber det biblioteksvæsen, der blev til i slutningen af 1960-erne, men i samtiden virker ideerne højtflyvende og urealistiske og blev da heller ikke til noget på grund af økonomiske barrierer og byggerestriktioner. (A10104, lbnr. 823, A-Q).

Samtidig arbejdede Kirkegaard på at udbygge bibliotekstilbuddet ved hjælp af filialer, bl.a. Vardevej og Søndermarken. Men også disse planer led skibsbrud. (A10104, lbn. 681 og 683).

Årsberetningen 1952 bemærker syrligt, at når man "kan glæde sig over at være genstand for mange udenlandske bibliotekarers studierejse, så skyldes det ikke, at vi kan fremvise de ideale rum for vor virksomhed". (A10104, lbnr. 804).

En weekend i selskab med bogen 1952-1955. (A10104, lbnr. 900).

Inspireret af sine oplevelser på studierejsen til USA og Canada bør bibliotekerne ifølge Kirkegaard supplere den almindelige biblioteksvirksomhed "ved med korte Foredrag, Oplæsning o.l. at samle Biblioteksbenytterne til gennemgang af forskellige Forfatterskaber, skønlitterære og faglige Emner o.l.". Men manglen på egnede lokaler gør realiseringen vanskelig. Man startede dog i det små med en årlig "Litterært Weekend" i samarbejde med Folkeligt Oplysningsforbunds unge, initiativrige forretningsførere, Harald Jørgensen. Det store scoop blev en forfatteraften i 1953 på børnebibliotekets læsesal, der var fyldt til trængsel og alle de små ubekvemme børnestole besat, da Martin A. Hansen "på sit let syngende sjællandske" fortalte om "Orm og Tyr". Den sidste "Litterære Weekend" afholdtes i 1955.

Varevogn. 1953.

Biblioteket anskaffer sin første varevogn (en brugt bil fra El-værket) af personalet kaldt "Kong Kylie", navnet på en af tidens tegneseriefigurer. "Kong Kylie" var et fast indslag i bibliotekets bidrag til optøget gennem strøget på børnehjælpsdagen i 50-erne. (se fotosamlingen).

Centralbiblioteksarbejdet for sognebibliotekerne. 1946-1970.

Perioden 1946-70 er storhedstiden for centralbibliotekets samarbejde med de mange små sognebiblioteker. Der er i bibliotekets arkiv bevaret et meget fyldigt materiale om hele dette arbejde. (A 10140 og A10145). For Hvenegaard og Bredsted have samarbejdet med sognebibliotekerne højprioritet. Det havde det også for Kirkegaard, der med stor energi fra sin tiltræden i 1946 kastede sig over området. Det skete med kampanjer overfor de biblioteksløse sogne, opfordringer til kommunerne om at blive medlemmer af Danmarks Biblioteksforening og gennem Kirkegaards personlige agitationsvirksomhed rundt om i sognene. (A10145).

Kirkegaard tegnede centralbiblioteket, men det daglige samarbejde med sognebibliotekerne blev varetaget "Oplandsafdelingen", der i denne periode havde sin guldalder, hvor det støtter de små biblioteker med bogkøb og med råd og dåd. Man tog ud til bibliotekerne, kom med indkøbsforslag, gennemgik bogbestandene og rensede ud i døde titler (A10140, lbnr 240, 241). Og man afholdt store årlige bogvalgsmøder i Vejle for alle sognebibliotekarerne som en hjælp til deres bogindkøb (se nedenfor).

Oplandsafdelingen havde pondus og vægt i denne periode, når man inspicerede sognebibliotekerne, idet afdelingen stod som den lokale repræsentant for Bibliotekstilsynet, der sad på statstilskuddene, noget som sognebibliotekerne nødtigt ville miste.

Arbejdsopgaverne i oplandsafdelingen er beskrevet i en række notater (A10140, lbnr. 330, 331 og 332). I perioden 1955-1960 var Knud Møller Pedersen oplandsbibliotekar og afleverede hvert år en beretning til overbibliotekaren om hvad der det pågældende år var sket i afdelingen: udlånet fra bogbilen, hvilke sognebiblioteker, der havde lånt mest, bogvalgsmøder med de enkelte sognebiblioteker, nye biblioteker, kurser m.v. (A10140, lbnr. 241).

Arbejdstonen i oplandsafdelingen, der i en længere periode på grund af pladmangel ikke var placeret på biblioteket i Flegborg, men levede sit eget liv i nogle lokaler på Elværket, er humoristisk og levende beskrevet af en helt ung nyansat assistent i afdelingen, Kirsten Ancker. Tiden er 60-erne og oplandsbibliotekaren den afholdte sønderjyde, Karl Gert Festersen. Til ære for den nyansatte tales der indledningsvis sobert og kultiveret, medens man synger fødelandsange under arbejdet. Efter et par dage krakelerer den pæne facade og alt falder tilbage til den sædvanlige ret uslebne omgangstone. (A10140, lbnr. 350).

Skolelærerne.

Sognebibliotekaren var i de fleste tilfælde skolelærer. Der lå mange små - og ofte dårlige betalte eller ubetalte - ben og ventede på en lærer, når han fik ansættelse ved en landsbyskole: jobbet som kirkesanger, leder af aftenundervisningen og arbejdet som sogne- og skolebibliotekar. Det skal siges til lærernes ros, at mange lagde et stor og engageret arbejde i det lokale bibliotek og Vejle-arkivet indeholder da også adskillige eksempler på anerkendelse. Som f.eks. om sognebibliotekaren i Hedensted: "Man kan ikke lade være med at beundre det arbejde hr. (og fru) Vandel gør under dårlige forhold og meget stærkt optaget af arbejde, som de er" (Kirkegaard?) (A10145, lbnr. 339).

Men en lærer kunne også have andre interesser end netop biblioteker og så blev biblioteket blot en pligt opgave, der fulgte med stillingen. Den type sognebibliotekar er mærkede man ikke meget til på centralbiblioteket og de dukkede ikke op til amtskredsmøder eller bogmøder, som overbibliotekar Ida Bachmann i Kolding bemærkede. Peben Kirkegaard var i 1952 på lokaleinspektion på et bibliotek i Give området med henblik på det lokaletilskud biblioteket kunne få af Bibliotekstilsynet. Hans indberetning til Tilsynet lyder: "Der var støvet, koldt, uhyggeligt og for en "troende" centralbibliotekar tillige tydelige tegn på det ondes værk, for alt lige fra "bibliotekarens" opgivent, klynkende stemme til det skævt hængende billede af salig Kong Christian d. X viste undtagelsessyndens hærgen. Men, altså lokalet er i orden, så vær så god at punge ud med 420 kr."

Overordnet set skyldtes opbygningen af biblioteksvæsnet på landet i høj grad landsbylærernes seje, engagerede og solide arbejde. Kirkegaard konkluderede i 1950, at landsbylærerne er en styrke for vort biblioteksvæsen. De knytter biblioteksvæsnet sammen med landets grundlæggende uddannelsesinstitution. Og de har en uddannelse, der bedre kan tjene som baggrund for biblioteksarbejdet end den man finder hos den bekendte "litterære mejerist".

Bogvalgsmødet på Frederik IXs fødselsdag, 11.3.1953.

Centralbiblioteket holdt som nævnt et stor årligt møde for sognebibliotekarerne, hvor man gennemgik årets bogproduktion og anbefalede hvilke bøger, sognebibliotekerne burde købe. Da næsten alle sognebibliotekarerne var skolelærere, fandt det årlige bogvalgsmøde sted på kongens fødselsdag. Da holdt skolerne nemlig lukket og lærerne havde derfor tid til at deltage i mødet. Den daværende oplandsbibliotekar, John Larsen, har beskrevet, hvordan et sådant bogvalgsmøde på Frederik IX fødselsdag 11.3.1953 forløb (A10140, lbnr. 300):

Man lagde ud kl. 10 om formiddagen på børnebiblioteket, hvor 52 sognebibliotekarer var mødt op. Børnebibliotekar Eleonora Sørensen gennemgik 20 af årets bedste børnebøger. Derefter gennemgik bibliotekarerne Inger Bøgelund Nielsen, Egon Knudsen (vicebibliotekar) og John Larsen (oplandsbibliotekar) 36 bind af årets faglige og oplysende litteratur.

"Kl. 12 var man færdig med denne første del af programmet og overgik til nydelsen af mere substantiel føde, nemlig den medbragte mad".

Kl. 13.30 genoptoges mødet på Teaterhotellet nu med over 80 deltager. Nu gjaldt det skønlitteraturen. Oplandsbibliotekaren oplæste her en række anmeldelser skrevet af nogle af sværvægterne blandt de fremmødte sognebibliotekarer og supplerede oplæsningen "med egne og andres betragtninger". "Ind imellem litteraturen gjorde man sig til gode ved det veldækkede kaffebord, og kl. 16 sluttede det vel besøgte møde og man begav sig til de ventende rutebiler og tog". - I 1953 var der næppe nogen skolelærere, der ejede en bil.

Det var for at bringe afveksling i forløbet og give det et skær af medbestemmelse, at man lod nogle af de mest rutinerede og tillidsvækkende af sognebibliotekarer lave skriftlige anmeldelser, som oplandsbibliotekaren derefter læste op. Men det skete med sitrende knæ, for en vrissen anmeldelse af en gedigen bog eller en lovprisning af en ditto problematisk, kunne få katastrofale følger for indkøbet i amtet. Derfor valgte oplandsbibliotekaren at "supplere med egne og andres betragtninger", hvis sognebibliotekarens betragtninger nu var lidt skæve. I Silkeborg, hvor jeg har været med til lignende møder i slutningen af 50-erne, fik den betroede sognebibliotekar selv lov til at læse sin anmeldelse op, medens en vagtsom oplandsbibliotekar stod klar til at korrigere og supplere med "egne og andres betragtninger".

I Vejle er et udvalg af disse skriftlige sognebibliotekaranmeldelser bevaret (A10140, lbnr. 301).

Chefskifte 1956.

Preben Kirkegaard forlader Vejle 1956 for at blive rektor for Danmarks Biblioteksskole. Han efterfølges af sin næstkommanderende Egon Knudsen

Egon Knudsen (1916-2002). (A10104, lbnr. 830 og 2045).

Egon Knudsen kom til at tilbringe næsten hele sin bibliotekariske tilværelse i Vejle. Efter et par korte ansættelser i Frederikshavn og Nyborg, kom han i 1940 til Vejle, hvor han blev bibliotekar i udlånet. Fra 1946 leder af oplandsafdelingen (centralbiblioteksarbejdet). I 1949 vicebibliotekar og overbibliotekar 1956 ved Kirkegaards fratræden. Knudsen kæmpede videre for nogle af de visioner, Kirkegaard forgæves havde søgt at gennemføre.

Holdningsmæssigt vendte Knudsens engagement indad, idet han lagde vægt på at styrke det daglige biblioteksarbejde og ikke havde Kirkegaards udadvendte ambitioner. Antallet af udenlandske besøgende i Vejle svandt ind, hvilket dog i høj grad også skyldtes, at ændringerne i biblioteksverdenen omkring 1970 bragte en række storkøbenhavnske biblioteker i front (Lyngby, Gladsaxe, Gentofte, Hvidovre m.fl.) , medens provinsbibliotekerne for en tid gled mere i baggrunden. For Knudsen, der var begavet med et udprægede talent for teknik og praktiske opgaver blev bygningen af det nye bibliotek på Vestre Engvej den helt store opgave i hans karriere.

Statistik 1960. Bogbestand 85.107 bind. Udlån til voksne 213.587. Antal voksne lånere 5.066. Budget 418.805 kr. I forhold til de foregående år "må der noteres en nedgang i udlån til voksne. Tendensen er velkendt fra andre områders biblioteksvirksomhed og må vel tilskrives den hårde konkurrence fra bl.a. fjernsyn og billigbøger, ligesom den høje beskæftigelse nok også har sin andel". (A10104, lbnr. 812).

Biblioteket 1956-1970.

Biblioteket i 50-erne var præget af tidens sparsomme økonomi og af de mange restriktioner, f.eks. på byggeområdet, som selv Preben Kirkegaard ikke var i stand til at bryde. Biblioteksmæssigt en stille tid. De trange tider fortsatte lidt endnu efter Kirkegaards fratræden i 1956, og alt kørte i de vante gænger, men fra omkring 1958 begyndte en ny tid for det danske samfund med stigende beskæftigelse, kraftig vækst indenfor industri og eksport, opbrud i landbruget med mekanisering og indvandring til byerne, udbygning med nye villakvarter i byernes forstæder. Og frem for alt flere penge, også på det kommunale område. Drømmen om et nyt bibliotek var nu ikke kun luftig ønsketænkning, men i 60-ernes sidste halvdel blev situationen den, at man seriøst kunne begynde at arbejde med konkrete planer for et nyt bibliotek, idet det økonomiske grundlag nu var til stede. Og for politikernes var det ikke mere utopisk at overveje et bedre kultur- og bibliotekstilbud. Det er på den baggrund, at det nye bibliotek i 1971 bliver en realitet.

Sigrid Jensens billedsamling. 1960-erne. (Opbevares i Bibliotekets brandsikre rum).

1960-erne er en foto-fattig tid i Vejles bibliotekshistorie, men situationen bedredes omkring 2010, da biblioteket modtog en værdifuld billedsamling fra en tidligere medarbejder, Sigrid Jensen. Sigrid Jensen blev ansat som kontorassistent ved biblioteket i 1959 og arbejdede i hele sin karriere i børnebibliotekets katalogafdeling. Hun var tæt knyttet til børnebibliotekslederen Eleonora Sørensen og var i det private Eleonoras rejsefælle og oppasser på Eleonoras udenlandsrejser. Sigrid Jensens billedsamling består af billeder fra sammenkomster og festligheder på biblioteket i 60-erne. Det er

festbilleder, men samlingen præsenterer 60-ernes persongalleri: et meget ungt personale, hvis daglige påklædning fulgte tidens stramme dresscode: for kvindernes vedkommende kjoler eller nederdele, for mændene bukser med pressefold samt jakke og slips. Men hvor der også var plads til megen ungdommelig fjant bag den ydre, stilige facade.

Billedsamlingen er forsynet med personpræsentationer udarbejdet af undertegnede.

Til skildringen af 60-ernes biblioteksverden i Flegborg hører en lille erindringskitse af ekspeditionssekretær Randi Hvillum, der i 1970 som ganske ung blev ansat på biblioteket - et år før man flyttede ind i det nye bibliotek på Vestre Engvej. Skitsen skildrer bl.a. de små og hyggelige, men også meget trange pladsforhold, man arbejdede under. (A10104, lbnr. 945).

Rationaliseringen - den stilfærdige revolution. 1960-erne. (A10104, lbnr. 845).

Bibliotekarerne havde fra den første spæde begyndelse været den dominerende personalegruppe på bibliotekerne. Det betød, at bibliotekarerne og bibliotekseleverne udførte mange kontorprægede arbejdsopgaver og med to pegefingre skrev hjemkaldelser og kartotekskort på maskine. Det var urationelt og derfor blev der i 1960 i Danmarks Biblioteksforenings regi nedsat en rationaliseringskomite, der skulle se på, om arbejdsgangene på bibliotekerne kunne omlægges. Det resulterede i en Rationaliseringsbetænkning 1964 udarbejdet af den unge bibliotekar Henning Gimbel, en betænkning der fik epokegørende indflydelse på bibliotekernes indre organisering. (Rationalisering i danske folkebiblioteker. Betænkning afgivet af Danmarks Biblioteksforenings Rationaliseringskomite. Bibliotekscentralen, 1964).

Betænkningen anbefalede, at bibliotekarerne blev fritaget for kontormæssige rutineopgaver og i stedet skulle koncentrere sig om publikumsbetjening, materialevalg m.v., medens der blev ansat professionelt uddannet kontorpersonale til at løse kontoropgaverne. Rationaliseringsbetænkningen fik stor effekt i alle landets biblioteker, også i Vejle, hvor antallet af kontoruddannede på biblioteket steg fra 2 i 1957 til 15 i 1967.

"Vejlekredsen af Danmarks Biblioteksforening" 1967-70. (A10137).

Som konsekvens af nedlæggelsen af "Vejle Oplands Folke- og Skolebiblioteksforening" i 1967 operettes der en ny biblioteksforening "Vejlekredsen af Danmarks Biblioteksforening". Foreningen var relativt passiv og fik kun en ganske kort levetid, idet foreningen ved dannelsen af det nye Vejle Amt ved kommunalreformen i 1970 sammensluttedes med amtskredsene i Horsens og Kolding til "Vejle Amts Biblioteksforening" (A10138).

Biblioteksloven 1964 og nyt bibliotek.

Bibliotekslov af 1964 (A10104, lbnr. 600, 601 samt lbnr. 602: Egon Knudsens personlige eksemplar med diverse understregninger).

Biblioteksloven af 1964 fik vidtrækkende betydning for bibliotekernes kommende udvikling. Den slog fast:

- at det påhviler kommunerne at drive et folkebibliotek med afdelinger for både børn og voksne. Biblioteksvæsnet var således blevet en kommunal opgave. og det var definitivt slut med de biblioteksløse kommuner.
- at lånet på biblioteket skal være gratis.
- at man frit kan låne på et hvilket som helst bibliotek i landet.
- at alle kommuner med mere end 5.000 indbyggere skal ansætte en faguddannet bibliotekar, d.v.s. have status som "heltidsbibliotek".
- og sidst men ikke mindst: en ny formålsparagraf, der fastslår at bibliotekernes formål er "at fremme oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet ved at stille bøger og andet egnet materiale vederlagsfrit til rådighed". Hermed åbnedes der for de kommende års udlån af musik og kunst gennem etablering af musik- og kunstbiblioteker og det bliver ligeledes en opgave at iværksætte kulturelle aktiviteter som f.eks. foredrag, forfatter- og andre arrangementer samt søge samarbejde med andre institutioner.

Børnebiblioteket og skolebibliotekerne.

I første omgang medfører den nye bibliotekslov af 1964 at Biblioteket for Vejle by og Amt og Vejle Børnebibliotek igen sammensluttet til en institution. (A10104, lbnr. 962) og skolebibliotekerne udskilles. Ikke desto mindre fortsatte det administrative samarbejde med skolebibliotekerne efter 1964. Fra 1971 oprettede skolevæsnet en stilling som skolebibliotekskonsulent. Skolebibliotekerne blev hermed administrativt selvstændige i forhold til biblioteket. Samarbejdet fortsatte ikke desto mindre. Indtil slutningen af 70-erne foregik den tekniske klargøring af materialer til skolebibliotekerne på biblioteket. (A10116, lbnr. 9 og 13). Biblioteket var repræsenteret i skolebiblioteksudvalget og den ledende

børnebibliotekar deltog i skolebibliotekernes materialevalgsmøder. I 1990-erne styrkedes samarbejdet mellem de to institutioner yderligere. Ikke mindst bidrog edb-samarbejdet og basefællesskabet fra 90-erne til en tæt forbindelse.

Fotonotering 1970.

Biblioteket tager fotonoteringen i brug til afløsning af den manuelle udlånsnotering. (A10104, lbnr. 737, 738, 739, 968 og 969).

Det nye Bibliotek, Vestre Engvej.

(A10104, lbnr. 1100-1172, Avisomtale A10104, lbnr. 824 samt 2652).

Den helt afgørende begivenhed for den lokale udvikling af bibliotekstilbuddet i Vejle i årene 1970-1999 blev bygningen af det nye bibliotek, der i 1971 kunne åbne dørene for publikum på adressen Vestre Engvej i byens vestlige kvarter.

Baggrunden for opførelsen af det nye bibliotek var følgende:

Egon Knudsen fortsatte i starten af 60-erne Kirkegaards bestræbelser for at få en udbygning af det eksisterende bibliotek eller at få et nyt bibliotek. Og forholdene havde ændret sig siden Kirkegaards tid. Den bedring i den økonomien, der på landsplan og lokalt havde taget sin begyndelse omkring 1958, var nu slået så godt igennem, at Vejle Byråd i 1965 traf beslutning om at opføre en ny biblioteksbygning. Men hvor? To placeringer var primært inde i billedet: En placering i Fiskergadekvarteret, der var central, men ikke bød på de kvadratmeter, biblioteket havde behov for. Eller en placering i "Engene", d.v.s. på den tidligere losseplads på Vester Engvej overfor det ligeledes planlagte Idrættens Hus. Placeringen i Engene i den vestlige del af byen, var med den tids bybillede afsides, men man kunne til gengæld få al den plads, man havde behov for. Udgiften ansloges til 4-5 millioner kr. , " idet byggeriet i udstrakt grad skal anlægges som utraditionelt elementbyggeri" (Bogens Verden, 1965, side 548).

Vestre Engvej, d.v.s. engene, blev valgt, skitseforslag udarbejdet og ansøgning om igangsættelse indsendt til Boligministeriet. Man var usikker på, om placeringen var den rigtige. Ved indflytningen i 1971 følte placeringen på Vestre Engvej som UdkantsVejle. Det viste sig at imidlertid senere, at med byens kommende udbygning og placering af mange uddannelsesinstitutioner i bibliotekets umiddelbare nærhed, var placeringen ideel.

Placeringen på den gamle losseplads stillede store krav til byggeriet, idet den gamle losseplads, "Fylden", var porøs, og der måtte piloteres op til 18 meter ned i undergrunden. Den solide pilotering betød, at det færdige hus lå fast forankret og blev hvor det var, men omgivelserne (parkeringspladsen og haveanlæggene) sank, efterhånden som fylden satte sig. Det betød knækkede rørføringer ind i biblioteksbygningen og en

parkeringsplads, hvis ujævn asfalt fik nogle af lånerne til at tænke på deres bilferier i Østeuropa. Efter ca. 20 år blev overfladen dog nogenlunde stabil og asfalten planeret. (A10104, lbnr. 2646-2648).

Forkæmperen for det nye biblioteksbyggeri var Biblioteksbestyrelsens markante formand, skoleinspektør Metha Petersen (A) støttet af biblioteksudvalgsmedlem, boghandler Jørgen Munch Christensen (K). Da byens meget stærke borgmester, Willy Sørensen, fik tegningerne til byggeriet forelagt, kasserede han dem. Bygningen var projekteret uden kælder under udlånsfløjen. Willy Sørensens praktiske sans fortalte ham, at der hen ad vejen ville opstå behov for mere plads og at pengene til en kælderudgravning var en lille ting i forhold til byggeriets totaludgift. Så huset blev med fuld kælder, idet kældermagasinet, i henhold til tidens regulativer, havde ekstraordinære tykke vægge, så fløjens kælder kunne fungere som tilflugtsrum.

Byggeriet blev igangsat 1968. Arkitekt var N. E. Steensen. Bygningen blev på i alt 6.440 kvm brutto, netto 5.802 kvm. Den endelige udgift til byggeriet blev på 10.467.938. kr. (A10104, lbnr. 1721: Ekstraktudskrift af Byrådet Dagsorden, 5.2.1973). Byggeriet blev således betalt een gang for alle, og der optrådte derfor ikke fremover nogen lejeudgift i bibliotekets årlige driftsbudget. Derimod skulle bygningsvedligeholdelse og ombygninger afholdes indenfor det løbende budget eller (for lidt mere omfattede renoveringer) finansieres via enkeltstående anlægsbevillinger. Hele byggefasen er fotodokumenteret af Egon Knudsens søn, folkeskolelærer Lars Knudsen (se fotomappe i bibliotekets billedsamling).

Det nye bibliotek var et udtryk for byrådets massive satsning på biblioteksområdet. Med sine godt 6.000 kvm. var det et af landets allerstørste biblioteker og burde vække stor opmærksomhed. Men det blev født og kom til verden i dyb tavshed. Da undertegnede i 1973 søgte stillingen som vicedagsbibliotekar i Vejle, måtte jeg forgæves lede efter omtale og beskrivelser af det store nye bibliotek i bibliotekstidsskrifterne. Kun en ganske kort tekst i Biblioteksårbogen 1972 kunne det blive til. I Nan Dahlkild store standardværk om dansk biblioteksbyggeri: "Biblioteket i Tid og Rum. 2011", der i høj grad bygger på arkitekturanmeldelser, er biblioteket følgelig heller ikke omtalt.

Set udefra var der måske heller ikke så meget at skrive om. Biblioteket fremstod som et institutionsbyggeri uden særligt særpræg og i tidens stil: fladt tag uden hældning, grå betonsøjler, store vinduesflader, som så meget andet af tidens institutionsbyggeri, og med en lang række lurende bygningsfejl, som det havde fælles med meget offentligt byggeri omkring 1970. Et ondsindet rygte fortalte, at man på biblioteksskolen i Aalborg brugte billeder af Vejle Bibliotek som et eksempel på grimt biblioteksbyggeri.

Oplevet indefra var billedet et andet. Store rummelige og lysfyldte lokaler med udsigt over "Engen", bibliotekshaven, der strakte sig øst for bygningen, og samtidig en bygning med storslået plads til biblioteksfunktionerne. Samt inventar af nogle af de store navne i nyere dansk møbelkunst, bl.a. Børge Mogensen og Hans Wegner.

Men vigtigst af alt: bygningen var gennemtænkt og klar til at møde de nye udfordringer på biblioteksområdet. Bygningen rummede store lokaler til de klassiske publikumstilbud: modtagelse og skranke, udlån for voksen, læsesal og børnebibliotek. Men herudover lokaler til et nyt tiltag: musikbibliotek (noget man var startet med i Lyngby i 1963). Også arrangementsdelen var der tænkt på: En stor sal med siddeplads til 180 tilhørere, til brug for bibliotekets egne arrangementer, som man nu kunne åbne op for overfor publikum. Men også til brug for byens foreninger og sammenslutninger til foredrag, møder og arrangementer. Hertil kom tre ret store mødelokaler samt et lidt mindre, ligeledes til brug for byens foreningsliv. Bag kulisserne: store kontorarealer til personalet og meget store kælderarealer til bibliotekets magasiner. Og som afslutning på det hele: et stort cafeteria beregnet for publikum. - Alt sammen noget som lå i tråd med de nyeste tendenser i tiden og som blev udfoldet i nogle af de storkøbenhavnske biblioteker. Men også noget, der levendegjorde Preben Kirkegårds biblioteksdrømme fra begyndelsen af 50-erne.

Hvad bygningskomplekset angår, så var tidens biblioteker enten formet som kompakte bygninger eller - som i Vejles tilfælde - bygninger i T-form, det man har kaldt "Sommerfugle"-konceptet. Skrankearealet placeredes i front, og tidens tre traditionelle publikumsafdelinger: voksenudlån, børnebibliotek og læsesal placeredes udenom fordelt på "kroppen" og de to vinger. Sommerfuglekonceptet gav mange vinduesflader og dermed lyse og venlige lokaler. Men konceptet gav samtidig bygningen en stor stivhed, idet det var vanskeligt at lave om på rumfordelingen, når tiderne og prioriteringen mellem de forskellige bibliotekstilbud ændrede sig samtidig med at der opstod nye former for publikumsservice. (Avisomtaler af byggeriet se: A10104, lbnr. 1159 og 1160, lbnr. 824 samt lbnr. 2652)

Cafeteriet 1971-2010. (A10104, lbnr. 2201-2213).

I biblioteksbyggeriet indgik et publikumscafeteria. Her kunne de besøgende tage sig en kaffe- eller spisepause under opholdet på bibliotek eller sætte hinanden stævne. Der fandtes på det tidspunkt cafeterier på en række af landets biblioteker, alle fanget i samme problemstilling: Cafeterierne blev normalt drevet af forpagtere, der havde indgået overenskomst med biblioteket/kommunen om virksomheden. For bibliotekerne var det varmt og godt publikumstilbud, der bidrog til et give et positivt indtryk af institutionen. For forpagterne var situationen imidlertid problematisk. At holde åbent i hele udlånstiden 10-20 var en stor arbejdsmæssig udfordring, især når omsætningen kun var jævnt god. Resultatet blev en ringe timeløn og stillingen som forpagter var dermed ikke særlig attraktiv.

Biblioteket havde en række cafeterieforpagtere, indledt med Dagny Mikkelsen (1971-1983), der gjorde en stor indsats for at profilere cafeteriet. Hun efterfulgtes af Thorkil Hauge (1983-1989) og Jan R. Hansen (1990-ca. 2006?). For at forbedre den skrantende økonomi fik Jan R. Hansen i 1990 tilladelse til at levere mad ud af huset, hvilket økonomisk blev en væsentlig del af cafeteriets virksomhed og reddede dets eksistens for en tid. Efter

anmodning fra Jan Hansen fik cafeteriet i begyndelsen af 90'erne navnet "Cafe Willy", opkaldt efter den tidligere borgmester Willy Sørensen. En anden hjælp til den skrantende økonomi, var, at cafeteriet efter tyverialarmens introduktion på biblioteket (1981), fra 1985 fik etableret en dør direkte fra cafeteriet ud på parkeringspladsen, og dermed kunne holde åbent, f.eks. til selskabsservering, når biblioteket var lukket.

Cafeteriet blev renoveret i 1997-98, budgetramme 240.000 kr., men udbrændte totalt ved bibliotekets brand 9.12.1998, der startede i en juledekoration i et af cafeteriets vinduer. Efter branden blev cafeteriet restaureret, betalt af forsikringssummen. Cafeteriet blev endeligt nedlagt omkring 2010, hvor cafeteria-arealet blev inddraget til opstilling af en afleveringsrobot.

(A10104, lbnr. 2201-2213. En væsentlig indfaldsvinkel til cafeteriets historie er desuden "Register til bibliotekspunkter på Kulturudvalgets dagsorden 1970-1999", emneord "Cafeteriet". (A10104, lbnr. 1699)).

Arealet omkring biblioteket. (A10104, lbnr. 2630-2649).

Biblioteket blev bygget på det åbne areal vest for byen, der i daglig tale kaldtes "Engene". Men som i 50-erne og 60-erne også blev kendt som "Fylden", da det sumpede engareal blev anvendt som deponeringssted for renovation (affald, aske etc.). Dermed dannedes en jordbund, der ikke var stabil, men som satte sig, efterhånden som underlaget blev omsat og forbrændt. Samtidig var der skabt en biotop, der var en meget dårlig grobund for planter og træer. Især nåletræer havde vanskeligt ved at gro.

Indledningsvis lod man arealet ligge som en åben og bar flade, der skulle svare til det gamle stednavn "Engene". Dog anlagt med stier og enkelte trægrupper og rhododendron-rotunder. (A10104, lbnr. 2630). Stisystemet blev ændret efter et par år, idet de mange gymnasieelever, der skulle tværs over plænen for at komme frem til Rosborg Gymnasium, ikke fulgte stierne, men den korteste vej mod målet, hvad luftfotos af arealet tydeligt viste, og det blev stisystemet så efterfølgende tilrettet efter. (Kulturudvalgets Dagsorden, 1975, sag 480). Biblioteket rejste 1981-82 spørgsmålet overfor kommunen, om man ikke kunne få lidt mere beplantning på arealet. Teknisk Forvaltning ved stadsingeniør Jørgen Blok valgte derfor i 1982 en løsning, hvor det åbne areal, "Engene", bibeholdtes. Men der blev samtidig anlagt en haveagtig beplantning tæt omkring biblioteksbygningen, "Bibliotekets Have". (A10104, lbnr. 2634-2635). Haven eksisterede frem til efter 2000, hvor den blev sløjftet på grund af udgifterne til vedligeholdelsesarbejdet.

På arealet omkring biblioteket opstilledes 1978 og frem en række kunstværker (Ole Find, James Reineking, Asger Buus Olsen, Torben Kristensen, Bjørn Poulsen) (se "Oversigt over skulpturer m.v. i arealet omkring biblioteket " Ca. 1995, A10104, lbnr. 2645 samt "Register til bibliotekspunkter på Kulturudvalgets Dagsorden", emneord "Udsmykning", 10104, lbnr. 1699).

Vest for biblioteket lå parkeringsarealet mellem biblioteket og Idrættens Hus. I 80-erne og 90-erne anledning til endeløse klager over den nedslidte asfalt fyldt med huller og fordybninger på grund af jordsætningen. Pladsen blev udbedret i midten af 90-erne. (A10104, lbnr. 2640, 2646-47 og 2648). Pladsen fik efter borgmester Willy Sørensens død i 1978 navnet "Willy Sørensens Plads".

Om papirerne fra perioden 1970-1999

Papirmængden om perioden 1971-2000 er særdeles stor. Her skal gøres opmærksom på nogle af de arkivalier, der er de mest givende indfaldsvinkler til perioden:

Politisk: Kulturudvalgets dagsorden for perioden finder man i A10104, lbnr 630 (tiden til ultimo 1972) samt i 10104, lbnr. 1600-1649 (tiden 1973-1999).

Bemærk: Et meget nyttigt hjælpemiddel til hvad der behandles politisk vedrørende biblioteket finder man i det register, der er udarbejdet til bibliotekspunkterne på kulturudvalgets dagsorden 1970-1999. (A10104, lbnr. 1699).

Dagsordnerne er uden beslutninger, som man til gengæld finder i

Ekstraktudskrifter vedrørende biblioteket fra:

Vejle Byråd (A10104, lbnr. 1720-25). Økonomiudvalget (A0104, lbnr. 1730-34).
Kulturudvalget (A10104, lbnr. 1750-1775). Vejle Amtsråd (A10104, lbnr. 1790).

Budget: Budgetterne og ikke mindst kommentarerne til de fremsendte budgetforslag fortæller en hel del om hvad der er i fokus i de enkelte år (A10104, lbnr. 2510 A-L og 2511 A-T). Budgetlægningen for det enkelte år var en langstrakt proces, bestående af udmeldinger om fremskrivninger, behandlinger i samarbejdsudvalg og kulturudvalg inden det endelige budget forelå. For 80-erne og 90-erne gælder, at papirerne vedrørende de enkelte faser i processen hvert år blev samlet i en mappe, der efter budgettets endelige godkendelse blev fremlagt til personalets orientering i personalekantinens indledt med en oversigt foran i mappen over faserne og papirerne i forløbet. Det er disse mapper, der er bevaret i Bibliotekshistorisk Arkiv. Bemærk i øvrigt, at registreringen på nettet af budgetterne (A10104, lbnr. 2510 A-L og 2511 A-T) indeholder bemærkninger om de vigtigste punkter i budgetforslaget for det pågældende år.

Regnskab Indberetning om Regnskaberne til Bibliotekstilsynet for perioden 1970-76 findes i A 10104, lbnr. 2551. Fra 1977 sker indberetningerne fra kommunens regnskabsafdeling.

Vedrørende regnskaberne i perioden var det ledelsens målsætning, at de bevilligede midler skulle udnyttes fuldt ud, men at der ikke måtte ske væsentlige overskridelser af de bevilligede rammebeløb, da det kunne afstedkomme uønsket indblanding fra kommunens administration i bibliotekets drift, hvilket ikke skønnedes at være i bibliotekets interesse.

Principperne i det anvisningsbogholderi, biblioteket anvendte, er beskrevet i et notat fra 1975 udarbejdet af regnskabsfuldmægtig Niels P. Hansen. (A10104, lbnr. 2550).

Især udgifterne til udlånsmaterialer (bøger, musik m.v.) var vanskelige at styre på grund af de mange enheder og lakunerne mellem ordreafgivelse og betalingsanvisning. Derfor førte biblioteket internt to regnskaber:

Regnskabet over udgifter, hvor regningerne var modtaget og videresendt til kommunen og betalt indenfor regnskabsåret. Det var det officielle regnskab som man var ansvarlig for overfor udvalget og kommunen og som gerne skulle ende i nul ved nytårstid. (A10104, lbnr. 2555A-V).

Køber man f.eks. bøger er der imidlertid et interval på nogle uger mellem det tidspunkt hvor købsordren afgives til den modtagne regning kan sendes til kommunen til anvisning. For at kunne ramme nul i det endelige regnskabsår førte man derfor et "Disponeringsregnskab", hvor man registrerede hvor mange penge, man havde afgivet ordre for, så man kunne ramme nul d. 31.12. Erfaringerne viste hen over årene, at bogkontoen disponeringsmæssigt skulle være opbrugt omkring 5.12 for at man kunne ende på nul i det officielle anviste regnskab ved nytår. Disponeringsregnskabet var således et vigtigt styreredskab for årsregnskabs korrekte afslutning. Det var før edb-ens tid, så dette regnskab blev ført manuelt af katalogafdelingen. Som eksempel er bevaret disponeringsregnskaberne for årene 1987-1990 (A10104, lbnr. 2556 A.-D).

En helt eksakt beregning af sluttallet for regnskabet var dog aldrig mulig, idet kommunen normalt foretog træk på bibliotekets budget bl.a. til indbetalinger til pensionsordninger efter at regnskabet fra bibliotekets side var afsluttet pr. 31.12.

Statistik

For hvert år i perioden foreligger der to obligatoriske statistikker:

"Indberetning til Biblioteksstyrelsen om virksomhed". 1970-1999 (A2907 A-C og 2908) og

"Statistik vedrørende bibliotekets virksomhed", 1981-. (A 2909 A-B), som fremsendtes til Kulturudvalgets orientering.

De to oversigter indeholdt i sin kerne det samme talmateriale, men materialet blev præsenteret på to forskellige måder. Bibliotekstilsynet ønskede i sin landsdækkende statistikindsamling en oversigt over materialebestand, tilvækst og udlån til voksne og børn opdelt efter materialetyper (bøger, lydbøger, grammofonplader etc.). Kulturudvalget ønskede omvendt at se udlånet fordelt på afdelinger (udlånet, børnebiblioteket, musikbiblioteket, bogbussen (med de enkelte holdepladser), sygehus m.v. De to oversigter

supplerer således hinanden. Oversigten til politikerne var kommenteret med noter, hvad talmaterialet til Bibliotekstilsynet ikke var.

Det skal bemærkes, at tallet for bibliotekets samlede udlån af bøger m.v. til børn og voksne gennem hele perioden er det nøjagtige tal. Derimod er de angivne tal for udlån til henholdsvis voksne og børn i perioden 1971-1990 behæftet med usikkerhed. Den fælles skranke fra 1971 frem til 1990 betød, at fordelingen af udlånet til henholdsvis børn og voksne blev fastsat ved to månedlige stikprøvetællinger. Da børnebiblioteket i 1990 fik selvstændig skranke viste det sig, at stikprøvetællingerne ikke havde ramt den præcise fordeling, men at udlånene til børn var mindre end stikprøvetællingerne pegede på. EDB-indføringen i 1994 gav naturligvis ligeledes den eksakte fordeling mellem de to afdelinger. (A10115, lbnr. 270).

Avisomtale

Avisomtale i Vejle-aviserne af centralbiblioteket og bibliotekerne i amtet findes i en række scrapbøger og udklipssamlinger for perioden:

Perioden 26.6.1956-29.4.1993. (A 10104, lbnr. 824 samt 2650-2654 B). Herefter standser udklippene definitivt og omtale af biblioteket må søges i bibliotekets samling af lokalaviser.

Møder

Livet på biblioteket genspejles i dagsordenspunkterne på de interne møder.

Fra 1972 til 1977 er det centrale mødeforum Bibliotekarmøderne (A10104, lbnr. 1850-55).

Bibliotekarmøderne afløses af de Tværfaglige Møder 1977-79 som det centrale mødeforum (A10104, lbnr. 1857),

der igen afløses af Samarbejdsudvalgsmøderne 1975-2000 (A10104, lbnr. 1915-1936). Der er udarbejdet register til punkterne på samarbejdsudvalgsmøderne 1975-2000 (A10104, lbnr. 1939).

Fra ca. 1995 er Afdelingsledermøderne husets dominerende mødeforum (A10104, lbnr. 1859-1875).

Sideløbende hermed er der Personalemøder (10104, lbnr. 637 og 1858 A-C).

Sikkerhedsudvalgsmøder (A10104, lbnr. 1950-1962)

samt Hovedsamarbejdsudvalget for Kulturforvaltningen (A10104, lbnr. 1940-1948).

Der gøres opmærksom på, at mødereferaterne giver et glimrende billede af, hvad der til de forskellige tider er i fokus på biblioteket.

Arrangementsvirksomheden 1972-1999.

Arrangementsvirksomheden og de mange enkelte arrangementer i perioden er beskrevet i detaljer i følgende ikke publicerede redegørelse: Jørn Godrum Bech, Forfatteraftner på Vejle Bibliotek 1972-2006. 188 sider. 2007. (A10104, lbnr. 3198). Beskrivelsen rækker i øvrigt tilbage til de første spæde forsøg med arrangementsvirksomhed før 1972 (bl. Vejle Litteraturforening og En weekend i Selskab med Bogen).

Personaleblad

Personalebladet "Hanen" startes som et personaleinitiativ i 1971, men bliver hurtigt et organ for den interne kommunikation for såvel ledelse som personale, i det første tiår med vicedstadsbibliotekaren som redaktør. Det indeholder en lang række aktuelle indslag og meddelelser om bibliotekets virksomhed, debatindlæg, statistikker, meddelelser om ansættelser, fratræden etc. Bladet udkom frem til 1992 hver 14. dag. Herefter sygnede det hen, afløst af mødereferater og det begyndende intranet. Sidste nummer er dateret 28.8.1998. (A10104, lbnr. 2801, A-Å 8).

Fotos

Antallet af fotografier fra perioden 1970-2000 er meget stort og skyldes ikke mindst læsesalsbibliotekar Hans Henrik Andreassen, der var en flittig og agtpågivende fotograf, som fotograferede husets særlige begivenheder: ombygninger, arrangementer, jubilæer og personalebegivenheder, inddateringskampagner, bibliotekets brand etc. Billederne er ikke registrerede, men gennemgået og systematiserede i mapper efter emner og tid, ligesom billederne er forsynet med navneangivelser af de portrætterede. (Billedmapperne er opstillet i bibliotekets brandfri rum i kælderen).

Perioden 1970-1999 generelt

Generelt om biblioteket i perioden 1971-1999.

1970erne blev den næststørste vækstperiode i bibliotekets historie. Den største vækstperiode var Hvenegaards tid 1914-1924, hvor væksten på biblioteksområdet ene og alene kan tilskrives Hvenegaards initiativer. Væksten i 70-erne var anderledes. Det var en eksplosiv udvikling Vejle havde tilfælles med de fleste andre store biblioteker. Baggrunden var den økonomiske vækst og de store ændringer og omlægninger, der skete i det danske samfund.

Med landbrugets mekanisering og landets konsolidering som industrisamfund, skete der en befolkningsvandring fra landdistrikterne ind til byerne. Byerne bredte sig og omkring de gamle bykerner opstod store forstads kvarterer. Det samme skete i Vejle med nye store parcelhuskvarterer bl.a. i Bredballe, Vinding, Nørremarken, Søndermarken, Østengaard.

Endvidere var man på vej ind i et samfund hvor kravet til uddannelse kom i højsædet og sendte befolkningen ind på bibliotekerne på jagt efter litteratur til brug i videreuddannelsen. Byens gymnasium blev til to i 70-erne, idet Rødkilde Gymnasium (fra 1971 i ny bygning ved fjorden) blev suppleret med Rosborg Gymnasium 1973, der i 1975 kunne flytte ind i ny bygning på Vestre Engvej, meget tæt på biblioteket. Samtidig blev Boulevarden - også i bibliotekets umiddelbare nærhed - hjemsted for andre uddannelses institutioner. Handelsskolen lå der allerede fra 1965. Senere kom Vejle Tekniske Skole (1971) og VUC (1998). Alt sammen en koncentration af undervisningsinstitutioner i umiddelbar nærhed af biblioteket og i høj grad med til at præge bibliotekets benyttelse. Ligeledes blev Idrættens Hus fra 1972 på den anden side af bibliotekets parkeringsplads en publikumsmagnet.

Det betød alt sammen en ændring af Vejles bybillede. I 1970 var Vejle bygget op om en nord-syd akse med trafikårene mod Horsens i nord og Kolding/Fredericia i syd. Biblioteket lå mod vest og følte indledningsvis placeret afsides, selv om afstanden fra Kirketorvet til Biblioteket ikke er imponerende. Den stigende udbygning med undervisningsinstitutioner langs Boulevarden og bygningen af Idrættens Hus rettede op på dette og beliggenheden følte efterhånden mere og mere ideel.

Opstart: At finde sine ben.

Kommunen havde satset stort ved at bygge et af landets arealmæssigt største biblioteker. Men den kommunale velvilje overfor biblioteket afspejlede sig også i den voldsomme stigning i midler, kommunen satte af til bibliotekets drift. Den kommunale udgift udviklede sig fra 1.494.019 kr. i 1968 til 10.880.000 i 1978. Der er således tale om en 7-dobling af udgiften på 10 år. Alt i alt et tydeligt bevis på, at kommunen mente noget med sin satsning på biblioteket (se de årlige udgivelser af 02.26 Biblioteksårbogen). Der var hermed skabt såvel bygningsmæssige som økonomiske rammer for en betydelig vækst.

Men faldgruberne lurede:

- Det var overordentligt vanskeligt at ansætte faguddannede bibliotekarer, idet de foretrak at blive i Københavns-området og på Sjælland. Det betød mangel på kvalificeret personale til at igangsætte udviklingen.

- Man skulle i kast med helt nye og ukendte arbejdsområder: Opbygning af et musikbibliotek (en opgave der viste sig rimelig let at løse) og etablering af kulturelle arrangementer, noget som til gengæld kom til at volde betydelige kvaler.

- Man stod overfor et helt nyt bibliotekslandskab med kommunesammenlægningen. Et nyt og større centralbiblioteksområde og en række mindre kommuner, der skulle til at ansætte faguddannede bibliotekarer - som de ganske vist heller ikke kunne få.

- Og frem for alt: man skulle finde sin egen rolle i forhold til helt nye udfordringer. Bibliotekets lille stab af modne bibliotekarer, der næsten alle var afdelingsledere blev suppleret - om end langsomt - af en række helt unge bibliotekarer med nye synsvinkler på arbejdet. Ledelsen stod med helt nye administrative opgaver, som man var usikker overfor. Og det politiske udvalg, biblioteksudvalget, var ligeledes i sin sammensætning noget nyt, skabt ved kommunesammenlægningen med repræsentanter fra de tidligere omegnskommuner. Fælles var, at alle ville biblioteket det godt, men man skulle hver især finde sin rolle. Indledningsvis administrerede biblioteksudvalget biblioteket helt ned i en regn af små detail-afgørelser, såsom stillingtagen til opsætning af spejl og taskehylde i personalets damegarderobe (A 10104, lbnr. 1602A, dagsordenspunkt 146). Bagefter er det vanskeligt at afgøre, hvorfor det var sådan. Det lå i tiden og de kommunale regelsæt, at en lang række forhold, bl.a. omkring personale, skulle behandles politisk helt ned i småtingsafdelingen. Men bidrog bibliotekets ledelse også selv ved i en række tilfælde at inddrage udvalget i afgørelsen af detailspørgsmål?

30 år med opgang og nedgang.

Bibliotekets historie i i tiden 1970-2000 er en historie om voldsom vækst og udvikling, men også en historie om periodevise trængsler og modgang. Lidt groft falder 30-års perioden i tre ti-år:

1. Perioden 1970-1982, der er præget af vækst og fremgang i det danske biblioteksvæsen på grund af den almindelige økonomiske vækst. Denne vækst forstærkes i Vejle dels på grund af det nye indbydende bibliotek, dels på grund af den økonomiske good-will, som kommunen viser biblioteket. Problemerne med at få ansat faguddannede bibliotekarer bremser dog væksten og betyder, at de kræfter, man råder over, bliver koncentreret om de voldsomme stigninger i de traditionelle bibliotekstilbud: udlån, læsesal og børnebibliotek, med musikbiblioteket som det eneste større nye tilbud til borgerne.
2. "Fattigfirserne" 1983-1991, der er præget af de voldsomme økonomiske stramninger, der ramte landet, kommunerne og selvfølgelig også Vejle Bibliotek. Det betyder kraftige beskæringer af kontiene til materialeindkøb og arrangementsvirksomhed og at der ikke var penge til nye initiativer eller til at udbedre de bygningsfejl, der efterhånden meldte sig i rigt mål.
3. Fornyet fremgang 1992-2000, hvor økonomien igen bedredes og gav biblioteket mulighed for i stigende tempo at tage en lang række opgave op, heriblandt at introducere edb som et redskab i arbejdsprocesserne, samt at udbygge mediesamlingerne i forventning om den kommende bibliotekslov, der ville stille medierne lige. Hertil kom, at der nu var penge til at tage fat på bygningsudbedringerne. Alt i alt en progressiv periode, der afsluttedes traumatisk med bibliotekets brand december 1998. En brand, der gav sod- og røgskader i hele biblioteket, og gav betydelige brandskader i dele af det.

Kommunalreformen 1970-1971.

Ved siden af biblioteksloven af 1964 er kommunalreformen i 1970 den begivenhed, der fik størst betydning for bibliotekernes udvikling i 1970-erne. Kommunalreformen betød en sammenlægning af mange små kommuner til færre og større kommuner. Den betød også nye amtsgrænser.

I Vejle blev den gamle bykommune, Vejle Kommune, forøget med 6 nabokommuner: Hornstrup, Engum, Hover, Skibet, Vinding og Højen og folketallet steg fra ca. 32.000 indbyggere til ca. 50.000 indbyggere. (A10104, lbnr. 963). Arealmæssigt var udvidelsen med de

seks nabokommuner ret beskeden, sammenlignet med udvidelserne i nabobyerne. Der var dem, der mente, at den gamle ærke-socialdemokratiske kommune ikke ønskede alt for mange venstre-landboer ind.

De blev trukket nye amtsgrænser, men med færre og samtidig større kommuner. Det nye Vejle Amt kom til at bestå af de fire købstadskommuner Fredericia, Horsens, Kolding og Vejle samt 12 landkommuner. (A10104, lbnr. 740).

Biblioteksmæssigt fik det umiddelbart følgende konsekvenser:

De tre eksisterende mindre biblioteker i Vejles sammenlægningskommuner (Bredballe, Engum og Højen) blev nu filialer under Vejle.

I det nye storamt skulle der kun være et centralbibliotek. Det blev Vejle, til nogen græmmelse på de tidligere centralbiblioteker i Horsens og Kolding.

De 12 landkommuner i Vejle amt var opstået ved sammenlægning af en lang række mindre kommuner. Heraf havde de 9 pludseligt mere end 5.000 indbyggere og skulle således efter loven have heltidsstatus, d.v.s. ansætte en faguddannet bibliotekar. Men faguddannede bibliotekarer var ikke til at opdrive på det tidspunkt, så umiddelbart fortsatte de nye sammenlægningskommuner som deltidsbiblioteker som om intet var hændt.

Overgangen i omegnskommunerne til heltidsbibliotek kom derfor til at gå trægt. De første tre biblioteker fik heltidsstatus 1977-79. Seks andre fulgte efter i perioden 1982-1994, hvorefter centralbibliotekets oplandsafdeling blev nedlagt. De sidste tre deltidskommuner fik heltidsstatus i slutningen af 90-erne.

Den politiske ledelse af biblioteket.

Biblioteksudvalget hed indledningsvis "Udvalget for kulturelle Anliggender" og havde fast mødelokale på biblioteket med stadsbibliotekar Egon Knudsen som sekretær. Udvalgsmøderne behandlede sager vedrørende biblioteket og museerne, hvor museumslederne var tilstede ved behandling af museumssager. Som tidligere nævnt var udvalget, delvis på grund af tidens regelsæt for udvalgskompetence, dybt engageret i bibliotekets anliggender og i vid udstrækning direkte sagsbehandlende. Det gælder f. eks indretningen af det nye bibliotek. Men også personalesager vedrørende ansættelser, afskedigelser, tjenestefrihed, kursusdeltagelse m.v. Efter behandling i kulturudvalget videresendtes personalesagerne til økonomiudvalget, hvorefter økonomiudvalgets beslutning tilbagesendtes og toges til efterretning i kulturudvalget. I alt meget ofte tre politiske behandlinger af samme sag. Rent bibliotekshistorisk med den fordel, at meget af det, der skete på biblioteket i begyndelsen af 70-erne, er grundigt dokumenteret gennem den store mængde udvalgssager (A10104, lbnr. 630 og lbnr. 1600 A-B).

Sideløbende med "Udvalget for kulturelle Anliggender" fandtes der et tilsvarende udvalg, "Skov- og Sportsudvalget", med Idrætten som sit primære sagsområde og med idrætsinspektør Ejgil Jensen som sekretær. Pr 1.4 1974 sammenlægges de to udvalg til ét udvalg: "Udvalget for Idræt og øvrige kulturelle anliggender". Dette navn, som kunne vække stille undren, når man i bibliotekskredse udenfor Vejle skulle fortælle om bibliotekets kommunale indplacering, udsprang af idrættens og navnlig fodboldens dominerende rolle i Vejles bevidsthed i 70-erne, hvor Vejle Boldklub havde en førerposition i dansk fodbold med flere danske mesterskaber. Denne fokusering på idrætten skyldtes ikke mindst den dynamiske leder af idrætsområdet, Ejgil Jensen. I det nye kulturudvalg blev stadsbibliotekaren og idrætsinspektøren formelt sideordnede (begge tilsted under hele dagsordenens behandling), men med idrætsinspektøren som sekretær og reel leder. Samtidig opgav man den gamle protokol for møderne og dagsordenen forelå fremover i hæfter for den enkelt mødedag. (A 10104, lbnr. 1602-1621, samt beslutningsudskrifterne A10104, lbnr. 1750-1775).

Frem mod 1980 sker der en delvis opblødning af udvalgets rolle som sagsbehandlende: I 1973 får stadsbibliotekaren bemyndigelse til at ansætte midlertidige vikarer (Byrådets dagsorden 1973, sag 421) og i 1980 bemyndigelse til at træffe afgørelse i "sædvanlige" kursusansøgninger. (Byrådets dagsorden 1980, sag 547). Helt afgørende var dog, at det nyvalgte kulturudvalg i 1974 indførte den praksis, at der før hvert kulturudvalgs møde afholdtes et formøde på biblioteket med deltagelse af den nye - men på den politiske plan meget erfarne - udvalgsformand, gårdejer Jens Olsen (V) (A10104 lbnr 2657), sekretæren (Ejgil Jensen), stadsbibliotekaren og vicedstadsbibliotekaren. Her afklaredes alle mindre spørgsmål med en formandsbeslutning, således at kun større bibliotekssager endte på kulturudvalgets dagsorden. Da sagen om Bent Hallers roman, Katamaranen, der af nogle blev betragtet som pornografisk, og som mange af landets kulturudvalg sovsede godt rundt i, blev forelagt Jens Olsen, sad han med bøjlet hoved stille et øjeblik, og tænkt sig om. Derpå så han op på stadsbibliotekar Egon Knudsen og sagde: "Det her skal politikerne ikke blandes op i. Det er det, vi har en forkarl til". Det var armslængdeprincippet, før princippet var blevet lanceret og en karakteristisk reaktion fra den meget drevne venstrepolitiker. Bogen blev da heller aldrig et problem i Vejle. Disse formøder var uden protokol.

Både Idrætsinspektøren og stadsbibliotekaren (og indledningsvis også vicedstadsbibliotekaren) deltog under behandlingen af samtlige af kulturudvalgets dagsordenspunkter. Men i 1981 ændres beføjelserne, idet "der vedtoges, at lederen af kulturforvaltningen kontorchef Ejgil Jensen, overværer kulturudvalgets møder for varetagelse af sekretærfunktionen, og at stadsbibliotekaren tilkaldes ved behandling af bibliotekssager". Da Egon Knudsen på grund af sygdom fratrådte sin stilling i 1983, ønskede kommunen at se på hele den overordnede struktur i kulturforvaltningen. Resultatet blev, at idrætsinspektør Ejgil Jensen, der hidtil havde været sekretær for udvalget blev forvaltningschef. Man overvejede at sammenlægge administrationen for hele forvaltningen i én fagforvaltning, men endte med at det største område, biblioteket, beholdt sin egen administration og dermed i årene fremover bevarede en højere grad af selvstændighed og smidighed i forvaltningen af sit eget område. (A10104, lbnr. 1700 A-D).

I 1990-91 begynder kommunen at eksperimentere med økonomisk decentralisering. Decentraliseringen indebærer, at den enkelte institution årligt fik meldt en budgetramme ud, som man herefter kunne bevæge sig frit indenfor og flytte udgifterne (lønudgifterne undtagen) fra konto til konto, blot totalbudgettet blev overholdt. Biblioteket meldte sig 1991 til forsøget, der gav bevægelsesfrihed og dynamik. (A10104, lbnr. 2512 A-C). Det betød, at når det årlige budget var vedtaget, var der meget få ting der skulle forlægges kulturudvalget. Det betød derfor også, at biblioteksledelse i kulturudvalgsmøderne kun forekom sporadisk, når der var afgørende bibliotekspunkter på dagsordenen. Et plus ved decentraliseringen var den store handlefrihed og bevægelsesfrihed, som biblioteket hermed fik. På minussiden, at de i øvrigt næsten altid positive kulturudvalg, fik mindre og mindre føling med og kendskab til biblioteket, som dog var et af de største penge- og ansvarsområder under udvalget.

Kulturudvalgsformand gennem en stor del af perioden (1978-1994), og derefter menigt medlem af udvalget 1994-2002, samt formand for Biblioteksforeningen i Vejle amt 1994-1999 var skoleinspektør Peter Sikær Kristensen (A), der dermed kom til at besidde et solidt kendskab til biblioteksvæsenet. Også byens borgmestre i perioden var erfarne på biblioteksområdet. Karl Johan Mortensen (A) var borgmester 1978-1993. Karl Johan Mortensen havde siddet i kulturudvalget 1974-78 og 1982-90 og var i perioden 1979-86 formand for landsorganisationen Danmarks Biblioteksforening. Hans efterfølger Flemming Christensen (SF), borgmester 1993-2005, havde ligeledes en fortid i kulturudvalget 1982-90, heraf fire år som næstformand for udvalget.

I perioden gennemførtes enkelte udlandsrejser med deltagelse af kulturudvalgets medlemmer og lederne af Vejles kulturinstitutioner: Det 15. Nordiske Biblioteksmøde i Reykjavik, 1984 (A10104, lbnr. 3539), Studiebesøg til venskabsbyen Borås i Sverige, 1988 (A10104, lbnr. 3540) og studietur til Köln, Paris og Vejles franske venskabsby Rocquebrune/Cap Martin på Rivieraen. 1988. (Evalueringsrapport: Kulturudvalgets Dagsorden, 1988, sag 81).

Kulturforvaltningen.

Kulturforvaltningen dannedes som nævnt i 1974 med idrætsinspektør Ejgil Jensen som leder. Bibliotekets samarbejde med kulturforvaltningen var i hele perioden 1974-2000 godt og problemfrit. En smidig ledelse fra den nye forvaltningschef, Ejgil Jensen, gjorde, at biblioteket bevarede fornemmelsen af relativ stor handlefrihed. Forvaltningschefen optrådte som en loyal og hjælpsom samarbejdspartner, når biblioteket havde behov for det, og støttede institutionen i forhold til det kommunale niveau, men af princip blandede han sig aldrig i biblioteksfaglige spørgsmål. En princip, der efter hans afgang i 1989, blev videreført af hans efterfølger på det administrative område, kontorchef Kirsten Mikkelsen.

I 1992 ansatte kommunen en kulturchef og kulturudvikler, Willy Stolarczyk, der satte gang i en række kulturbegivenheder og events, som også involverede biblioteket, bl.a.

Kultursymfonien, hvis "satser" strakte sig over årene 1993-1996. (A10104, lbnr. 3340-3344 samt Vejles Historie. Bind 4. 2002, side 133-135).

Fra 1981 gennemførtes møder med 14 dages mellemrum mellem kulturforvaltningens institutioner, indledningsvis med idrætschefen, stads- og vicedstadsbibliotekaren, de to museumsledere, Sten Hvass, Kulturhistorik Museum og Nina Damsgaard, Vejle Kunstmuseum, lederen af Byhistorisk Arkiv Asbjørn Hellig samt idrætsinspektørerne Johnny Hansen og Ove Nielsen. Der arbejdedes med skriftlig dagsorden og mødereferater. (A10104, lbnr. 1981-1985). Da Ejgil Jensen blev leder af den samlede forvaltning, omdøbtes møderne til "Ledermøder i Kulturforvaltningen" (A10104, lbnr. 1986-1997). Efter Ejgil Jensens fratræden i 1989 nedtones det skriftlige materiale gradvist. Endnu i 1991 udsendes der dagsorden og referat af møderne. Fra 1993 var møderne uden dagsorden. Møderne fortsatte dog fortsat hver 14. dag.

I 1993 oprettede den nye kultschef, Willy Stolarczyk, et Kulturråd, sammensat af forskellig ledere fra kommunale og ikke kommunale institutioner, herunder biblioteket. Et af hovedemnerne på møderne blev drøftelse af "Kultursymfonien". Kulturrådet eksisterede i perioden 1993-1998, men sygnede gradvist hen. (A10104, lbnr. 1993-1998).

Administration og netværk.

Efter de relativt stillestående år 1950-1970 ændrer administrationens virksomhed afgørende karakter fra 1970-1999, dels fordi biblioteket havde voksevækst hvad angår udlån, budget og antallet af ansatte, men også fordi en række udfordringer og krav om ændringer pressede sig på i form af gennemførelse af de krav der lå i biblioteksloven af 1964, kommunalreformen, ny forvaltningsstruktur i kommunen, nyt medielandskab og nye bibliotekstilbud, samarbejde med eksterne institutioner og ikke mindst øget samarbejde med andre biblioteker, f.eks. i forbindelse med udvidelse af materialesupplering, etablering af kørselsordning i samarbejdet med andre biblioteker, udvidet samarbejde med skolebiblioteker, amtscentral og undervisningsinstitutioner og endelig den helt dominerende revolution: introduktion af edb i huset og i samarbejdet med andre biblioteker.

Alt dette kunne ses på cheffrollen, hvor der skete en afgørende glidende udvikling hen mod en højere og højere fokusering på nye innovative administrative opgaver. Fra en relativ isoleret position som byens bibliotek med det formål at forsyne byens borgere med læsning, blev samarbejdet med omverdenen om kulturformidling en mere og mere dominerende opgave. Det skete i forhold til kommunens øvrige kulturinstitutioner. Det skete gennem en intensivering af samarbejdet med skolebiblioteker, uddannelsesinstitutioner og amtscentral. Og det skete ikke mindre i samarbejdet med andre biblioteker, i første omgang på amtsplan, men efterhånden også ud over amtsgrænsen med støtte fra statslige projekt- og tilskudsordninger (materialeforsyning med inddragelse af nye medier, kørselsordninger og ikke mindst edb-samarbejde).

Hele denne vækst kunne ses i de netværk, der opbyggedes omkring biblioteket. Ved periodens begyndelse omkring 1970 var det stads- og vicedstadsbibliotekaren, der gennem forskellige landsdækkende biblioteksledermøder stod i kontakt med omverdenen. Det øvrige personale blev hjemme på biblioteket. Det opblødtes i løbet af 70-erne ikke mindst takket være biblioteksskolens kursusvirksomhed og de kurser Vejle Amts Biblioteksforening igangsatte og som betød, at bibliotekarerne begyndte at møde kollegaer fra andre biblioteker og opbyggede private netværk og telefonkontakter. Internt i amtet blev der i løbet af 70-eren i centralbibliotekets regi igangsat faggruppemøder for udlånsbibliotekarer og læsesalsbibliotekarer (A10140, lbnr. 140 og A10105, lbnr. 8).

Det hele var præget af de uddannelsesmæssige klassedeling, hvor bibliotekarerne som tidligere enerådende på biblioteket sad tung på flæsket. De efterhånden store grupper af HK-ansatte måtte tilkæmpe sig plads ved bordet, som det i 1977 skete i Vejle, hvor de "Tværfaglige Møder" afløste "Bibliotekarmødernes" tidligere dominans. Det hele støttet af en stigende bevidsthed i HK-gruppen anført af HKs markante og fagligt meget dygtige tillidsmand Lone Pedersen. Gennem perioden 1970-1999 sker der en fagmæssigt udglatning, hvor opfattelsen af at være en del af en fælles arbejdsgruppe afløser de tidligere uddannelsesmæssige skel.

Udenfor disse opdelinger befandt sig en usynlige gruppe bestående af deltidsbibliotekarerne på de mindre biblioteker i amtet. Oplandsafdelingen stod naturligvis i løbende kontakt med dem og mødtes månedligt med dem til bogvalgsmøder. Ligeledes havde bibliotekets ledere (stads- og vicedstadsbibliotekaren) jævnligt kontakter med deltidsbibliotekarerne. Men for de menige bibliotekarer på centralbibliotekerne var der ingen berøring ud over de daglige postmodtagelser af de ikke altid helt korrekte udfyldte bestillingssedler fra deltidsbibliotekerne og en dybtfølt overbevisning om, at deltidsbibliotekarerne burde afløses af faguddannede bibliotekarer. I 90-erne gled frustrationerne i baggrunden, idet landkommunerne stort set alle havde ansat faguddannede bibliotekarer, og de færre og færre deltidsbibliotekarer havde deres lokale biblioteksledere som nærmeste kontakt.

Fakta omkring administrationen:

Som vicedstadsbibliotekarer fungerede i periode først undertegnede, Jørn Godrum Bech. Derefter Kaare Langleth, hvis arbejdsindsats stort set var koncentreret omkring edb-opgaver. Og endelig Else Goul med fokus på såvel edb som bibliotekets almindelige drift.

Bibliotekets administration bestod det meste af tiden af to medarbejdere: I mange år fuldmægtig Niels P. Hansen (primært regnskab og budget samt huspoet) og overassistent Birgit Thøgersen (personalesager). Ved Hansens afgang afløstes han af fuldmægtig Per Larsen. Alle tre dygtige og effektive medarbejdere, der med deres støtte gjorde det lettere i dagligdagen at være biblioteksleder.

Presseomtale af biblioteket.

Pressedækningen af biblioteket var i 70-erne spredt og ved vekslende journalister. Men fra ca. 1980 fik biblioteket en solid og meget værdifuld dækning i Vejle Amts Folkeblad. Æren for dette skyldtes Vejle Amts Folkeblads kultureddaktør Vibeke Kruse, der nærede stor interesse for biblioteket og gennem årene opbyggede en dybtgående viden om biblioteket og dets virksomhed. (A10104, lbnr. 2650, 2653 A-E. 2654 og ikke mindst den jubilæumsavis, Vibeke Kruse redigerede i anledning af bibliotekets hundredårsdag i 1995, A10104, lbnr. 3364).

Centralbiblioteksarbejdet 1971-1999. Generelt.

Centralbiblioteksarbejdet ændrede afgørende karakter i periode 1971-1999. Men det var en langstrakt proces. Affødt af kommunalreformen reduceres antallet af centralbiblioteker til et centralbibliotek i hvert af de nye amter. I Vejle Amt blev det Vejle. Samtidig betød kommunalreformen et farvel til de mange selvstændige sognebiblioteker spredt rundt i amtet, idet de små landsogne samledes i større kommunale enheder. Efter kommunesammenlægningen i 1971 stod centralbiblioteket som nævnt med 12 landkommuner, hvoraf de 9 havde mere end 5.000 indbyggere og således skulle overgå til "heltidsstatus", d.v.s. ansætte en faguddannet bibliotekar som leder. Det blev en langvarig proces, idet der ikke umiddelbart var ansøgere til de nye stillinger. Men efterhånden som de faguddannede biblioteksledere fra slutningen af 70-erne begyndte at blive ansat, ændrede centralbiblioteksarbejdet karakter: de nye ledere kunne selv, når det gjaldt bogindkøb, budgetlægning etc. og havde ikke behov for assistance fra centralbibliotekets oplandsafdeling, hvis arbejdsområde derfor indskrænkedes mere og mere og blev koncentreret omkring det vigende antal deltidsbiblioteker. Her kom ikke mindst bogvalgsvejledningen i centrum, idet oplandsbibliotekaren hver måned samlede deltidsbibliotekarerne til møde på centralbiblioteket til en gennemgang af de nyudkomne bøger, for at give sognebibliotekarerne grundlag for deres bogkøb. Det gjorde i al ubemærkethed oplandsbibliotekaren til den mest belæste af alle husets bibliotekarere.

Oplandsbibliotekar 1969-1995 var Conny Hveisel Hansen. Hans dagbøger fra oplandstiden er bevaret (A10140, lbnr. 242A-242Å). Det er Maylands-kalendere, hvor Hveisel dag for dag i stikord har noteret afdelingens særlige arbejdsopgaver: bogmøder med de ledende deltidsbibliotekarere, udarbejdelse af budgetter, revision i deltidsbibliotekerne, inspektioner sammen med Bibliotekstilsynet, lokaleopmålinger i sognebibliotekerne, undervisning af biblioteksstuderende etc.

Oplandsafdelingen havde i starten af 70-erne 4½ medarbejdere, heraf 1½ bibliotekar (Conny Hveisel Hansenn og Frode Riis Laursen afløst af Mogens Faber). I 1990 var der kun lederen, Connie Hveisel, tilbage. 1995 blev afdelingen nedlagt og Hveisel overført til plejhjemsbetjeningen. Det voksende samarbejde med de nye heltidsbiblioteker blev indledningsvis koordineret af stads- og vicedtadsbibliotekaren, men hen ad vejen i stigende grad med inddragelse af centralbibliotekets publikumsafdelinger.

Lovgivning og finansiering.

Centralbibliotekstilskuddet var i 1970 et fastsat beløb delt mellem stat og amtskommune, et beløb, der hvert år blev pristalsreguleret. Fra 1984 betød en lovændring, at finansieringen af centralbiblioteksvirksomheden kom til at bygge på en overenskomst indgået med amtet. Pengene kom fra et generelt statsligt bloktilskud til amtet, der - da det var et bloktilskud - kunne disponere over, hvor store midler man ville afsætte til de enkelte formål, herunder centralbiblioteksvirksomheden. Fastsættelse af beløbet og indgåelse af overenskomst medførte langstrakte forhandlinger, inden man nåede frem til en acceptabel løsning, et kompromis mellem centralbibliotekets ønsker og amtets betalingsvillighed. (A10140, lbnr. 45-59). Hvad deltidsbibliotekerne angår, betød lovændringen, at deltidskommunerne fremover skulle betale for støtte fra centralbiblioteket, hvilket i praksis først og fremmest betød betaling for materialevalgsrådgivningen. (Forhandlingerne med de i 1984 eksisterende 6 deltidskommuner: A10140, lbnr. 60-68). I 1994 var alle deltidskommuner på nær 3 overgået til heltidsstatus og Vejle kommune opsagde derfor betjeningsaftalerne med de sidste 3 med virkning fra 1.1.1995. (A10140, lbnr. 69).

Fra 1994 overgik finansieringen af centralbiblioteksvirksomheden til staten alene, hvilket for Vejles vedkommende betød øgede tilskud. (A10140, lbnr. 70).

Det rådgivende udvalg.

Den vigtigste kilde til centralbiblioteksvirksomheden år for år finder man i referaterne fra: "Det rådgivende kontaktudvalg vedrørende oplandsarbejde", nedsat i henhold til biblioteksloven af 1964. Udvalgt bestod af otte medlemmer repræsenterende hjemkommunens kommunalbestyrelse, amtsrådet, amtscentralen for undervisningsmidler, områdets biblioteker og centralbiblioteket. Udvalget drøftede på to årlige møder principielle og praktiske spørgsmål vedrørende oplandsarbejdet, ligesom der på et af de årlige møder var et dagsordenspunkt om året, der var gået. Mødereferaterne finder man i: "Det rådgivende kontaktudvalg vedrørende oplandsarbejde".1965-1983. (A10140, lbnr. 75-77).

Udvalget ændrede 1983 navn til: "Det rådgivende kontaktudvalg vedrørende centralbiblioteksvirksomheden" og et af de årlige møder blev et fællesmøde med amtets Undervisnings og kulturudvalg. 1983-1993. (A10140, lbnr. 80-85).

Da finansieringen fra 1994 blev ren statslig, ændrede udvalget navn til: "Det rådgivende udvalg for centralbiblioteksvirksomheden". 1994-2000. (A10140, lbnr. 86-90).

Udvalget blev nedlagt 2000, da der i den nye bibliotekslov af 2000 ikke længere var lovhjemmel for at opretholde udvalget.

Biblioteksledermøderne i Vejle amt 1977-2000.

En anden vigtig kilde til centralbiblioteksvirksomheden er møderne mellem bibliotekslederne i Vejle Amt. Mødevirksomheden udviklede sig i tre faser:

Chef/souschefmøderne i Vejle Amt 1977-1980. Møder mellem Fredericias, Horsens, Koldings og Vejles biblioteksledere og souschefer. (A10140, lbnr. 112-115).

Amtsledermøder for heltidsbibliotekerne 1981-1991. Møderne udvidedes hermed til at omfatte bibliotekslederne fra biblioteker, der havde heltidsstatut. (A10140, lbnr. 116-125).

Amtsledermøder for alle biblioteksledere. Fra 1992 deltager alle biblioteksledere (også deltidsbibliotekslederne) i amtsledermøderne (A10140, lbnr. 127-136).

Som en hjælp er der udarbejdet et emneregister over alle dagsordenspunkter behandlet på amtsledermøderne 1977-1999. (A10140, lbnr. 110).

Arbejdsforhold.

Der blev indført flexetid i 1975 i forbindelse med kommunens indførelse af flex-ordningen for kommunens administrative personale. (A10104, lbnr. 2017).

Personalets ugentlige arbejdstid blev i perioden 1987-1990 i henhold til overenskomsterne nedsat fra 40 til 37 timer. (A10104, lbnr. 2020-2022).

Der kom regler for rygning på arbejdspladsen i 1988. I de følgende år skærpedes reglerne (A10104, lbnr. 2024). I 1992 blev der ligeledes vedtaget en alkoholpolitik for biblioteket (A10104, lbnr. 2025).

I 1989 besluttede man at udarbejde en velkomstbog: "Velkommen til nye medarbejdere". I 1991 forelå den endelige tekst. I 1996 blev introduktionspjecen ført ajour og genudgivet. (A10104, lbnr. 2029).

Fra 1992 gennemførtes der "Medarbejdersamtaler" med alle i personalet. Samtalerne foregik mellem den enkelte medarbejder og dennes nærmeste overordnede og emnet var drøftelser af forhold af betydning for den ansattes arbejdsforhold. (A10104, lbnr. 2031 A.-B). Samtalerne fortsatte fra 1998, nu under navnet "Udviklingsamtaler". (A10104, lbnr. 2031C).

Helt dominerende i personalets oplevelse af arbejdspladsen var kampen mod de indeklimaproblemer, som den nye bygning - i forfald op gennem 80-erne - betød for det daglige liv. (Se nærmere beskrivelse under "Fattigfirserne").

Et bibliotek i vækst 1970-1982.

Indflytningen.

Det nye bibliotek åbnede for publikum 9. august 1971. Det skete i al stilfærdighed uden nogen form for officiel indvielse, bortset fra, at kulturudvalget på åbningsdagen mødte op og deltog i morgenkaffen sammen med bibliotekets personale (Kulturudvalgets Dagsorden, 1971, sag 36). En officielt indvielse blev udsat til senere og blev aldrig gennemført.

Personalet flyttede fra de 600 kvm. i Flegborg ind i et hus på 6.000 kvm., en tidobling af arealet. En af de ansatte fra den tid har fortalt, at overgangen følte meget voldsom: fra et bibliotek hvor man sad meget tæt sammen med kollegerne til ensomme placeringer rundt omkring i det store nye hus.

De mange nye kvadratmetre var kærkomne: De forrige biblioteker, Administrationsbygningen og Flegborg, var hurtigt blevet for små, men Vestre Engvej skulle vise sig at blive anderledes langtidsholdbar takket være de mange kvadratmetre.

Kommunens bibliotekstilbud i den nye storkommunen bestod af det nye bibliotek på Vestre Engvej, biblioteksbetjeningen på sygehuset og på plejehjemmet Bakkegården. Op igennem 70-erne udvidedes der med betjening af plejehjemmene Lindegården (1972), Solgaven (1976), Rosengården og Humlegården (1980). Hertil kom tre små filialer i Bredballe, Engum og Højen, der tidligere havde været biblioteker i tre af sammenlægningskommunerne og som nu blev drevet videre af de tre deltidsbibliotekarere (alle lærere), der tidligere havde passet dem. Udlånstiden indskrænkede sig alle tre steder til nogle ganske få timer om ugen. Med indførelse af bogbussen 1980 blev de små filialer (undtagen Bredballe, der levede lidt endnu) nedlagt.

Statistik 1970-1980: Meget kraftige udlånsstigninger.

Udlånet til voksne stiger fra 207.497 i 1970 til 598.249 i 1980. Biblioteksudlånet i perioden betød således en tre-dobling af udlånet. Den næststørste udlånsstigning i bibliotekets historie, kun overgået af fire-doblingen af udlånet i Harald Hvenegaards tid 1914-1924.

Men der er en væsentlig forskel på de to eksplosive stigninger. Stigningen i Harald Hvenegaards tid skyldtes ene og alene Harald Hvenegaards indsats, idet han med stor dygtighed udnyttede det udviklingspotentiale, der lå i tiden, noget som man i alle andre byer udenfor København endnu ikke var kommet i gang med. Tredoblingen af

udlånet i Vejle i 70-erne var ligeledes markant, men den var til gengæld helt parallel med den voldsomme udlånsvækst, der samtidig skete på den overvejende del af de større danske biblioteker, med de storkøbenhavnske omegnsbiblioteker i front. Lokalt er der dog ingen tvivl om, at det nye indbydende bibliotek, var med til at styrke væksten i Vejle.

Vejle Kommunes kraftige økonomiske satsning på biblioteksområdet havde ligeledes afgørende betydning, og totalt kan det nye biblioteks ankomst på scenen illustreres med følgende nøgletal: bibliotekets samlede budget steg fra 3.177.320 kr. i 1970 til 18.458.000 kr. i 1980.

Kontoen til indkøb af materialer (bøger m.v.) steg fra 918.280 kr. i 1970 til 4.691.000 kr. i 1980. Undertegnede kom til Vejle i 1973 fra tidens frontbibliotek, Stadsbiblioteket i Lyngby. Det år var Vejles konto til indkøb af materialer 2.145.600 kr. og det tilsvarende tal for Lyngby 2.282.200 kr. Altså stort set det samme beløb. Men der var langt mere bid i Vejles materialekonto, idet beløbet i Lyngby, ud over indkøb til hovedbiblioteket med musikbibliotek, ligeledes skulle dække indkøbet til tre store og en mindre filial. I Vejle skulle beløbet kun dække indkøb til hovedbiblioteket inkluderet musikbiblioteket. Det resulterede i et bredt og indbydende titel-tilbud til Vejles borgere.

Personalemangel.

Man forventede på det nye bibliotek stor publikumstilstrømning og voldsomme udlånsstigninger og de kom også. Man havde i den anledning behov for mere personale. For HK-personalet var det ikke noget problem, da det blev rekrutteret lokalt. Antallet af HK-ansatte steg fra 23½ stilling i 1969 til 38 i 1973. Men det kneb med at få de bibliotekarere, man mente, man havde behov for. Bibliotekarerne var ikke lokale og der kom næsten ingen ansøgninger på stillingsopslagene. Dimittenderne fra Biblioteksskolen foretrak af blive i Københavnsområdet, så antallet af bibliotekarere i Vejle steg kun fra 10½ i 1968 til 14 i 1973.

De kommunale bevillinger var brede og de først års budgetter var "ønskebudgetter", hvor man stillede forslag om de mange ting, man gerne ville og hvilke krone-ønsker man have for de enkelte konti. Men i midten af 70-erne begyndte de kommunale penge at blive mindre rigelige, så budgetlægningen ændrede sig. Det kommende års budget blev nu i sit udgangspunkt forrige års budget, fremskrevet med den formodede udgiftsudvikling på de enkelte områder. Hertil kunne man så fremkomme med yderligere supplerende ønsker.

Personalebehov og arbejdsundersøgelse 1973-1976.

Kommunernes Landsforening havde i 1971 peget på , at der burde gennemføres en nærmere analyse af arbejdsfordelingen på biblioteket. På biblioteket havde man med de stigende udlån en klar fornemmelse af at have alt for lidt personale (bl.a. kørte musikbiblioteket og børnebiblioteket med reduceret åbningstid). Omvendt ønskede man fra politisk side at få klarlagt, hvor stort et personale, biblioteket i virkeligheden havde behov for og om der måske kunne skæres ned i de uhæmmede ønsker. Man besluttede derfor i 1973 at se nærmere på personalebehovet i en undersøgelse ledet af kommunens organisationsafdeling (A10104, lbnr. 2670 A-G) og med inddragelse af den arbejdsundersøgelse, DAU-undersøgelserne (Dansk Arbejdsundersøgelse), som Bibliotekstilsynet gennemførte på en række større danske biblioteker. (A10104, lbnr. 2672 A-F). Undersøgelsen endte ikke i besparelser, men mandede i 1976 ud i anbefaling af, at der blev ansat yderligere 4 bibliotekarer og 2 assistenter. Ansættelserne skete de følgende år.

Bogkøbet 1971-1980.

Kernen i bibliotekets tilbud til borgerne var i 1971 primært det trykte medie, bogen, Og der blev satset på bøgerne gennem de rummelige bevillinger kommunen bevilligede til biblioteket. Tager man antallet af indkøb af bøger, som biblioteket stillede til rådighed for sit voksenpublikum, er det følgende:

1970	117.034	bind
1972	144.039	-
1975	184.687	-
1978	212.372	-
1980	251.417	-

- der er således tale om mere end en fordobling. Det betød, at materialesamlingen var blevet meget attraktivt for publikum.

Bogkøbets organisering.

Det ugentlige køb af danske titler skete på baggrund af registreringer i boghandlertidsskriftet "Det danske bogmarked", idet katalogafdelingen havde skrevet indkøbssedler i A5-format ud på alle relevante titler og indlagt sedlerne i de gennemsynseksemplarer, katalogafdelingen havde rekvireret fra Munch Christensens Boghandel. I bøgerne lagde man endvidere de fotokopierede dagbladsanmeldelser, som man abonnerede på via Bibliotekscentralen. Den enkelte bibliotekar skulle på disse sedler

markere sit forslag til indkøb af de enkelte titler, som den pågældende havde forslagsansvaret for: Dels i skønlitteraturen (hvor den enkelte kunne være tildelt begyndelsesbogstavet i forfatterens efternavne, f.eks "S"). Dels i emneområder i faglitteraturen, så vidt muligt valgt efter bibliotekarens personlige interesser. (Se eksempler på fordelingslister: A10104, lbnr. 1571).

En uge før bogvalgsmødet, der normalt afholdtes på tirsdage kl. 8-10, blev købsbeslutningerne indført på en fotokopi af bogmarkedsregistreringen, og det var nu i en uge op til de øvrige bibliotekarer at kommentere og stille alternative forslag. Uenigheder og spørgsmål blev derefter drøftet på bogvalgsmødet inden den endelige købsbeslutning blev truffet på mødet. (Indkøbskopier for ugerne 43-46, årene 1982-1992 er bevaret: A10104, lbnr. 3120 A-L). Det samme med udenlandske bøger, foreslået på baggrund af den landsdækkende "Udenlandsk Bogvalgsvejledning", de svenske Sambindinglister, den tyske EKZ-fortegnelse, avis anmeldelser m.v. (Der er desværre intet bevaret af alt dette i øvrigt meget omfattende materiale).

Set gennem moderne biblioteksbriller var indkøbsprocesserne således uhyre personalekrævende og tunge. Men de havde et væsentligt plus: de bragte bibliotekarerne et stort og bredt materialekendskab og klædte dem kvalitetsmæssig på til de daglige møder med publikum.

Efter bogvalgsmødet købte katalogafdelingen de ønskede eksemplarer, ligesom der blev duplikeret lister over bibliotekets nyanskaffelser, når materialerne indgik i publikumsafdelingerne. Disse lister blev lagt fremme i afdelingerne til publikums orientering. (Listerne fra 1983 er bevaret: A10104, lbnr. 3110-3113).

Angående lister: mangfoldiggørelse af lister var en vigtig aktivitet i hele perioden og blev indledningsvis løst ved brug af en duplikator, der betjentes med håndsving. I 1977 erstattedes duplikatoren af en off-set maskine. Off-set maskinen udrangeredes omkring 1990 af de mere effektive og mindre arbejdskrævende fotokopimaskiner. (A10104, lbnr. 3518).

Bogindkøbet var i begyndelsen af 70-erne fordelt mellem byens daværende fire boghandlere. Pengemæssigt var købet nogenlunde ligelig fordelt, dog med en lille fordel for Munch Christensens boghandel, idet denne boghandel havde til opgave at fremskaffe den mere specielle litteratur, der ikke uden videre kunne hentes ned fra boghandelens egne hylder og dermed blev en ekstra arbejdsbyrde for boghandelen.

I 1989 etablerede kommunen en central indkøbsafdeling og ansatte en indkøbschef, Walther Houtved. Efter denne ansættelse blev det kommunens indkøbspolitik at fastholde det decentrale indkøb, så det fortsat skete på den enkelte institution, men ud fra indkøbsaftaler truffet under indkøbschefens medvirken. Hvad bogkøbet angår, blev der truffet aftaler med tre af byens boghandlere, med den fjerde ikke mente at kunne levere på de rabatbetingelser, der lå i oplæget til aftalerne. For indkøb af AV-materialer, tidsskrifter og indbinding blev der truffet aftaler med leverandører udenfor kommunen. (Aftalerne opbevares som klausuleret materiale).

Udlånsafdelingen for voksne 1971-1982.

Arbejdet i voksenudlånet var i perioden 1971-1982 helt domineret af de voldsomme udlånsstigninger. Arbejdet på biblioteket var koncentreret omkring det, at leve op til stigningerne og kampen for at få mere personale. Hvad personalet angår, lykkedes det hen ad vejen med et mindre antal ansættelser omkring 1972 og en række ansættelser i sidste halvdel af 70-erne. Ankerfiguren i afdelingens arbejde var udlånslederen Anita Poulsen. Hun havde været ansat i Vejle siden 1955, var uhyre belæst og med en stilfærdig, men uanfægtet autoritet i samarbejdet med de mange yngre bibliotekarer, der omgav hende. Udlånspresset kom ikke kun fra det stigende antal lånere men også fra de mange bestillinger, der hver morgen med posten strømmede ind fra deltidsbibliotekerne på husets egen hjemmelavede og lidt primitive bestillingsblanket, "BVBA 5", der undertiden krævede en del detektivarbejde, før man fandt frem til, hvilken bog rekvireringen drejede sig om. (Blanketten kan findes i tryksagssamlingen, A10104, lbnr. 3530 samt i A10105, lbnr. 180).

Ekspeditionen.

De stigende udlån krævede en kraftig forøgelse af ekspeditionens (skrankens) personale, især af de ufaglærte ekspeditionsmedhjælpere. Betegnelsen "ufaglærte" gik på, at ekspeditionsmedhjælperne ikke havde nogen uddannelse indenfor biblioteksvæsenet, selv om mange af dem i virkeligheden havde en fuldført uddannelse, bare indenfor et andet område, f. eks var flere boghandlere. Hvilke principper, der lå til grund for den rekrutteringen, der fandt sted omkring 1971, fremgår ikke af arkivmaterialet, men man kan efterfølgende konstatere, at de ansatte ikke var helt unge mennesker - som sædvanen ellers var - men derimod kvinder i 30erne/40-erne. De var meget servicemindede i mødet med publikum og opbyggede hurtigt et solidt kendskab til afdelingens rutiner. De forblev i deres stillinger frem til de afgik på grund af alder omkring 1990-2000 og udgjorde gennem hele deres ansættelse et solidt fundament for ekspeditionens arbejde.

Når biblioteksmedhjælperne var en meget vigtig frontfaktor blandt de ansatte, skyldtes det grundkonceptet i tidens bibliotekstilbud: Bibliotekstilbuddet byggede på kvaliteten og relevansen af de materialer, hen ad vejen også af de kulturelle aktiviteter, man tilbød. Og bibliotekstilbuddet byggede ligeledes på den enkelte bibliotekars viden: soliditeten og kvaliteten af den rådgivning og hjælp, som den enkelte bibliotekar kunne tilbyde. Men også dengang var hovedparten af de besøgende selvhjulpne og fandt på egen hånd frem til det, de havde brug for. Man anslog, at kun hver tredje låner talte med en bibliotekar. Et møde med en biblioteksansat var dog uomgængeligt for hver eneste låner: det skete, når man skulle aflevere eller låne i skranken. Derfor blev en venlig og hjælpsom betjening i skranken af afgørende betydning for, hvordan brugerne og lokalsamfundet oplevede

biblioteket, hvilket bragte skrankens personale i en nøgleposition som skabere af bibliotekets image overfor omverdenen.

Lydbøger. 1976- (A10104, lbnr. 2410).

I 1976 var spørgsmålet om forfatterhonorarer til forfattere af lydbøger afklaret, og Bibliotekscentralen påbegyndte derfor en produktion af lydbøger til biblioteksbrug. Lydbøgerne var i første omgang forbeholdt blinde og svagtseende. Hver lydbogstitel blev indledningsvis indkøbt i tre eksemplarer til fordeling mellem udlånsafdelingerne og hospitalsbetjeningen. Fra 1. november 1988 kunne alle - ikke kun de synshandicappede - låne lydbøger.

Læsesalen 1971-1982. (A10105).

Med den store læsesalsafdeling i den nye biblioteksbygning skete der en opgradering af læsesalsarbejdet. Antallet af publikumsforespørgsler steg og læsesalen blev - i en tid før Google - stedet, hvor publikum kunne henvende sig for at få svar på spørgsmål, hvad enten det drejede sig om en kompliceret opgave for en bruger i en uddannelsessituation eller et væddemål mellem stamgæsterne på et af byens værtshuse (A10105, lbnr. 90-111 og 115). Det stigende lån af bøger fra andre biblioteker blev ligeledes en betydelig arbejdsopgave, der løstes af læsesalen (A10105, lbnr. 175 og 182). Rekvirering af bøger til studiekredse var ligeledes i kraftig stigning (A10105, lbnr. 211). Det daglige læsesalsarbejde er skildret i et radiointerview (A10104, lbnr. 2654C) og arbejdsfordelingen blandt afdelingens personale er registreret i to notater fra omkring 1978 (A10104, lbnr. 2013A) og (A10105, lbnr. 15). En hovedkilde til oplysninger om læsesalen og det aktuelle arbejde er referaterne fra afdelingens interne møder, der påbegyndes 1972 og fortsætter århundredet ud. (A10105, lbnr. 7). Af stor vigtighed for skildringen af afdelingens arbejde er ligeledes de møder, der indledes i 1977 med referenceafdelingerne på de øvrige biblioteker i amtet, hvor det altoverskyggende emne er låneveje og lånesamarbejde (A10105, lbnr. 8). For læsesalen er 70-erne kulminationen af det papirbaserede læsesalsarbejde inden edb-en melder sin ankomst.

Børnebiblioteket 1971-1982.

Ved indflytningen i den nye biblioteksbygning i 1971 kunne børnebiblioteket tage et nyindrettet børnebibliotek i brug i husets rummelige sydfløj. Men genvordighederne tårnede sig op. (A10115, lbnr. 261). Den ledende børnebibliotekar var den eneste faguddannede i afdelingen og kunne ikke dække åbningstiden, hvis afdelingen skulle have samme åbningstid som voksenudlån og læsesal, 54 timer. Problemet blev løst ad to veje. Dels ved at man først åbnede børnebiblioteket for publikum kl. 13 og at man derudover to dage om ugen allerede lukkede igen kl. 16, således i alt 31 timer. (Kulturudvalgets dagsorden, 1972, sag 110). Dels ved at man lod afdelingens to meget rutinerede og habile biblioteksmedhjælpere dække nogle af vagterne. Problemet løstes, da det i 1974 lykkedes at få ansat endnu en børnebibliotekar, således at børnebiblioteket fra 1.10.1974 kunne have samme åbningstid som voksenudlån og læsesal.

Sideløbende med udlånsvirksomheden afholdt børnebiblioteket fra d. 5.10. 1971 hver tirsdag formiddag eventyrtimer for de 4-7 årige i børnebibliotekets "Eventyrрум" i kælderen. Her blev der læst op og sunget med børnene. Det var primært en af børnebibliotekets to medhjælpere, Vita Valbak, med talent for dette område, der med sin guitar stod for underholdningen, men også af og til afløst af unge pædagogstuderende m.v. hentet udefra. (A10115, lbnr. 258).

Ledere af børnebiblioteket i perioden var Lisbeth Brandt (1973-1981), Charlotte Bie (1982-1996) og Jim Højberg (1996-).

Musikbiblioteket 1971-1982. (A10106).

Da musikbiblioteket åbnede 9. august 1971 eksisterede der allerede en del musikbiblioteker rundt om i landet, med musikbiblioteket i Lyngby som det største og førende.

Musikbiblioteket i Vejle var tænkt som centralbibliotekets musikbibliotek: det var ikke forbeholdt byen borgere, men alle indbyggere i Vejle Amt kunne låne plader, selv om pengene reelt kom fra Vejle kommune.

Rent arbejdsmæssigt var åbningen af et musikbibliotek ikke nogen helt stor udfordring. Man kunne når det gjaldt udlånsnotering, hjemkaldelser, reserveringer o.s.v. kopiere og modificere og videreudvikle de arbejdsgange, man i forvejen kendte fra bogudlånet. Udfordringen lå i højere grad i have personale med et solid kendskab til musikområdet. Sådan nogen har der imidlertid altid været indenfor standen, om end ikke i først omgang inden for husets egne rammer, så den første musikbibliotekar, Elisabeth Strandbygaard, blev hentet udefra.

Musikbiblioteket i Vejle fik begrænset åbningstid i forhold til de øvrige afdelinger: 26 timer pr. uge. Grunden var, at det kun var lykkedes at ansætte én musikbibliotekar, så

afdelingens overassistent Jean Bernard Halle måtte fungere som bibliotekar nr. 2. Først i 1981 ansættes der endnu en musikbibliotekar. Den reducerede åbningstid fortsatte langt op i tiden . Åbningstiden udvidedes i 1987 fra 26 til 30 pr. uge. Først så sent som i 1999 - efter branden - fik man de samme åbningstider som i resten af huset. (A10104, lbn. 1649, Kulturudvalgets dagsorden 1999, sag 15). (

Musikbibliotekets tilbud bestod af grammofonplader til hjemlån, samt indledningsvis 16 aflytningspladser med muligheder for at høre plader på stedet. Hertil kom - fra de mange foregående år - en pæn samling af litteratur om musik samt en nodesamling. Pladsforholdene på musikbiblioteket blev meget hurtigt for trange med den kraftige vækst i grammofonpladebestanden. Derfor var aflytningspladserne en af de ting, der måtte nedlægges for at skabe mere plads, samtidig med at man rykkede noderne og bestanden af bøger om musik ud på reposen ved indgangen til afdelingen.

Musikbibliotekets udlånssamling bestod således indledningsvis af grammofonplader samt bøger om musik og noder. I 1975 kom kassettebåndene til og fra 1976 cd-erne. Denne udvikling blev på det praktiske plan budt velkommen: plader fylder meget og man havde indledningsvis måtte inddrage lidt af katalogafdelingen for at kunne rumme pladesamlingen. Med de mindre pladskrævende kassettebånd og cd-ere blev der pludselig rimelig plads til materialerne på musikbiblioteket.

I 1980 blev et af bibliotekets fire studiekredslokaler inddraget til kontorareal for den voksende musikafdeling. (A10106, lbn. 63).

Vejles første musikbibliotekar var Elisabeth Strandbygaard (1971-73). Da hun flyttede fra byen, blev hendes efterfølger Ann-Marie Winstrup (1973-1991) (A10106, lbnr. 150), der var en særdeles kompetent leder af afdelingen, men desværre døde af kræft i 1991.

Katalogafdelingen.

Ved indflytningen i de nye bibliotek i 1971 bestod katalogafdelingen af to afdelinger placeret i hvert sit lokale:

Katalogafdelingen for voksenmateriale under afdelingsleder Poul Melchior og indkøbschef, overassistent Birthe Hveisel Pedersen (i 1975 opgraderet til ekspeditionssekretær).

Hertil kom endnu en afdeling: en katalogafdeling for bøger til børn. Afdelingen havde den ledende børnebibliotekar som chef. På en måde kan man tale om to afdelinger, idet skolebibliotekerne havde en indkøbs- og katalogafdeling som en del af børnebibliotekets katalogafdeling. Da der imidlertid oprettes en skolebiblioteksafdeling i kommunens administrationsbygning i 1976, flyttede skolebibliotekernes katalog- og indkøbsarbejde derhen.

De to katalogafdelinger (voksne og børn) blev i 1988 sammenlagt til een katalogafdeling, med efterfølgende nedbrydning af skillevæggen mellem de to afdelinger. (A10104, lbnr. 2614). Ved Birthe Hveisel Pedersens pensionering efterfulgtes hun af ekspeditionssekretær Randi Hvillum, der hen ad vejen også blev leder af bibliotekets ekspedition.

Katalogafdelingen spillede en afgørende rolle i forbindelse med bibliotekets overgang til edb og stod helt naturligt i spidsen for den omfattende edb-inddatering med bibliotekar Anne Serup og indkøbsafdelingens leder Birthe Hveisel Pedersen og hendes stedfortræder Randi Hvillum som nøglefigurer. I forbindelse med inddateringsarbejdet havde flere delprojekter (TINHylde og BC-indkøb) centrum i afdelingen.

Arrangementsvirksomheden 1972-1980. (A10104, lbnr. 3198-3367).

Arrangements virksomhed var et af de nye områder, man skulle tage op. Der blev 1971 ansat en "kontaktbibliotekar", som lederen af arrangementsvirksomheden på den tid kaldtes. Kontaktbibliotekaren, Christen Nørrelykke, var aflønnet som afdelingsbibliotekar. Nørrelykke stod indledningsvis lidt usikker overfor opgaven, men det var han ikke ene om, for sådan var det rundt omkring på bibliotekerne overfor den nye udfordring.

Bibliotekets første arrangement var med forfatteren Thorkild Bjørnvig, der 10. februar 1972 fortalte om den tyske forfatter Hölderlins digt "Chiron", som Bjørnvig netop havde oversat. (A10104, lbnr. 3203). Foredraget var meget indforstået og ramte ikke publikum, hvilket kastede skygger over den nært følgende udvikling. En større ulykke var dog, at Nørrelykke 1972 sagde sin stilling op på grund af uklarhed omkring stillingens indhold og at kulturudvalget efterfølgende besatte afdelingslederstillingen med en menig bibliotekar, hvilket gav en beskedent besparelse på et i øvrigt velpolstret budget. Denne noget perspektivløse beslutning medførte en protest fra Bibliotekarforbundet, og arrangementsvirksomheden blev herefter blokeret af forbundet frem til 1974. (A10104, lbnr. 3220). Fra 1975 fik man en fredsftale med Bibliotekarforbundet, der betød at arbejdet kunne genoptages, men fordelt på en række af de ansatte, sådan at ingen var hovedansvarlig. Arrangementsvirksomheden kørte herefter på lavt blus frem til 1979, hvor området for alvor kom i gang. Fra omkring 1979 var situationen omkring arrangementsvirksomheden normaliseret og en af de nyansatte bibliotekarer, Mogens Faber, fik til opgave at stå for forfatterarrangementerne, idet stillingen dog ikke var aflønnet som afdelingsbibliotekar. Denne opgave varetog Mogens Faber frem til år 2000, fra 1995 dog i samarbejde med voksenafdelingens øvrige bibliotekarer med Anny Skov Madsen og Joan Høeg som de toneangivende. Fabers ansættelse betød, at der fra 1979 blev gennemført kontinuerlige forfatterarrangementer i den udstrækning, budgettet tillod. (Se Jørn Godrum Bech, Forfatteraftner på Vejle Bibliotek 1972-2006, side 31-56/A10104, lbnr. 3198).

Dronningen besøger biblioteket 8. juli 1974. (A10104, lbnr. 3505).

Dronningen og prins Henrik besøgte 8. juli 1974 Vejle på deres årlige sejlads med "Dannebrog" og byen skulle vise frem, hvad den kunne byde på af seværdigheder.

I besøget indgik derfor en præsentation af det nye bibliotek. Besøget varede godt en halv time. Dronningen havde nogle dage i forvejen besøgt Randers Bibliotek, der i dagens anledning var lukket, så man uforstyrret kunne vise majestæten rundt. Efterfølgende havde dronningen ønsket, at Vejle Bibliotek skulle være åbent for publikum, medens hun blev vist rundt, hvilket affødte en del publikumstilstrømning. Blandt de fremmødte var en af bibliotekets stamkunder, "Naturforskeren", der med sin alternative påklædning og sin bronzealderlignede kofte vakte en hel del opmærksomhed blandt de civilklædte betjente, der dækkede besøget. Besøget forløb i øvrigt problemfrit og gav som sidegevinst mindre forbedringer og udskiftning af inventar.

Det interne arbejde på biblioteket.

Bibliotekets interne arbejds gange er beskrevet i en række papirer:

Oversigt over hovedfunktionerne i afdelingerne 1974 (A10104, lbnr. 1550).

I begyndelsen af 1980'erne udarbejdede man beskrivelser af arbejds gangene i publikumsafdelingerne (de såkaldte "Vejle Cirkulærer") i den hensigt at skabe ensartethed i publikumsbetjeningen og fastsætte udlånsregler fra de forskellige materialetyper. (A10104, lbnr. 1560-1563).

Tilsvarende blev der i perioden udarbejdet en række vejledninger vedrørende bibliotekets køb af bøger og andet materiale (A10104, lbnr. 1570-1574).

Mødestrukturer.

En ting man arbejdede meget med i perioden, var den interne mødestruktur. Biblioteket havde i hele sin levetid fra Alsted til og med Egon Knudsens første 15 år været topstyret: chefen traf alle de afgørende beslutninger. Omvendt: med de relativ få ansatte var den daglige forbindelse mellem chef og ansatte tæt, så man vidste, hvad der var under opsejling og havde mulighed for uformelt at kommentere. Med de nye medarbejdere, der kom til i begyndelsen af 70-erne blev det anderledes, fordi de nyansatte ikke som tidligere gik op og ned af chefen, så der lå et behov for at få indflydelse på beslutningsprocesserne og dermed sin egen hverdag. Man indførte indledningsvis fra 1972 Bibliotekarmøder, der omfattede alle bibliotekarere, men ikke de efterhånden mange HK-ansatte. (A10104, lbnr. 1850-51). Da HK-personalet følte, at det blev holdt udenfor,

ændredes møderne i 1977 til "Tværfaglige Møder" med repræsentanter for de forskellige afdelinger og personalegrupper (A10104, lbnr. 1857 samt A10104, lbnr. 637, 17.1.1977 ff).

Der havde i perioden 1975-1979 været et fælles samarbejdsudvalg for bibliotek og museer med kulturvalgsformanden som formand. (A10104, lbnr. 1915). I 1979 besluttede kommunen at der skulle ændres til institutionsbaserede samarbejdsudvalg, der for bibliotekets vedkommende fik stadsbibliotekaren som formand (A10104, lbnr. 1916-1936).

Samarbejdsudvalget skabte ro og blev for en årrække det vigtigste forum for den tværgående kommunikation i huset (se endvidere A10104, lbnr. 637. 14.11.1979 ff). Der er som en indgangsnøgle udarbejdet register til de punkter, der blev behandlet på samarbejdsudvalgs møderne 1975-2000. (A10104, lbnr. 1939).

Faglige kurser.

Frem til 1980 behandlede kursusansøgninger af stadsbibliotekaren, hvorefter ansøgningerne godkendtes endeligt i kulturudvalget. Fra 1980 bemyndigedes stadsbibliotekaren til at afgøre kursusager. (Se A10104, lbnr. 1699, "Konferencer og kurser"). Fra 1981 indgik arbejdsområdet i stigende grad i vicedstadsbibliotekarens arbejdsområde. I forbindelse med nedsættelse af samarbejdsudvalget i 1980 blev der i 1981 oprettet et kursusudvalg med en repræsentant fra hver af faggrupperne bibliotekarer, kontorpersonale og ekspeditionsmedhjælpere plus stads- og vicedstadsbibliotekaren, med vicedstadsbibliotekaren som mødeleder. Dette udvalg behandlede den totale kursustilrettelæggelse og udtale sig om enkeltansøgninger. (A10104, lbnr. 1975 A-Y).

Centralbiblioteksarbejdet 1971-1982.

Da der ikke var biblioteksuddannede ansøgere til stillingerne som ledere af de nye heltidsbiblioteker, måtte landkommunerne fortsætte deres hidtidige virksomhed "på dispensation" fra Bibliotekstilsynet med en af de tidligere sognebibliotekarer som øverste leder af kommunens samlede biblioteksvæsen. Det betød, at centralbibliotekets oplandsafdeling stille og roligt fortsatte sit hidtidige arbejde med vejledning i køb af bøger, kassationer og råd og vejledning om budgetter m.v. Udviklingen mod heltidsbibliotek gik trægt. Kun Hedensted ansatte umiddelbart en faguddannet bibliotekar, der tiltrådte 1. januar 1972, men sagde sin stilling op efter en måneds ansættelse. Den tidligere deltidsbibliotekar Niels Thomsen (leder af den socialdemokratiske mindretalsgruppe i Hedensted Byråd) genoptog herefter funktionen som leder af biblioteket, idet kommunen fastholdt, at overgangen til heltidsstatus var sket. Det medførte en kraftig meningsudveksling med Bibliotekstilsynet og Bibliotekarforbundet (A10145, lbnr. 325), og isolerede for en tid Hedensted i det amtslige bibliotekssamarbejde.

I årene 1977-79 blev de næste af bibliotekerne (Egtved, Give og Juelsminde) heltidsbiblioteker. Da de nye ledere selv kunne klare bogvalg, bogkøb o.s.v. begyndte personalereduceringen af oplandsafdelingen. De nye heltidsbibliotekarere blev enlige (og undertiden lidt ensomme) pionerer. De var fagligt dygtige med den viden, de besad efter en del års ansættelser på større biblioteker, men havde ingen politisk erfaring. Det havde til gengæld de kulturudvalg, de skulle samarbejde med. Omvendt vidste udvalgene ikke så meget om biblioteksvæsenet. Så udfordringerne var mange, når man skulle have et samarbejde til at fungere. Der lå ligeledes udfordringer i samspillet med de tidligere sognebibliotekarere, der var vant til at være suveræne ledere, men ikke vant til som filialledere at skulle indordne sig under en faguddannet og ofte yngre overordnet.

Biblioteksledermøderne 1977-1982.

Efter Vejles udnævnelse til centralbibliotek var de tidligere centralbiblioteker i Horsens og Koldings følelser overfor Vejle indledningsvis ret afdæmpede. Den manglende kontakt var imidlertid ikke hensigtsmæssigt på lang sigt og en mødevirksomhed mellem de fire købstadsbiblioteker i amtet kom på benene på initiativ af Horsens og Kolding i 1977 under navnet "Chef/souschefmøderne". Det var kvartalsmæssige møder mellem de fire bibliotekers ledere og stedfortrædere, og var tænkt som et forum for kollegiale drøftelser mellem ligeværdige institutioner. (A10140, lbnr. 112-115). Møderne blev indledningsvis ledet af en af de fire biblioteksledere på skift, men hen ad vejen gled indkaldelses-, referat- og mødeledervirksomheden stille og roligt over på centralbiblioteket.

Da de nye heltidsbiblioteker begyndt at dukke op udvides medlemskredsen og møderne kom fra 1981 til at hedde "Amtsledermøderne" (A10140, lbnr. 116-126). De resterende deltidsbiblioteksledere henvendte sig i 1984 og anmodede om også at kunne deltage. Man vedtog, at Agnete Hjorth, Hovedgaard, fremover skulle deltage som deltidsbiblioteksledernes repræsentant. Fra 1992 deltog alle, også de sidste tre deltidsbiblioteksledere, i møderne (A10140, lbnr. 127-136). På det tidspunkt var amtsledermøderne forlængst blevet et møde med centralbiblioteket som mødeledelse og styrende instans, og med sekretariats- og koordineringsfunktionen på centralbiblioteket.

Der er udarbejdet et register til alle de dagordenspunkter, der i perioden 1977-1999 er behandlet på amtsledermøderne (A10140, lbnr. 110).

Vejle Amts Biblioteksforening 1970-1994. (A10138).

Generelt: Biblioteksforeningens aktiviteter 1970-94 er beskrevet i materialerne vedrørende bestyrelsesmøder (10138, lbnr. 7-10) og generalforsamlinger (A10138, lbnr. 5-6), samt i Jørn Godrum Bech og Palle Bo Frandsens bog: "Biblioteksforeningerne i Vejle Amt. 2003". (A10135, lbnr. 3, side 73-93).

Siden Vejle og Omegns Biblioteksforenings oprettelse i 1920 havde en række biblioteksforeninger afløst hinanden i Vejle, Kolding og Horsens centralbiblioteksområder. Med Vejle som eneste centralbibliotek fra 1970 blev de tre eksisterende biblioteksforeninger slået sammen til én: "Vejle Amts Biblioteksforening". Indledningsvis fik arbejdet i foreningen sin særlige karakter: Vejle var løbet med centralbiblioteksværdigheden. Men Vejle fik kun perifere placeringer i biblioteksforeningsarbejdet de næste 10-15 år, hvor det var Kolding og Horsens, der satte dagsordenen.

De gamle biblioteksforeninger bestyrelser havde været domineret af medlemmer af de enkelte bibliotekers bestyrelser, i overvejende grad skolelærere. Med bibliotekernes kommunalisering efter loven af 1964 dukker en ny type bestyrelsesmedlemmer op. Det var bestyrelsesmedlemmer, der i kraft af at være kommunalpolitikere havde gennemslagskraft og var tæt på de kommunale beslutningsprocesser. Var der en enkelt skolelærer imellem, som Vejle mangeårige kulturudvalgsformand, Peter Sikær, var det fordi han var medlem af et byråd.

Den nye bestyrelse kom til at bestå af politiske repræsentanter (A- medlemmer), biblioteksuddannede (B-medlemmer) og repræsentanter for deltidsbibliotekerne (C-medlemmer). Princippet blev, at formanden var en kommunalpolitiker, medens de biblioteksuddannede B-bestyrelsesmedlemmer fik poster som sekretær (i en årrække vicedadsbibliotekar Palle Bo Frandsen, Horsens) og som forretningsfører (centralbibliotekslederen Jørn Godrum Bech). Det blev deres opgave at realisere de opgaver, som bestyrelsen og formandskabet satte i søen.

På foreningens generalforsamling i 1974 valgtes for første gang en politiker som formand, venstrepolitiker Pia Andreassen, Vejle (formand 1974-1986). Hun fokuserede indledningsvis på bibliotekernes kursusvirksomhed og etablerede et samarbejde med de tilsvarende amtskredse i Esbjerg og Sønderjylland. Det betød i første ombæring, at der blev gennemført kurser for HK-personalet (en forsømt gruppe på kursusområdet), de såkaldte Billund-kurser, med vicedadsbibliotekaren i Horsens, Palle Bo Frandsen, som tilrettelægger. Og det betød, at man i samarbejde med de to øvrige amter kunne tilrettelægge kurser, hvor tilslutningen i det enkelte amt ville være for spinkel, men hvor kurserne kunne gennemføres, hvis de tre amter samarbejdede. (A10138, lbnr. 60 har en dokumentation af kursusaktiviteterne 1974-1992. Se endvidere A10135, lbnr 3, side 75-79 og A10138, lbnr. 71).

Foreningen tager herudover en række andre emner op:

Man nedsatte (med Odense Amt som forbillede) et udvalg med repræsentation fra Vejle Amt, der skulle udarbejde forslag til en struktur for biblioteksvæsnets i Vejle Amt, med

angivelse for udviklingsmuligheder for de enkelte biblioteker i amtet. Forslaget forelå i 1980 (A10140, lbnr. 27-28 samt A10135, lbnr. 3, side 83-85) og var grundigt gennemarbejdet og meget ambitiøst, men arkiveredes uden at være sendt til offentlig høring på grund af de økonomiske skyer, der trak op ("fattigfirserne"), idet man vurderede, at de ambitiøse forslag ville have meget små muligheder for en gang på denne jord. Indirekte fik notatet dog indflydelse på de forslag, som centralbiblioteket hen ad vejen i de kommende år udarbejdede for de enkelte bibliotekers overgang til heltidsstatus.

Foreningen besluttede i 1975 efter forslag fra stadsbibliotekar Thorkild Hamming, Kolding Bibliotek, at udarbejde en Lokalbibliografi for Vejle Amt i lighed med hvad der samtidig skete i nogle andre amter. Projektet var særdeles ressourcekrævende og tidskrævende. Det praktiske arbejde blev udført af en række Kolding-bibliotekarer og skete med massiv støtte fra Vejle Amt (423.000 kr.) samt tilskud fra pengeinstitutter. Bibliografien forelå færdigtrykt i 1986 og omfattede 628 sider fordelt på to bind. Udgivelsen fejredes med en reception på amtsgården, hvor Palle Lauring holdt festforelæsningsen "Lokalhistorie. Fra lokalpatriotiske til saglighed" (A10138, lbnr. 65, A-M, samt A10135, lbnr 3, side 79-82).

Midt i de økonomisk trængte tider gennemførte foreningen i samarbejde med amtets biblioteker en Bibliotekskampagne i Vejle Amt 1985-1986, der dækkede hele amtet og havde til hensigt at gøre opmærksom på bibliotekernes fortræffeligheder. Bibliotekskampagnen blev den største af sin art i landet. (A 10138, lbnr., 70 A-Y og lbnr 71 samt A10135, lbnr 3, side 86-88).

Foreningen påbegynder 1988 en tradition med gennemførelse af en årlig biblioteksudflugt. Indledningsvis var udflugten kun for foreningens bestyrelsesmedlemmer, men fra 1990 ændres udflugten til et åbent arrangement for alle kulturpolitikere, biblioteksansatte samt øvrig biblioteksinteresserede i amtet. Første udflugt i 1988 gik til Flensborg, men de følgende år til en række biblioteker, hvor der var sket noget spændende (Holstebro, Esbjerg, Viborg, Århus, Odense m.fl.). Udflugterne fortsatte ind på den anden side af år 2000. (A10138, lbnr. 72, A10139, lbnr. 63-64 samt A10135, lbnr. 3, side 90-91).

Foreningen besluttede fra 1990 at uddele en årlig bibliotekspris bestående af et stykke kunst og et kontantbeløb, indledningsvis på 5.000 kr. Prisen skulle uddeles til personer, der havde gjort en særlig indsat til gavn for biblioteksvirksomheden i Vejle, men fik hurtig karakter af en forfatterpris, der tilgodeså forfattere med tilknytning til Vejle amt. Første prismodtager i 1990 var foreningens tidligere formand Pia Andreassen, efterfulgt de følgende år af en lang række forfattere indledt med Anne Marie Ejrnæs og Cecil Bødker. (A10138, lbnr 73 samt A10135, lbnr 3, side 91-93).

Amtscentralen for Undervisningsmidler 1975- (A10128).

Ligesom centralbiblioteket var overbygning for områdets folkebiblioteker blev Amtscentralen den tilsvarende overbygning på folkeskoleområdet og hen ad vejen også for en række andre undervisningsinstitutioner.

Oprettelsen var lovbestemt: I henhold til lov af 12. juni 1975 om amtscentraler skulle der i hvert amt oprettes en amtscentral for undervisningsmidler.

Amtscentralen blev en rent amtskommunale institution, der blev dannet ved sammenlægning af de hidtidige skolecentraler, der havde været drevet af de amtslige skolerådskredse og de fælleskommunale samlinger, der i almindelighed blev drevet ved et samarbejde mellem primærkommunerne i amtsråds kredsen .

Centralbibliotekets forhold til Amtscentralen blev tæt og præget af et nært samarbejde. Begge institutioner havde det samme udgangspunkt: at formidle materialer, ikke mindst bøger, til deres respektive kundekredse. Der kunne derfor med fordel arbejdes sammen om en række praktiske ting, såsom visse typer materialeforsyning, kørselsordninger m.v., idet begge institutioner skulle betjene en lang række mindre samlinger indenfor amtsgrænsen. Men samtidig bestod der dog også en væsentlig forskel i institutionernes aktiviteter: centralbiblioteket sigtede mod hele befolkningen med et tilbud bestående af alle relevante informationsmaterialer, medens amtscentralen udelukkende sigtede på undervisningssektoren med et tilbud om undervisningsrelateret materialer.

Amtscentralen fungerede gennem to hovedområder:

- A. Den distributive afdeling, der primært udlånte klassesæt til undervisningsinstitutionerne

og

- B. Den informativ samling, der præsenterede underviserne for de undervisningsmaterialer, der p.t. var tilgængeligt i handelen og således gav de enkelte underviser mulighed for at vælge lærebogssystemer. .

Hen af vejen suppleredes disse tilbud af en lang andre tilbud fra amtscentralen blandt andet en omfattende kursusvirksomhed.

Den krøllede vej frem mod Amtscentralens oprettelse i 1975.

Den distributive opgave:

Centralbibliotekets betjeningen af skolebibliotekssektoren med supplerende udlån af børnebøger og klassesæt, der var påbegyndt med "Vejle Amts Skolebiblioteksforening" i

1925 (A10120) og videreført af "Vejle Amts Skole- og Børnebibliotek" (A10122) ophørte i 1963. Der skete dog fortsat udlån fra den gamle samling frem til 31.1.1966, især af klassesæt.

Denne opgave blev i årene 1971-75 videreført af "Den fælleskommunale Samling for Vejle Amt" (A10123). Samlingen lå på Horsensvej i Vejle, med lærer Viggo Haar som leder. Samlingen bestod af klassesæt og emnesæt. Samlingens styrelse bestod af 9 medlemmer, hvortil kom centralbibliotekaren uden stemmeret. Kommunerne i amtet kunne tilsluttes ordningen mod betaling af et medlemsbidrag.

I 1975 indgik denne samling som den "distributive samling", udlånssamlingen, i den nystartede "Amtscentral for Undervisningsmidler", der fik Viggo Haar som leder (A10123).

Parallelt med den amtslige samling eksisterede der fra 1971 en kommunal fællessamling for Vejle Kommune administreret af den nyansatte skolebibliotekskonsulent Erik Rasmussen (A10116, lbnr. 98).

Den informative opgave:

For at løse den informative opgave, at præsentere lærebøger og andet undervisningsmateriale for underviserne, oprettede man i 1936 "Vejle Skolecentral" som en selvejende institution. (A10125). Samlingen, der kunne ses på stedet, blev placeret på centralbiblioteket med centralbibliotekaren som sekretær (A10125). Benyttelsen af samlingen var beskeden og i 1964 besluttede man at nedlægge afdelingen. Samlingen blev overdraget til "Vejle Amts Skolecentral" etableret i 1967 i amtsligt regi og med hovedafdeling placeret på Nørremarken, men med afdelinger i Fredericia og Kolding. (A10126). Skolecentralen skulle tjene som studie- og arbejdssted for lærerne i skolerådskredsen og bestod af en stationær samling af skole- og undervisningsmaterialer, en udlånssamling af skolebøger og et pædagogisk værksted. Samlingen eksisterede i årene 1967-1975. Opgaven videreførtes som den "informative samling" i "Amtscentralen for Undervisningsmidler", da denne oprettedes i 1975. (A10128).

"Amtscentralen for Undervisningsmidlers" virksomhed 1976- . (A10128).

Amtscentralen var fra 1975 organiseret med hovedafdeling i Vejle (distributiv samling af klassesæt og informativ samling af lærebøger) og med informative samlinger i Fredericia, Horsens og Kolding. Herudover suppleredes Amtscentralens samlinger med pædagogisk-metodisk litteratur, videosamlinger og kursusvirksomhed. I 1988 blev amtscentralen (ligesom biblioteket) stillet overfor voldsomme besparelseskra, der medførte nedlæggelse af afdelingerne i de tre købstæder, men med bevarelse af hovedafdelingen i Vejle. Ved kommunalreformen 2007 blev amterne afløst af regionerne og Amtscentralen blev en institution under University College, Lillebælt.

Igennem hele forløbet var forbindelsen mellem centralbiblioteket og amtscentralen meget tæt. Samarbejdet formaliserede sig i dannelsen af et kontaktudvalg (1976-2000) mellem de to institutioner til behandling af emner af fælles interesse (A10128, 1Ibnr. 25). Der blev ligeledes opbygget et samarbejde omkring leveringen af klassesæt til den organiserede fritidsundervisning (FOF, AOF etc.) (A10128, lbnr.30-32), ligesom de to institutioner indgik i et fællesskab omkring kørsel til amtets undervisningsinstitutioner og biblioteker (A10140, lbnr. 320 A-G). Endelig fungerede stadsbibliotekaren som Vejle Kommunes repræsentant i "Repræsentantskabet for Amtscentralen" (A10128, lbnr. 10-16).

Det historiske forløb vedrørende de danske amtscentralers tilblivelse og udvikling er skildret af en række tidligere amtscentralledere, heriblandt lederen af amtscentralen i Vejle, Viggo Haar, i publikationen "Amtscentralen - amtcentrenes historie fra 1930-erne til 2000". 2004. (A10128, lbnr. 80).

Bibliotekstilbuddet rykker ud af huset på Vestre Engvej.

1980-

Frem til 1980 var det eneste bibliotekstilbud til Vejles borgere hovedbibliotek på Vestre Engvej (det senere Villy Sørensens Plads), samt de tre tidligere sognebiblioteker, nu små filialer: Engum, Højen og Bredballe. Hertil kom biblioteket på Vejle Sygehus (A10108, lbnr. 20ff) og de eksisterende plejehjem (A10108, lbnr. 39 samt 78-89).

Men fra 1980 begynder biblioteket at præsentere bibliotekstilbuddet mere bredt uden for adressen Vestre Engvej:

Bogbussen 1980. (A10107).

I 1980 eksisterede der bogbusbetjening i nogle af de nærliggende købstadskommuner: Kolding (2 busser fra 1970 og 72), Horsens og Herning. En bogbus havde da også længe været et ønske for Vejle Bibliotek og i 1980 forelå der langt om længe bevilling. Bogbussen blev anskaffet med tilskud fra staten af den særlige dispositionssum til udbygning af biblioteksbetjeningen af landdistrikterne. Den måtte derfor ikke køre i Vejles bymæssige bebyggelser. Bussen blev bygget på Stautrup Karossefabrik ved Aarhus, der var ekspert i bogbusser. Bussen kørte sin første 1 tur i marts 1980. Bussen, der kørte fem dage hver uge, var fra sin start en succes. Første år blev det samlede udlån på 80.000 bind. Derefter faldt udlånet lidt op gennem 80-erne, sandsynligvis fordi flere og flere fik bil og derfor foretrak selv at køre ind til det større materialetilbud på hovedbiblioteket. Klausuleringen, at bogbussen udelukkende skulle anvendes i landdistrikterne følte hurtigt som en spændtrøje, idet Vejles landdistrikter (med et befolkningsunderlag på små 6.000 indbyggere) var af beskedent omfang sammenlignet med landdistrikterne i de tre nabokøbstæder. Da tilskuddet fra

dispositionssummen efter tre år ophørte, kom bussen i anden halvdel af 80-erne til også at køre i Vejles forstads kvarterer (Bredballe, Nørremarken m.v.). Bussen viste sig generelt at være et meget fleksibelt bibliotekstilbud, hvor holdepladserne kunne ændres i takt med at boligkvartererne skiftede karakter fra småbørnsfamilier til sølvbryllups kvarter

Udbringningsordningen "Bogen Kommer" 1980 (A10108, lbnr. 140-146).

Udbringningsordningen "Bogen Kommer", hvor man betjener lånere, der fysisk er afskåret fra at komme på biblioteket ved at bringe bøgerne hjem til deres privatadresse, blev udbredt i de danske biblioteker i 1970-erne. I Vejle fik biblioteket en række opfordringer fra publikum om at starte en lignende ordning, der blev påbegyndt d. 1. maj 1980. Det blev en af bibliotekets unge bibliotekarer, Knud Erik Serup, der kom til stå for den praktiske indføring af ordningen. Hen ad vejen blev udtrykket "Bogen Kommer" erstattet af "Biblioteket Kommer" i erkendelse af, at biblioteket er andet end bøger.

Ordningen viste sig levedygtig og afløste i 2003 den direkte personalebetjening af beboerne på plejehjemmene.

Sct. Maria Hospital 1980. (A10108, lbnr. 70-74).

Sct. Maria Hospitals arbejdsområde var koncentreret omkring fødsel og gynækologi. Den katolske kirkes søstre bidrog med plejen og var en værdsat del af Vejle-billedet. Hospitalet havde gennem årene fået en solid placering i den vejleensernes bevidsthed, idet en ganske stor del af byens befolkning (inklusiv den forhenværende statsminister Lars Løkke Rasmussen) var kommet til verden netop der.

Biblioteksbetjeningen af patienterne på Sct. Maria Hospital påbegyndtes 1. april 1980 som en parallel til betjeningen af Vejle Sygehus. Betjeningen fortsatte indtil hospitalets lukning februar 1994, hvor gynækologisk afdeling blev overflyttet til Vejle Sygehus. Sct. Maria blev herefter et hospice, som biblioteket betjente med mindre bogdepoter.

Lydavisen 1983. (A10108, lbnr. 155-175).

Lydavisen var en indlæsning på bånd af stof fra lokalaviserne, idet båndene herefter distribueredes til blinde og svagtseende. Lydavisen blev til efter en henvendelse fra den lokal kreds af Dansk Blindesamfund. Lydavisen blev etableret med tilskud fra dispositionssummen og startede 11. februar 1983 fra et indlæsningsstudie opbygget i bibliotekets studiekredslokale 3. Lydavisen eksisterede frem til udgangen af 1989, hvor den blev nedlagt på grund af besparelser. En række forsøg på at genoplive den i bibliotekets regi førte i de økonomisk trange tider ikke til noget. (A10108, lbnr. 174-175).

Lydavisen blev herefter videreført af Sct. Georgsgilderne med nogle af bibliotekets pensionerede medarbejdere som indlæsere og hjælpere.

Individuel indlæsningstjeneste 1984-1990. (A10108, lbnr. 180-182).

var et tilbud til den enkelte blinde og svagtseende, at man kunne få tekster, der ikke fandtes som lydbøger, indlæst på bånd. Indlæsningstjenesten forgik på bibliotekets indlæsningsapparat i studiekredslokal 3, og blev foretaget af Sct. Georgsgilderne. Ordningen startede 15. oktober 1984 og eksisterede frem til 1990, men benyttelsen blev aldrig særlig omfattende.

Plejecentret Gulkrog. 1985-. (A10108, lbnr. 101-125).

Gulkrog-centret var et nybygget plejecenter, der omfattede plejehjem, dagcenter/daghjem og et antal beskyttede boliger. Centret blev indviet i 1985. Blandt faciliteterne for de ældre var et bibliotek. Biblioteket havde åbent et mindre antal timer nogle dage om ugen, hvor en medarbejder fra Vejle Bibliotek dækkede vagten.

Betjeningen skulle have været nedlagt i forbindelse med de store besparelser i 1988, men på grund af protester fra benytterne blev besparelsesforslaget taget af bordet. Betjeningen af Gulkrog blev indstillet pr. 31.12.2006 i forbindelse med dannelsen af den nye storkommune, hvor filialstrukturen for storkommunen blev taget op til revision og en række filialer nedlagt, herunder Gulkrog.

Personaleaktiviteter 1980-

Bibliotekets personale omkring 1980 var ungt og engagerede sig i arbejdet og livet på biblioteket med stor iver. Man deltog entusiastisk i huset mødevirksomhed. Man dannede en privat edb-gruppe, der i fritiden prøvede at klæde de ansatte på til de kommende udfordringer og gøre dem til fagligt gedigne medspillere omkring husets fremtid. (A10104, lbnr. 2312). Man opførte personalerevyer og kom med indslag i forbindelse med husets årlige juleafslutning i form af sange og sketches omkring livet på arbejdspladsen. Der var mange lejlighedsdigtere blandt de ansatte, hvoraf fuldmægtig Niels P. Hansen og bibliotekar Mogens Faber var de mest produktive. (A10104, lbnr. 3554).

Julemorgenkaffen skyldtes i øvrigt et initiativ fra kulturudvalget, der inviterede personalet til morgenkaffe 19.12 1974 på biblioteket. (Kulturudvalgets dagsorden 1974, sag 289). Hermed var traditionen lagt. Kulturudvalget vedblev til hen i begyndelsen af 90-erne at deltage i bibliotekets julemorgenkaffe. I slutningen af 90-erne fortsatte morgenkaffen som en ren personalebegivenhed. Ved julemorgenkaffen sang personalets lille sangkor.

Repertoiret indeholdt faste indslag: Sangen "Den våde høne" (teksten ikke bevaret, ukendt oprindelse) samt bibliotekets slagsang gennem 20-25 år: "Kom, kom, kom på biblioteket", hvor alle sang med. Slagsangen var forfattet omkring 1972 af en af skrankens assistenter, Aksel Lau, og byggede på Frelsens Hær travestien: "Kom, kom, kom til frelsermøde, li så skidefuld du er" og blev sunget på melodien til den gamle gospel "Go, tell it on the mountains" (se teksten A10104, lbnr. 3554).

Fattigfirserne 1983-1991.

Chefskifte 1983.

Egon Knudsen valgte 1983 på grund af sygdom at fratræde sin stilling som leder af biblioteket. Ansættelse af en ny biblioteksleder blev langstrakt, idet man fra kommunens side ønskede at se på den overordnede struktur i kulturforvaltningen (A10104, lbnr. 1700 A-D). Resultatet blev, at idrætsinspektør Eigil Jensen, der hidtil havde fungeret som sekretær for kulturudvalget, blev forvaltningschef. Stadsbibliotekaren blev indrangeret som institutionsleder under forvaltningen sideordnet med museumslederne etc. Man overvejede at sammenlægge administrationen for hele forvaltningen i én fagforvaltning, men endte med, at biblioteket beholdt sin administration og dermed en højere grad af selvstændighed. Ny chef blev den hidtidige vicedstadsbibliotekar Jørn Godrum Bech, der i flere perioder havde været konstitueret som biblioteksleder under Egon Knudsens sygdom. Den langstrakte ansættelsesproces blev temaet i personalets revy for 1983, denne gang formet som et krybbespil om de tre vise mænds strabadserende søgen efter den nye frelser, der skulle komme og redde biblioteket. De fandt ham til sidst: en EDB-skærm. (se billedserie i fotosamlingen).

Jørn Godrum Bech (1937-).

Jørn Godrum Bech blev uddannet på Silkeborg Bibliotek 1957-60. Bibliotekar 1961. Efter et par års værnepligt i flyvevåbnet blev han 1963 bibliotekar på Frederiksberg Kommunebibliotek. Herefter lærer på Danmarks Biblioteksskole 1967-69. Udlånschef på Stadsbiblioteket i Lyngby 1969-73. Vicedstadsbibliotekar i Vejle 1973. Stadsbibliotekar 1983. Bech fratrådte stillingen i april 2000 og blev afløst som stadsbibliotekar af Morten Fogh.

Om Fattigfirserne.

I begyndelsen af 80'erne standsede væksten i budgetterne generelt i landet som helhed, i Vejle Kommune og derfor også på biblioteket.

For biblioteket var udviklingen denne: Efter et par år med status quo indledtes en række budgetnedskæringer, der kulminerede i slutningen af sommeren 1987 med en akut beskæring i bibliotekets budget på 1.2 millioner kroner. Det betød bl. a. at indkøbet af bøger omtrent gik i stå de resterende 5 måneder af 1987. Og hvad værre var: det stærkt reducerede budget dannede grundlaget for de følgende års budgetlægning. Da besparelsepålægget kom pludselig, ramte besparelserne primært de konti, som man umiddelbart kunne påvirke, d.v.s. indkøb af bøger og andet materiale samt de kulturelle

arrangementer. Hertil kom endnu en voldsomt bremsende faktor: det man har kaldt "Bogpriserne himmelflugt". Bogpriserne steg hastigt i 80-erne. Når fremskrivningen af bogkontoene ikke steg tilsvarende, var resultatet, at biblioteket kunne købe færre og færre bøger. Blev bogkontoen skrevet frem med den kommunale fremskrivningsprocent var situationen lidt bedre. Men ikke meget. Den kommunale fremskrivningsprocent i de år var et gennemsnit af prisstigningerne på alle de kommunale køb. Når bogpriserne steg mere end priserne på de øvrige varer, som kommunen købte, sakkede bibliotekets bogkøb bagud. Målt i bind faldt indkøbet fra et niveau omkring 1980 på omkring 29.000 bind pr. år til ca. 20.000 bind i slutningen af 80-erne, altså et fald på næsten en tredjedel. Det blev derfor vanskeligere for lånerne at finde nye bøger på hylderne. Utilfredsheden var stor og udlånene vigende.

Også en række af bibliotekets servicetilbud faldt hen ad vejen for besparelleskravene, bl.a. lydavisen, ligesom der blev stillet forslag om indskrænkninger af åbningstiderne. Fra personalesiden medførte besparelserne hver gang voldsomme skriftlige protester overfor kulturudvalget. Protestskrivelserne blev indledningsvis læst seriøst af politikerne, men devalueredes ret hurtigt til at blive betragtet som faste ceremonielle indslag i dansen omkring budgetlægningen. Personalets engagement gav sig også udslag i deltagelsen i bibliotekskampagnerne, diskussionerne i samarbejdsudvalget og kom til udtryk i de årlige biblioteksrevyer. Tonen i revyerne var humoristisk og venlig, men de økonomiske nedskæringer og umuligheden af - på grund af økonomien - at få forbedret de indeklimatiske forhold (og dermed trivselen for personalet) måtte gang på gang stå for skud. (A10104, lbnr. 3554).

Fattigfirserne var en trængselstid. Men det er samtidig en af de perioder i bibliotekets historie, der er bedst belyst. Man var presset til at formulere sig omkring bibliotekets opgaver og politikerne ønskede beskrivelser af virksomheden, der kunne danne grundlag for prioriteringer og eventuelle beskæringer. Det sket i en række notater, nogle som oplæg til møder og seminarer omkring bibliotekets virksomhed. (A10104, lbnr. 1797-1813)

Fattigfirserne klinger ud omkring 1990-1991. Siden den drastiske nedskæring i 1987 havde biblioteket hvert år bedt om en genopretning af bogkontoen. Det kunne politikerne ikke bevillige, men pålagde i stedet i 1990 biblioteket, at personalet skulle reduceres med tre enheder og det reducerede lønbeløb ikke spares væk, men anvendes til materialeindkøb. Besparelsen blev gennemført uden dramatik, idet man med et års tilløb stort set kunne klare sig ved naturlig afgang. Dermed var der atter penge til bogkøb, og lånerne kunne lidt efter lidt igen finde nye bøger hjemme på hylderne. (02.26 Statens Bibliotekstjeneste: Biblioteksårbogen. Årgang 1980 til 1995 samt A10104, lbnr. 2909 A-B).

Biblioteksbygningen i 80-erne.

Biblioteksbygningen var efterhånden blevet 10-15 år og begyndte at vise sine svagheder, ligesom så meget andet byggeri fra slutningen af 60-erne. De største problemer var det flade tag uden hældning, der fik vandet til at trænge igennem ved inddækningerne omkring ovenlysene, så der stod spande rundt omkring, når det regnede. Vinduerne var ikke tilstrækkeligt ventilerede og blev specielt i vestsiden angrebet af råd. Loftet var dækket af karlith-plader, der gav mineraluldsnedfald til gene for de allergiplagede. Gulvene var af beton belagt med nålefilt, der samlede snavs og urenheder. Ventilations- og klimaanlægget fungerede utilstrækkeligt. Klager fra de ansatte over indeklimaet blev derfor massive på personalemøderne. Samt blev det altdominerende tema i personalets årlige biblioteksrevy (det affødte bl.a. en biblioteksversion af Burt Bacharachs "Raindrops keep falling on my hair" om hvordan det var, at have vagt i udlånet: "Regndråber drypper på mit hår. Og regnvandet svupper blidt i tæppet, når jeg går"). (10104, lbnr. 3550 og 3554).

Arbejdsmiljøundersøgelser.

De uacceptable miljøforhold medførte stigende klager fra personalet. Det gennemsyrede hele arbejdspladsen og blev derfor årsagen til, at der i 80-erne gennemførtes en række indeklimaundersøgelser på biblioteket: HK's konsulenttjeneste 1980, Jysk Teknologisk Institut 1981 og igen i 1984, Vejle Kommune om mikroorganismer og befugtningsanlæg 1982, Bedriftssundhedstjenesten 1988, HK's miljøafdeling 1994. (alt sammen A10104, lbnr. 1963-1967 samt 1970).

Resultatet af undersøgelserne var:

At der blev gennemført en del forbedringer vedrørende indretning af arbejdspladserne (borde og stole) samt givet anbefalinger om hensigtsmæssige arbejdsstillinger. Noget der kunne gennemføres uden store ekstraudgifter.

At konsulenterne torpederede bibliotekets egne forestillinger om, at skranken med bestandige løft af bøger og stående og gående arbejdsituationer hele dagen igennem, skulle være husets mest belastede arbejdsplads. Ifølge konsulenterne var de bestandige skift i arbejdsstillinger nærmest ideelle. Derimod var konsulenterne stærkt kritiske overfor de stillesiddende arbejdspladser, f. eks i katalogafdelingen, hvor medarbejderne tilbragte otte timer stort set ubevægelige på en stol foran en skrivemaskine eller en pc med mulighed for kritisk belastning af ryg, arme og nakke.

Helt afgørende var dog hovedkonklusionen: at de dårlige arbejdsforhold primært skyldtes utætte tage, snavsende nålefiltsgulvtæpper, nedfald fra karlith-lofter og et ineffektivt klimaanlæg. At ændre på dette krævede anlægsbevillinger af et omfang, som kulturudvalget og byrådet ikke kunne bevilge. Først da økonomien bedredes efter 1990 blev det muligt, at renoveringen kunne starte.

Udlånet for voksne 1983-1991.

De voldsomme udlånsstigninger fra 1970 gled i 1980-erne over i svagere stigninger, muligvis fordi udlånene havde nået et naturligt hvilepunkt, men også på grund af bibliotekstilbuddet hen imod firsernes afslutning blev mindre attraktivt på grund af nedskæringer og besparelser.

Og bibliotekarernes arbejdssituation ændrede sig langsomt: dels på grund af indførelsen af edb i litteratursøgningen i de sidste år i firserne. Men også på grund af bogbestillingerne fra de øvrige biblioteker. Efterhånden som bibliotekerne i amtet overgik til heltidsstatus og ansatte faguddannede bibliotekarer, skete der et kvalitetsløft i bogbestillingerne, der nu ikke kom på den hjemmelavede "BVBA 5", men på den landsdækkende bestillingsblanket "Standard 58" og var professionelt udfyldt af de nye biblioteksledere efter opslag i bogfortegnelser og efter basesøgninger. Det betød hurtig ekspedition af den enkelte bestilling gennem egen bogbestand eller ved videresendelse til lån fra andre biblioteker. Men ikke nogen mindre arbejdsbyrde, da antallet af bestillinger samtidig steg. (se bestillingsblanketter og vejledninger A10105, lbnr. 180).

Genreopstilling af skønlitteraturen. 1988. (A10104, lbnr. 2405 A-D).

Bibliotekets skønlitterære bøger havde traditionelt været opstillet i et fortløbende alfabetisk system ordnet efter forfatterens efternavn, dog med opstilling af kriminalromanerne i et særligt system.

I 80-ernes kom der oprud i opstillingen, idet man i mange danske biblioteker ønskede at præsentere bøgerne på en mere publikumsvenlig måde. Forbilledet var "Det tredelte bibliotek", således som det var udviklet i det nordtyske "Stadtbibliothek Gütersloh". Opstillingen var her: 1. Et magasin (fjernområde), 2. Et almindeligt udlånsområde og 3. Et nærområde (biblioteksmarked) så nær indgangen som muligt med aktuelle og interessevækkende bøger.

En gruppe fra bibliotekets voksenudlån, ekspedition samt ledelsen foretog i februar 1988 en studierejse til Gütersloh, hvor man så det nye trend. (Rapport: A10104, lbnr. 2405A). Det resulterede i, at voksenafdelingens bogopstilling blev ændret og at man fra 9.9.1988 kunne præsentere opstillinger af Spændingsbøger, Slægtsromaner, Krigsromaner, Historiske Romaner, Kærlighedsromaner og Eventyrlige Fortællinger, idet hver opstilling var afmærket med sit særlige logo. (A10104, lbnr. 2405D). Opstillingen blev positivt modtaget af bibliotekets brugere.

Læsesalen 1982-1991. (A10105).

Læsesalens position som stedet hvor borgerne kunne få svar på de spørgsmål, de var løbet ind i, styrkedes yderligere i denne periode. (Oversigt over de daglige læsesalsspørgsmål 1971-1992 findes i A10105, lbnr. 90-111). Andre store opgaver for afdelingen var varetagelsen af interurbanlånet, d.v.s. fremskaffelse af bøger, som biblioteket ikke selv havde. (Statistisk oversigt over interurbanudlånet, A10105, lbnr. 182). En stor post var fremskaffelse af bøger til studiekredsens klassesæt. (A10105, lbnr. 211). Dette arbejde lettedes, da Amtscentralen fra slutningen af 70-erne begyndte at købe klassesæt til fritidsundervisningen. Det skete i et samarbejde med centralbiblioteket, der kunne stille forslag til disse indkøb (A10128, lbnr. 30-32). Men samarbejdet havde alligevel sine begrænsninger, da Amtscentralen kun udlånte klassesæt til den organiserede fritidsundervisning, d.v.s. AOF, LOF, FOF etc, men ikke til private læsekredse, som var en ret stor aftagergruppe på biblioteket. Her måtte læsesalen som tidligere skrive rundt til andre biblioteker for at samle et tilstrækkelig antal bind. Som et hensigtsmæssigt arbejdsredskab dukkede telefaxen op i 70-erne. Telefaxen (A10105, lbnr. 185) anvendtes til dokumentoverførsler, men også til hastebestillinger og studiekredsbestillinger. Telefaxens anvendelighed i bibliotekssammenhæng blev i 1986 testet i det såkaldte "Helos. Telefaxforsøg", iværksat af Herning, og med deltagelse af Aalborg, Aabenraa og Vejle (A10104, lbnr. 3225). Telefaxen udkonkurreredes hen ad vejen af de nye elektroniske bibliotekssystemer, men overlevede dog på en del biblioteker, heriblandt Vejle, helt frem til 1999, idet telefax var hensigtsmæssig i forbindelse med indsamling af bøger til studiekredse.

I mangt og meget var arbejdet på læsesalen i 80-erne en fortsættelse af det arbejde, der udførtes i 70-erne. Men årtiet er også indledningen til en ny tidsalder: den elektroniske informationssøgning, der skulle revolutionere afdelingens arbejde.

Allerede i juni 1980 begynder man på læsesalen at drøfte muligheden for anskaffelse af en skærmterminal (A10105, lbnr. 7A, 31/6 1980). Realiseringen sker i 1982, hvor man fra en enkelte terminal og en telefonforbindelse begynder at søge i eksterne vidensbaser, indledningsvis tøvende, og i baser, der ikke tyngede økonomien. Men det var den spæde begyndelse på erfaringsopbygningen på det nye område. Tøvende, men dog i front: Da Danmarks Biblioteksskole i august 1983 afholdt et kursus i on-line søgninger i referencearbejdet, var det lederen af Vejles læsesal, Søren Brunbech, der skulle holde oplæget om, hvad man kunne gøre og hvilke muligheder der var: "Online referencearbejde i folkebibliotekerne". (A10105, lbnr. 60A).

Biblioteksdata-aftalen parter (KMD, BC og IBC) markedsførte og sendte i 1985 "Søgemodulet" på markedet. Søgemodulet gav adgang til at søge i den bibliografiske fællesbase, BASIS, der med sine 400.000 titler dækkede en god del af bibliotekets bogbestand (A10104, lbnr. 2320 A-E). Fra 1989 kunne man ligeledes søge i Artikelbasen.

En situationsrapport har man fra 1986, hvor det hedder: "Vejle har via en TTY-terminal adgang til følgende bibliografiske baser: Statsbibliotekets SOL-system, ALBA, DTB's ALIS-

system (som også indeholder UB2's og Landbohøjskolens bogbestande for de sidste 2-4 år). Af faktabaser har man adgang til Poltext samt til den nye lovdatabase, Retsinformation. Endelig har Vejle også fået adgang til DIALOG-basen i Californien" (A10105, lbnr. 8C, 29.5.1986) .

De mange on-line muligheder udviklede sig kraftigt i løbet af 10-året (se oversigten i A10105, lbnr. 60 A-C). Papirudgaverne af læsesalens bibliografier var efterhånden blevet for kostbare at fremstille og on-line søgningerne blev vejen frem, dog med et par mellemformer: mikrofische (omtalt første gang på læsesalens afdelingsledermødet 25.9.1984, A-10105, lbnr. 7A , men kom aldrig til at spille nogen større rolle. Ingen micro-fiche bevaret) samt CD-Rom, der viste sig noget mere langtidsholdbar. Central var her Bibliotekscentralens katalogtilbud på CD-rom (BamC), der havde sin styrke - ikke mindst i børnebibliotekssammenhænge - ved at rumme Børnebibliotekskatalogen og Katalog for Skolebiblioteker. (A10105, lbnr. 34).

80-erne var en periode med blokering for personaleudvidelser på grund af den økonomiske situation. Men til gengæld med en række ansættelser af arbejdsledige bibliotekarer i beskæftigelsesprojekter til opgaver, der ellers ikke ville være blevet udført. Heraf tegnede læsesalen sig for flere: Registrering af Anton Berntsen manuskripter, katalogisering af ældre lokalhistoriske småtryk, en første opbygning af et foreningsregister og registrering af arkivalier (forløberen ved bibliotekar Pia Hald til denne arkivaliere registrering). (A10105, lbnr. 40)

Arbejdet på læsesalen blev i hele 30-årsperiode ledet af to afdelingsledere med stor indsigt i området og med meget lang læsesalserfaring: Ruth Engstrup (leder af læsesalen 1958-1976) og Søren Brunbech, der tegnede afdelingen fra 1976.

Foreningsregister 1983- (A10105, lbnr. 42).

Der eksisterede i Vejle et mindre foreningsregister udarbejdet af Sparekassen Sydjylland. Fra 1983 på begyndte læsesalen - som et beskæftigelsesprojekt - at opbygge et foreningsregister, idet man bad foreningerne i kommunen udfylde et oplysningsskema, der kom til at danne grundlag for et større og mere fuldstændigt register, omfattende mere end 500 foreninger. Registreringen skete på kort placeret i et kortkartotek, der kunne ses på læsesalen. Det blev det sidste større projekt, hvor registreringen skete på papir. Foreningsregistret blev fortsat i aktivitetskalenderen "Netop Nu" fra 1996.

Musikbiblioteket 1983-1991. (A10106).

I forbindelse med meget kraftrige nedskæringer på indkøbskontoen for musikmaterialer, kom man i fattigfirserne i 1987 i den situation, at antallet af kasserede plader blev større end det antal plader, man havde råd til at købe. Det betød, at samlingen på sigt ville skrumpes ind og nedslides. Derfor besluttede man pr. 1. januar 1988 at lukke for udlån til udenbys borgere, med mindre den pågældende

kommune ville betale for lånene. Det ville kun Børkop og Jelling. (A10106, lbnr. 40). Sagen medførte en betydelig presseomtale og polemik. (A10106, lbnr. 71).

Musikbiblioteket havde siden starten i 1971 hvert år gennemført et mindre antal musikarrangementer (se oversigten A10104, lbnr. 3198, side 163ff). For at styrke denne virksomhed, havde biblioteket i 1971 anskaffet et Steinway-flygel (A10106, lbnr. 65). Omkring 1986 standsede musikarrangementerne stort set på grund af nedskæringerne. Flyglet blev derfor meget lidt benyttet. Det medførte at kommunen "lånte" flyglet til opstilling i det nystartede spillested "Paraplyen" i 1989. I stedet fik biblioteket et flygel af kommunen i forbindelse med bibliotekets 100-årsdagen 1995. Dette flygel var et splinternyt "Boston" flygel med en strålende lakering, der langt overgik lakeringen på det gamle Steinway-flygel. (Se register til kulturudvalgs sagsbehandlinger, A10104, lbnr. 1699, stikord "Flygel").

Arrangementsvirksomheden 1979-1992. (A10104 lbnr. 3198, side 45-68, samt A10104 lbnr. 3189-3367).

I 1979 blev der ansat en bibliotekar, Mogens Faber, der som sit særlige ansvarsområde fik arrangementsvirksomheden. Det affødte en lang række forfatterarrangementer i årene 1979-82. De økonomiske nedskæringer kom imidlertid til at betyde et totalt stop for arrangementerne i 1983-84. De blev genoptaget for svagt blus i 1985-87, for helt at ophøre igen i perioden 1988-1991. Fra 1992 blev området - med den lidt gunstigere økonomi - taget op igen.

Det betyder dog ikke, at der ikke skete noget på arrangementsområdet i 80-erne. Bibliotekerne i området gik i midten af 80-erne sammen om den omfattende "Bibliotekskampagnen i Vejle Amt 1986" (se under Biblioteksforeningen). Den blev fulgt op med en "Bibliotekets Dag" hvert år i perioden 1987-1991 (A10104, lbnr. 3330-3339). Formålet var at gøre opmærksom på bibliotekets fortræffeligheder midt i en økonomisk trængselstid. Da økonomien bedredes fra 1991, ophørte "Bibliotekets Dag". Herudover var der besættelsestidsarrangementer i 1985 omkring 40-årsdagen for Danmarks befrielse (A10104, lbnr. 3345).

Beskæftigelsesprojekter. 1980-erne. (A10104, lbnr. 2035-2038).

Personaleudvidelser var der selvsagt næsten ingen af i 80-erne. Dog kom der en del nye personer ind i kortvarige ansættelser i beskæftigelsesprojekter for langtidsledige (A10104, lbnr. 2035) eller som civile værnepligtige (A10104, lbnr. 2036). En særlig gruppe blev de helt unge bibliotekarer i de såkaldte §97A-ansættelser, d.v.s. i projekter, der ellers ikke ville være blevet gennemført. (A10104, lbnr. 2038 A-D). Enkelte fik ansættelse, når en normeret stilling blev ledig ved fratræden, men en del måtte vandre fra projekt til projekt før de i bedste fald endte i varig ansættelse.

Politikerseminarer og udviklingsprojekter.

Bibliotekets situation i 80-erne er særdeles udførligt dokumenteret med to givende kildekomplekser:

- A. Papirerne fra diverse politikerseminarer, der skulle skærpe politikernes muligheder for at prioritere blandt de forskellige biblioteksydelser og eventuelt fortage de nødvendige reduktioner.
- B. Papirerne fra bibliotekets egne interne udviklingsprojekter, der sigtede mod en forbedring af serviceydelserne.

A. Politikerseminarerne indledtes 1980-1983 af den såkaldte §6 redegørelse om hovedspørgsmål og planlægningsmuligheder for de forskellige kommunale institutioner (A10104, lbnr. 1796 A-B) og fulgtes op med et møde med kulturudvalget i 1981 (A10104, lbnr. 1797). Mødet i 1981 bliver fulgt op med møder i 1982, 1984, 1986 1987 og 1989 (A 10104, lbnr. 1798, 1799, 1805-06, 1807-09). I henhold til biblioteksloven af 1983 udarbejdedes der endvidere en biblioteksplan for 1988-1999. (A10104, lbnr.1800-1803).

Af disse seminarer skal især fremhæves seminarerne 28.2 og 7.3. 1989, hvortil der var udarbejdet et omfattende skriftligt notat, der redegjorde for bibliotekets personaleanvendelse og forbrug samt gav en oversigt over bibliotekets enkelte funktioner. Denne redegørelse indeholdt talmateriale, der skildrede udviklingen i bibliotekets virksomhed 1980-88, bl.a. udlån, nettoudgift til biblioteket, udviklingen af udgiften fordelt på personale og materialer, samt gav en gennemgang af alle publikumsfunktionerne og således belyste og dokumenterede udviklingen i fattig-firserne. (A10104, lbnr. 1809).

Seminarerne var en blanding af gedigne drøftelser om konkrete emner (gælder de fleste af de politiske seminarer, der fokuserede strikte på biblioteksudviklingen) hvorimod et par seminarier, der kun omfattede kulturforvaltningens ledergruppe og som var sat i søen af kommunens personale- og organisationsafdeling føltes lidt mindre givende. I tidens ånd var et af dem ledet en ekstern konsulent uden større indsigt i kulturforvaltningens arbejdsområder, men fokuseret på at styrke omstillingsparatheden hos deltagerne. Det skete gennem flammende ord og ildnende og ansporende slogans som "Plejer er død!", "Hvor står vi nu, og hvor skal vi hen?", "Toget er kørt"! - hvilket alt sammen skulle ruste ledergruppen m/k til mandig dåd (A10104, lbnr. 1806) og mandede ud i forvaltningens nu ganske glemte motto for fremtiden: "Oplevelse. Impulser. Samvær. Udfoldelse".

B. Bibliotekets interne serviceudviklingsprogrammer udsprang af et ønske fra biblioteket om at smidiggøre og aktualisere bibliotekstilbuddet.

Hovedprojektet var "Lundgaard Projektet" ved Lars Lundgaard Management, 1987-88 (A10104, lbnr. 2742 A-L). Hensigten var at fokusere på bibliotekets publikumsbetjening og service og komme med forslag til forbedringer. Projektet strakte sig over et år.

Det fulgtes 10 år senere op med "Houens Odde kompetenceudviklingsprojektet" ved Niels Holstein, Human Ressource Management, (A10104, lbnr 2743 A-K) ligeledes af en varighed på et år. Begge disse omfattende projektet, der involverede alle ansatte, blev givende. Projektet Houens Odde kan følges i det personaleorienteringsblad "Odderen", som ledelsen udsendte under forløbet. (A10104, lbnr. 2743 G).

Filialer.

Der kom i 80-erne, især fra lokale bygherrer, der stod med tomme lokaler i nybyggeri, forslag om oprettelse af biblioteksfilialer i de forskellige bydele. (A10104, lbnr. 2240-41, 2244-46). Forslagene blev selvsagt ikke til noget i de økonomisk trange tider. I stedet ændrede man bogbussens køreplaner, så den fik holdepladser i byens forstads kvarterer som Bredballe og Nørremarken.

Centralbiblioteksvirksomheden 1984ff

Fra 1984 ændredes finansieringen af centralbiblioteksvirksomheden, der nu ikke mere kom fra staten, men skulle bygge på en overenskomst med Vejle Amtskommune. En overenskomst, der først faldt på plads efter to års langvarige forhandlinger (A10140, lbnr. 45-59).

Samtidig skulle deltidsbibliotekerne (der var i 1984 6 tilbage) betale for råd og vejledning, hvilket i praksis først og fremmest betød betaling for materialevalgsvejledningen. (A10140, lbnr. 60-69).

Oplandsafdelingens arbejde sigtede i hele perioden udelukkende på betjening af deltidsbibliotekerne. Det betød, at afdelingens virksomhed mindskedes, efterhånden som antallet af heltidsbiblioteker steg og antallet af deltidsbiblioteker faldt. Som afdelingens leder, Conny Hveisel Hansen, udtrykte det "arbejdede man på sin egen nedlæggelse". Afdelingen lukkede i 1995.

Kulturforvaltningen 1989ff

Den hidtidige leder af Kulturforvaltningen Eigil Jensen gik på pension i 1989. Han efterfulgtes af den tidligere skatteinspektør Kai A. Petersen. Da han forlod stillingen i 1991, beslutter kommunen at opslå stillingen som kulturchef, men med lederen af kulturforvaltningens administration, Kirsten Mikkelsen, som administrativ koordinator.

Stillingen som kulturchef blev besat med Willy Stolarczyk, tidligere musikudvikler i Holstebro. Med ham begynder en periode med vægt på arrangementer og events bl.a. i serien "Kultursymfonien", som biblioteket i 1990-erne inddrages i. (A10104, lbnr. 3340-3344). Fra 1994 blev skoledirektør Svend Chr. Nielsen leder af forvaltningen med Kirsten Mikkelsen som administrativ koordinator medens Stolarczyk fortsatte som kulturudvikler.

Økonomisk stabilisering og indførelse af edb 1991-1999

Økonomisk stabilisering og bygningsforbedringer.

Fra 1990 var de økonomiske trængsler ved at være slut for kommunen. Det betød ikke vækst i biblioteksbudgettet, for politikerne var tydeligt nervøse for budgetudvidelser på driftsbudgettet, der ville binde kommunen år efter år. Derimod mærkedes de bedre tider ved, at det nu blev rimeligt let at få anlægsbevillinger, idet de repræsenterede en engangsudgift bundet til det aktuelle år, hvor økonomien var til at overse.

Den lettere adgang til anlægsbevillinger betød, at man i 90-ernes første halvdel kunne tage fat på de forbedringer af bygningen og indeklimaet, som man forgæves havde bedt om i 80-erne: ombygning af taget, så det fik hældning og vandet kunne løbe af, linoleumsbelægninger i en del af afdelingerne i stedet for nålefilt, forbedring af lysforholdene, ændringer i forskellige afdelinger afsluttende med en omfattende ombygning af udlånet i 1995. (A10104, lbnr. 2616 A-B og A10104, lbnr. 2620). Der manglede herefter udskiftning af karlithlofter og klimaanlæg, men forbedringerne var markante og personalets klager over indeklimaet forstummede stort set.

Statistik 1990.

Bogbestand 425.506 bind. Bogudlån 799.677 bind. Musikbestand 38.552 enheder. Musikudlån 115.832 enheder. Bestand, andet (Lydbøger, dias m.v.) 16.141 enheder. Udlån, andet 71.799 enheder.

Indførelsen af edb i bibliotekets arbejdsgange.(A10104, lbnr. 2300-2383).

1990-erne blev det store årti for indførelse af edb som redskab i bibliotekets arbejdsprocesser. Tilbuddet om publikums lån og brug af digitaliserede medier tilhører 2. generation af forløbet, tiden efter 2000.

Edb-indførelsen blev - som på alle biblioteker - en lang og kringlet proces. Processen kan findes beskrevet i detaljer i arkivregistranten som indledning til edb-afsnittet, A 10104, lbnr.2300. Her skal kort anføres de vigtigste stadier i processen:

Bibliotekets første møde med edb skete i 1980 gennem opstillingen af det sensible og skrøbelige søgesystem STAIRS, der dækkede over en mindre standardbase. (A10104, lbnr. 2317 A-B).

Forsøget blev fulgt op med nedsættelse af et edb-udvalg og dette udvalgs arbejde med en edb-indførringsplan. (A10104, lbnr. 2315 A-U og A10104, lbnr 2309, A-C). Ud over stads- og vicedstadsbibliotekaren var personales nøglefigurer i denne fem-mands gruppe HK's tillidsmand, overassistent Lone Pedersen samt bibliotekarerne Knud Erik Serup og Søren Brunbech. Gruppens mange overvejelser mundede ikke ud i konkrete løsninger, idet problemet for biblioteker af Vejles størrelse var det meget store titeltal, der ikke matchede med det spinkle datagrundlag, der på det tidspunkt eksisterede på landsplan. Problemet løstes, da tre biblioteker, anført af Herning, påtog sig opgaven, finansieret via statstilskud, at udbygge titelgrundlaget i den landsdækkende base, så den kunne blive attraktiv for større biblioteker.

I 1985 sluttede biblioteket sig til den såkaldte Biblioteksdataaftale og anskaffede det såkaldte "Søgemodul", der gav adgang til den landsdækkende base (A10104, lbnr. 2320 A-E). Der var politisk ikke penge til tilslutningen, men den blev finansieret ved, at deltidsbibliotekerne fra 1984 skulle betale for materialevalgsvejledning og der dermed kom "egne" midler til finansieringen indenfor budgetrammen. Tilslutningen omfattede to skærme til bibliotekarernes udlånsbetjening og en TTY-skærm på læsesalen til søgning i eksterne baser. (A10104, lbn. 2322). Da søgemulighederne viste sig at være meget attraktive, øgedes antallet af skærme hurtigt de følgende år.

I slutningen af 80'erne arbejdede man med det lokale projekt "Vejle Bredbånd" (A10104, lbnr 2330 A-F,) hvoraf især delprojektet "Vejbred" (Vejle og Jelling Bredbånd) (A10104, lbnr. 2335 A-Y), der gennemførtes sammen med bl.a. skolebibliotekerne, betød inddatering af en del af bogbestanden. En alternativ udviklingsmulighed havde været at gå ind i kommunens edb-vindue "Datariet" (A10104, lbnr. 2332), men Folkebibliotekernes Rådighedssum ville kun yde tilskud til et af projekterne. Det blev "Vejbred"- set i bagklogskabens klare lys - den rigtige beslutning. (Se senere beskrivelse).

Samtidig udarbejdede man en endelig edb-plan om edb-indføring sammen med skolebibliotekerne. Stadsbibliotekaren og skolebibliotekskonsulenten forlagde denne plan i byrådsalen til byrådets godkendelse 8. januar 1991 (A10104, lbnr. 2340 A-M). Få minutter før forelæggelsen fik de to ledere at vide, at godkendelsen ville blive udsat til gennemførelse i 1994 . Det tog den mest brændende glød ud af fremlæggelsen.

Efterfølgende lykkedes det at få vedtaget en midlertidig edb-løsning for 1991-1994, så man kunne intensivere den inddatering, der allerede var påbegyndt med "Vejbred". (A10104, lbnr. 2342 A-X). Denne midlertidige edb-løsning blev gennemført i samarbejde med firmaet "Norsk Data" og indledtes med en inddateringskampagne 17.2-17.3 1992. (A10104, lbnr. 2342 M-N).

I 1993 blev den endelige løsning sendt i edb-udbud, der endte med at "Kommunedata" blev leverandør (A10104, lbnr. 2345 A-Å4). Fra 1996 blev Kommunedatas biblioteksmoduler overtaget af firmaet "DDE" (A10104, lbnr 2359).

I 1994 begyndte den endelige inddatering (A10104, lbnr. 2345Z-2345Å3) i en stor inddateringskampagne i uge 34. Inddateringen skete under ledelse af triumviratet vicedstadsbibliotekar Else Goul, leder af indkøbsafdelingen Randi Hvillum og katalogisator Anne Serup.

Indførelsen af edb blev generelt hilst velkommen af hele personalet, da man i edb-udvalget og på diverse møder havde drøftet edb i årevis. For bibliotekargruppen skete overgangen til edb glidende over en årrække, startende med søgemulighederne på udlånsvagterne og gradvis indføring af skærme på bibliotekarkontorerne, så man i fred og ro kunne sidde og gøre sig fortrolig med teknikken. For de kontoruddannede i katalogafdelinger etc. var overgangen ligeledes relativt uproblematisk, da man stille og roligt kunne sidde og vænne sig til systemerne og ikke havde presset fra en utålmodig låner hængende over sig. Ekspeditionspersonalet i skranken var den gruppe der var fjernest fra edb-en, men som samtidig var den gruppe, der blev præsenteret mest brutalt for overgangen, da man i uge 34 fik installeret det færdige udlånsnoteringssystem, der fra dag et skulle fungere til punkt og prikke overfor publikum. Overgangen gik dog forbavsende glat i løbet af nogle få dage takket være en fin indsats fra ekspeditionspersonalet.

Samtidig oprettede biblioteket en edb-afdeling ved ansættelsen af en edb-tekniker, Anders Worm. Ansættelsen var en af de første her i landet af en edb-uddannet på et bibliotek. Ansættelsen fulgtes hurtigt op med ansættelsen af endnu en edb-sagkyndig tilknyttet Anders Worm. Oprettelsen af edb-afdelingen fik ikke kun betydning for huset selv, men blev en afgørende faktor i den rådgivning og vejledning, der fra slutningen af 90-erne blev ydet overfor andre biblioteker i forbindelse med disse bibliotekers tilslutning til Vejles server ("Hotelvirksomheden").

Skolebibliotekernes overgang til edb fulgte i 1995, idet bibliotekets server fortsatte sin hidtidige rolle som server for skolebibliotekerne. (A10104, lbnr 2345 Å1 - Å2). Herefter gik det slag i slag med udbygningen af bibliotekets edb-system, der kom til også at omfatte Jelling Bibliotek (A10104, lbnr. 1994) og en række undervisningsinstitutioner i Vejle kommune.

Et overblik over edb-indførelsesprocessen kan man få i det lille informationsblad "EDB-Nyt", som bibliotekets ledelse udsendte i årene 1991-1996 for at holde personalet orienteret om, hvad der skete. "EDB-Nyt" dækkede følgende:

EDB-Nyt. nr. 1-10. 1991 Dækker efteråret 1991 og fortæller om planlægningen og igangsætningen af den midlertidige edb-inddatering (A10104, lbnr. 2342 K)

EDB-Nyt . nr. 11-13. 1992 Fortæller om inddateringskampagnen 1992 (A10104, lbnr. 2442 O)

EDB-Nyt. Ny serie 1-19
1993-1996

Dækker de vigtigste arbejdsopgaver 1993-1996, bl.a.
slutinddateringen 1994 samt de vigtigste udbygninger på edb-
området frem til 1996. (A10104, lbnr. 2345 L)

Indføringen af edb var finansieret med en kommunal bevilling på små 5 mill.kr. I aftalegrundlaget indgik, at bibliotekets budget fremover skulle reduceres med et beløb svarende til 3 personaleenheder. Personalereduceringen blev gennemført og kunne gennemføres uden nævneværdige gener, idet edb-indføringen vitterligt gav væsentlige besparelser bl.a. omkring hjemkaldelsesprocessen.

I 1996 kunne regnskabet for indføringen af edb afsluttes. Af en bevilling på 4.983.000 kr. kunne biblioteket levere 622 kr. tilbage til kommunekassen.

Bibliotekets edb-udvalg havde været meget aktivt i hele denne indføringsproces, men med den endelige edb-løsning i 1994 var udvalgets rolle udspillet. (A10104, lbnr. 2315 M - 2315 S). Det levede endnu et par år, (A10104, 2315 T-U), men en skyggetilværelse, idet dets rolle blev overtaget af driftsorganisationens superbrugere, systemansvarlige etc.

Biblioteket startede i 1995 - med bibliotekets bibliotekarer som instruktører - edb-introduktioner for publikum, noget der hurtigt udviklede sig til primært at være internet-introduktioner. (A10104, lbnr. 2361).

I foråret 1996 kunne biblioteket give publikum adgang til internettet. (A10104, lbnr. 2365).

I 1997 oprettede biblioteket (med tilskud fra Statens Bibliotekstjeneste) sin egen hjemmeside (www.vejlebib.dk), der gjorde det muligt for publikum - også hjemmefra - at søge i bibliotekets katalog. (A10104, lbnr. 2363). Designeren af hjemmesiden var en studerende på edb-skolen i Vejle, Niels Østergaard, der gjorde sit arbejde ganske godt: Kultursiden "Søndag Aften" testede efterfølgende samtlige danske folkebibliotekers hjemmesider og udnævnte Vejles hjemmeside til landets bedste (A0104, lbnr. 2363).

Netværkssamarbejde med andre biblioteker: "Hotelvirksomheden".

(A10140, lbnr. 204A-J).

Helt afgørende for de kommende års edb-arbejde blev etableringen fra 1998 af netværkssamarbejdet med andre biblioteker:

Centralbiblioteket tilbød at stille sin base til rådighed for andre biblioteker ved at tilbyde "hotelplads" for bibliotekernes beholdnings- og udlånsoplysninger i Vejlebasen. Det kunne ske ved placering af data i en fælles base - eller ved oprettelse af et separat mindre baseafsnit for det pågældende bibliotek. (Markedsført med forklaringen: ønskede man plads på en fælles sovesal, hvor alle skulle være enige om, hvornår lyset skulle slukkes - eller ønskede man et eneværelse, hvor hver enkelt slukkede lyset, når man havde lyst). Det vil sige have muligheden for at lave sine egne tillempninger af baseoplysningerne. Alle valgte den sidste løsning.

Ved udgangen af 1999 have Jelling, Give og Brædstrup truffet aftale om netværkssamarbejde med Vejle. Året efter fulgte Vamdrup, Nr. Snede og Tørring. I de følgende år udvide samarbejdet sig yderligere og kom til at omfatte en række biblioteker i Sydjylland og på Fyn.

Netværkssamarbejdet blev betragtet som en del af centralbiblioteksvirksomheden, der økonomisk skulle hvile i sig selv med de vederlag netbibliotekerne betalte for deltagelsen i ordningen. Men for Vejle selv indebar ordningen også fordele, idet den bidrog til at styrke Vejle egen edb-organisation og styrke den know-how, som huset rådede over.

Ordningen eksisterede frem til 2017, hvor den afløstes af den landsdækkende Cicero-løsning.

Begyndende deltagelse i landsdækkende netværk 1998-1999.

Fra 1998 dukker de første projekter vedrørende bibliotekernes deltagelse i landsdækkede edb-netværk op:

FNG - Folkebibliotekernes Netguide. 1998. (A10104, lbnr. 2450 A-B).

FNG blev programført som en netguide, der blandt internettets mange informationer pegede på links, der levede op til bibliotekslovens krav om kvalitet, alsidighed og aktualitet og således kunne være et vejledningsredskab overfor bibliotekernes publikum. Projektet blev igangsat af Herning og Helsingør biblioteker og med tilslutning fra Vejle i 1998.

Forfatternet. 1998. (A10104, lbnr. 2452).

Forfatternet var en netpræsentation af danske skønlitterære forfattere og deres værker.

Ideen var undfanget af Århus Kommunes Biblioteker, der stod for udviklingen af projektet, som Vejle tilsluttede sig i 1998.

Projektet var den spæde begyndelse til det, der senere udviklede sig til "Litteratursiden".

Drøftelse af brugerbetaling for lån af musik 1989.

En ændring af biblioteksloven i 1989 gjorde det muligt at opkræve vederlag for udlån af musikbærende materialer. Sagen blev forelagt kulturudvalget, der fastholdt gratisprincippet. (A10106, lbnr. 41). Sagen vakte betydelig avisomtale. (A10106, lbnr. 72).

Udlånet for voksne i 1990'erne.

Indvielsen af det nye bibliotek i Administrationsbygningen i 1916 betød en revolution i udlånsarbejdet: åbne hylder, opstilling af bøgerne efter decimalklassedelingen og opbygning af kortkartoteker. Alt i alt et enormt fremskridt. Det blev samtidig det koncept biblioteket videreudviklede og byggede sit formidlingsarbejde på helt frem til ca. 1990.

1990-erne betød en lignende revolution af udlånsarbejdet: indførelsen af edb.

Medens arbejdet i udlånet, børnebiblioteket, læsesalen og musikafdelingen endnu i begyndelsen af 90-erne var præget af papir og kortkartoteker, var arbejdsprocesserne ved 90-ernes udgang gledet over på edb. Fordelene var lette at få øje på: EDB-en medførte uendeligt flere og mere nuancerede indgange til materialebestandene og højnede dermed kvaliteten i publikumsbetjeningen.

Efterhånden som man i 90-ernes første år gradvis fik inddateret bogbestanden, forsvandt kortkartotekerne. Materialerne i de publikumsåbne afdelinger inddateredes først, medens adgangen til magasinernes og lokalsamlingens materialer fortsat skete via kartotekskortene. Det betød, at kartoteket skulle "luses", så kartotekskortene til de åbne publikumsafdelinger blev kasseret, medens de øvrige kort foreløbigt blev siddende. Bibliotekets katalogchef Poul Melchior stod i spidsen for denne opgave, som han udførte med vanlig sikkerhed. Han kunne se det nødvendige og rigtige i processen og stod målrettet og uden at fortrække en mine og kasserede de kartotekskort, han havde brugt hele sit liv siden 1951 på at organisere og skrive.

I forbindelse med bibliotekets 100-års-jubilæum i 1995 skete der en omfattende renovering af udlånslokalet med ændring af reolopstillingen. (Se A10104, lbnr. 2620 samt gennemfotografering af bygningsrenoveringen i bibliotekets fotosamling).

Søndagsåbent 1993-1995. (A10104, lbnr. 2230-2239).

Omkring 1990 var nogle biblioteker, bl.a. Gladsaxe, begyndt at holde åbent for publikum på søndage. Efter ønske fra kulturudvalget gik Vejle i 1993 også ind i et forsøg med søndagsåbent. Forsøget fortsatte frem til 1995. Forsøget betød, at der i vinterhalvåret fra 1. oktober til 31. marts var åbent i alle bibliotekets publikumsafdelinger hver søndag kl. 14-17. Der blev indgået aftaler med Bibliotekarforbundet og HK om arbejdstilrettelæggelsen og udarbejdet evalueringsrapport for erfaringerne i 1993. (A10104, lbnr. 2231-32). Forsøget viste, at der var et rimeligt besøg om søndagene, men at det kun i mindre grad drejede sig om nye lånere, og at det fortrinsvis var lånerne fra nogle af ugens andre dage, der benyttede søndagsmuligheden. Da søndagsåbningen bandt en del ressourcer uden at resultere i en markant aktivitetsvækst blev ordningen opgivet i 1995. At nedlægge søndagsordningen var en kompliceret proces, idet politikerne var tilbøjelige til at tro, at nedlæggelsen bundede i personalets modvilje mod

søndagsarbejde. Denne modvilje eksisterede stort set ikke, idet den enkelte medarbejders søndagsvagter var få og kompenseredes af en fridag på en delvis selvvalgt hverdag. Efterfølgende var vurderingen i øvrigt, at hvis biblioteket geografisk havde været placeret i umiddelbar nærhed af kommunens øvrige søndagskulturtilbud (museer m.v.) kunne resultatet måske have været bedre.

Læsesalen i 1990'erne. (A10105).

Vil man have et indtryk af det daglige arbejde på læsesalen i 90-erne er referaterne fra afdelingsmøderne et godt redskab. (A10105, lbnr. 7). Men også en lille ting som læsesalens instruks for læsesalsafløser er givende. Den skildrer hjælpemidler og opgaver for den, der satte sig i referencestolen, klar til at svare på dagens spørgsmål. De mundtlige spørgsmål 1990-1992 (A10105, lbnr. 109-111) og de skriftlige (A10105, lbnr. 30 D) er bevaret. Betjeningen af de studerende, ikke mindst handelsskoleeleverne, var en vigtig del af læsesalsarbejdet. Til hjælp for de handelsstuderendes opgaver i de enkelte landes økonomi og markedsforhold oprettedes en særsamling, "Landesamlingen" (A10105, lbnr. 48) ligesom der gennemførtes undervisning af handelsskoleeleverne i biblioteksbenyttelse (A10105, lbnr. 190).

Læsesalens udvikling i 1990-erne var i høj grad præget af, at edb-en nu for alvor var taget i brug som et arbejdsredskab. Det affødte følgende projekter, der administreredes fra læsesalen:

Overvågning af EU-licitationer 1996. (A10105, lbnr. 65).

Projektet blev til i samarbejde med kommunens erhvervschef Mogens Toft, Vejle Erhvervscenter. Overvågningen var indledningsvis påbegyndt af Erhvervscentret som et tilbud til erhvervslivet. Men Erhvervscentret, der udført overvågningen "manuelt", kunne ikke fortsætte overvågningen, da antallet af opgaver, der blev udbudt i EU-licitation var i eksplosiv udvikling. På biblioteket blev opgaven løst elektronisk, med bibliotekar Lilli Mortensen som projektleder. Der blev god opslutning omkring projektet fra firmaerne. Virksomhedernes tilslutning byggede på en kontrakt, der kostede 1.000 kr. pr. år pr. firma. Overvågningsfunktionen fortsatte til efter år 2000, selv om en del firmaer efterhånden faldt fra i takt med at de selv oparbejdede edb-kompetancer.

Denne service med overvågning af EU-licitationer for erhvervslivet lå i tiden og kan ses som en mindre og lokal variant af den "Erhvervsservice" som i de foregående år i stort format var udfoldet af centralbiblioteket i Herning.

Landsdækkende projekter.

En række projekter, hvor forskellige større danske biblioteker gik sammen om at løse en opgave udfoldede sig efter 2000, men havde sin spæde optakt i slutningen af halvfemserne. (Litteratursiden, FNG). For læsesalens vedkommende et fælles projekt med Det nordjyske Landsbibliotek, "Juraport", en introduktion til lovstof for menigmand, men først realiseret efter 2000. Det samme gælder "Biblioteksvagten" (A10105, lbnr. 58) lanceret af Herning Centralbibliotek med henblik på at etablere en national, netbaseret og folkebiblioteksbaseret oplysningsservice.

Læsesalen og branden 1998

Branden i 1998 bragte læsesalen i centrum, som den forholdsvis mindst beskadige del af publikumsafdelingerne og læsesalen kom i en periode til at fungere som "Nødbibliotek" (A10104, lbnr. 2628 C-D). Det gav hen imod restaureringens afslutning også overvejelser omkring indretning af Internetcafe i Forhallen (A10105, lbnr. 52) samt læsesalslederens "Visioner for læsesalen". (A10105, lbnr. 220).

Med den stigende udbredelse af de enkelte borgeres adgang til internettet, ændrede læsesalsbenyttelsen sig omkring århundredskiftet og læsesalsspørgsmålene blev færre. Det fik betydning, da bibliotekets interne struktur ændredes i 2008. Læsesalsfunktionen blev sammenlagt med vejledningen i den faglitterære udlånssamling til et nyoprettet "Fakta-Team" placeret ved samme betjeningsbord.

Børnebiblioteket i 1990'erne. (A10115).

Efter kriseårene i begyndelsen af 70-erne præget af mangelen på børnebibliotekarere blev betjeningen på børnebiblioteket fra midten af 70-erne normaliseret ved børnebibliotekaransættelser under børnebibliotekslederne Lisbeth Brandt (1973-1981) og Charlotte Bie (1982- 1996).

I 1990-erne gik børnebiblioteket ind i en kraftig udadrettet fase, hvor der i samarbejde med en række eksterne samarbejdspartnere blev udfoldet mange nye aktiviteter og gennemført en række projekter med den nyansatte leder af afdelingen, Jim Højberg, (1996-) som dynamo. Samtidig betød ombygningerne i 90'erne og ikke mindst branden i 1998, at børnebiblioteket blev nyindrettet på en måde, der vakte opmærksomhed i bibliotekskredse. Jim Højberg indledte en række samarbejder med eksterne børneinstitutioner og skabte betydelig opmærksomhed omkring børnebiblioteket bl.a. ved i flere år efter 2000 i dagene 1/12-24/12 at have en julekalender om biblioteksnisserne "Slem" og "Uartig" som fast morgenindslag i Lokalradioen, "Kanal 94".

Musikbiblioteket i 1990'erne. (A10106).

På grund af materialesamlingernes vækst kæmpede musikafdelingen i mange år med pladsproblemer. De blev løst ved ombygning i 1990/91. (A10104, lbnr. 2616 B). Samtidig svandt som tidligere nævnt pladsbehovet efterhånden som grammofonpladerne blev afløst af de langt mindre pladskrævende cd-ere.

Musikbiblioteket havde sin egen skranke frem til 1994, hvilket var nødvendigt på grund af afdelingens placering på 1. sal, da man ikke kunne kontrollere, om låneren efter at være gået ned ad trappen, fik noteret materialerne i hovedskranken. Først med etableringen af tyverisikringsanlæggene ved hovedindgangen i 1994 kunne udlånsnoteringen samles i den fælles skranke.

Musikbiblioteket havde i mange år haft en begrænset åbningstid på 26 timer i forhold til de øvrige publikumsafdelinger. Åbningstiden blev i 1986 hævet til 30 timer/uge, men i 1991 atter begrænset, nu til 28 timer/uge. (Se A10104, lbnr. 1699 under "Musikbiblioteket"). Først i 1999 fik musikbiblioteket fuld åbningstid svarende til husets øvrige publikumsafdelinger.

Helt afgørende for musikbibliotekets indsats i 90-erne var, at musikbiblioteket under afdelingslederen Kirsten Husted ledelse meget aktivt intensiverede forholdet til amtets øvrige biblioteker. I 1993 oprettedes en amtslig fælleskommunal musiksamling, ("Musikcirkulations-samlingen"), der skulle animere til opbygning af musiksamlinger rundt i amtet, idet forudsætningen for at kunne trække på fællessamlingen, var, at man selv ude i kommunerne opbyggede en musik-grundsamling. (A10106, lbnr. 42-44).

Musikcirkulationssamlingen blev fulgt op i 1997 med et tilbud om materialevalgsvejledning på musikområdet for de mindre biblioteker i amtet (A10106, lbnr. 49).

Endnu vigtigere var et andet tiltag: centralbiblioteket var som nævnt ikke forpligtiget til at udlåne musik til andre biblioteker og disse var heller ikke forpligtigede til at opbygge egne musiksamlinger. Men da man fornemmede, at musikken ville blive en del af det fremtidige centralbibliotekstilbud og det ville blive lovpligtigt at opbygge egne musiksamlinger i de enkelte kommuner (hvilket skete med biblioteksloven af 2000), gennemførte musikbiblioteket fra 1997 et forsøg med enkeltudlån af musik fra centralbibliotekets egen samling til amtets biblioteker. Ordningen kom i øvrigt til at fungere som en lokal forløber for det lidt senere landsdækkende DANMUS/LANDMUS-projekt. (A10106, lbnr 46 og 48). Alt dette og et gennemført professionelt indkøbsarbejde i afdelingen bevirkede, at Vejle musikbiblioteket rådede over en meget attraktiv materialesamling og fik en central placering i det landsdækkende lånesamarbejde på musikområdet efter 2000.

Blandt musikbibliotekets projekter i 1990'erne var "Projekt Jukebox", der blev gennemført i samarbejde med Statsbiblioteket i Aarhus. "Jukebox" gav on-line adgang til en række nationale lydsamlinger i Danmark, England og Italien og havde Kirsten Husted som Vejles

repræsentant i arbejds- og ledelsesgruppen. (A10106, lbnr. 155). "Projekt Jukebox" blev præsenteret for publikum i forbindelse med bibliotekets 100-års jubilæumsdag i 1995.

Ny Bogbus 1998. (A10107, lbnr. 45-50).

På grund af besparelserne i sidste halvdel af 80-erne blev bogbussens køredage fra 1990 reduceres fra fem til tre køredage, hvilket medførte et fald i udlånet fra bussen. Op gennem 90-er viste det sig, at bussen fra 1980 var ved at være slidt ned. Det viste sig også, at man kunne få en nye bus ved at kommunens beredskabsafdeling ombyggede en tidligere bybus til bogbus. Det kunne lade sig gøre, idet de fleste brandmænd havde en håndværksmæssig uddannelse bag sig og tid til ombygningsarbejdet ind imellem udrykningerne. Resultatet blev en solid og gedigen bus, der kunne tages i brug 2. marts 1998. Siderne af bussen var dekoreret af malerier af den lokale kunstner, Albert Bertelsen, der hermed efter eget udsagn kunne præsentere sit livs største maleri for alle Vejles borgere, når bussen kørte sine ruter rundt i kommunen. (Om dekorationen se: A10107, lbnr. 47).

Efter 2000 fik bogbussen nye opgaver, idet noget af holdetiden specielt skulle tilgodese indvandrerne (Løget Høj og Nørremarken).

I 2003 skete der en yderligere indskrænkning af driften, der nu kun omfattede to ugentlige køredage. I 2007 indledtes en ny æra i bussens historie, idet køredagene blev udvidet til fire og bussen - som kompensation for nedlagte lokale filialer - fik holdepladser i de fire landkommuner, der nu indgik i den nye storkommune (Børkop, Egtved, Give og Jelling).

Bogbussen med Albert Bertelsen-tegningerne holdt til 2011, hvor den blev skiftet ud med en nye bogbus, bibliotekets tredje.

Faglige kurser og Kommunomuddannelsen 1992-2000.

I 1992 nedsatte amtsledermødet et amtskursusudvalg med repræsentanter fra områdets biblioteker med det formål at styrke den amtslige kursusvirksomhed. Udvalget fik vicedadsbibliotekaren i Vejle, Else Goul, som tovholder. (A10104, lbnr. 1975 Å-1).

I 1996 nedsatte de tre sønderjyske centralbiblioteker et 3-amtsligt kursusudvalg til at varetage det kursus- og konferencesarbejde, der allerede længe havde eksisteret i biblioteksforeningernes regi. Det 3-amtslige kursusudvalg bestod af vicedadsbibliotekarerne fra de tre sydjyske centralbiblioteker samt vicedadsbibliotekar i Horsens, Palle Bo Frandsen, der repræsenterede biblioteksforeningernes kursusarbejde. Udvalget gennemførte en lang række kurser og konferencer, der ikke var deltagergrundlag for i det enkelt amt, men som kunne samle tilstrækkelig tilslutning, når de tre amter gik sammen. (A10104, lbnr. 1975, Å-2). Efter årtusindeskiftet fortsatte gruppen's arbejde i

kompetenceudviklingsgruppen bestående af centralvicestadslbibliotekarerne og en biblioteksleder fra hver af de tre sydjyske amter + Fyn.

HK-personalet bestod ved 70-ernes begyndelse af to grupper: de kontorudannede assistenter og gruppen af ekspeditionsmedhjælpere, hvoraf mange ganske vist havde en faglig uddannelse, men ikke indenfor kontorfaget. I årene 1995-98 gennemførtes i Vejle et projekt, "Kommunomuddannelsen", hvis formål var at give gruppen af kontorassistenter uden kontormæssig uddannelse et uddannelsesmæssigt løft afsluttende med biblioteksassistentuddannelsen. Biblioteksskolen lagde uddannelsen ud lokalt til Vejle, hvorved det blev økonomisk overkommeligt for bibliotekerne i amtet at sende et større antal kontorassistenter på kurser. Kurserne betød et fagligt løft og bidrog til en homogenisering af bibliotekernes HK-grupper. (A10104, lbnr 2033A-F).

Afdelingsledermøderne 1987-2000. (A10104, lbnr. 1859-1872).

Der gennemførtes i 80-erne og 90-erne serviceundersøgelser på biblioteket. En af disse undersøgelser, "Lundgaard Projektet" (Lundgaard Management) pegede på, at man burde ændre mødestrukturen ved at reducere antallet af deltager i samarbejdsudvalget og supplere det med indførelse af regelmæssige afdelingsledermøder. Det blev gennemført fra 1987 med ugentlige møder mellem ledelsen og afdelingslederne. Fra 1995 blev der udsendt skriftlig dagsorden og skriftlige referater fra møderne. Etableringen af afdelingsledermøderne viste sig at være særdeles hensigtsmæssig på bibliotekets daværende stade og afdelingsledermødet blev husets centrale mødeforum. Med en flad 3-lags struktur: ledelse - afdelingsledere - menige, kombineret med ugentlige møder og med skriftlige referater, gav det en hurtig og effektiv kommunikation fra ledelsen til de ansatte og hurtige tilbagemeldinger fra afdelingerne til ledelsen. Mødereferaterne er i øvrigt en glimrende indgang til, hvad der prægede dagligdagen i perioden 1995-2000.

Projekter.

I 1990-erne gennemførtes - ofte med tilskud fra bibliotekernes dispositionssum - en række projekter:

"Netop Nu" 1996, (A10104, lbnr. 2432A-Q) var en del af et regionale kulturforsøg støttet og igangsat af Kulturministeriet. Ministeriet lagde statsmidler for forsøgsperioden 1996-1999 ud til lokal selvforvaltning, idet Kulturministeriet ønskede - gennem det regionale kulturforsøg - at afprøve en ny arbejdsdeling mellem stat og regionerne (A10104, lbnr. 2330 B-F).

Forbilledet for aktivitetskalenderen var den landsdækkende privatbaserede kulturkalender "KultuNaut" (A10104, lbnr. 2432 A). De lokale forhandlinger i Vejle Amt (A10104, lbnr. 2430 B-E)

mundende ud i et forslag om at opbygge en elektronisk aktivitetskalender over de kulturelle begivenheder, der sættes i værk i amtets fire store byer: Fredericia, Horsens, Kolding og Vejle.

"Netop Nu" fik sin hovedredaktion i Vejle med bibliotekar Lone Ulvbjerg som redaktør, men med lokalredaktører i de tre øvrige byer. Kalenderen blev officielt indviet 3. april 1998. Projektet viste sig at være et af de mest sejlvivede af bibliotekets projekter, men kom ind i en række overlevelsproblemer ved amtets nedlæggelse i 2006. Den overlevede dog i bibliotekets regi frem til 2012 med bibliotekar Lone Ulvbjerg som redaktør for hele denne periode.

Kalenderen eksisterer fortsat, en overgang videreført som Trekantsområdet Aktivitetskalender, der imidlertid lukker 2014. Hvad Vejle kommune angår videreføres kalenderen nu i kommunens regi som "www.oplevel.vejle.dk", der fra 2016 ikke kun udsendes elektronisk, men også i trykt form. Hele den lidt krøllede fortælling om "NetopNu"s videreførelse efter 2006 er beskrevet af Lone Ulvbjerg (A10104, lbnr. 2432 R).

"Ekspertdatabasen" 1997-1998 (A10104, lbnr. 2435A-D) - en registrant over de videnskabelige ressourcer blandt biblioteksmedarbejderne på de bibliotekerne i amtet. Kom aldrig rigtig i gang og led en stille død.

"KIB" (A10104, lbnr. 2440 A-Å2) og "Boeff" (A10104 lbnr. 2441 A-H) -projekterne - skulle udvikle metoder til sammenlignende målinger af kvalitet, produktivitet og effektivitet i biblioteksydelse. KIB-Projektet (Sammenlignende målinger af kvalitet, produktivitet og effektivitet i biblioteksydelse) var et rent Vejle-projekt udviklet i samarbejde med Bibliotekstilsynet og blev efter sin afslutning præsenteret på en konference i Nyborg, men fik efterfølgende ikke nogen større betydning, da den var et af flere lignende projekter. BOEFF-projektet (Omkostningseffektivitet i biblioteker) gennemførtes af Fredericia Bibliotek, men med Vejle som deltager.

En helt særlig status fik det største og mest ambitiøse af projekterne : "Vejbred Projektet":

"Vejbred-projektet" . (A10104, lbnr. 2335 A-Y).

(Vejle og Jelling Bredbånd) var et biblioteks-delprojekt under et kommunalt storprojekt, Vejle Bredbånd. Ideen var at skabe en fællesbase over bøger og andet informationsmateriale i offentligt eje i Vejle og Jelling Kommuner. Projektet blev gennemført i samarbejde med firmaet Mentor Informatik. (Malthe Jacobsen/Hanne Kværndrup). Hovedaktørerne blev Vejle Bibliotek, Vejle Skolebiblioteker, Bredagerskolen i Jelling, Amtscentralen i Vejle m.fl. men med Vejle bibliotek og husets katalogisator Anne Serup som tovholder. Projektet afsluttedes i 1989, men videreførtes i et samarbejde mellem Amtscentralen, Skolebibliotekerne og Vejle Bibliotek frem til 1991. Projektet krævede en meget stor arbejdsindsats og endte ikke i det ønskede slutresultat, fordi den almindelige edb-udvikling og opbygningen af den landsdækkende base overhalede

projektet og gjorde oplysningerne tilgængelige på anden vis. Ikke desto mindre må projektet betragtes som meget vellykket og værdifuldt, måske det væsentligste af alle 90-ernes mange projekter. Dels fordi inddateringerne til Vejbred var et lille skridt på vej mod bibliotekets totale inddatering. Men først og fremmest fordi projektet bragte biblioteket i en samarbejdssituation med andre institutioner på edb-området. Det betød opbygning af edb-kompetence og en udbygning af bibliotekets edb-afdeling. Og det var forudsætning for det edb-mæssige samarbejde, der i slutningen af 90-erne blev etableret med en række biblioteker i Sydjylland og på Fyn (den såkaldte "Hotelvirksomhed", hvor bibliotekernes data havde til huse i Vejles base), hvilket betød et løft af centralbiblioteksvirksomheden.

Arrangementsvirksomheden 1992-1999.

Arrangementerne, der af økonomiske grunde havde været lagt på is i sidste halvdel af 80-erne blev genoptaget september 1992 med et storstilet show med forfatteren Peter Høeg og fortsatte op gennem halvfemserne med mange arrangementer frem til bibliotekets brand i december 1998. Der var særlige arrangementer i 1995 i forbindelse med bibliotekets 100-års dag. Arrangementsvirksomheden blev fortsat tilrettelagt af bibliotekar Mogens Faber, men fra 2001 varetaget af en lille gruppe af udlånsbibliotekarer med Anny Skov Madsen og Joan Høeg som hovedfigurer. Der skete samtidig en drejning i virksomhedens profil. Under Faber havde sigtet været skønlitterært og udpræget elitært. Under udlånsbibliotekarerne fastholdt man kvalitetskravet, men der skete en drejning hen mod den lidt bredere kvalitetslitteratur samt mod faglitteraturen, der også kunne appellere til et mandligt publikum. (Om detaljer i denne arrangementsvirksomhed se: Jørn Godrum Bech, Forfatteraftner på Vejle Bibliotek 1972-2006, side 67-82).

Herudover gennemføres der en række arrangementer i samarbejde med eksterne partnere:

Kultursymfonierne 1992- 1996 (A10104, lbnr. 3340-3344) - i samarbejde med kulturchef Willy Stolarczyk.

Ældrefestivaler 1993- 1999 (A10104, lbnr. 3325-3328) - i samarbejde med socialforvaltningen.

Danmarks Befrielse (A10104, lbnr. 3546-3349)- på 50-årsdagen i samarbejde med Kulturhistorisk Museum.

Ordet i Norden 1997- (A10104, lbnr. 3353)- Årligt landsdækkende arrangement med oplæsning af nordiske tekster.

Folkeuniversitetets foredragsrækker 1994 - (A10104, lbnr. 3198, side 154-160)-

- En lang række foredrag på biblioteket. Stadsbibliotekar Jørn Godrum Bech og senere udlånslederen Anny Skov Madsen var medlemmer af Folkeuniversitetets bestyrelse og dermed programsættere.

Samarbejdet med uddannelsesinstitutionerne.

Centralbiblioteket lå i 70-erne og 80-erne omgivet af uddannelsesinstitutioner, som man havde et vist, men ikke særligt tæt samarbejde med. I 1990-ere ændrede situationen sig imidlertid i Vejle og i landet i øvrigt, idet de enkelte institutioner opprioriterede deres egne biblioteker for de studerende i et tæt samarbejde med det lokale bibliotek. Samarbejdet indledtes normalt med, at der oprettedes overenskomst mellem parterne og at institutionen købte de nødvendige bibliotekartimer til drift af sit eget bibliotek hos centralbiblioteket. Men hurtigt udviklede det sig sådan, at ansættelsen af bibliotekaren gled fra centralbiblioteket over til undervisningsinstitutionen samtidig med at timetallet voksede og funktionen blev en fast integreret del af undervisningsinstitutionens virksomhed. Denne udvikling med bibliotekaransættelser på institutionen og ikke i bibliotekets regi, blev støttet kraftigt af centralbiblioteket, idet biblioteksfunktionen blev langt mere modstandskraftig overfor besparelser ved at være en del af institutionens egen virksomhed og budget og ikke en købt ydelse. Dette skete samtidig med at det praktiske samarbejde med centralbiblioteket blev bevaret. I dette mønster var byens to gymnasier afvigende. Medens de øvrige institutioners biblioteksvirksomhed voksede og bed sig fast, blev gymnasiernes biblioteksfunktion ved at være en købt ydelse, hvor bibliotekarens timetal - uden udvikling - år efter år blev ved at være det samme, som da ordningen blev indført.

Vejle Tekniske Skole (A10109, lbnr. 10-20).

Allerede i 1960erne havde biblioteket etableret et samarbejde med Vejle Tekniske Skole. Samarbejdet bestod dog udelukkende i i hjælp til indkøb og katalogisering af bøger, ligesom man var behjælpelig med en gennemgang af skolens bogbestand i 1980-erne. I 1996 opgraderede skolen sin biblioteksbetjening og her blev biblioteket konsulent for skolens ønske om edb-indføring og ansættelse af en faguddannet bibliotekar i skolens eget regi.

Vejle Handelsskole (A10109, lbnr. 50-51).

Tilsvarende blev der i 1970 truffet aftale med Handelsskolen om hjælp til indkøb og katalogisering af bøger. I praksis var forbindelsen til centralbiblioteket dog ikke særlig tæt og bestod primært i hjælp til køb af materialer. Fra 1996 ændredes samarbejdet imidlertid, idet Handelsskolen ønskede overenskomst med biblioteket om køb af 20 bibliotekartimer. Ordningen udviklede sig hurtigt og viste sig at være en succes, således at Handelsskolen i 1997 selv ansatte bibliotekaren, nu med 30 timer.

Sygeplejeskolen i Vejle (A10109, lbnr. 70-73).

Sygeplejeskolen i Vejle indgik i 1991 overenskomst med biblioteket om registrering af skolen bogbestand og om køb af 8 bibliotekartimer til varetagelse af biblioteksfunktionen. I de følgende år accelererede antallet af bibliotekartimer og stillingen blev i 1995 til en fuldtidsstilling på 37 timer. Samtidig ønskede skolen selv at ansætte bibliotekaren og kørte herefter videre i eget regi, men i fortsat tæt lånesamarbejde med centralbiblioteket.

Jelling Statsseminarium (A10109, lbnr. 80-88).

I 1980 udsendte ministeriet en skrivelse til seminarierne, hvor man anbefalede de enkelte seminarier at træffe aftale med det stedlige heltidsbibliotek/centralbibliotek om "udlån" af en bibliotekar til biblioteksfunktionen. Det medførte en aftale i 1981 med Jelling Seminarium om udlån af en bibliotekar på 20 timer/uge. Bibliotekaren blev Ellen Bohlbro, der blev en nøglefigur i bibliotekets udvikling. Samarbejdsviljen fra seminariet side var stor og aftalen blev indledningen til et konstruktivt og frugtbart samarbejde. Kontrakten blev opretholdt til og med 1996 med stadigt øgede timetal for bibliotekaren.

Fra 1997 valgte seminariet selv at ansætte Ellen Bohlbro. Seminariebiblioteket gennemgik en række fysiske udbygninger, efterhånden som benyttelsen af biblioteket steg kulminerende med, at der i 2006 blev indrettet et stort og smukt bibliotek, der fik en intensiv biblioteksbenyttelse.

Gymnasierne (Generelt: A0109, lbnr. 102-135), Rosborg Gymnasium (A10109, lbnr. 140-141), Rødkilde Gymnasium (A10109, lbnr. 150-152), Vejlefjordskolen (A10109, lbnr. 175).

Samarbejdet med gymnasierne havde i mange år bestået i biblioteksorientering på biblioteket af 1-G. og 2-G klasserne. Herudover var der mange gymnasieelever blandt bibliotekets besøgende, ikke mindst fra det nærliggende Rosborg Gymnasium. Presset fra gymnasierne var stort på alle amtets købstadsbiblioteker. I 1993 blev der derfor taget kontakt til gymnasiernes rektorkollegie om problemet. Kollegiet henvendte sig til amtet. Amtet nedsatte en arbejdsgruppe med to bibliotekslederrepræsentanter (Jørn Godrum Bech og stadsbibliotekar Lis Cajus, Kolding), der endte med at anbefale, at der blev opbygget en biblioteksfunktion på alle amtets otte gymnasier. Resultatet blev, at der fra 1.4. 1995 var etableret biblioteksbetjening og indrettet egne biblioteker på amtets otte gymnasierne, typisk med 10-15 bibliotekartimer pr. uge købt hos det lokale bibliotek. Det er som nævnt karakteristisk, at medens institutionsbibliotekerne på de øvrige uddannelsesinstitutioner hurtigt voksede, bevægede gymnasiebibliotekerne sig ikke væk fra det oprindeligt aftalte.

Vejlefjordskolen var et privat gymnasium og derfor ikke inde under den gymnasieløsning, der blev truffet med amtet i 1993. Skolen var dog i forbindelse med centralbiblioteket, hvor man i beskedent omfang søgte at støtte med råd og dåd. (A10109, lbnr. 1 og 175).

VUC (Voksenuddannelsescentret i Vejle) (A10109, lbnr. 200-208).

VUC i Vejle etablerede sig i 1996 i en ny bygning skråt overfor biblioteket. Der var fra begge sider interesse for et nærmere samarbejde, der resulterede i, at der i 1999 indledtes en biblioteksbetjening med 10 bibliotekartimer/uge.

Betjeningsoverenskomst med Jelling Bibliotek. 1994. (A10112).

Frem til 1993 var Jelling Bibliotek et selvstændigt deltidsbibliotek. Men med virkning fra 1994 indgik Jelling Kommune en overenskomst med Vejle Kommune om biblioteksbetjening.

Der blev ansat en faguddannet bibliotekar i Jelling, Britta Bitsch, og med tilskud fra dispositionssummen skete der de følgende år en kraftig udbygning af Jelling Bibliotek.

Jelling Kommune opsagde overenskomsten med virkning fra 1.1.1999, hvorefter Jelling blev et selvstændigt heltidsbibliotek med Britta Bitsch som leder. Med dannelsen af Vejle storkommune i 2007, indgik Jelling atter i Vejle Kommune og aktiviteterne i Jelling førtes videre med Centerbiblioteket i Vejle som omdrejningspunkt.

Biblioteksforeningen i Vejle Amt 1994-2000. (A10139 samt A10135, lbnr. 3, side 94-97).

Danmarks Biblioteksforening fik nye vedtægter i 1992. Det betød at også den lokale biblioteksforening, "Vejle Amts Biblioteksforening", ændrede vedtægter og omdøbtes til "Biblioteksforeningen i Vejle Amt". Den nydannede forening fortsatte i øvrigt den hidtidige biblioteksforening praksis med biblioteksudflugter (A10139, lbnr. 63-64) og uddeling af bibliotekspris (A10139, lbnr. 65). En vigtig begivenhed var deltagelse i tilrettelæggelsen af Danmarks Biblioteksforenings årsmøde i Vejle i 1996. (A10139, lbnr. 66).

Centralbiblioteksvirksomheden i 90'erne.

Fra 1994 overgik finansieringen af centralbibliotekerne fra amtet til direkte statstilskud. (A10140, lbnr. 70). For Vejles vedkommende betød det øgede tilskud. På det praktiske plan var 90-erne præget af, at bibliotekerne i amtet med centralbiblioteket som tovholder gik sammen om at løse en lang række opgaver.

"Den supplerende Lydbogssamling" (A10140, lbnr. 210 A-E).

Den supplerende lydbogssamling blev startet i 1985, idet der på centralbiblioteket med tilskud fra bl.a. Vejle Amt blev opbygget en samling af lydbøger, der skulle være en overbygning af samlingerne på de enkelte af amtets biblioteker.

"Bliv klog på sprog" 1992-1994 (A10140, lbnr. 212 A-E).

I forbindelse med Vejle Amts Udviklingsråds projekt "Bliv klog på sprog" ydede amtet 1992-1993 tilskud til opbygning af en samling af sprogkurser på centralbiblioteket. Samlingen blev stillet til rådighed for alle bibliotekerne i amtet.

Videreførelse af "Lokalbibliografien". 1992- (A10140, lbnr. 214 A-F).

På initiativ af Biblioteksforeningen i Vejle Amt var der i 1986 udarbejdet en trykt bibliografi "Dansk Lokalbibliografi. Vejle Amt", der registrerede lokallitteraturen frem til 1975. Fra 1994 påbegyndte bibliotekerne i centralbibliotekets regi en videreførelse af denne bibliografi i elektronisk form fra 1994. Hen ad vejen også med udfyldning af lakunen for årene 1976-1993. Redaktør for den elektroniske udgave blev bibliotekar Jørgen Gram Christensen.

Video 1997-1999 (A10104, lbnr. 2415).

I samarbejde med Det danske Filminstitut blev der i 1997 oprettet et video-depot på centralbiblioteket til brug for enkeltlånere fra Vejle Amt. Det fik bibliotekerne i Fredericia, Horsens og Kolding til at ønske opstilling af lignende depoter. Med kulturudvalgets godkendelse udvidedes udlånet af videoer som forsøgsordning til at omfatte udlån til alle amtets biblioteker, med udvekslingsordninger til Sønderjyllands og Ribe amter via kørselsordningen. Alt sammen som en forberedelse af den ligestilling af medierne, man formodede ville komme med den nye bibliotekslov af 2000.

Meget stor betydning for samarbejdet i amtet fik:

Kørselsordningen mellem bibliotekerne i Vejle Amt 1990- . (A10140, lbnr. 320 A-G).

Efter drøftelser på amtsledermødet besluttede man i 1990 at etablere en kørselsordning, så der kørtes fra centralbiblioteket til alle hovedbiblioteker i amtet to gange om ugen (deltidsbibliotekerne dog kun én gang om ugen). Ordningen blev etableret i samarbejde med Amtscentralen, der allerede havde en tilsvarende kørselsordning til amtets skoler.

Ordningen finansieredes således, at centralbiblioteket betalte halvdelen af udgiften og de øvrige biblioteker den anden halvdel efter en nærmere aftalt fordelingsnøgle. Udgiften til ordningen modsvarede af de besparelser, centralbiblioteket og de enkelte biblioteker fik ved at kunne minimere udgifterne til forsendelser af pakkepost.

Kørselsordningen påbegyndtes 1.2.1991.

Da centralbibliotekstilskuddet i 1995 blev forøget med 605.000 kr. ved omlægningen af centralbibliotekstilskuddet, anvendtes en del af dette beløb til at finansiere en tredje ugentlig kørsel, hvilket i høj grad optimerede leveringstiderne og dermed ordningens nytteværdi.

Fra 1997 udvikledes clearingsordninger med de omliggende centralbiblioteker: Aarhus, Viborg, Herning, således at man kunne udveksle forsendelser på særlige træfpunkter (indledningsvis Skanderborg, derefter Silkeborg). Hermed var kørselsordningen i Vejle Amt på vej ind i udviklingen af en landsdækkende kørselsordning.

Bibliotekets 100-års jubilæum 1995. (A10104, lbnr. 3360-3367).

Biblioteket gennemførte 23.9.1995 en reception til fejring af bibliotekets 100-årsdag. Ved receptionen var hovedtaleren den tidligere overbibliotekar Preben Kirkegaard, der medrivende fortalt om sine år som biblioteksleder i Vejle 1946-56. Der udsendtes en jubilæumsavis i anledningen af jubilæet skrevet af kulturredaktøren på Vejle Amts Folkeblad, Vibeke Kruse (A10104, lbnr. 3364) ligesom børnebiblioteket opførte et teaterstykke om børnebibliotekets historie: "Da børnebiblioteket var ung" (skrevet af børnebibliotekets leder, Jim Højberg). (A10115, lbnr. 285).

Fængselsafdelingerne 1997- (A10110).

Ifølge aftale med Direktoratet for Kriminalforsorgen indkøbte og klargjorde biblioteket fra 1965 materialer til bibliotekerne for de indsatte i Vejle Arrest og Statsfængslet i Nr. Snede. Fra 1997 opgraderedes betjeningen i de to fængselsafdelinger med en ugentlig betjeningsdag ved en bibliotekar fra centralbiblioteket (Hanne Thusgaard).

Besøg fra udlandet

Især i Kirkegaards tid havde biblioteket mange besøg af biblioteksinteresserede fra udlandet. Efter Kirkegaards fratræden ophørte besøgene stort set. Men i 90-erne kom der i Vejle - som på en række andre danske biblioteker - en ny bølge af udenlandske besøgende. Blandt de traditionelle besøgende på Vejle Bibliotek var biblioteksansatte fra

venskabsbyerne Borås i Sverige og Mikkeli i Finland, et par besøg af tyske biblioteksgrupper samt en gruppe bibliotekspolitikere fra Frankrig.

Men samtidig meldte der sig et nyt besøgs publikum. I 90-erne blev det, efter Murens fald og opblødning af forholdene i Sovjet, til en stribe besøg fra en række østeuropæiske lande: Estland, Letland, Polen, Ungarn, Rumænien, Volga-tyskerne og Kirgisien. To af disse grupper (Estland og Ungarn) bestod af biblioteksansatte og bibliotekspolitikere med seriøse faglige interesser for de danske biblioteksløsninger og decideret målrettet biblioteket. For de øvrige var der tale om kulturudvalgsgrupper på mere uforbindende sight-seeing-rejser i det Vesteuropa, der nu med ét var blevet tilgængeligt. Besøgene gjaldt Vejle kommune, hvor biblioteket blev indlagt som et af de lokale indslag. Disse østeuropæiske besøg ebbede ud hen mod slutningen af 90-erne.

Branden 8.12.1998. (A2628 A-Z)

Biblioteket blev hærget af brand natten mellem 8. og 9. december 1998. Branden opstod i en juledekoration i bibliotekets cafeteria og blev opdaget af sangerinden Dodo, der havde haft koncert i Vejle, overnatter i et værelse i Centerhotellet ud mod biblioteket, vågner i natten, men ikke af en drøm: biblioteket brænder. ("Jeg sover altid let som en ræv"). Hun slår alarm via hotelreceptionen. ("Jeg tror, jeg har en sag til tlf. nr. 112"). Branden var nedkæmpet omkring kl. 9 om morgenen med de to tilkaldte biblioteksledere som tilskuere samt Dodo som vindueskigger fra sit hotelværelset.

Branden raserede cafeteriet totalt og gav kraftige brandskader i ekspeditionsområdet og reposen over ekspeditionen og kraftige sodskader i de tilstødende publikumsafdelinger. Biblioteket mistede de ca. 10.000 bind, der befandt sig omkring ekspeditionsområdet (især afleverede bøger og reserverede bøger klar til afhentning. Det vil sige hovedsageligt nyere bøger, der var lette at genanskaffe). Bøgerne på hylderne i udlånsafdelingerne var ikke helt så hårdt ramt, men stærkt sod- og røgskadede, så der måtte kasseres en tilsvarende mængde, ligesom alt inventar og alle vægge var sværtet til af røg og et lag af sod. Musikafdelingen var hårdt ramt og en lang række musikaler måtte kasseres. (Alt, der lå frit fremme, blev beskadiget. En række tilsødede papirer fra Musikbiblioteket er bevaret som eksempler: A10106, lbnr. 159).

Branden blev af personalet umiddelbart mødt med bestyrtelse og forfærdelse, samtidig med at hovedparten de første par dage med et var totalt arbejdsløse. Så begyndte der at komme styr på situationen ikke mindst på grund af ISS's skadesafdelingen, der var tilkaldt få timer efter branden og indsatte et stort rengøringsmandskab. Nordfløjen med læsesalen og foredragsafdelingen samt hele kælderafsnittet var kun blevet ramt i mindre omfang og kunne efter en kraftig ISS-rengøring hurtigt tages i brug igen, så personalet kunne begynde at arbejde. Den bestyrkede stemning hos personalet ved brandens udbrud slog hurtigt over i det mere galgenhumoristiske. Nordfløjen blev som det første afsnit taget i brug igen. Foredragssalen, der var stort set ubeskadiget, kom i en

række måneder til at fungere som kontorareal for det samlede personale, inkluderet ledelsen. Reposen på første sal udenfor salen blev personalekantine og bibliotekets to køkkenmedhjælpere i jobtilbud, Mona Mortensen og Laila Quist, startede i det diminutive køkken ved foredragssalen i al stilfærdighed kaffeproduktionen til personalet.

Samtidig gik ISS mandskabet i gang med at rengøre udlånets, børnebibliotekets og læsesalens bøger. Hovedparten var som nævnt ikke direkte brandskadede, men overtrukket med sod og ildelugtende. Bøgerne blev af ISS rengjorte for støv og kom i ozonbade for at fjerne røg lugten. Ozon-badene foregik hver nat i et af de første kontorer på kontorgangen i sydfløjen. Bøgerne blev placeret i lokalet. Ozon-apparatet startet og døren klæbet omhyggeligt til. Ozon-badene blev af personalet betragtet med dyb mistro som særdeles sundhedsfarlige, hvad ozon (O₃) da også er i tæt koncentration. Ozonkoncentrationen har imidlertid en halveringstid på en halv time, så når døren åbnedes om morgenen, var ozonen væk og bøgerne lugtfri. Musikafdelingens musikmaterialer blev rensat af musikkens personale på ISS afdeling i Mølholm.

Genåbningen skete i flere faser:

Fra 17.12.98 - 2.1.99 skete udlån via bogbussen, der blev parkeret foran biblioteket. Fra 4.1.99 åbnedes et nødudlån i Lokalhistorisk Samling og Læsesalen. Fra starten af april blev publikumsadgangen udvidet med voksenudlånet. Problemerne blev mødt med stor forståelse af brugerne, der tydeligt kunne lugte røggenene og gennem glasvæggene med stor interesse kunne følge med i oprydningsarbejdet i de ikke frigivne afdelinger.

Genopretningen faldt i to faser: de første fire måneder var helliget oprydningen og rensning af bøger og musikmaterialer. Restaureringsarbejdet betød, at personalet kom til at arbejde meget tæt sammen på tværs af arbejds- og afdelingsopdelinger, men indsatsen var betydelig, om end en stor belastning for de af de ansatte, der var plaget af allergi og åndedrætsbesvær. Renoveringen af lokalerne (lofter, gulve, lysarmaturer, klimaanlæg m.v.) var kun delvis dækket af forsikringen og en total renovering måtte derfor afvente, at Byrådet 18. maj bevilligede det nødvendige supplerende beløb til restaureringen (4.2 mill.kr.). Herefter gik anden fase, den håndværksmæssige renovering, i gang i et gnidningsløst og konstruktivt samarbejde med ved arkitekterne Jørgen Holm Pedersen og Inger Svenstrup, begge fra Vejle Kommunes Interne Byggerådgivning. Forløbet kan følges gennem referaterne af de møder, der hver mandag blev afholdt mellem de implicerede håndværkere, Intern Byggerådgivning og bibliotekets ledelse. (A10104, lbnr. 2628 O). Ligeledes blev personalet hver dag orienteret om genopretningssituationen og dagens arbejdsopgaver på A-4 ark, "Status", opsat på opslagstavlen ved foredragsafdelingens repos, personales midlertidige frokostkantine. "Status" dækker tiden 15.juni - primo oktober 1999 (A10104, lbnr. 2628M).

Renoveringen blev afsluttet i december 1999. Genindvielsen af biblioteket fandt sted 21. januar 2000 og blev markeret med en række arrangementer. (A10104, lbnr. 3350).

(Der skal gøres opmærksom på at A10104, lbnr. 2628A, (presseomtale af branden og restaureringsarbejdet) kun indeholder et lille udsnit af pressedækningen af branden, da bibliotekets eget kopieringsanlæg blev beskadiget under branden, således at kopieringen af presseomtal ikke fandt sted, og presseomtalen derfor skal søges i Vejle Amts Folkeblad m.v.).

Branden betød positivt, at man nu stod med et næsten nyrenoveret hus og at de sidste problemer med 60-er byggeriet: de fiberdryssende karlith-lofter og det utilstrækkelige klimaanlæg nu var løst. Negativt betød branden, at med de nyrenoverede lokaler fortonede sig de ønsker om en udvidelse og en tilbygning til biblioteket, som biblioteket havde fremsat hvert år siden 1996, sig ud i fremtiden. I 1998 var der på biblioteket blevet nedsat en "Tilbygningsgruppe", der skulle se nøjere på hvad de ønskede kvadratmeter i en tilbygning skulle bruges til. Gruppen kom på grund af branden ikke langt og dens arbejde blev i al stilhed indstillet efter 9.12.98 (A10104, lbnr. 2627).

Statistik 1999. (A10104, lbnr. 2908).

Bogbestand 349.548 bind (1998: 377.883 bind). Bogudlån 431.217 bind (1998: 787.028 bind). Musikenheder 37.683 (1998: 40.389). Musikudlån: 96.576 (1998: 130.480). Branden havde således sat sig sine tydelige spor, både hvad angår materialebestanden og lånernes muligheder for at låne under de - især i begyndelsen - meget indskrænkede forhold.

Centralbiblioteksvirksomheden (A10145)

I arkivrækken A10145 rummes en meget stor papirmængde, der vedrører de øvrige kommuner i amtet.

Hovedparten af papirerne vedrører Vejles relationer som centralbibliotek til de pågældende biblioteker og er en hovedkilde til belsningen af centralbiblioteksvirksomheden.

Det betyder, at især bibliotekernes fortid og spæde begyndelse - perioden, hvor det enkelte mindre bibliotek er særligt afhængig af centralbiblioteket - kan belyses fyldigt gennem arkivsamlingsen. Men i det øjeblik et deltidsbibliotek får heltidsstatus og ansætter en faguddannet bibliotekar, svinder arkivmængden hos centralbiblioteket øjeblikkeligt ind.

For de tre store biblioteker i det tidligere amt: Fredericia, Horsens og Kolding er arkivalierne sparsomme og mest af kollegial karakter.

En undtagelse fra alt dette er Give Bibliotek, idet Give (efter at være blevet en regional afdeling under Vejle), overførte alle sine biblioteksarkivalier til Vejle. Halvdelen af papirerne (d.v.s. papirerne frem til ca. 1980) nåede at blive optaget i denne foreliggende registrering. Resten af papirerne (1980-2000) opbevares, men er endnu uregistrerede.

En nærmere beskrivelse af papirerne omkring centralbiblioteksvirksomheden (A10140 og A10145) kan ses som indledning til disse arkivrækker.

Summa summarum:

Samlingen af papirer vedrørende dette amts øvrige biblioteker er uovertrufne, hvis man søger en belsning af, hvordan Vejle gennem tiderne har forsøgt at løse centralbiblioteksopgaven.

Ønsker man at beskrive historien om et enkelte bibliotek i amtet, må man imidlertid gå til de stedlige arkiver og lokalhistoriske samlinger, og søge oplysningerne der, idet centralbibliotekets arkivrække (A10145) dog kan være et glimrende supplement til de oplysninger, man finder lokalt.